

Posebna vrednost istraživanja, čiji nalazi su predstavljeni u knjizi *Delinkvencija i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji – Rezultati Međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije*, je u činjenici da su istraživani brojni faktori maloletničke delinkvencije (porodica, školsko okruženje, susedstvo, prijatelji, viktimizacija, društvene mreže, pa sve do zlostavljanja životinja i sreće). To je istraživačicama omogućilo da prodru u dubinu ove kompleksne pojave i da pokušaju da daju odgovore na brojna pitanja koja su pred sobom postavile, sa ciljem da daju određene predloge za obuhvatniji i adekvatniji pristup fenomenu maloletničke delinkvencije i viktimizacije. Nalazi koji se odnose na povezanost viktimizacije i delinkventog ponašanja dece i maloletnika predstavljaju posebno značajan rezultat ovog kompleksnog istraživanja, koje na taj način, i u „domaćim uslovima“ potvrđuje empirijski verifikovanu tezu brojnih stranih istraživanja o povezanosti i međusobnoj uslovljenosti ove dva pojave.

Podaci do kojih su došle istraživačice trebalo bi da upozore stručnjake i donosiocce odluka da je potrebno doneti, na nalazima istraživanja, zasnovane mere, kako bi se na adekvatan način stalo na put viktimizaciji i delinkvenciji maloletnih lica u Srbiji.

Prof. dr OLIVER BAČANOVIĆ

Vesna Nikolić-Ristanović
urednica

Delinkvencija i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji
Rezultati Međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije

Vesna Nikolić-Ristanović
urednica

Delinkvencija i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji

Rezultati
Međunarodne ankete samoprijavlivanjem
delinkvencije

Vesna Nikolić-Ristanović
urednica

Delinkvencija i viktimizacija
maloletnih lica u Srbiji
Rezultati Međunarodne ankete
samoprijavljivanjem delinkvencije

Beograd, 2016

DELINKVENC IJA I VIKT I M I Z A C I J A M A L O L E T N I H L I C A U S R B I J I :
R E Z U L T A T I M E Ğ U N A R O D N E A N K E T E S A M O P R I J A V L J I V A N J E M D E L I N K V E N C I J E
Vesna Nikolić-Ristanović (urednica)

Recenzenti:

Prof. dr Oliver Bačanović
Prof. dr Almir Maljević

Izdavač:

Izdavačko-grafičko preduzeće „Prometej“
Prve pruge 43, Beograd
Telefon: 011/3194-370
Fax: 011/2604-75
E-mail: info@prometej-beograd.rs
Website: www.prometej-beograd.rs

Za izdavača:

Borivoje Ušćumlić, ing.

Kompjuterska obrada teksta:

Tatjana Rondović

Štampa:

IGP „Prometej“

Tiraž:

400 primeraka

ISBN: 978-86-87971-73-8

Sredstva za objavljivanje ove knjige obezbedilo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, kroz finansijsku podršku projektu 179044 „Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova kreiranja efikasnih mera za njegovo suzbijanje i prevenciju“, koji realizuje Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu.

Sadržaj

PREDGOVOR	5
<i>Ljiljana Stevković</i> <i>Vesna Nikolić-Ristanović</i> Istraživanje maloletničke delinkvencije u Srbiji primenom Međunarodne ankete samoprijavlivanjem (ISR3) – metodološki okvir	7
<i>Milica Kovačević</i> Opis uzorka	19
<i>Sanja Čopić</i> Delinkventno ponašanje maloletnih lica: obim i struktura	23
<i>Milica Kovačević</i> Karakteristike delinkventnog ponašanja maloletnih lica	49
<i>Sanja Čopić</i> Viktimizacija maloletnih lica: obim i struktura	55
<i>Milica Kovačević</i> Karakteristike viktimizacije maloletnih lica	69
<i>Danica Vasiljević-Prodanović</i> Porodica i delinkventno ponašanje mladih	77
<i>Danica Vasiljević-Prodanović</i> Škola i delinkventno ponašanje mladih	151
<i>Ljiljana Stevković</i> Nedozvoljena ponašanja u komšiluku i maloletnička delinkvencija	173

<i>Ljiljana Stevković</i>	
Prijetelji i delinkventno ponašanje maloletnih lica	187
<i>Ljiljana Stevković</i>	
Zlostavljanje životinja kao faktor maloletničke delinkvencije	223
<i>Ljiljana Stevković</i>	
Društvene mreže kao faktor maloletničke delinkvencije	235
<i>Vesna Nikolić-Ristanović</i>	
<i>Ljiljana Stevković</i>	
Viktimizacija, delinkvencija i sreća	241
<i>Ljiljana Stevković</i>	
<i>Vesna Nikolić-Ristanović</i>	
Viktimizacija i delinkvencija maloletnih lica	249
<i>Vesna Nikolić-Ristanović</i>	
Delinkvencija i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji, faktori koji utiču na pojavu delinkvencije i predlozi za društveno reagovanje	307
Beleške o autorkama	315

Predgovor

U ovoj knjizi izloženi su i analizirani rezultati empirijskog istraživanja maloletničke delinkvencije u Srbiji, koje je realizovano tokom 2013. i 2014. godine u okviru treće Međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije. Ovo istraživanje je od posebnog značaja jer je u Srbiji po prvi put urađeno istraživanje samoprijavlivanjem maloletničke delinkvencije na reprezentativnom uzorku i u skladu sa metodologijom razvijenom na međunarodnom nivou. Dobijeni podaci predstavljaju dopunu statistike koju vode državni organi, i, zajedno sa njom, daju potpuniju i verodostojniju sliku o delinkvenciji i viktimizaciji maloletnih lica u Srbiji, i samim tim, bolju osnovu za kreiranje politika njihovog suzbijanja i prevencije.

Empirijsko istraživanje je sprovedeno uz međunarodnu koordinaciju Nadzornog odbora Međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije, a u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i direktorima osnovnih i srednjih škola u Beogradu i Novom Sadu u kojima je sprovedeno anketiranje učenika. Prikupljanje podataka rezultat je saradnje Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju (Univerzitet u Beogradu) i Viktimološkog društva Srbije.

Troškove prikupljanja podataka finansirala je švajcarska Federalna organizacija za migracije (Swiss Federal Office for Migration), zahvaljujući izuzetnom angažovanju prof. dr Martin Killias-a, profesora Pravnog fakulteta Univerziteta St. Gallen (Švajcarska) i međunarodno priznatog kriminologa. Analiza podataka i publikovanje ove knjige finansijski su podržani od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, kroz projekat 179044 „Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova kreiranja efikasnih mera za njegovo suzbijanje i prevenciju“, koji realizuje Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.

Zahvaljujemo se svima koji su dali svoj doprinos i omogućili sprovođenje treće Međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije u Srbiji i objavljivanje ove knjige. Takođe, zahvaljujemo se i svim učenicima na prihvatanju učešća u anketi. Nadamo se da će nalazi do kojih se došlo poslužiti kao vodilja

i inspiracija naučnim radnicima, stručnjacima i donosiocima odluka u traganju za jednim kompleksnijim i povezanim, pa tako i delotvornijim, pristupom viktimizaciji i delinkvenciji maloletnih lica u Srbiji.

UREDNIKA

LJILJANA STEVKOVIĆ
VESNA NIKOLIĆ-RISTANOVIĆ

Istraživanje maloletničke delinkvencije u Srbiji primenom Međunarodne ankete samoprijavlivanjem (ISR3D) – metodološki okvir

Uvod

Komparativna istraživanja poslednjih decenija bude veliku pažnju istraživača i kreatora politike borbe protiv kriminaliteta. Poseban značaj u primeni komparativnih studija kriminaliteta imaju aktivnosti Ujedinjenih nacija na planu kreiranja međunarodno uporedivih statistika kriminaliteta bazirano na policijskim i pravosudnim podacima (Aromaa, Heiskanen, 2008). Svoje mesto u istraživanju kriminaliteta pronašle su ankete samoprijavlivanjem. Početak primene ove tehnike za saznavanje tamne brojke kriminaliteta vezuje se za tridesete godine 20. veka kada je korišćena u ispitivanju stavova, da bi je 1940. godine tekasaški kriminolog Austin L. Portefield prvi put primenio u kriminološkim istraživanjima (Portefield, 1943; Junger-Tas, Marshall, 1999; Kivivuori, 2011; Kivivuori i dr., 2013). Deceniju kasnije, početkom 1950-ih godina, anketa samoprijavlivanjem je naišla na svoju širu primenu u ispitivanju individualnih faktora kriminalnog ponašanja, da bi 1960-ih godina bila korišćena za empirijsko testiranje teorije etiketiranja (Kivivuori, 2011). Usledile su brojne longitudinalne studije koje se zasnivaju na primeni ankete samoprijavlivanjem u praćenju kriminalnog ponašanja ispitanika, od detinjstva do ranog odraslog doba, poput National Youth Survey, Pittsburg Youth Study, Rochester Youth Development Study i British Cambridge Study in Delinquent Development (Krohn i dr., 2010).

Poslednjih decenija realizovan je veliki broj anketa samoprijavlivanjem delinkventnog ponašanja, prvenstveno u Americi, Kanadi, Novom Zelandu, Australiji, Velikoj Britaniji i drugim evropskim državama, kao i u Japanu, Indi-

ji, Kini i Južnoj Africi (Junger-Tas, 2012). Vremenom je njihova primena podignuta na viši nivo, u smislu njihove institucionalizacije do koje je došlo najpre u SAD, a potom i u pojedinim državama Evrope (poput Norveške 1992. godine, Finske i Švedske 1995. godine) (Kivivuori, 2011). U tom procesu, u pojedinim državama ankete samoprijavlivanjem su postale dopuna zvaničnim statističkim evidencijama.

Danas je to jedna od najčešće primenjivanih tehnika u istraživanju kriminaliteta i maloletničke delinkvencije, koja pored podataka o kriminalnom, odnosno delinkventnom ponašanju, pruža podatke i o viktimizaciji ispitanika. Smatra se jednom od najvažnijih istraživačkih tehnika u kriminologiji, odnosno najvećim izumom kriminologije (Laub, 2004) i jednim od najvećih metodoloških „otkrića“ 20. veka (Krohn i dr., 2010). Podaci dobijeni primenom anketa samoprijavlivanjem korisni su za ocenu stvarnog broja delinkvenata, poređenja registrovanih i neregistrovanih delinkvenata, a posredno i za procenu načina reagovanja policije u smislu odlučivanja o gonjenju, odnosno negonjenju njoj poznatih delinkvenata (Konstantinović-Vilić i dr., 2010). Posebna korist primene anketa samoprijavlivanjem u istraživanju maloletničke delinkvencije ogleda se u tome što, pored podataka o krivičnim delima, omogućavaju dolazak i do podataka o ponašanjima maloletnih lica koja nisu kažnjiva, kao i o njihovom iskustvu viktimizacije (Nikolić-Ristanović, Stevković, 2015).

Primena anketa samoprijavlivanjem maloletničke delinkvencije u kriminološkim istraživanjima je, uprkos nespornim kvalitetima, dugo bila ograničena samo na mali broj razvijenih država Zapada. Poseban problem je predstavljalo to što nije postojala ujednačena metodologija njihove primene u različitim državama, kao ni standardizovani instrument, zbog čega su rezultati bili primenljivi samo na tumačenje maloletničke delinkvencije na nacionalnom nivou (Junger-Tas i dr., 2012). Ograničenja u primeni anketa samoprijavlivanjem u istraživanju maloletničke delinkvencije na nacionalnom nivou prevaziđena su razvojem Međunarodne ankete samoprijavlivanjem maloletničke delinkvencije, projekta koji je dao izuzetan doprinos razvoju kriminoloških istraživanja maloletničke delinkvencije i viktimizacije upotrebom standardizovanih upitnika koji su omogućili komparaciju podataka većeg broja zemalja.

Tokom 1991. i 1992. godine, na uzorku ispitanika uzrasta između 14 i 21 godine, u dvanaest evropskih zemalja, realizovan je prvi ciklus Međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije – ISRD1 (Aebi, 2009). Nakon ISRD1 odlučeno je da se ovakva međunarodna istraživanja ciklično realizuju u određenim vremenskim intervalima, što omogućava praćenja trenda maloletničke delinkvencije, poređenja rezultata između različitih država, ispitivanje uticaja različitih faktora i karakteristika maloletničke delinkvencije u različitim so-

cijalnim kontekstima - što sve skupa može biti dobra osnova za, na dokazima zasnovano, unapređenje politike postupanja u oblasti maloletničke delinkvencije (Junger-Tas i dr, 2012). S obzirom na različita određenja starosnih granica maloletstva u različitim zemljama, ISRD istraživanjima od samog početka obuhvaćen je nešto širi krug lica od onih koji se, na primer, u našoj zemlji smatraju maloletnicima. Takođe, iz sličnih razloga, ali i da bi se došlo do saznanja i o nekim rizičnim ponašanjima, usvojeno je shvatanje maloletničke delinkvencije koje je šire od pravnog pa tako, pored kažnjivih, obuhvata i neka rizična ponašanja (na primer konzumiranje alkohola i droge), koja obično nisu kažnjiva.

Nakon prvog ciklusa, usledio je i drugi i treći ciklus ovog međunarodnog istraživanja. Tokom 2006. godine realizovano je drugo istraživanje (ISRD2) u kome je učestvovala 31 država,¹ a u periodu 2012-2015. realizovan je treći ciklus (ISRD3) u kome je učestvovalo 35 država iz različitih delova sveta, uključujući i Srbiju². Međunarodna anketa samoprijavlivanjem delinkvencije je, dakle, u Srbiji prvi put realizovana u okviru trećeg ciklusa³, i to tokom 2013. i 2014. godine. Do uključivanja Srbije u ISRD3 došlo je nakon poziva koji je 2011. godine prof. dr Vesni Nikolić-Ristanović uputio jedan od članova Nadzornog odbora projekta, prof. dr Martin Killias. Nakon prihvatanja poziva za učešće, nacionalna koordinatorka istraživanja za Srbiju (Vesna Nikolić-Ristanović), kao i nacionalni koordinatori iz drugih zemalja, potpisali su Sporazum o saradnji koji je jasno precizirao obaveze, prava i zadatke svakog istraživača potpisnika Sporazuma. Definisane obaveze se odnose na poštovanje standard-

¹ Holandija, Belgija, Nemačka, Francuska, Švajcarska, Austrija, Finska, Švedska, Danska, Portugal, Španija, Italija, Kipar, Estonija, Litvanija, Poljska, Češka Republika, Mađarska, Slovenija, Bosna i Hercegovina, Rusija, Jermenija, Irska, Severna Irska, Island, Kanada, Venecuela, Surinam, Aruba, Holandski Antili i SAD (Junger-Tas i dr., 2010).

² Jermenija, Češka Republika, Estonija, Litvanija, Srbija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Kosovo, Rumunija, Slovačka, Ukrajina, Hrvatska, Italija, Portugal, Španija, Danska, Finska, Švedska, Austrija, Francuska, Belgija, Nemačka, Švajcarska, Holandija, Engleska, Škotska, Kina, Indija, Indonezija, Južna Koreja, Kabo Verde, Brazil, Čile, Venecuela, Severna Amerika. Više o tome videti na zvaničnom sajtu ISRD projekta: <http://www.northeastern.edu/isrd/isrd3/>, stranici pristupljeno 18.3.2015. godine.

³ Učešću Srbije u trećoj Međunarodnoj anketi samoprijavlivanjem maloletničke delinkvencije prethodilo je pilot istraživanje u Beogradu primenom ankete samoprijavlivanjem koje je realizovano 2010. godine u tri srednje škole, na prigodnom uzorku od 257 učenika. Ideja za pilot istraživanje proistekla je u okviru nastave iz obaveznog predmeta Maloletnička delinkvencija na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu. Kao istraživački instrument korišten je upitnik koji je predstavljao kraću i kulturološki modifikovanu verziju upitnika primenjenog u drugoj Međunarodnoj anketi samoprijavlivanjem maloletničke delinkvencije, a koji je, nakon ljubaznog obraćanja prof. dr Vesne Nikolić-Ristanović, rukovoditeljke istraživanja u Srbiji, ustupljen na besplatno korišćenje. Deo nalaza ovog istraživanja objavljen je u: Dimitrijević Vavan, Petrović, 2014.

ne procedure i protokola istraživanja. U cilju uvida u metodologiju istraživanja i eventualnog odstupanja od standardne procedure, Sporazumom i ISRD protokolom je precizirana obaveza pisanja izveštaja za svako odeljenje i svaku školu, i pisanje nacionalnog tehničkog izveštaja sa preciznim informacijama o metodologiji i eventualnim odstupanjima od predviđenog istraživačkog plana. Sporazumom o saradnji su utvrđena i prava članova istraživačkog tima koja se ogledaju u dostupnosti instrukcija o standardizovanoj proceduri i pomoći oko metodologije istraživanja, i, ono što je posebno važno, ranom pristupu sirovim podacima drugih država učesnica projekta. Što se tiče definisanih zadataka, svaka država je bila dužna da: obezbedi novčana sredstva za realizaciju istraživanja; prevede upitnik na maternji jezik; sprovede pilot istraživanje u cilju testiranja upitnika i procesa prikupljanja podataka; pripremi predlog uzorka (škole, odeljenja) u skladu sa ISRD protokolom; realizuje istraživanje i unese podatke u skladu sa ISRD protokolom.

U prikupljanju podataka u Srbiji saradivali su Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju (FASPER) i Viktimološko društvo Srbije-VDS. Za prikupljanje podataka bila je zadužena mr Ljiljana Stevković, a u tome su joj pomagale studentkinje FASPER i volonterke VDS: Aleksandra Arandelović, Zorica Jankov, Milica Popović i Una Radovanović Nenadić.

Uzorak

Kada je u pitanju uzorak, na nivou ISRD3 odlučeno je da se radi na prevashodno gradskom uzorku, uz izbor dva, srednja ili veća grada, i minimalno 900 učenika po gradu, odnosno 1800 učenika po državi. Poput ISRD2, i u trećem ciklusu je državama koje su imale finansijske resurse ostavljena mogućnost da istraživanje realizuju na nacionalnom uzorku, uz obavezu da podatke prikupe u još dva grada koji odgovaraju kriterijumima utvrđenim za gradski uzorak. Uzorak je stratifikovan na više načina. Prema tipu škole stratifikovan je: na osnovu vlasništva (privatne i državne škole); na osnovu nivoa obrazovanja (osnovne i srednje škole) i na osnovu opštosti, odnosno usmerenosti obrazovanja srednje škole su stratifikovane na gimnazije i stručne škole. Uzorak je, takođe, stratifikovan prema razredu na sedmi, osmi i deveti razred (prva godina srednje škole), s tim što je postojala mogućnost proširivanja na šesti i deseti razred (druga godina srednje škole). Konačan uzorak je sastavljen od školskih odeljenja. I škole i odeljenja koji ulaze u uzorak su birani metodom slučajnog izbora.

U Srbiji je istraživanje sprovedeno u Beogradu i Novom Sadu – u dva najveća grada, sa najvećim brojem škola i učenicima različitog etničkog i socijalnog

porekla. Prema prvobitnom planu, uzorak je trebalo da obuhvati 12 osnovnih i 12 srednjih škola i 72 odeljenja. Kako je, zbog odbijanja direktora svih privatnih i nekoliko državnih škola, uzorak u više navrata menjan, na kraju je Nadzorni odbor ISRD projekta doneo odluku da se istraživanje završi sa uzorkom od 20 škola⁴. U skladu sa tim, istraživanje je realizovano na uzorku od 20 državnih škola (devet osnovnih i jedanaest srednjih), 62 odeljenja, odnosno 1344 učenika. Obuhvatio je po jedno odeljenje u sedmom i osmom razredu osnovne škole i sva četiri razreda srednje škole.⁵ Selekcija odeljenja za uzorak je vršena nakon definitivnog dogovora sa direktorima škola o anketiranju učenika, i to tako što bi se najpre pribavio broj odeljenja po razredu, nakon čega je metodom slučajnog izbora vršen odabir odeljenja iz kojih će učenici biti anketirani. Uzorkom su obuhvaćeni učenici starosti između 12 i 19 godina, što je kategorija koja se u Krivičnom zakoniku Republike Srbije definiše kao maloletna lica (sa izuzetkom nekoliko mlađih punoletnih lica), pa ćemo, stoga, u daljem tekstu koristiti ovaj termin koji je širi od pojma maloletnik, jer obuhvata i osobe mlađe od 14 godina, odnosno decu, koja su krivično neodgovorna. Podaci o školama, odeljenjima i broju učenika, potrebni za formiranje uzorka, dobijeni su od Republičkog zavoda za statistiku.

Istraživački instrument i način prikupljanja podataka

Kao istraživački instrument korišten je revidirani upitnik iz ISRD2, pri čemu su učinjene brojne modifikacije, ali se vodilo računa da se ne ugrozi mogućnost komparacije rezultata ova dva ciklusa. Upitnik se sastoji od seta pitanja koji će biti isti i u svim narednim ciklusima. Pored toga, uveden je set

⁴ Ovim putem želimo da se zahvalimo direktorima škola i učenicima koji su pristali da učestvuju u istraživanju. Zahvaljujemo se direktorima osnovnih škola iz Beograda: „Veljko Dugošević“; „Filip Kljajić Fića“; „Rade Drainac“; „Đura Daničić“; „Vuk Karadžić“; „Vožd Karađorđe“; „Pavle Savić“; „Aleksa Šantić“, i direktoru osnovne škole „Jovan Dučić“ iz Novog Sada. Takođe, zahvaljujemo se direktorima srednjih škola iz Beograda koje su uzele učešće u istraživanju: Prva ekonomska škola; Škola za brodarstvo, brodogradnju i hidrogadnju; Elektrotehnička škola „Rade Končar“; Tehnička škola „Drvo Art“; Farmaceutsko-fizioterapeutska škola; Gimnazija „Sveti Sava“; Gimnazija i Tehnička škola (obe iz Mladonovca); kao i direktorima srednjih škola iz Novog Sada: gimnazija „Svetozar Marković“; Srednja mašinska škola i dizajnerska škola „Bogdan Šuput“.

⁵ Nakon odobrenja od strane Nadzornog odbora ISRD projekta, odlučili smo da istraživanjem obuhvatimo što više uzrasnih kategorija maloletnih lica, odnosno učeničke populacije, polazeći od činjenice da u Srbiji nedostaju istraživanja kako delinkvencije maloletnika, tako i delinkventnog ponašanja dece. Uzorkom su obuhvaćena i mlađa punoletna lica, budući da određeni procenat učenika srednje škole iz uzorka ima 19 godina.

promenljivih pitanja, koji će se menjati kroz cikluse. Pri tome, svaka država je imala mogućnost da na kraju upitnika doda, jedan ili više, nacionalnih modula, sastavljenih od pitanja koja se odnose na nešto što je specifično u ispoljavanju maloletničke delinkvencije. Novina kod ovog upitnika je da je, po prvi put, pored standardnog upitnika tipa papir-olovka, uveden i elektronski, odnosno, online upitnik.⁶

Odlučeno je da se u Srbiji realizuje online istraživanje, ali uz pomoć softvera koji je omogućio primenu online upitnika u offline formatu. Ovaj način prikupljanja podataka izabran je jer se imalo u vidu da neke škole u Srbiji nemaju pristup internetu, kao ni računarske kabinete. Istraživanje u Srbiji je pokazalo, pored već pomenutih prednosti elektronskog upitnika, da on učenicima deluje interesantno, pa samim tim i motivišuće u smislu spremnosti da odgovaraju na pitanja.

Obavezna pitanja u upitniku za Srbiju se odnose na sociodemografske karakteristike, porodicu, školu, vršnjake, susedstvo, slobodno vreme, potom različite oblike delinkventnog ponašanja koji su grupisani u dela imovinskog i nasilnog kriminaliteta, trgovinu drogom, dela kompjuterskog kriminaliteta i zloupotrebu alkohola i psihoaktivnih supstanci. Pored toga, upitnik sadrži i pitanja o viktimizaciji izabranim oblicima porodičnog nasilja, imovinskim, nasilnim, kompjuterskim kriminalitetom, kao i delima iz mržnje po različitim osnovama. Pored ovih obaveznih pitanja, u upitnik za Srbiju uključena su još tri seta pitanja, od kojih su dva nacionalno specifična. Set pitanja nazvan „Kompjuteri“ preuzet je iz švajcarskog upitnika (što znači da nije nacionalno specifičan). Ovim pitanjima je ispitivana računarska pismenost učenika, vreme koje provode na društvenim mrežama, kakve sadržaje posećuju, koliko i kakve igrice igraju i da li je upotreba računara i njihov boravak na internetu kontrolisan od strane roditelja. Na taj način su upotreba računara i računarski sadržaji ispitivani kao faktor rizika delinkventnog ponašanja maloletnih lica. Druga dva, nacionalno specifična seta pitanja, detaljnije su ispitivala viktimizaciju maloletnih lica porodičnim nasiljem od strane roditelja i braće/sestara,

⁶ Ova dva upitnika su većim delom identična, s tom razlikom što u online verziji, za razliku od papir-olovka upitnika, postoje dodatna pitanja za pojedine oblike delinkventnog ponašanja i viktimizacije. Shodno tome, elektronski upitnik je pružio mogućnost dolaska do detaljnijih informacija o okolnostima izvršenja odabranih delinkventnih ponašanja i oblika viktimizacije. Prelazak na elektronski, odnosno online upitnik opravdan je iz više razloga. Pošlo se od pretpostavke da je većina škola računarski opremljena i da ima pristup internetu. U vezi sa tim, elektronski upitnik je ekonomičniji jer izostaju troškovi štampanja velikog broja upitnika. Pored toga, tzv. sirovi podaci se čine odmah dostupnima, kako istraživačima na nacionalnom nivou, tako i Nadzornom odboru ISRD-a. Takođe, što je posebno bitno, eliminiše se mogućnost greške prilikom unosa podataka, a pruža se i mogućnost ubacivanja velikog broja tzv. filtera, odnosno dodatnih pitanja (Killias, 2011).

kao i porodično nasilje koje maloletna lica vrše prema roditeljima, braći/sestrama i bakama/dekama. Podaci dobijeni odgovorima na ova pitanja u centralnoj bazi podataka neće biti dostupni istraživačima iz drugih država.⁷

Upitnik je preveden na srpski jezik⁸, a zatim ponovo na engleski, u cilju provjere tačnosti prevoda. Kao što je pomenuto, u istraživanju u Srbiji je primenjen online upitnik, ali u offline verziji. To je značilo aktiviranje upitnika putem internet konekcije, koja se potom isključuje i upitnik se popunjava offline. Za to je upotrebljen poseban softver (FluidSurveys), koji se pokazao idealnim za ovakvu vrstu istraživanja i vrlo jednostavnim za manipulaciju.

Pristanak

Iskustva većine prethodnih istraživanja, koja su realizovana u školskom okruženju i na populaciji učenika, pokazala su da, upravo od definisane nacionalne politike u vezi sa pristupom školama i pristankom roditelja, zavisi i upotrebljivost dobijenih podataka, odnosno stopa odbijanja učenika za učestvovanje u istraživanju (stopa osipanja uzorka) (Marshall, 2010; Hanak i dr., 2013). U vezi sa tim, politika pristanka se razlikuje u zavisnosti od toga u kojoj meri roditelji imaju moć odlučivanja o detetovom učešću u istraživanju. U zavisnosti od toga razlikuje se tzv. opt-in i opt-out politika pristanka. U opt-in politici pristanka u istraživanju mogu učestvovati samo učenici čiji su se roditelji napisмено složili sa tim. Za razliku od toga, opt-out politika pristanka podrazumeva da u istraživanju može da učestvuje svaki učenik čiji roditelji nisu to izričito zabranili. Takođe, postoji i tzv. informisani pristanak koji podrazumeva da učenik sam odlučuje da li želi da učestvuje u istraživanju (Marshall, 2010; Stevković, Nikolić-Ristanović, 2015). Standardni ISRD dizajn podrazumeva da svaka država u pogledu pristanka treba da postupi u skladu sa zakonskom regulativom u svojoj zemlji. Ono što obavezno mora da se ispoštuje jeste informisani pristanak, odnosno sloboda i pravo učenika da odluči da li želi da učestvuje ili ne. Ukoliko se koristi roditeljski pristanak, preporuka je da se ide na opciju opt-out (Stevković, Nikolić-Ristanović, 2015).

⁷ Prilikom pripreme istraživanja u Srbiji zatražena je dozvola od Nadzornog odbora ISRD projekta da se u sklopu ISRD3 realizuje kvantitativno istraživanje za doktorsku disertaciju mr Ljiljane Stevković i da se za te potrebe ubaca ova dva seta pitanja. Tada je postignut dogovor da podaci dobijeni iz odgovora na ova pitanja, u cilju autentičnosti i originalnosti istraživanja, neće biti dostupni drugim istraživačima koji budu imali pristup centralnoj bazi podataka.

⁸ Upitnik je prevela asistentkinja projekta mr Ljiljana Stevković, a kontrolu prevoda je vršila koordinatorica projekta za Srbiju, prof. dr Vesna Nikolić-Ristanović.

U cilju dobijanja saglasnosti za realizaciju istraživanja u osnovnim i srednjim školama u Srbiji, kontaktirano je Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Iskustvo je pokazalo da u nadležnom ministarstvu ne postoji definisana politika u vezi pristanka za učestvovanje učenika u istraživanju. Nakon upućivanja na pravnu službu savetovano nam je da to pitanje ne pominjemo u prvom kontaktu sa direktorima i da postupimo u skladu sa politikom svake škole. Od (tada) nadležnog ministra prosvete smo dobile načelnu saglasnost za realizaciju istraživanja, što je podrazumevalo da je konačna odluka na direktoru svake škole da prihvati ili ne prihvati anketiranje učenika. Isto tako, od politike škole je zavisilo da li će informisati roditelje dece čije je odeljenje ušlo u uzorak, i na koji način.

Kada je u pitanju pristanak direktora za pristup školi naišli smo na neočekivanu reakciju, koja je zahtevala da se uzorak nekoliko puta modifikuje. Prvo bitno je odlučeno da uzorak obuhvati 24 škole, od kojih će 19 biti iz Beograda, a preostalih pet iz Novog Sada. Sa direktorima svih škola je najpre ostvaren telefonski kontakt u kojem su detaljno informisani o projektu. Potom im je elektronskim putem poslat poziv za učešće u istraživanju i odobrenje Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Međutim, direktori privatnih škola koji su kontaktirani⁹ su prećutno odbili pristup školama. Nakon inicijalnog kontakta u kome bi direktori pokazali spremnost za saradnju, više nije bilo moguće stupiti u kontakt sa njima.¹⁰ Nakon nekoliko meseci uzaludnog pokušavanja uključivanja privatnih škola u uzorak, i konsultacija sa prof. dr Martin Killias-om i njegovih instrukcija, odlučeno je da se privatne škole iz uzorka zamene državnim.

Iskustva sa državnim školama iz uzorka su mnogo bolja, iako je četvrtina škola odbila da učestvuje (25%, odnosno šest škola). Kao razloge odbijanja direktori su, najčešće, navodili preveliku opterećenost učenika, veliki broj istraživanja koja se realizuju, nemogućnost organizovanja anketiranja zbog obaveza škole ili učenika i slično. U jednoj gimnaziji, uprkos zainteresovanosti učenika kojima je istraživanje predstavljeno na učeničkom parlamentu, direktorka je odbila učešće iz neobjašnjivih razloga.

Kada je u pitanju pristanak učenika/roditelja, iskustva su različita. Naime, u dve škole čiji su direktori prihvatili učešće, roditelji su informisani i od njih je traženo da daju pisani pristanak (opt-in politika pristanka), dok je u ostalim primenjena opt-out opcija, uz obavezni informisani pristanak učenika. To je podrazumevalo da su direktorima pružene informacije o istraživanju i da su imali uvid u instrument, nakon čega su na roditeljskom sastanku informisa-

⁹ I uzorak privatnih škola je nekoliko puta menjan, ali na kraju ni jedna privatna škola nije ušla u konačan uzorak.

¹⁰ Ponovni kontakti su pokušavani lično, odlaskom u školu, telefonskim i elektronskim putem.

li roditelje o anketiranju učenika. Što se tiče informisanog pristanka učenika, prilikom dolaska u odeljenje, učenicima su pružene informacije o istraživanju i značaj njihovog učestvovanja u njemu, uz posebno naglašavanje da je njihovo učešće u potpunosti anonimno i dobrovoljno i da, u svakom trenutku, mogu odustati. U vezi sa tim, šest učenika koji su bili prisutni u odeljenju u momentu anketiranja nisu učestvovali jer roditelji to nisu dozvolili, dok je njih troje iskoristilo svoje pravo da odbiju učešće. To čini procenat odbijanja (na nivou učenika) izuzetno malim, odnosno 92,5% učenika, od ukupnog broja prisutnih u odeljenjima, je učestvovalo u anketiranju (Stevković, Nikolić-Ristanović, 2015).

Prikupljanje podataka

Pilot istraživanje je realizovano u martu 2013. godine, na uzorku od 45 učenika po jedne osnovne i srednje škole. Cilj pilot istraživanja je bio da se testira upitnik, u smislu razumljivosti pitanja i ispravnosti tzv. filtera, odnosno dodatnih pitanja za pojedine oblike delinkventnog ponašanja i viktimizacije. Takođe, pilot istraživanje je imalo za cilj da testira samu proceduru anketiranja, u smislu utvrđivanja vremena koje je potrebno učenicima da popune anketu, kako reaguju na upitnik zbog njegove obimnosti, kako reaguju na pojedina osetljiva pitanja i kako sarađuju sa istraživačicom. Prilikom pilot istraživanja ustanovljeni su izvesni tehnički nedostaci koji su se odnosili na nepojavljivanje određenih propratnih pitanja, što je vrlo brzo uklonjeno. Što se tiče vremena potrebnog učenicima za popunjavanje ankete, utvrđeno je da je potreban jedan školski čas. U pogledu razumljivosti pitanja i reakcije učenika, utisci su bili zadovoljavajući. Učenicima je bilo zanimljivo što odgovaraju na pitanja preko netbook računara, tako da nisu obraćali pažnju na obimnost upitnika.

Proces prikupljanja podataka u školama je trajao od početka aprila 2013. godine do kraja februara 2014. godine. Prvobitno je planirano da prikupljanje podataka bude završeno u prvom polugodištu školske 2013/2014. godine. Međutim, u međuvremenu je došlo do promena na čelu Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, tako da je za nastavak istraživanja bilo potrebno obezbediti odobrenje novog ministra, što je prolongiralo proces prikupljanja podataka.

Anketiranje učenika je obavljeno na dva školska časa po odeljenju i, u većini slučajeva, bez prisustva nastavnika ili bilo kog drugog zaposlenog lica škole. Naime, samo u četiri odeljenja nastavnici su prisustvovali anketiranju, dok su u ostalim napuštali učionicu po predstavljanju istraživačice i projekta. Vodilo se računa o potpunoj anonimnosti učenika što je postignuto time što su učenici

bili prostorno odvojeni jedni od drugih, tako da nemaju uvid u ekran računara drugog učenika/učenice. Pored toga, softver je takav da kada učenik odgovori na poslednje pitanje automatski se zatvara njegov, a otvara se novi, prazan upitnik. Kako je korišćena offline verzija online upitnika podaci nisu odmah nakon završetka anketiranja u jednom odeljenju ili školi integrisani u centralnu ISRD3 bazu. Procedura je bila takva da se po završetku anketiranja upitnici najpre pregledaju kako bi se utvrdilo da li ima neupotrebljivih upitnika. Potom su download-ovani sa FluidSurveys servera u posebnom formatu u kome su elektronskim putem slati koordinatorki za balkanske države, dr Anastasii Lukash.

Kada je završen proces prikupljanja podataka, prof. dr Dirk Enzman, član Nadzornog odbora ISRD projekta zadužen za statistički aspekt istraživanja, proverio je upitnike, podatke i kreirao SPSS bazu. U procesu provere uklonjeno je svega nekoliko upitnika koji su bili tehnički neispravni, nakon čega je, polovinom 2015. godine, baza sa podacima predata istraživačkom timu Srbije, koji je podatke obradio i analizirao. Za obradu podataka korišćen je program SPSS 20.0. Podaci su obrađeni deskriptivnom statistikom i Hi-kvadrat testom. Pored kvantitativne, urađena je i kvalitativna analiza odgovora ispitanika/ca na pojedina otvorena pitanja.

Literatura

Aebi, M. F. (2009) *Assessing Deviance, Crime and Prevention in Europe - Self-Reported Delinquency Surveys in Europe*. France: Centre National de la Recherche Scientifique.

Dimitrijević Vavan, J., Petrović, N. M. (2014) Viktimizacija i delinkvencija: analiza rezultata Ankete sa samoprijavlivanjem maloletničke delinkvencije u Beogradu. U: V. Nikolić-Ristanović, Lj. Stevković (ur.) *Maloletnička delinkvencija u svetu i Srbiji: trendovi i društveni odgovori*, Beograd: Prometej i Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, str. 95-110.

Hanak, N., Tenjović, L., Išpanović-Radojković, V., Vlajković, A., Beara, M. (2013) Epidemiološko istraživanje nasilja nad decom u porodici u Srbiji. *Temida*, 2, str. 75-102.

Junger-Tas, J., Marshall, I. H. (1999) The Self-Report Methodology in Crime Research. *Crime and Justice – A Review of Research*, 25, str. 291–367.

Junger-Tas, J., Marshall, I. H., Enzmann, D., Killias, M., Steketee, M., Gruszczynska, B. (2010) *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond: Results of the Second International Self-Report Delinquency Study*. New York: Springer.

Junger-Tas, J., Marshall, I. H., Enzmann, D., Killias, M., Steketee, M., Gruszczynska, B. (2012) *The Many Faces of Youth Crime Contrasting Theoretical Perspectives on Juvenile Delinquency across Countries and Cultures*. Springer.

Killias, M. (2011) *Research Plan for the Grant Application "The Third International Self-Report Study of Delinquency among Juveniles in Switzerland and in Indonesia"*. University of Zurich: Institute of Criminology, neobjavljeno.

Kivivuori, J. (2011) *Discovery of Hidden Crime: Self-Report Surveys in Criminal Policy Context*. Oxford: University Press.

Kivivuori, J., Salmi, V., Walser, S. (2013) Supervision Mode Effects in Computerized Delinquency Surveys at School: Finnish Replication of a Swiss Experiment. *Journal of Experimental Criminology*, 1, str. 91-107.

Konstantinović Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V., Kostić, M. (2010) *Kriminologija*. Beograd: Prometej.

Krohn, M., Thornberry, T., Gibson, C., Baldwin, J. (2010) The Development and Impact of Self-Report Measures of Crime and Delinquency. *Journal of Quantitative Criminology*, 4, str. 509-525.

Laub, J. (2004) The Life Course of Criminology in the United States: The American Society of Criminology 2003 Presidential Address. *Criminology*, 1, str. 1-26.

Marshall, I. H. (2010) "Pourquoi Pas?" Versus "Absolutely Not!" Cross-National Differences in Access to Schools and Pupils for Survey Research. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 2, str. 89-109.

Portefield, A. (1943) Delinquency and Its Outcome in Court and College. *American Journal of Sociology*, 3, str. 199-208

Stevković, Lj., Nikolić-Ristanović, V. (2015) *International Self-Report Delinquency Study (ISR3) in Serbia: Technical Report*. Neobjavljeno.

Internet izvori:

Northeastern University, dostupno na: <http://www.northeastern.edu/isrd/isrd3/>, stranici pristupljeno 18.3.2016.

MILICA KOVAČEVIĆ

Opis uzorka

Uzorak istraživanja činilo je ukupno 1344 učenika. U daljem tekstu biće opisana struktura uzorka prema sledećim obeležjima: mesta i škole; pol i uzrast; država rođenja ispitanika i njihovih bioloških roditelja; osobe koje se staraju o ispitanicima; pripadnost manjinskim grupama i jezik kojim ispitanici razgovaraju u porodici; verska pripadnost i važnost koju daju religiji; zaposlenost, materijalna situacija porodice i novac za trošenje.

Mesta i škole

Ispitivanjem je obuhvaćeno 20 škola koje se prema stepenu obrazovanja klasifikuju na gimnazije (srednje škole opšteg obrazovanja), srednje stručne škole i osnovne škole. Shodno tome, uzorkom je obuhvaćeno 11 srednjih i 9 osnovnih škola, i to: 3 gimnazije (15,0%), 8 srednjih stručnih škola (40,0%) i 9 osnovnih škola (45,0%). Ukupno 1029 učenika (76,6%) bilo je iz Beograda, a 315 (23,4%) iz Novog Sada. Uzorkom je obuhvaćeno 246 učenika gimnazija (18,3%), 684 učenika srednjih stručnih škola (50,9%) i 414 učenika osnovnih škola (30,8%).

Anketom su obuhvaćeni učenici sedmog i osmog razreda osnovne škole i učenici srednjih stručnih škola i gimnazija, od prvog do četvrtog razreda. Učenici različitih razreda bili su zastupljeni u sličnom broju. Najbrojniji su bili učenici prvog razreda srednjih škola (uključujući stručne škole i gimnazije), koji su činili 17,8% uzorka. Učenici drugog razreda srednjih škola činili su 17,4%, učenici trećeg razreda srednjih škola 16,7% i maturanti 17,2% od ukupnog uzorka. Među ispitanim osnovcima bilo je 15,9% učenika sedmog razreda i 15,0% učenika osmog razreda. Anketom je obuhvaćeno 60 odeljenja. Broj učenika u odeljenjima kretao se u rasponu od 14 do 29.

Struktura uzorka prema polu i uzrastu

Uzorkom je obuhvaćen sličan broj ispitanika muškog i ženskog pola, pri čemu je broj ispitanika muškog pola bio nešto veći (700 ili 52,1% u poređenju sa 642 ispitanice ili 47,8%).

Kada je reč o uzrastu ispitanika, uzorkom su obuhvaćeni učenici uzrasta od 12 do 19 godina. Najbrojniji su bili sedamnaestogodišnjaci (21,1% uzorka), za njima slede učenici stari šesnaest godina (18,5% uzorka), trinaestogodišnjaci (15,6% uzorka), učenici stari petanaest godina (15,1% uzorka), četrnaestogodišnjaci (13,5% uzorka) i oni koji su navršili osamnaest godina (11,8% uzorka). Ispitanici stari 12 godina su činili svega 3,2% od ukupnog uzorka. U uzorku je bilo i nekoliko ispitanika koji su prešli prag punoletstva i oni su činili 1,0% uzorka.

Država rođenja ispitanika i njihovih bioloških roditelja

Najveći broj ispitanika rođen je u Srbiji, njih 1292 ili 96,1% od ukupnog uzorka. Kada je reč o drugim državama, u Bosni i Hercegovini je rođeno 1,3% ispitanih učenika, 0,7% rođeno je u Crnoj Gori i 0,3% u Hrvatskoj. U Sloveniji je rođeno 0,1% ispitanika. Po jedan učenik je kao zemlju rođenja naveo Jugoslaviju, odnosno SRJ (0,1%). 18 učenika (1,3%) rođeno je u državama van bivše Jugoslavije (Australija, Belorusija, Japan, Mađarska, Švajcarska i druge).

Biološke majke najvećeg broja ispitanika rođene su u Srbiji (76,5%). Za njima slede ispitanici čije su majke rođene u Bosni i Hercegovini (10,6%), Hrvatskoj (5,1%), Crnoj Gori (3,1%) ili u nekoj drugoj državi (3,1%).

U slučaju kada su biološke majke rođene u nekoj drugoj državi, ispitanici su sami navodili o kojoj drugoj državi je reč. Nešto zastupljenije kao države rođenja bioloških majki ispitanika bile su Nemačka, Austrija, Republika Srpska i Ukrajina, i ređe druge države (Francuska, Mađarska).

Biološki očevi ispitanika rođeni su, pre svega, u Srbiji (77,7%), dok su među drugim državama rođenja očeva zastupljene još i Bosna i Hercegovina (9,7%), Hrvatska (5,4%) i Crna Gora (3,1%). 2,3% ispitanika navelo je neku drugu zemlju. Upitani da se izjasne o kojim državama je reč, isticali su da su u pitanju Nemačka, Austrija, Francuska i druge države.

Pripadnost manjinskim grupama i jezik kojim razgovaraju u porodici

Ispitanicima je postavljeno pitanje o pripadnosti određenim manjinskim grupama. Tako se 7,2% učenika izjasnilo kao izbeglice, 2,7% kao interno raseljena lica i njih 2,6% kao pripadnici romske nacionalne manjine. U skladu sa tim su i podaci o jeziku kojim razgovaraju u porodici: ispitanici su se u 97,7% slučajeva izjasnili da sa licima sa kojima žive u domaćinstvu razgovaraju na srpskom jeziku, dok 0,8% njih razgovara na bosanskom, a 1,3% ispitanika komunicira na drugim jezicima. Kada je reč o upotrebi drugih jezika, četiri ispitanika su se izjasnila da sa ukućanima govore romskim, a tri slovačkim jezikom. Uz to, pojedini ispitanici su isticali da koriste i druge jezike.

Osobe koje se staraju o ispitanicima

Anketa je sadržala određena pitanja o osobama koje se staraju o ispitanicima. Tako je 1169 učenika, ili 87% od ukupnog uzorka, odgovorilo da se o njima staraju oba roditelja, odnosno da žive u potpunim porodicama, dok je njih 135 (10%) odgovorilo da se samo jedan roditelj stara o njima.

Ispitanicima koje ne odgajaju zajednički majka i otac, odnosno koje odgaja samohrani roditelj, ponuđeno je da se sami opredele koja lica se staraju o njima. Četvoro ispitanika je odgovorilo da ih odgajaju majka i očuh, i isto toliko da ih odgajaju baba i deda, dok su u pojedinačnim slučajevima pominjani i hranitelji, majka i baka, stric i strina, tetka, ujak, sestre i slično.

Verska pripadnost i važnost koju daju religiji

Na pitanje o pripadnosti religiji, odnosno verskoj zajednici, 1227 učenika (91,3%) izjasnilo se kao pravoslavci. Ni jednoj verskoj zajednici ne pripada 3,3% ispitanika, dok se njih 2,5% izjasnilo kao katolici. Islamske veroispovesti je 1,3% učenika, dok nekim drugim veroispovestima, takođe, pripada 1,3% ispitanika.

Ispitanicima je ostavljena mogućnost da navedu druge religije koje ispovedaju, a koje nisu obuhvaćene ponuđenim odgovorima. Tako su se dva ispitanika izjasnila kao ateisti, četiri kao pripadnici evangelističke veroispovesti, a bilo je i drugih odgovora poput: Jehovini svedoci, pagani, budisti i protestanti.

Na pitanje da li je religija bitna u njihovom životu, potvrdno je odgovorilo 41,8% ispitanika, dok je za 19,8% ispitanika ona veoma bitna, a za 17,4% dosta

bitna. Religija nije bitna u životu 13,5% ispitanika iz našeg uzorka, odnosno potpuno je nebitna za 5,9% njih i dosta nebitna za 1,5%.

Zaposlenost, materijalna situacija porodice i novac za trošenje

Upitnikom su bila obuhvaćena i pitanja kojima je ispitivan radni status roditelja, izvori prihoda i, uopšte, materijalna situacija porodice. Većina, odnosno 79,7% ispitanika, izjavila je da su im očevi ili druge muške osobe u ulozi roditelja zaposleni, dok su nezaposleni očevi bili zastupljeni u 14,1% slučajeva. Učenici su u 6,2% slučajeva istakli da muškarci u njihovim porodicama ne rade zato što su penzioneri, dugogodišnji bolesnici, brinu o kući, studiraju ili, pak, zbog postojanja drugih razloga ne rade.

Majke ili druge ženske osobe u ulozi roditelja učenika iz našeg uzorka zaposlene su u 73,1% slučajeva, dok je 22,3% učenika izjavilo da su im majke nezaposlene. Shodno odgovorima iz ankete, majke penzionerke, hronično obolele, domaćice, studentkinje i one koje ne rade zbog postojanja drugih razloga, bile su zastupljene u 4,6% slučajeva.

Od plate, druge zarade ili imovine roditelja izdržava se 93,4% porodica ispitanika iz našeg uzorka. Shodno odgovorima ispitanika, u 2,7% slučajeva njihove porodice žive od nadoknade za nezaposlene ili socijalne pomoći, dok 4% ima neke druge izvore prihoda.

Na pitanje da se izjasne od kojih sredstava živi njihova porodica, ukoliko nije reč o plati, drugoj zaradi ili imovini roditelja, odnosno o nadoknadi za nezaposlene ili socijalnoj pomoći, ispitanici se u većem broju slučajeva izjašnjavaju da je u pitanju penzija, a među odgovorima se pominje i zarada od privatnog posla, kirija od izdavanja stana, pomoć familije i drugo.

Kada je reč o poređenju materijalnih prilika sopstvene porodice sa prilikama drugih porodica, ispitanici nalaze da su njihove materijalne prilike iste kao i prilike drugih u 42,3% slučajeva, odnosno malo bolje u 17,3%, bolje u 16,4% i mnogo bolje u 6% slučajeva. Da su njihove materijalne prilike gore nego prilike drugih smatra 3,1% ispitanika, da su malo gore prema odgovorima 13,4% ispitanika, a mnogo gore prema odgovorima 0,4% ispitanika.

Da ima više novca za trošenje (džeparac, pokloni, sopstvena zarada) u poređenju sa drugim osobama njihovih godina smatra 48% učenika iz uzorka, dok njih 16,4% smatra da ima malo više, 9,5% više i 2,3% mnogo više novca. Malo manje novca za trošenje u odnosu na prijatelja ima 15,2% ispitanika, manje 7,0%, a mnogo manje 1,7% ispitanika iz uzorka.

SANJA ĆOPIĆ

Delinkventno ponašanje maloletnih lica: obim i struktura

U ovom tekstu analizirani su podaci do kojih se došlo istraživanjem vezano za obim i strukturu delinkventnog ponašanja ispitanika.

Obim delinkventnog ponašanja maloletnih lica

Da bi se došlo do podataka o obimu delinkventnog ponašanja maloletnih lica, ispitanicima je postavljeno pitanje da li su ikada tokom života do momenta ispitivanja, ispoljili neko od delinkventnih ponašanja koja su bila navedena u upitniku: pisanje grafita (šaranje zidova, voza, podzemnog prolaza ili autobusa); vandalizam (namerno oštećenje nečega, poput autobuskog stajališta, prozora, sedišta u automobilu, autobusu ili vozu); krađa iz prodavnice; provala u zgradu kako bi se ukrado nešto; krađa bicikla; krađa motora ili automobila; krađa iz automobila; upotreba oružja, sile ili pretnje silom kako bi se uzeo novac ili stvari od druge osobe; krađa (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje); nošenje oružja, poput palice, noža, pištolja ili lanaca; učestvovanje u grupnoj tuči na fudbalskoj utakmici ili na ulici ili drugom javnom mestu; nanošenje povrede drugome u tuči; ilegalno skidanje filmova, muzike sa interneta; trgovina drogom ili pomoć drugome u prodaji droge; zlostavljanje životinja; konzumiranje alkohola; konzumiranje droge. Za svako od navedenih ponašanja, ispitanici su zamoljeni da odgovore sa da ili ne, a oni koji su naveli da su nekada u svom životu ispoljili neko od navedenih ponašanja, zamoljeni su da navedu koliko puta su konkretno delinkventno ponašanje ispoljili u toku poslednjih 12 meseci koji su prethodili ispitivanju.

Za potrebe dalje analize pravi se razlika između delinkvencije u širem i delinkvencije u užem smislu. Pri tome, sva napred navedena ponašanja čine delinkvenciju u širem smislu. Sa druge strane, u delinkvenciju u užem smislu

svrstana su sva ponašanja osim konzumiranja alkohola i/ili droge i ilegalnog (nedozvoljenog) preuzimanje sadržaja sa interneta, koja se u daljem tekstu posmatraju kao rizična ponašanja.

Od ukupno 1344 ispitanika, njih 1229 (91,4%) je navelo da su se ponašali na jedan ili više navedenih načina, odnosno, da su ispoljili neki vid delinkventnog ponašanja u širem smislu u nekom periodu svog života do momenta ispitivanja.

Kada se isključe konzumiranje alkohola i/ili droge i ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta, dobijeni podaci pokazuju da je 857 (63,7%) ispitanika navelo da su ispoljili neki vid delinkventnog ponašanja u užem smislu tokom perioda života do momenta ispitivanja.

Kada se posmatra prevalenca svih ispitivanih oblika delinkventnog ponašanja maloletnih lica i to tokom života ispitanika do momenta istraživanja (Tabela 1), uočava se da se kao najrasprostranjeniji vidovi delinkventnog ponašanja maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom izdvajaju konzumiranje alkohola (79,5%) i ilegalno skidanje sadržaja (muzike, filmova) sa interneta (57,4%). Slede pisanje grafita (35,5%), krađa iz prodavnice (25,0%) i konzumiranje droge (22,1%), a potom učestvovanje u grupnoj tuči (13,4%) i vandalizam (12,3%).

Tabela 1: Prevalenca delinkvencije u širem smislu tokom života ispitanika

Oblik delinkventnog ponašanja	Broj	Procenat u odnosu na ukupan broj ispitanika (isključeni su slučajevi u kojima nije bilo odgovora)
Pisanje grafita	475	35,5
Vandalizam	165	12,3
Krađa iz prodavnice	335	25,0
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	16	1,2
Krađa bicikla	91	6,8
Krađa motora ili automobila	43	3,2
Krađa iz automobila	90	6,7
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	20	1,5
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	137	10,2
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	152	11,4
Učestvovanje u grupnoj tuči na fudbalskoj utakmici ili na ulici ili drugom javnom mestu	179	13,4

Oblik delinkventnog ponašanja	Broj	Procenat u odnosu na ukupan broj ispitanika (isključeni su slučajevi u kojima nije bilo odgovora)
Nanošenje povrede drugome u tuči	62	4,6
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	61	4,6
Zlostavljanje životinja	140	10,5
Konzumiranje alkohola	1067	79,5
Konzumiranje droge	297	22,1
Ilegalno skidanje sadržaja (muzike, filmova) sa interneta	772	57,4

Svaki deveti ispitanik iz uzorka (11,4%) naveo je da ima iskustvo nošenja oružja, poput palice, noža, pištolja ili lanaca, svaki deseti (10,2%) da je izvršio običnu krađu, a gotovo isti broj njih (10,5%) da je zlostavljao životinje. Maloletna lica iz uzorka najmanje ispoljavaju ona delinkventna ponašanja koja predstavljaju teža krivična dela, koja podrazumevaju upotrebu oružja, sile ili pretnje, poput provalne krađe (1,2%) ili razbojništva (1,5%).

Struktura delinkvencije u širem smislu

Kako pokazuju podaci u Tabeli 2, u strukturi delinkvencije u širem smislu, i to tokom života ispitanika do momenta ispitivanja, dominiraju konzumiranje alkohola i ilegalno skidanje sadržaja (muzike, filmova) sa interneta. Tako je blizu 80% ispitanika, koji su naveli da su ispoljili neki vid delinkvencije u širem smislu, nekada tokom života konzumiralo alkohol, dok je više od polovine njih imalo iskustvo ilegalnog preuzimanja sadržaja sa interneta. Blizu 40% ispitanika koji su naveli da su ispoljili delinkvenciju u širem smislu pisali su grafite, svaki četvrti ispitanik je nekada konzumirao drogu, a blizu jedne trećine njih je imalo iskustvo krađe iz prodavnice.

Tabela 2: Struktura delinkvencije u širem smislu tokom života ispitanika

Oblik delinkventnog ponašanja	Broj	Procenat
Pisanje grafita	475	38,6
Vandalizam	165	13,4
Krađa iz prodavnice	335	27,3

Oblik delinkventnog ponašanja	Broj	Procenat
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	16	1,3
Krađa bicikla	91	7,4
Krađa motora ili automobila	43	3,5
Krađa iz automobila	90	7,3
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	20	1,6
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	137	11,1
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	152	12,4
Učestvovanje u grupnoj tuči na fudbalskoj utakmici ili na ulici ili drugom javnom mestu	179	14,6
Nanošenje povrede drugome u tuči	62	5,0
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	61	5,0
Zlostavljanje životinja	140	11,4
Konzumiranje alkohola	1067	86,8
Konzumiranje droge	297	24,2
Ilegalno skidanje sadržaja (muzike, filmova) sa interneta	772	62,8

Dakle, u strukturi delinkvencije u širem smislu dominiraju rizična ponašanja, kao i delinkventna ponašanja manje društvene opasnosti koja čine delinkvenciju u užem smislu.

Struktura delinkvencije u užem smislu

Podaci u Tabeli 3 pokazuju strukturu delinkvencije u užem smislu. Kao najrasprostranjeniji vidovi delinkventnog ponašanja maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom u užem smislu, i to tokom života do momenta ispitivanja, izdvajaju se: pisanje grafita (55,4%), krađa iz prodavnice (39,1%), učestvovanje u grupnoj tuči (21,0%) i vandalizam (19,3%).

Tabela 3: Struktura delinkvencije u užem smislu tokom života ispitanika

Oblik delinkventnog ponašanja	Broj	Procenat
Pisanje grafita	475	55,4
Vandalizam	165	19,3
Krađa iz prodavnice	335	39,1

Oblik delinkventnog ponašanja	Broj	Procenat
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	16	1,9
Krađa bicikla	91	10,6
Krađa motora ili automobila	43	5,0
Krađa iz automobila	90	10,5
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	20	2,3
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	137	16,0
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	152	17,7
Učestvovanje u grupnoj tuči na fudbalskoj utakmici ili na ulici ili drugom javnom mestu	179	21,0
Nanošenje povrede drugome u tuči	62	7,2
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	61	7,1
Zlostavljanje životinja	140	16,3

Pored toga, treba imati na umu i podatak da je skoro svaki peti ispitanik (17,7%) naveo da ima iskustvo nošenja oružja, poput palice, noža, pištolja ili lanaca, što se čini posebno važnim u kontekstu nalaza vezanih za prevalencu učestvovanja u grupnim tučama, koje onda mogu da rezultiraju težim posledicama (teškim telesnim povredama, smrću). Takođe, svaki šesti ispitanik koji je ispoljio neko delinkventno ponašanje u užem smislu naveo je da je izvršio običnu krađu (16,0%), a gotovo isti broj njih (16,3%) da je zlostavljao životinje. Maloletna lica iz uzorka najmanje vrše one delikte koji predstavljaju teža krivična dela, koja podrazumevaju upotrebu oružja, sile ili pretnje, poput provalne krađe (1,9%) ili razbojništva (2,3%).

Kada je u pitanju struktura delinkventnog ponašanja u užem smislu tokom godine koja je prethodila istraživanju, nalazi pokazuju da je redosled najučestalijih oblika delinkvencije u užem smislu isti kao i kada se posmatra prevalenca različitih oblika delinkventnog ponašanja tokom života ispitanika do momenta ispitivanja (Tabela 4). Dakle, tokom godine koja je prethodila ispitivanju, prema odgovorima ispitanika, najučestaliji oblici delinkvencije maloletnih lica u užem smislu bili su: pisanje grafita (20,1%), krađa iz prodavnice (13,1%), učestvovanje u grupnoj tuči (9,5%) i vandalizam (8,4%).

Tabela 4: Struktura delinkvencije u užem smislu tokom 12 meseci koji su prethodili ispitivanju

Oblik delinkventnog ponašanja	Broj	Procenat
Pisanje grafita	259	20,1
Vandalizam	111	8,4
Krađa iz prodavnice	172	13,1
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	7	0,5
Krađa bicikla	21	1,6
Krađa motora ili automobila	22	1,7
Krađa iz automobila	23	1,7
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	12	0,9
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	67	5,1
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	96	7,3
Učestvovanje u grupnoj tuči na fudbalskoj utakmici ili na ulici ili drugom javnom mestu	125	9,5
Nanošenje povrede drugome u tuči	40	3,0
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	37	2,8
Zlostavljanje životinja	56	4,3

Većina ispitanika koja je navela da je nekada u životu učestvovala u grupnoj tuči navela je da je to ponašanje ispoljila tokom godine koja je prethodila istraživanju (69,8%). Slična je situacija i kada je u pitanju vandalizam: 67,3% onih koji su nekada ispoljili ovaj vid delinkvencije ponašalo se na ovaj način tokom godine koja je prethodila ispitivanju. Takođe, nešto više od polovine ispitanika koji su nekada pisali grafite (54,5%) i onih koji su ukrali nešto iz prodavnice (51,3%) ispoljilo je ovo ponašanje u godini koja je prethodila istraživanju.

Socio-demografske karakteristike ispitanika i delinkvencija u užem smislu

U ovom delu analizirana je struktura delinkvencije u užem smislu prema polu i uzrastu ispitanika, i to kako vezano za ispoljavanje delinkventnog ponašanja tokom života ispitanika do momenta ispitivanja, tako i tokom godine koja je prethodila istraživanju. Pored toga, analizira se struktura delinkvencije prema pripadnosti ispitanika manjinskim grupama, ali samo vezano za ispoljavanje delinkventnog ponašanja tokom godine koja je prethodila istraživanju.

a) Struktura delinkvencije prema polu ispitanika

Nalazi istraživanja pokazuju da su dečaci (92,6%) i devojčice (90,2%) iz uzorka u sličnom procentu naveli da su ispoljili neki oblik delinkvencije u širem smislu u nekom momentu tokom života do trenutka ispitivanja.

Tabela 5: Struktura delinkvencije u širem smislu tokom života prema polu ispitanika

Pol		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Žensko	N	63	579	642
	%	9,8	90,2	100,0
Muško	N	52	648	700
	%	7,4	92,6	100,0
Ukupno	N	115	1227	1342
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 2,430, df=1, p=0,119$$

Međutim, kada je u pitanju delinkvencija u užem smislu, dobijeni podaci pokazuju da je znatno više dečaka iz uzorka (71,9%) nego devojčica (55,1%) navelo da su se ponašali na jedan ili više načina koji čine delinkvenciju u užem smislu (Tabela 6).

Tabela 6: Struktura delinkvencije u užem smislu prema polu ispitanika

Pol		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Žensko	N	288	354	642
	%	44,9	55,1	100,0
Muško	N	197	503	700
	%	28,1	71,9	100,0
Ukupno	N	485	857	1342
	%	36,1	63,9	100,0

$$\chi^2 = 40,549, df=1, p=0,000^1$$

¹ U knjizi se, u skladu sa statistikom u društvenim naukama, statistički značajno povezanim smatraju varijable kod kojih je koeficijent manji od 0,050 ($p < 0,05$), pri čemu je visok nivo povezanosti prisutan kada je koeficijent manji od 0,010 ($p < 0,01$).

Kod svih oblika delinkvencije u užem smislu, osim u slučaju obične krađe (krađe bez upotrebe oružja, sili ili pretnje) i zlostavljanja životinja, dečaci su u znatno većoj meri u odnosu na devojčice navodili da su se nekada tokom života ponašali na jedan ili više navedenih načina (Tabela 7).

Tabela 7: Struktura različitih oblika delinkventnog ponašanja u užem smislu tokom života prema polu ispitanika

Oblik delinkventnog ponašanja	Dečaci		Devojčice		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	42,8 (299)	57,2 (400)	27,5 (176)	72,5 (464)	34,058	1	0,000
Vandalizam	18,5 (129)	81,5 (570)	5,6 (36)	94,4 (604)	50,902	1	0,000
Krađa iz prodavnice	28,0 (196)	72,9 (503)	21,7 (139)	78,3 (501)	7,117	1	0,008
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	1,9 (13)	98,1 (684)	0,5 (3)	99,5 (637)	5,502	1	0,019
Krađa bicikla	8,2 (57)	91,8 (641)	5,3 (34)	94,7 (606)	4,289	1	0,038
Krađa motora ili automobila	4,9 (34)	95,1 (665)	1,4 (9)	98,6 (631)	12,852	1	0,000
Krađa iz automobila	8,9 (62)	91,1 (637)	4,4 (28)	95,6 (612)	10,766	1	0,001
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	2,3 (16)	97,7 (683)	0,6 (4)	99,4 (636)	6,287	1	0,012
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	10,3 (72)	89,7 (626)	10,2 (65)	89,8 (574)	0,007	1	0,931
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	18,5 (129)	81,5 (569)	3,6 (23)	96,4 (617)	73,488	1	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	22,0 (154)	78,0 (545)	3,9 (25)	96,1 (615)	94,775	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	7,7 (54)	92,3 (645)	1,3 (8)	98,8 (632)	31,723	1	0,000

Oblik delinkventnog ponašanja	Dečaci		Devojčice		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	6,2 (43)	93,8 (656)	2,8 (18)	97,2 (622)	8,567	1	0,003
Zlostavljanje životinja	10,7 (75)	89,3 (624)	10,2 (65)	89,8 (575)	0,117	1	0,732

Pri tome, treba imati na umu da kod nekih oblika delinkvencije, iako je utvrđeno postojanje statistički značajne razlike između dečaka i devojčica, zbog malog broja ispitanika koji su naveli da su ispoljili konkretni vid delinkventnog ponašanja, treba biti oprezan u izvlačenju opštih zaključaka. Ovo se posebno odnosi na ponašanja kao što su nanošenje povrede drugome u tuči, krađa motora ili automobila ili krađa iz automobila.

Kada se posmatraju najrasprostranjeniji oblici delinkvencije maloletnih lica, prema odgovorima ispitanika, uočava se da njih znatno više vrše dečaci nego devojčice. To posebno dolazi do izražaja u slučaju vandalizma i učestvovanja u grupnoj tuči. Tako je u slučaju vandalizma oko tri puta više dečaka (18,5%) nego devojčica (5,6%) navelo da su imali ovakvo iskustvo tokom života, dok je u slučaju učestvovanja u grupnoj tuči pet puta više dečaka (22,0%) nego devojčica (3,9%) odgovorilo da su ispoljili ovaj vid delinkventnog ponašanja. Ova razlika je, iako statistički značajna, ipak procentualno gledano nešto manja kada je u pitanju pisanje grafita: 42,8% dečaka naspram 27,5% devojčica. U slučaju krađe iz prodavnice, podaci pokazuju da je ovaj vid ponašanja ispoljilo 28,0% dečaka i 21,7% devojčica. Najzad, kada je u pitanju nošenje oružja, poput palice, noža, pištolja ili lanaca, podaci pokazuju da je oko pet puta više dečaka (18,5%) nego devojčica (3,6%) navelo da su nekada do momenta ispitivanja nosili neko oružje ili oruđe koje je podobno da se njime nanese telesne povrede drugome.

Slični nalazi dobijeni su i vezano za delinkventno ponašanje u užem smislu tokom godine koja je prethodila istraživanju. Ipak, primećuje se da je broj delinkventnih ponašanja kod kojih je zabeležena statistički značajna razlika u zastupljenosti dečaka i devojčica manji nego kada se posmatra zastupljenost dečaka i devojčica u ispoljavanju delinkvencije u užem smislu tokom života do trenutka ispitivanja (Tabela 8).

Tabela 8: Struktura različitih oblika delinkventnog ponašanja u užem smislu tokom 12 meseci koji su prethodili istraživanju prema polu ispitanika (N=1290-1339)

Oblik delinkventnog ponašanja	Dečaci		Devojčice		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	25,1 (168)	74,9 (500)	14,7 (91)	85,3 (528)	21,821	1	0,000
Vandalizam	12,7 (87)	87,3 (596)	3,8 (24)	96,2 (610)	34,143	1	0,000
Krađa iz prodavnice	14,9 (101)	85,1 (579)	11,3 (71)	88,7 (560)	3,723	1	0,054
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	0,9 (6)	99,1 (683)	0,2 (1)	99,8 (637)	3,219	1	0,073
Krađa bicikla	2 (14)	98 (674)	1,1 (7)	98,9 (632)	1,877	1	0,171
Krađa motora ili automobila	2,6 (18)	97,4 (675)	0,6 (4)	99,4 (634)	7,934	1	0,005
Krađa iz automobila	2,3 (16)	97,7 (673)	1,1 (7)	98,9 (632)	2,931	1	0,087
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	1,3 (9)	98,7 (683)	0,5 (3)	99,5 (635)	2,560	1	0,110
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	5,3 (36)	94,7 (649)	4,9 (31)	95,1 (601)	0,084	1	0,772
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	11,7 (79)	88,3 (595)	2,7 (17)	97,3 (619)	39,477	1	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	15,5 (104)	84,5 (568)	3,3 (21)	96,7 (617)	56,294	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	5,1 (35)	94,9 (651)	0,8 (5)	99,2 (632)	20,995	1	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	3,9 (27)	96,1 (659)	1,6 (10)	98,4 (623)	6,703	1	0,010
Zlostavljanje životinja	4,0 (27)	96,0 (655)	4,6 (29)	94,4 (605)	0,305	1	0,581

Podaci do kojih se došlo pokazuju da je, procentualno gledano, više dečaka nego devojčica ispoljilo neki vid delinkvencije tokom godine koja je prethodila istraživanju, i to bez obzira na oblik delinkventnog ponašanja (osim u slučaju zlostavljanja životinja). Kada su u pitanju ponašanja poput nošenja oružja, učestvovanja u grupnoj tuči i nanošenja povrede drugome u tuči, ona su, prema odgovorima ispitanika, pet puta češće ispoljena od strane dečaka nego devojčica. Uz to, skoro dvostruko više dečaka (25,1%) nego devojčica (14,7%) navelo je da su ispisivali grafite u godini koja je prethodila istraživanju, dok je tri puta više dečaka (12,7%) nego devojčica (3,8%) navelo da su ispoljili vandalističko ponašanje u istom tom periodu.

b) Struktura delinkvencije prema uzrastu ispitanika

Kada je u pitanju delinkvencija u širem smislu, primećuje se da što su ispitanici stariji, to je, prema njihovim odgovorima, delinkventno ponašanje prisutnije ($\chi^2 = 68,125$, $df=7$, $p=0,000$). Razlike u uzrastu ispitanika uočavaju se i kada je u pitanju delinkventno ponašanje u užem smislu (Tabela 9).

Tabela 9: Struktura delinkvencije u užem smislu tokom života prema uzrastu ispitanika

Uzrast		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
12-13	N	107	146	253
	%	42,3	57,7	100,0
14-16	N	235	398	633
	%	37,1	62,9	100,0
17-19	N	143	313	456
	%	31,4	68,6	100,0
Ukupno	N	485	857	1342
	%	36,1	63,9	100,0

$\chi^2=8,931$, $df=2$, $p=0,012$

Podaci u Tabeli 10 pokazuju da se kod deset od ukupno četrnaest datih vidova delinkvencije u užem smislu beleži postojanje statistički značajne razlike između starosnih kategorija ispitanika u pogledu ispoljavanja konkretnih oblika delinkventnog ponašanja.

Tabela 10: Struktura pojedinih obilika delinkvencije u užem smislu tokom života prema uzrastu ispitanika

Oblik delinkventnog ponašanja	12-13		14-16		17-19		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	26,9 (68)	73,1 (185)	35,1 (222)	64,9 (411)	40,8 (185)	59,2 (268)	13,909	2	0,001
Vandalizam	9,9 (25)	90,1 (228)	9,2 (58)	90,8 (574)	18,1 (82)	81,9 (371)	21,248	2	0,000
Krađa iz prodavnice	24,5 (62)	75,5 (191)	22,1 (140)	77,9 (493)	29,4 (133)	70,6 (320)	7,428	2	0,024
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	0,8 (2)	99,2 (251)	0,2 (1)	99,8 (632)	2,9 (13)	97,1 (438)	16,969	2	0,000
Krađa bicikla	9,1 (23)	90,9 (230)	5,8 (37)	94,2 (596)	6,9 (31)	93,1 (421)	3,008	2	0,222
Krađa motora ili automobila	1,6 (4)	98,4 (249)	2,7 (17)	97,3 (616)	4,9 (22)	95,1 (431)	6,671	2	0,036
Krađa iz automobila	8,3 (21)	91,7 (232)	4,7 (30)	95,3 (603)	8,6 (39)	91,4 (414)	7,548	2	0,023
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	1,2 (3)	98,8 (250)	0,6 (4)	99,4 (629)	2,9 (12)	97,1 (440)	9,188	2	0,010
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	9,9 (25)	90,1 (228)	11,4 (72)	88,6 (561)	8,9 (40)	91,1 (411)	1,843	2	0,398
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	5,2 (13)	94,8 (239)	11,4 (72)	88,6 (561)	14,8 (67)	(85,2) (386)	14,917	2	0,001
Učestvovanje u grupnoj tuči	9,9 (25)	90,1 (228)	13,1 (83)	86,8 (550)	15,7 (71)	84,3 (382)	4,770	2	0,092
Nanošenje povrede drugome u tuči	2,8 (7)	97,2 (246)	3,6 (23)	96,4 (610)	7,1 (32)	92,9 (421)	9,490	2	0,009

Oblik delinkventnog ponašanja	12-13		14-16		17-19		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	1,6 (4)	98,4 (249)	3,3 (21)	96,7 (612)	7,9 (36)	92,1 (417)	19,363	2	0,000
Zlostavljanje životinja	9,9 (25)	90,1 (228)	9,8 (61)	90,2 (571)	11,7 (53)	88,3 (400)	1,133	2	0,567

Pri tome, razlike između starosnih kategorija su posebno izražene kod pet oblika ponašanja: vandalizma, provale u stan, trgovine drogom ili pomoći nekome da se proda droga, pisanja grafita i nošenja oružja.

Tako, na primer, skoro dvostruko više ispitanika starosti od 17 do 19 godina (18,1%) nego onih koji pripadaju starosnoj kategoriji od 14 do 16 (9,2%), odnosno od 12 do 13 godina (9,9%) navelo je da su nekada u životu ispoljili vandalsko ponašanje. U slučaju nošenja oružja, poput palice, noža, pištolja ili lanaca, primećuje se da je 14,8% ispitanika koji pripadaju starosnoj kategoriji od 17 do 19 godina navelo da su nekada ispoljili ovaj vid delinkventnog ponašanja naspram 11,4% ispitanika starosti od 14 do 16 godina i 5,2% onih od 12 do 13 godina. Takođe, što su ispitanici stariji to su češće navodili da su nekada pisali grafite.

Nešto slabija veza zabeležena je u slučaju upotrebe oružja, sile ili pretnje kako bi se uzeo novac ili stvari od druge osobe, ali zbog malog ukupnog broja ispitanika koji su odgovorili da su ispoljili ovakvo ponašanje, treba biti oprezan u izvlačenju opštih zaključaka.

Najzad, iako nešto slabija, ipak se uočava statistički značajna razlika u ispoljavanju sledećih oblika delinkventnog ponašanja između ispitanika različitog uzrasta: krađe iz prodavnice, krađe motora ili automobila, krađe iz automobila i kod krađe uz upotrebu oružja, sile ili pretnje, dakle, kod različitih imovinskih delikata. Kod sva četiri oblika imovinske delinkvencije, procentualno gledano, ispitanici starosti od 17 do 19 godina su najčešće navodili da su ispoljavali ova ponašanja u nekom momentu tokom svog života do trenutka ispitivanja. U slučaju krađe iz prodavnice i krađe iz automobila, ova ponašanja, procentualno gledano, najmanje su zastupljena među ispitanicima koji pripadaju starosnoj kategoriji od 14 do 16 godina. Kada je u pitanju krađa iz automobila, što su ispitanici stariji, to su češće navodili da su ispoljili ovo ponašanje u nekom trenutku tokom života: 1,6% ispitanika starosti 12-13 godina, 2,7% ispitanika starosti 14-16 godina i 4,9% ispitanika starosti 17-19 godina.

Kada je u pitanju upuštanje u delinkventna ponašanja u užem smislu tokom godine koja je prethodila istraživanju, može se uočiti da nivo gotovo svih oblika delinkventnog ponašanja raste sa povećanjem broja godina ispitanika. Što su ispitanici stariji to je i nivo upuštanja u različite vidove delinkvencije u užem smislu veći, što je zabeleženo kod provalne krađe, nošenja oružja, trgovine drogom ili pomoći nekome da proda drogu, krađe motora ili automobila i nanošenja povrede drugome u tuči. Kada je u pitanju vandalsko ponašanje, primećuje se da su u godini koja je prethodila istraživanju, prema odgovorima ispitanika, ovo ponašanje najčešće ispoljavali ispitanici stari od 17 do 19 godina (12%), potom oni iz najmlađe starosne kategorije (8,0%), pa tek onda ispitanici stari od 14 do 16 godina (6,1%). Takođe, i kod ponašanja kod kojih nije zabeležena statistički značajna razlika s obzirom na uzrast ispitanika, razlike ipak postoje. Na primer, u slučaju krađe iz prodavnice i krađe bicikla, procentualno gledano, najmlađi ispitanici su češće ispoljavali ova ponašanja nego oni iz starijih uzrasnih kategorija. Pa ipak, procentualno gledano, kod najvećeg broja delinkventnih ponašanja, najveći procenat onih koji su ispoljili takvo ponašanje je među ispitanicima starosti između 17 i 19 godina.

c) Struktura delinkvencije prema pripadnosti ispitanika manjinskim grupama

Kada se posmatra struktura delinkvencije prema nacionalnoj pripadnosti ispitanika i to u godini koja je prethodila istraživanju, statistički značajna razlika zabeležena je samo kod dva oblika delinkventnog ponašanja: krađe iz prodavnice i zlostavljanja životinja.

Ispitanici romske nacionalne pripadnosti su u većoj meri u odnosu na ispitanike iz drugih kategorija navodili da su u godini koja je prethodila istraživanju vršili krađe iz prodavnice, dok su ispitanici koji pripadaju kategoriji interno raseljenih lica češće navodili da su zlostavljali životinje. U oba slučaja značajnost je na nivou $0,010 < p \leq 0,050$.

Struktura i karakteristike rizičnih ponašanja maloletnih lica

U rizična ponašanja maloletnih lica za potrebe ove analize svrstani su konzumiranje alkohola, konzumiranje droge i ilegalno skidanje sadržaja (muzike, filmova) sa interneta. U ovom delu predstavljeni su podaci o polnoj i starosnoj strukturi, kao i o karakteristikama ovih vidova ponašanja.

Konzumiranje alkohola

Većina ispitanika (1067 ili 79,5%) je navela da su konzumirali alkohol u nekom momentu/periodu svog života.

Ovaj vid rizičnog ponašanja prisutan je u gotovo identičnom procentu kod dečaka (78,9%) i devojčica (80,2%). Vezano za uzrast, nalazi istraživanja pokazuju da što su ispitanici stariji, to je, prema njihovim odgovorima, konzumiranje alkohola prisutnije: to je navelo 59,3% ispitanika starosti 12-13 godina, 77,7% ispitanika starosti 14-16 godina i 93,2% onih koji su uzrasta od 17-19 godina.

Tabela 11: Uzrast i konzumiranje alkohola tokom života ispitanika

Uzrast		Konzumiranje alkohola		Ukupno
		Ne	Da	
12-13	N	103	150	253
	%	40,7	59,3	100,0
14-16	N	141	492	633
	%	22,3	77,7	100,0
17-19	N	31	425	456
	%	6,8	93,2	100,0
Ukupno	N	275	1067	1342
	%	20,5	79,5	100,0

$\chi^2=117,202$, $df=1$, $p=0,000$

Ispitanici koji su naveli da su nekada u toku života do momenta istraživanja konzumirali alkohol, zamoljeni su da navedu da li su konzumirali alkohol u poslednjih 30 dana koji su prethodili ispitivanju, koliko puta i koju vrstu alkohola. Kada su u pitanju vrste alkoholnih pića, ispitanicima su ponuđeni sledeći odgovori: pivo ili liker, vino, i žestoko piće (viski, džin, vodka).

Podaci pokazuju da je 775 ispitanika, što čini nešto više od polovine uzorka, odnosno 60,5% onih koji su na ovo pitanje dali validan odgovor (odgovor „da“ ili „ne“), odgovorilo da su konzumirali alkohol tokom meseca koji je prethodio istraživanju. Pri tome, ne beleži se postojanje statistički značajne razlike u konzumiranju alkohola tokom meseca koji je prethodio istraživanju posmatrano prema polu: dečaci (59,7%) i devojčice (61,3%) su u sličnom procentu odgovorili da su tokom navedenog perioda konzumirali alkohol. Međutim, kada je u pitanju uzrast, uočava se da što su ispitanici stariji to je i konzumiranje alkohola prisutnije.

miranje alkohola tokom meseca koji je prethodio istraživanju bilo prisutnije ($\chi^2=161,935$, $df=7$, $p=0,000$).

Na pitanje koje piće su tokom meseca koji je prethodio ispitivanju konzumirali, podaci do kojih se došlo pokazuju da je, procentualno gledano, najučestalije konzumiranje piva ili likera, potom žestokih pića, pa vina.

Tabela 12: Vrsta alhoholnog pića koju su ispitanici konzumirali tokom meseca koji je prethodio istraživanju (N=1297-1305)²

Vrsta alhoholnog pića	Broj	Procenat
Pivo	527	40,6
Vino	402	30,7
Žestoka pića (viski, džin, vodka)	439	33,6

Kada se posmatraju pojedine vrste alkoholnih pića, uočava se da su dečaci (47,3%) češće konzumirali pivo ili liker tokom meseca koji je prethodio istraživanju nego devojčice (33,5%) ($\chi^2=25,405$, $df=1$, $p=0,000$). Sa druge strane, kada je u pitanju konzumiranje vina i žestokih pića ne beleži se značajna razlika s obzirom na pol ispitanika: tako je 33,0% devojčica i 28,7% dečaka navelo da su tokom meseca koji je prethodio istraživanju konzumirali vino, dok je gotovo isti procenat dečaka (33,4%) i devojčica (33,9%) naveo da su konzumirali žestoko piće tokom istog tog perioda.

Međutim, kada se posmatra uzrast ispitanika, kod konzumiranja svake od tri vrste alkoholnog pića, koje su bile ponuđene ispitanicima, zabeležena je statistički značajna razlika između ispitanika različitog uzrasta ($p=0,000$). Drugim rečima, bez obzira o kojoj vrsti alkoholnog pića se radi, što su ispitanici stariji to je i konzumiranje svake od tri navedene vrste alkoholnog pića prisutnije.

Ispitanici koji su naveli da su konzumirali alkoholno piće u mesecu koji je prethodio istraživanju, zamoljeni su da navedu koliko puta su tokom tog perioda popili pet ili više pića odjednom (pri tome, pod „pićem” se podrazumevala jedna konzerva, čaša ili 0.33l flaša piva, čaša vina, ili 2cl žestokog pića).

² Isključeni su slučajevi u kojima nije bilo odgovora, a koji su se kretali od 2,1% do 2,9%; podaci izneti u tabeli zasnovani su samo na validnim odgovorima.

Tabela 13: Učestalost konzumiranja alkohola tokom meseca koji je prethodio istraživanju

Učestalost konzumiranja alkohola	N	%
Nikada	486	45,7
Jednom	222	20,9
Dvaput	149	14,0
3-4 puta	112	10,5
5-9 puta	57	5,4
10-19 puta	17	1,6
20 i više puta	20	1,9
Ukupno	1063	100,0

Kao što se vidi iz Tabele 13, blizu polovine ispitanika (45,7%) koji su dali validan odgovor navelo je da nikada nije odjednom popilo pet ili više alkoholnih pića tokom posmatranog perioda. Međutim, više od polovine njih je to učinilo. Pri tome, jedna petina njih je odgovorila da je to učinila jedanput, 14% – dva puta, a 10,5% – tri ili četiri puta. Ukupno posmatrano, manje od 10% je navelo da je to učinilo pet ili više puta tokom posmatranog perioda, od čega 5,4% je to učinilo od pet do devet puta, a ispod 2% je odgovorilo da su to uradili 10-19 i više od 20 puta.

Konzumiranje droge

Blizu jedne četvrtine ispitanika (297 ili 22,1%) navelo je da su konzumirali drogu nekada tokom života do momenta ispitivanja.

Iako nalazi istraživanja pokazuju postojanje statistički značajne razlike u pogledu konzumiranja droge tokom života između dečaka i devojčica, ta razlika, procentualno gledano, iznosi svega pet procenata u korist dečaka (Tabela 14).

Tabela 14: Pol i konzumiranje droge ikada tokom života

Pol		Konzumiranje droge		Ukupno
		Ne	Da	
Ženski	N	517	125	642
	%	80,5	19,5	100,0
Muški	N	530	170	700
	%	75,7	24,3	100,0
Ukupno	N	1047	295	1342
	%	78,0	22,0	100,0

$\chi^2=4,528$, $df=1$, $p=0,030$

Vezano za uzrast, kako se vidi iz Tabele 15, podaci pokazuju da što su ispitanici stariji to je upuštanje u ovaj vid rizičnog ponašanja prisutnije. Tako su ispitanici starosti od 17 do 19 godina dvostruko češće odgovarali da su nekada u životu konzumirali drogu u odnosu na ispitanike starosti od 14 do 16 godina, što je ujedno i oko devet puta više u odnosu na ispitanike iz najmlađe starosne kategorije.

Tabela 15: Uzrast i konzumiranje droge ikada tokom života

Uzrast		Konzumiranje droge		Ukupno
		Ne	Da	
12-13	N	242	11	253
	%	95,7	4,3	100,0
14-16	N	524	109	633
	%	82,8	17,2	100,0
17-19	N	281	175	456
	%	61,6	38,4	100,0
Ukupno	N	1047	295	1342
	%	78,0	22,0	100,0

$\chi^2=125,717$, $df=2$, $p=0,000$

Ispitanici koji su naveli da su nekada u toku života do momenta istraživanja konzumirali drogu, zamoljeni su da navedu da li su konzumirali drogu u poslednjih 30 dana koji su prethodili ispitivanju, koju vrstu droge i koliko puta. Pri tome, kada je u pitanju vrsta droge, ispitanicima su bili ponuđeni sledeći odgovori (vrste droge): kanabis (uključujući marihuanu i hašiš); THC, LSD, spid, amfetamini ili slične droge; heroin, kokain ili krek.

Tabela 16: Vrsta droge koju su ispitanici konzumirali tokom meseca koji je prethodio istraživanju (N=1334-1336)³

Vrsta droge	Broj	Procenat
Kanabis, marihuana, hašiš	150	11,2
THC, LSD, spid, amfetamini ili slične droge	36	2,7
Heroin, kokain, krek	15	1,1

Kao što se vidi u Tabeli 16, procentualno gledano, ispitanici koji su naveli da su tokom poslednjeg meseca koristili neku drogu, najčešće su uzimali kanabis, marihuanu ili hašiš, potom THC, LSD, spid, amfetamine ili slične droge, a najmanje, uslovno rečeno, teške droge, kao što su heroin, kokain ili krek.

Kada je u pitanju konzumiranje različitih vrsta droge tokom meseca koji je prethodio istraživanju posmatrano prema polu, podaci pokazuju da je nešto veći procenat dečaka (12,6%) nego devojčica (9,7%) naveo da su konzumirali kanabis, marihuanu ili hašiš u posmatranom periodu. Međutim, statistički značajna razlika između dečaka i devojčica beleži se u pogledu konzumiranja druge dve grupe droga (THC, LSD, amfetamini, spid, odnosno, heroin, kokain, hašiš): u oba slučaja dečaci su u većoj meri navodili da su koristili ove vrste droga u odnosu na devojčice, ali je zbog malog ukupnog broja ispitanika koji su naveli da su konzumirali jednu, odnosno drugu vrstu droge u posmatranom periodu (n=36 u slučaju THC, LSD, amfetamini, spid, odnosno n=15 u slučaju heroina, kokaina, krek), potrebno biti oprezan prilikom izvlačenja nekih opštih zaključaka.

Tabela 17: Pol i konzumiranje tzv. lake droge u poslednjih 30 dana, poput THC, LSD, amfetamina, spida

Pol		Konzumiranje lakih droga		Ukupno
		Ne	Da	
Ženski	N	632	7	639
	%	98,9	1,1	100,0
Muški	N	668	29	697
	%	95,8	4,2	100,0
Ukupno	N	1300	36	1336
	%	97,3	2,7	100,0

$$\chi^2=11,946, df=1, p=0,001$$

³ Isključeni su slučajevi u kojima nije bilo odgovora, podaci izneti u tabeli zasnovani su samo na validnim odgovorima (odgovori „da“ i „ne“).

Tabela 18: Pol i konzumiranje tzv. teških droga u poslednjih 30 dana (kokain, heroin)

Pol		Konzumiranje teških droga		Ukupno
		Ne	Da	
Ženski	N	638	1	639
	%	99,8	0,2	100,0
Muški	N	683	14	697
	%	98,0	2,0	100,0
Total	N	1321	15	1336
	%	98,9	1,1	100,0

$\chi^2=10,301$, $df=1$, $p=0,001$

Nalazi ukazuju na postojanje razlike između starosnih kategorija kada je u pitanju konzumiranje kanabisa, marihuane ili hašiša: devet puta manje ispitanika uzrasta 12-13 godina (4,3%) nego onih koji pripadaju starosnoj kategoriji od 17 do 19 godina (38,4%) navelo je da su nekada u svom životu do momenta ispitivanja konzumirali kanabis. Slični nalazi dobijeni su i kada se posmatra konzumiranje kanabisa tokom meseca koji je prethodio istraživanju: što su ispitanici stariji to je konzumiranje ove vrste narkotika prisutnije ($\chi^2=79,632$, $df=7$, $p=0,000$).

Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta

Nešto više od polovine ispitanika - njih 772 ili 57,4% imalo je iskustvo preuzimanja, odnosno ilegalnog skidanja filmova i muzike sa interneta.

Pri tome, znatno više dečaka (66,0%) nego devojčica (48,6%) je navelo da su ilegalno preuzimali sadržaje sa interneta.

Tabela 19: Pol i preuzimanje sadržaja sa interneta tokom života

Pol		Preuzimanje sadržaja sa interneta		Ukupno
		Ne	Da	
Ženski	N	329	311	640
	%	51,4	48,6	100,0
Muški	N	237	461	698
	%	34,0	66,0	100,0
Ukupno	N	566	772	1338
	%	42,3	57,7	100,0

$\chi^2 = 41,663$, $df=1$, $p=0,000$

Takođe, kada se posmatra vršenje ovog ponašanja u godini koja je prethodila istraživanju, uočava se da je znatno veći broj dečaka (60,5%) nego devojčica (40,5%) naveo da je tokom tog perioda skidao neke sadržaje sa interneta.

Tabela 20: Pol i preuzimanje sadržaja sa interneta u godini koja je prethodila istraživanju

Pol		Preuzimanje sadržaja sa interneta		Ukupno
		Ne	Da	
Ženski	N	342	233	575
	%	59,5	40,5%	100,0%
Muški	N	247	378	625
	%	39,5	60,5%	100,0%
Ukupno	N	589	611	1200
	%	49,1	50,9%	100,0%

$\chi^2 = 47,733$, $df=1$, $p=0,000$

Kontakt sa policijom u slučaju delinkventnog ponašanja

Jedan od ciljeva istraživanja bio je dolaženje do saznanja o tome da li su maloletna lica iz uzorka imala kontakt sa policijom vezano za ispoljavanje nekog oblika delinkventnog ponašanja u širem smislu. Ispitanicima je prvo postavljeno pitanje: „Da li si nekada imao/la kontakt sa policijom zato što si radio/la nešto nedozvoljeno?“. Ispitanici koji su dali potvrđan odgovor zamoljeni su da navedu koliko često su imali kontakt sa policijom u toku godine koja je prethodila istraživanju, potom, zbog čega, odnosno zbog koje vrste ponaša-

nja/prestupa su poslednji put imali kontakt sa policijom i šta se tada dogodilo. Na pitanje šta se prilikom poslednjeg kontakta sa policijom dogodilo, ispitanici su mogli da odaberu jedan ili više od ponuđenih odgovora: moji roditelji su bili obavješteni o incidentu; škola/moj nastavnik je bio obavješten; upućen sam na sud ili kod tužioca; dobio/la sam upozorenje od suda/tužioca/policije; kažnjen/a sam od strane suda ili tužioca; roditelji su me kaznili; ništa se nije dogodilo. Uz to, ostavljena je mogućnost da ispitanici navedu nešto drugo, odnosno da daju odgovor koji nije bio među ponuđenim.

Podaci do kojih se došlo pokazuju da je 136 ispitanika, što čini 10,1% uzorka, imalo kontakt sa policijom zbog nekog nedozvoljenog ponašanja. Većina ispitanika koja je imala kontakt sa policijom, isti je imala tokom godine koja je prethodila istraživanju – njih 95, odnosno 70% onih koji su odgovorili da su imali kontakt sa policijom zbog nekog nedozvoljenog ponašanja.

Više od polovine ispitanika koji su imali kontakt sa policijom tokom godine koja je prethodila istraživanju, imalo je samo jedan kontakt sa ovim državnim organom (51 ili 54,3%); svaki peti ispitanik je imao dva kontakta (19 ili 20,2%), 9 (9,6%) ispitanika je imalo tri kontakta, dok je ukupno 15 ispitanika navelo da su imali više od tri kontakta sa policijom.

Kvalitativna analiza odgovora ispitanika na pitanje zbog čega su poslednji put bili u kontaktu sa policijom, tj. šta je bio razlog/povod za kontakt sa ovim državnim organom, pokazala je da se najčešće radilo o različitim vidovima kršenja javnog reda i mira, pri čemu su neki ispitanici naveli samo to kao razlog, dok su drugi naveli neka konkretna ponašanja koja predstavljaju kršenje javnog reda i mira (na primer, stvaranje buke, psovanje, uriniranje na javnom mestu, igranje fudbala na trgu, ulazanje u javnu fontanu i slično). Slede učestvovanje u tuči, posebno na utakmicama, konzumiranje i/ili dilovanje droge, posebno marihuane, a onda i korišćenje pirotehničkih sredstava, kao što su petarde i baklje. Pored toga, kao povod za kontakt sa policijom ispitanici su navodili i saobraćajne delikte (na primer, vožnja bez dozvole, vožnja neregistrovanog vozila), nošenje oružja ili noža, krađu, uznemiravanje drugih (na primer, putem telefona), pisanje grafita, vandalizam, huliganstvo, nanošenje telesnih povreda drugom licu i slično. Na osnovu odgovora ispitanika može se zaključiti da su povod za kontakt sa policijom bila kako ponašanja koja su ispitivana ovim istraživanjem, tako i drugi vidovi maloletničke delinkvencije, posebno iz domena prekršaja, ali i drugih kažnjivih ponašanja.

Poslednji kontakt sa policijom je, kako pokazuju odgovori ispitanika, najčešće rezultirao time da su o događaju koji je bio povod za kontakt bili obavješteni njihovi roditelji: skoro trećina odgovora ispitanika o ishodu poslednjeg kontakta sa policijom (70 ili 27,2%) odnosi se na obavještanje roditelja. Ne-

što više od jedne petine odgovora (58 ili 22,6%) odnosi se na to da poslednji kontakt sa policijom nije rezultirao nikakvom reakcijom. Po učestalosti, slede odgovori koji se odnose na kažnjavanje od strane roditelja i upozorenje od strane suda, tužioca ili policije. Skoro svaki deseti ispitanik, koji je imao kontakt sa policijom tokom godine koja je prethodila istraživanju, bio je upućen na sud ili kod tužioca. Najzad, oko 5% odgovora odnosi se na obaveštavanje škole ili nastavnika, odnosno na kažnjavanje od strane suda ili tužioca.

Tabela 21: Ishod poslednjeg kontakta sa policijom

Ishod kontakta sa policijom	N	%
Obavešteni su roditelji	70	27,2
Obaveštena je škola/nastavnik	14	5,4
Upućen/a na sud ili kod tužioca	25	9,7
Upozoren/a sam od strane suda/tužioca/policije	30	11,7
Kažnjen/a od strane suda/tužioca	13	5,1
Kažnjen/a od strane roditelja	38	14,8
Ništa se nije dogodilo	58	22,6
Nešto drugo	9	3,5
Ukupno	257	100

Ukoliko se isključe odgovori ispitanika prema kojima se ništa nije dogodilo prilikom poslednjeg kontakta sa policijom i posmatraju samo odgovori ispitanika prema kojima je taj kontakt rezultirao nekom reakcijom, uočava se da je u većini slučajeva u pitanju bila neformalna reakcija u formi obaveštavanja roditelja, odnosno nastavnika ili škole, ili kažnjavanje od strane roditelja (61,3%). Sa druge strane, 34,2% odgovora odnosi se na neki vid formalne reakcije, bilo u formi upozorenja od strane policije, tužioca ili suda, upućivanja na sud ili tužilaštvo i kažnjavanje od strane suda ili tužioca. Može se zaključiti da su ova-kvi ishodi poslednjeg kontakta sa policijom u skladu sa ponašanjima koja su bila povod za kontakt, dakle, radilo se mahom o ponašanjima koja nisu velike društvene opasnosti, te su u manjem broju slučajeva zahtevala formalnu reakciju organa socijalne kontrole.

Zaključak

Nalazi istraživanja pokazuju da je većina maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom, u nekom momentu tokom života do trenutka istraživanja, ispoljila jedan ili više oblika delinkvencije u širem smislu. U strukturi delinkvencije u širem smislu dominiraju rizična ponašanja, posebno konzumiranje alkohola i ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta, kao i delinkventna ponašanja manje društvene opasnosti, kao što su pisanje grafita i krađa iz prodavnice.

Većina maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom ispoljila je delinkventno ponašanje u užem smislu u nekom momentu tokom života do trenutka istraživanja. Najučestaliji vidovi delinkvencije maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom u užem smislu su pisanje grafita, krađa iz prodavnice, učestvovanje u grupnoj tuči i vandalizam. U strukturi delinkvencije u užem smislu dominiraju imovinska dela, odnosno ponašanja koja su usmerena protiv imovine, bilo da se radi o oduzimanju tuđe stvari (različiti oblici krađe) ili o uništenju i oštećenju tuđe stvari, odnosno imovine (vandalizam i pisanje grafita). Iako u manjem procentu u odnosu na imovinska dela, u strukturi delinkvencije u užem smislu ipak su prisutna i ponašanja/dela sa elementima nasilja (učestvovanje u grupnoj tuči, zlostavljanje životinja). Nošenje oružja poput palice, noža, lanaca ili pištolja je prisutno, iako ne u velikoj meri. Maloletna lica obuhvaćena uzorkom najmanje vrše one delikte koji predstavljaju teža krivična dela, koja podrazumevaju upotrebu sile ili pretnje, poput provalne krađe ili razbojništva. Dakle, ukupno gledano, maloletna lica češće vrše lakše delikte, odnosno ispoljavaju delinkventna ponašanja manje društvene opasnosti.

Kada je u pitanju struktura delinkvencije maloletnih lica prema polu, istraživanjem nisu zabeležene statistički značajne razlike između dečaka i devojčica u pogledu upuštanja u ponašanja koja predstavljaju delinkvenciju u širem smislu, i to tokom njihovog života. Međutim, nalazi pokazuju da se dečaci češće upuštaju u vršenje različitih vidova delinkvencije u užem smislu nego devojčice, pri čemu su razlike posebno izražene u slučaju vandalističkog ponašanja, nošenja oružja ili drugih predmeta kojima mogu da se nanese teške telesne povrede, učestvovanja u tuči i nanošenju povreda drugome u tuči, dakle, u slučaju ponašanja koja su povezana sa ispoljavanjem agresije i nasiljem.

Vezano za strukturu delinkvencije prema uzrastu ispitanika, nalazi istraživanja pokazuju da procenat ispoljenih ponašanja koja čine delinkvenciju u užem smislu raste sa godinama maloletnih lica: što su maloletna lica starija, to češće vrše neka od dela koja predstavljaju delinkvenciju u užem smislu. To posebno dolazi do izražaja kod sledećih ponašanja: vandalizam, provala u stan, trgovina drogom ili pomoć nekome da se proda droga, pisanje grafita i noše-

nje oružja. Sa druge strane, uočava se da su maloletna lica iz mlađih starosnih kategorija, posebno ona koja još uvek nisu krivično odgovorna, pored pisanja grafita, posebno sklona vršenju imovinskih dela i to krađe iz prodavnice, krađe bicikla i krađe iz automobila.

Ispitanici romske nacionalne pripadnosti su pokazali veću sklonost ka vršenju krađe iz prodavnice tokom godine koja je prethodila istraživanju u odnosu na ispitanike iz drugih grupa, dok su ispitanici koji pripadaju kategoriji interno raseljenih lica češće navodili da su zlostavljali životinje.

Većina ispitanika je konzumirala alkohol tokom svog života, pri čemu je većina onih koji su nekada konzumirali alkohol to učinila tokom meseca koji je prethodio istraživanju. Nalazi istraživanja pokazuju da su dečaci i devojčice u sličnom procentu zastupljeni u strukturi maloletnih lica koja su konzumirala alkohol nekada tokom života i u mesecu koji je prethodio istraživanju. Sa druge strane, pak, istraživanjem su zabeležene razlike u pogledu konzumiranja alkohola između ispitanika različitog uzrasta: što su ispitanici stariji, to je, prema njihovim odgovorima, konzumiranje alkohola prisutnije, kako tokom života, tako i tokom meseca koji je prethodio istraživanju.

Blizu jedne četvrtine ispitanika navelo je da su konzumirali drogu nekada tokom života do momenta ispitivanja. Konzumiranje droge je, kako pokazuju nalazi istraživanja, najprisutnije kod ispitanika iz najstarije uzrasne kategorije. Takođe, dečaci su skloniji konzumiranju droge nego devojčice, i to kako, uslovno rečeno, lakše, tako i teže droge.

Nešto više od polovine ispitanika je imalo iskustvo preuzimanja, odnosno ilegalnog skidanja filmova i muzike sa interneta, pri čemu su dečaci skloniji u odnosu na devojčice da ispoljavaju ovu vrstu rizičnog ponašanja.

Nalazi istraživanja pokazuju da je oko 10% ispitanika imalo kontakt sa policijom zbog nekog nedozvoljenog, odnosno delinkventnog ponašanja, pri čemu je većina njih imala kontakt sa ovim državnim organom u godini koja je prethodila istraživanju. Povod za kontakt sa policijom bila su kako ponašanja koja su ispitivana ovim istraživanjem, tako i drugi vidovi maloletničke delinkvencije, posebno iz domena prekršaja, i to prekršaja protiv javnog reda i mira, ali i drugih kažnjivih ponašanja. U većini slučajeva reakcija je bila neformalna (obaveštavanje roditelja, odnosno nastavnika ili škole o ponašanju maloletnog lica ili kažnjavanje od strane roditelja). Sa druge strane, oko jedne trećine odgovora ispitanika o tome šta je policija uradila prilikom poslednjeg kontakta odnosi se na neki vid formalne reakcije (upućivanje u tužilaštvo ili sud, upozorenje od strane suda ili tužioca i izricanje krivične sankcije). Može se zaključiti da su ovakvi ishodi poslednjeg kontakta sa policijom u skladu sa ponašanjima koja

---

su bila povod za kontakt, a koja, ukupno gledano, predstavljaju lakše delikte, odnosno dela manje društvene opasnosti.

MILICA KOVAČEVIĆ

Karakteristike delinkventnog ponašanja maloletnih lica

U tekstu koji sledi analizirane su karakteristike različitih oblika delinkventnog ponašanja u kojima su ispitanici naveli da su učestvovali. Karakteristike su analizirane na osnovu opisa poslednjeg slučaja delinkventnog ponašanja, pri čemu su anketom detaljnije ispitivana samo izabrana delinkventna ponašanja. Shodno tome, prikazane su karakteristike sledećih oblika delinkventnog ponašanja: vandalizam, učestvovanje u grupnoj tuči, nanošenje povreda u tuči, nošenje oružja i zlostavljanje životinja. Kada su u pitanju karakteristike delinkventnog ponašanja, prikazani rezultati se odnose na uzrast kada su se ispitanici poslednji put ponašali delinkventno, na mesto gde se to dogodilo, da li su bili pod uticajem alkohola i/ili droge kada su se tako ponašali i motive koji su doveli do takvog njihovog ponašanja.

Vandalizam

Ispitanici su najčešće odgovarali da su, pri poslednjoj situaciji kada su namerno oštetili nešto, poput autobuskog stajališta, prozora, sedišta u automobilu, autobusu ili vozu, imali 15 (21,9%), odnosno 16 godina (17,4%). Nešto ređe, poslednji put su to uradili na uzrastu od 17 (13,5%), 13 (12,9%) i 10 godina (10,3%).

Prema odgovorima ispitanika, vandalističko ponašanje se najčešće događalo na javnim mestima (63,6%). U 32,1% slučajeva poslednji slučaj vandalističkog ponašanja dogodio se u sredstvu javnog prevoza, u 7,9% na sportskim terenima, u 2,4% u tržnom centru, a na drugim javnim mestima u 20,6% slučajeva. Takođe, u 16,4% slučajeva vandalističko ponašanje ispoljeno je u školi, odnosno na nekom drugom neopredeljenom mestu. Vandalizam se retko dogodio u sopstvenoj (2,4%) ili tuđoj kući (1,2%) (Tabela 1).

Tabela 1: Mesto gde su ispitanici poslednji put ispoljili vandalističko ponašanje

Mesto	Broj	Procenat
U školi	27	16,4
U omladinskom klubu centru ili sličnom mestu za boravak mladih	1	0,6
U javnom prevozu ili na stanici javnog prevoza	53	32,1
U tržnom centru	4	2,4
Na sportskom terenu ili u sportskom centru	13	7,9
Na nekom drugom javnom mestu poput parka, ulice	34	20,6
U kući	4	2,4
U kući nekog drugog	2	1,2
Negde drugde	27	16,4
Ukupno	165	100,0

U većini slučajeva vandalističko ponašanje ispitanika nije bilo povezano sa konzumiranjem alkohola ili droge. Naime, ispitanici su pri vandalističkom ponašanju bili pod dejstvom alkohola u 17% slučajeva, odnosno pod uticajem droge u 5,5% slučajeva. Kada su u pitanju razlozi takvog njihovog ponašanja, u svega 0,6% slučajeva razlog za vandalističko ponašanje bio je imigrantski status vlasnika imovine, odnosno drugačije vrednosti i mišljenje vlasnika imovine u 2,4% slučajeva. Vandalizam je bio motivisan time što vlasnik imovine govori drugačijim jezikom u 3,6% slučajeva, odnosno etničkim ili nacionalnim poreklom ovog lica u 4,8% slučajeva, a ispovedanjem druge religije od strane vlasnika imovine u 4,2% slučajeva. U nešto više slučajeva vandalizam je bio motivisan seksualnim opredeljenjem vlasnika imovine (6,7%) i pripadnošću vlasnika imovine navijačkoj grupi suparničkog tima (6,7%), dok je pripadnost nekim drugim neopredeljenim grupama uslovlila isti broj slučajeva oštećenja tuđih stvari.

Učestvovanje u grupnoj tuči na fudbalskoj utakmici, ulici ili na drugom javnom mestu

Pri poslednjem slučaju učestvovanja u grupnoj tuči na fudbalskoj utakmici, ulici ili na drugom javnom mestu najviše ispitanika imalo je 15, odnosno 16 godina (po 24%). Ispitanici koji su u grupnoj tuči poslednji put učestvovali sa 17 godina bili su zastupljeni sa 16,2%, oni koji su bili učesnici grupne tuče sa 14 godina sa 11,8%, dok je onih starih 13 godina bilo 9,6%.

Ispitanici su učestvovali u grupnoj tuči najčešće na sportskim terenima (35,2%) i na različitim javnim mestima, uključujući tu i javni prevoz (35,3%), a nešto ređe u školama (15,9%) ili nekom drugom mestu (10,8%). U najmanjem broju slučajeva ispitanici su u grupnoj tuči učestvovali u omladinskom klubu i javnom prevozu ili stanici javnog prevoza (Tabela 2).

Tabela 2: Mesto gde su ispitanici poslednji put učestvovali u grupnoj tuči

Mesto	Broj	Procenat
U školi	28	15,9
U omladinskom klubu centru ili sličnom mestu za boravak mladih	5	2,8
U javnom prevozu ili na stanici javnog prevoza	4	2,3
Na sportskom terenu ili u sportskom centru	62	35,2
Na nekom drugom javnom mestu poput parka, ulice	58	33,0
Negde drugde	19	10,8
Ukupno	176	100,0

Prilikom učestvovanja u grupnoj tuči pod uticajem alkohola bilo je 17,6% ispitanika, a pod uticajem droga njih 5,7%. Lica protiv kojih su se ispitanici tukli najčešće su bila srpske nacionalnosti (73,9%), dok se u 9,1% slučajeva radilo o licima albanske, romske i mađarske nacionalne pripadnosti.

Ispitanici su istakli da su u 62,5% (110) slučajeva u grupnim tučama povredili druge osobe ili oštetili njihovu imovinu. Pri tome, povreda je drugoj osobi naneta u 80,9% (89) slučajeva, dok je do oštećenja imovine druge osobe došlo u 19,6% (21) slučajeva.

Kada su u pitanju razlozi učestvovanja u grupnoj tuči, svega 3,4% ispitanika navodi da su se potukli zbog imigrantskog statusa druge osobe. Isti procenat ispitanika je naveo da su učestvovali u grupnoj tuči zbog drugačijih vrednosti i mišljenja osoba sa kojima su se tukli. Ispitanici su u grupnoj tuči učestvovali zbog drugačijeg jezika kojim su pričali oni sa kojima su se tukli u 4% slučajeva, a zbog drugačije religije u 5,1% slučajeva. Drugačiju nacionalnu ili etničku pripadnost osoba sa kojima su se potukli navelo je 6,8% ispitanika, a isti procenat ispitanika je kao razlog naveo seksualno opredeljenje protivnika. Zbog pripadnosti suparničkoj navijačkoj grupi tuča se odigrala u 27,8% slučajeva, dok je razlog za tuču bila pripadnost nekoj drugoj neopredeljenoj grupi u 11,9% slučajeva.

Nanošenje povreda u tuči

Najveći broj ispitanika imao je 16 godina u momentu kada su poslednji put pretukli i povredili neku osobu (30,4%). Manji broj njih imao je 17 (23,2%), 15 (19,6%), odnosno 13 ili 14 godina (po 7,1%).

Prema rečima ispitanika, do nanošenja povrede u tuči je najčešće dolazilo na raznim javnim mestima (37%), u školi (21%) i na sportskim terenima (9,7%). Na drugim neopredeljenim mestima poslednji slučaj u kome su pretukli i povredili neku osobu dogodio se u 24,2% (Tabela 3).

Tabela 3: Mesto gde su ispitanici poslednji put pretukli nekoga i naneli mu povrede

Mesto	Broj	Procenat
U školi	13	21,0
U omladinskom klubu/centru ili sličnom mestu za boravak mladih	3	4,8
U javnom prevozu ili na stanici javnog prevoza	1	1,6
U tržnom centru	3	4,8
Na sportskom terenu ili u sportskom centru	6	9,7
Na nekom drugom javnom mestu poput parka, ulice	19	30,6
U kući nekog drugog	2	3,2
Negde drugde	15	24,2
Ukupno	62	100,0

Kada su poslednji put pretukli i povredili neku osobu, pod uticajem alkohola bilo je 11,3% ispitanika, a pod dejstvom droge isto toliko. U većini slučajeva žrtve su bile muškog pola (85,5%). Takođe, većina žrtava je bila maloletna (61%). Maloletne žrtve su najčešće bile starosti od 17 (18,6%) i 16 godina (16,9%). U 8,5% slučajeva žrtve su imale 14 godina, a u 6,8% - 15 godina. U 10,2% slučajeva žrtve su bile mlađe od 13 godina, pri čemu su najmlađe žrtve imale samo tri godine. U 39% slučajeva žrtve su bile punoletne. Među punoletnim žrtvama dominiraju osobe koje su imale 20 (13,6%) i 18 godina (11,9%).

Shodno odgovorima ispitanika, žrtve su najčešće bile srpske nacionalnosti (85,2%). Žrtve drugih nacionalnosti bili su Romi i Hrvati koji su u odgovorima ispitanika nazivani pogrdnim imenima (Ciganin i ustaša). U 6,6% slučajeva žrtva je napadnuta zbog pripadnosti grupi imigranata. U najvećem broju slučajeva (23%) žrtva je napadnuta zbog pripadnosti drugoj navijačkoj grupi i zbog pripadnosti nekoj drugoj grupi (19,7%). U 9,8% slučajeva žrtva je napadnuta zbog seksualnog opredeljenja, a u 8,2% slučajeva zbog etničkog porekla ili nacionalne pripadnosti. U istom procentu žrtva je napadnuta zbog jezika kojim

govori, odnosno zbog svoje religijske pripadnosti. Razlog napada na žrtvu u 4,9% slučajeva je bilo njeno mišljenje o političkoj ili društvenoj situaciji.

Nošenje oružja

Kada su poslednji put nosili oružje, poput palice, noža, pištolja ili lanca, najviše ispitanika imalo je 15 (22,9%), odnosno 16 godina (22,2%). Nešto manje ih je imalo 17 godina (20,1%), dok je 14 godina tada imalo 11,8% ispitanika. 8,3% ispitanika imalo je 13 godina.

Prilikom poslednjeg slučaja, kada su nosili neko oružje, čak 48% ispitanika je nosilo nož ili drugi oštar predmet, a 45,4% štap ili drugi tup predmet. Vatreno oružje nosilo je 12,5% ispitanika, dok je isti postotak nosio lanac. Neko drugo oružje nosilo je 16,4% ispitanika.

Čak 40,8% ispitanika je poslednji put nosilo oružje u školi ili školskom dvorištu. U omladinski klub/centar ili slično mesto za boravak mladih posle škole oružje je ponelo 11,2% ispitanika, dok je njih 27% oružje nosilo u javnom prevozu ili na stanici prevoza. U tržnom centru oružje je poslednji put nosilo 11,2% ispitanika, a na sportskom terenu ili u sportskom centru njih 24,3%. Na javnom mestu, poput ulice ili parka, oružje je nosilo čak 58,6% ispitanika. Na nekim drugim mestima oružje je nošeno od strane 31,6% ispitanika.

Zanimljivo je da je većina ispitanika (čak 66,4%) istakla da su oružje nosili radi sopstvene zaštite. Oružje je u cilju napada na druge nosilo 9,9% ispitanika. Zbog lova ili sportskog hobija oružje je nosilo 9,2% ispitanika, a 24,3% zbog nekih drugih razloga.

Prilikom poslednjeg slučaja nošenja oružja, skoro polovina ili 49,3% ispitanika smatralo je neku grupu ljudi pretnjom po sebe. Kada su im postavljena pitanja o konkretnim grupama koje su smatrali pretnjom po sebe, najčešći odgovor je bio da se radilo o pripadnicima grupe navijača suprotnog sportskog tima od onog za koji oni navijaju (19,7%). Ljude druge etničke pripadnosti pretnjom po sebe, u kritičnom periodu, smatralo je 9,9% ispitanika, dok je pripadnike druge religije i pripadnike seksualnih manjina kao pretnju po sebe doživljavalo po 7,2% ispitanika. U imigrantima je pretnju po sebe videlo njih 6,6%, a ljude koji govore drugim jezikom 4,6% ispitanika. Prilikom poslednjeg slučaja nošenja oružja, ljude koji poštuju drugačije vrednosti i imaju drugačije mišljenje pretnjom je smatralo 5,3% ispitanika. Pripadnike nekih drugih grupa pretnjom po sebe je, prilikom poslednjeg slučaja nošenja oružja, smatralo 20,4% ispitanika.

U poslednjem slučaju kada su na javnom mestu nosili oružje, poput palice, lanca, noža ili pištolja većina ispitanika nije bila pod uticajem alkohola ili droge. Naime, pod dejstvom alkohola je kritičnom prilikom bilo 13,2% ispitanih, a pod dejstvom droge njih 5,9%.

Zlostavljanje životinja

Prilikom poslednjeg slučaja zlostavljanja životinje, najveći broj ispitanika (44,9%) je, kako su naveli, zlostavljao mačke. Slede oni koji su zlostavljali pse (27,6%), potom, ptice (8,2%), insekte (7,1%), ribe, guštere i žabe (4,1%). Ispitanici su češće prvi put zlostavljali životinje kada su imali manje od 12 godina (72,7%), a ređe kada su bili stariji od 12 godina (27,3%).

Većina ispitanika je u vreme poslednjeg slučaja zlostavljanja životinje imala kod svoje kuće neku životinju (74,8%), pre svega pse i mačke, dok njih 25,2% tada nije imalo životinje kod kuće. Takođe, većina ispitanika (60,4%) je u vreme ispitivanja imala životinje u svojim kućama. Ispitanici koji u trenutku ispitivanja nisu imali životinje najčešće su prestajali da imaju životinje kod kuće na uzrastu od 12 (41,2%) i 13 godina (23,5%).

SANJA ĆOPIĆ

Viktimizacija maloletnih lica: obim i struktura

Iako je u pitanju anketa samoprijavljivanjem maloletničke delinkvencije, jedan od ciljeva sprovedenog istraživanja bio je dolaženje do saznanja o obimu i strukturi viktimizacije maloletnih lica. Da bi se došlo do podataka o obimu viktimizacije maloletnih lica, ispitanici su prvo zamoljeni da odgovore na pitanje da li im se ikada tokom života, do momenta ispitivanja, dogodilo nešto od sledećeg:

- Neko je hteo da mu daš novac ili nešto drugo (poput sata, patika, mobilnog telefona) i pretio ti ako si odbio/la (žrtva razbojništva/iznude);
- Neko te je jako udario ili povredio tako da ti je bila potrebna pomoć lekara (žrtva fizičkog napada/nasilja);
- Nešto ti je ukradeno (poput knjige, novca, mobilnog telefona, sportske opreme, bicikla i slično) (žrtva krađe);
- Neko ti je pretio nasiljem ili primenio fizičko nasilje prema tebi zbog tvoje religije, jezika kojim govoriš, boje kože, socijalnog ili etničkog porekla ili iz sličnih razloga (žrtva zločina iz mržnje);
- Neko se podsmevao ili te ozbiljno zadirkivao na način da te je to povredilo, putem e-maila, instant poruka, četa, web sajta ili putem sms poruka poslatah na tvoj mobilni telefon (žrtva elektronskog vršnjačkog nasilja);
- Mama ili tata (ili maćeha ili očuh) su te udarili, ošamarili ili gurnuli (uključujući i situacije kada su te kažnjavali zbog nečeg što si uradio/la) (žrtva blažeg oblika fizičkog nasilja od strane roditelja);
- Mama ili tata (ili maćeha ili očuh) su te udarili nekim predmetom, pesnicama, šutnuli te nasilno ili te pretukli (žrtva težeg oblika fizičkog nasilja od strane roditelja).
- Da li si nekad doživeo/la međusobnu tuču roditelja (žrtva posredne viktimizacije usled međusobne tuče između roditelja)?
- Da li si nekad doživeo/la sukobe/svađe između roditelja koji se ponavljaju (žrtva posredne viktimizacije usled ozbiljne svađe između roditelja)?

Ispitanici koji su naveli da su nekada tokom života do momenta ispitivanja bili viktimizirani nekim od navedenih oblika ponašanja, zamoljeni su da navedu koliko često su bili izloženi konkretnoj viktimizaciji tokom godine koja je prethodila istraživanju i koliko je incidenata prijavljeno policiji.

Pored toga, ispitanicima su postavljena i dodatna pitanja kako bi se došlo do podataka o obimu neposredne i posredne viktimizacije maloletnih lica porodičnim nasiljem¹, i to:

- Da li su te ikada mama ili tata udarili rukom ili kaišem u nameri da te kazne zbog nečeg što si uradio/la (žrtva fizičkog kažnjavanja)?
- Da li su te ikada mama ili tata vređali zbog tvog izgleda ili ponašanja, nazivali te pogrdnim imenima, bez razloga vikali na tebe, grdili te, psovali, bez razloga ti branili izlaske, kontakte sa vršnjacima (žrtva psihičkog nasilja od strane roditelja)?
- Da li su te ikada brat ili sestra vređali zbog tvog izgleda ili ponašanja, nazivali te pogrdnim imenima, psovali te, govorili ti da te mrze, ponižavali te, pretili ti (žrtva psihičkog nasilja od strane brata ili sestre)?
- Da li su te ikada brat ili sestra ošamarili, udarili rukom, gurnuli, ugrizli, počupali (žrtva blažeg fizičkog nasilja od strane brata ili sestre)?
- Da li su te ikada brat ili sestra udarili pesnicama ili nekim predmetom, šutirali ili pretukli (žrtva težeg fizičkog nasilja od strane brata ili sestre)?

Obim viktimizacije maloletnih lica

Podaci do kojih se došlo pokazuju da je, ukupno gledano, većina ispitanika (1131 ili 84,2%) odgovorila da su bili izloženi viktimizaciji tokom života, odnosno da su bili žrtve jednog ili većeg broja navedenih vidova viktimizacije.

Podaci u Tabeli 1 pokazuju da se kao najučestaliji vidovi neposredne viktimizacije maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom izdvajaju: fizičko kažnjavanje od strane roditelja (56,3%), blaži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja (45,2%), blaži oblik fizičkog nasilja od strane brata ili sestre (34,2%) i krađa

¹ U standardizovanom upitniku viktimizacija nasiljem u porodici ispitivana je putem dva pitanja o posrednoj viktimizaciji nasiljem u porodici (u sklopu pitanja o porodici i porodičnim odnosima) i dva pitanja o neposrednoj viktimizaciji (viktimizacija lakšim i težim fizičkim nasiljem roditelja) koja su bila u sklopu pitanja o viktimizaciji ispitanika. Pored toga, u upitniku za Srbiju dodat je nacionalno specifični modul koji je uključivao dodatna pitanja o neposrednoj viktimizaciji porodičnim nasiljem, koja su obuhvatila fizičko kažnjavanje, viktimizaciju psihičkim nasiljem roditelja, viktimizaciju psihičkim nasiljem i težim i lakšim oblikom fizičkog nasilja od strane brata i/ili sestre. Ovaj modul je dodat za potrebe doktorske disertacije mr Ljiljane Stevković.

(33,7%). Pored toga, nešto više od jedne trećine ispitanika (35,8%) je navelo da su bili izloženi posrednoj viktimizaciji u porodici i to ozbiljnoj svađi/sukobu između roditelja. Takođe, oko jedne petine ispitanika je navelo da su bili izloženi i svakom od sledećih vidova viktimizacije porodičnim nasiljem: psihičkom nasilju od strane roditelja (21,1%), psihičkom nasilju od strane brata ili sestre (20,7%) i težem fizičkom nasilju od strane brata ili sestre (20,4%). Nešto manje od jedne petine ispitanika (18,8%) je navelo da su bili žrtve elektronskog vršnjačkog nasilja. Uz to, 13,5% ispitanika je navelo da su bili žrtve razbojništva/iznude, dok je svaki deseti ispitanik bio izložen fizičkom nasilju usled koga im je bila potrebna lekarska pomoć. Prema odgovorima ispitanika, maloletna lica su najmanje izložena različitim oblicima zločina iz mržnje (4,5%).

Tabela 1: Obim pojedinih oblika viktimizacije maloletnih lica tokom života

Oblik viktimizacije	N	%
Razbojništvo/iznuda	182	13,5
Fizički napad/nasilje	146	10,9
Krađa	453	33,7
Zločini iz mržnje	61	4,5
Elektronsko vršnjačko nasilje	252	18,8
Blaži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja	608	45,2
Teži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja	128	9,5
Fizičko kažnjavanje	756	56,3
Psihičko nasilje od strane roditelja	283	21,1
Psihičko nasilje od strane brata/sestre	278	20,7
Blaže fizičko nasilje od strane brata/sestre	459	34,2
Teže fizičko nasilje od strane brata/sestre	274	20,4
Međusobna tuča između roditelja	115	8,6
Ozbiljne svađe između roditelja	481	35,8

Kada se posmatra viktimizacija maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom tokom godine koja je prethodila istraživanju², uočava se da je redosled najfrekventnijih vidova viktimizacije nešto drugačiji nego kada se posmatra prevalenca viktimizacije tokom života ispitanika (Tabela 2). Najučestaliji vid

² Pitanja vezana za viktimizaciju tokom godine koja je prethodila istraživanju nisu obuhvatila oblike viktimizacije koji su dodati u originalni upitnik, a koji su se odnosili na posrednu i neposrednu viktimizaciju porodičnim nasiljem.

viktimizacije tokom godine koja je prethodila istraživanju je viktimizacija krađom: jedna četvrtina ispitanika je navela da su u posmatranom periodu bili žrtve ovog oblika imovinskog kriminaliteta, odnosno da im je nešto ukradeno, poput knjige, novca, mobilnog telefona, sportske opreme, bicikla i slično. Sledi viktimizacija blažim oblicima fizičkog nasilja u porodici, a potom i viktimizacija elektronskim vršnjačkim nasiljem. Prema odgovorima ispitanika, tokom godine koja je prethodila istraživanju, maloletna lica su najređe bila izložena različitim oblicima zločina iz mržnje.

Tabela 2: Obim pojedinih oblika viktimizacije tokom godine koja je prethodila istraživanju

Oblik viktimizacije	N	%
Razbojništvo/iznuda	113	8,4
Fizički napad/nasilje	92	6,8
Krađa	334	24,9
Zločini iz mržnje	46	3,4
Elektronsko vršnjačko nasilje	201	15,0
Blaži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja	321	23,9
Teži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja	62	4,6

Većina ispitanika koji su naveli da su bili žrtve razbojništva, krađe i fizičkog napada/nasilja u godini koja je prethodila istraživanju, doživela je viktimizaciju ovim ponašanjima samo jedanput (Tabela 3). Sa druge strane, u slučaju viktimizacije zločinima iz mržnje, elektronskim vršnjačkim nasiljem, blažim i težim oblicima fizičkog nasilja u porodici, većina ispitanika navela je da su bili žrtve ovih vidova viktimizacije dva i više puta, dakle, većina njih je bila izložena ponovljenoj viktimizaciji. Tako je, na primer, jedna četvrtina ispitanika, koji su naveli da su u godini koja je prethodila istraživanju bili žrtve zločina iz mržnje, bila izložena takvom ponašanju pet i više puta. Uz to, više od jedne petine ispitanika koji su bili žrtve elektronskog vršnjačkog nasilja (22,0%) i težih oblika fizičkog nasilja u porodici (23,7%) navelo je da su bili izloženi ovim vidovima viktimizacije pet i više puta, dok je to isto navela i gotovo jedna petina onih koji su doživeli blaži oblik fizičkog nasilja u porodici (18,4%).

Tabela 3: Osobe koje su viktimizirane prema broju viktimizacija tokom godine koja je prethodila istraživanju

Oblik viktimizacije	Jednom		Dva puta		Tri puta		Četiri puta		Pet i više puta	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Razbojništvo/iznuda (N=111)	67	60,4	22	19,8	5	4,5	6	5,4	11	9,9
Fizički napad/nasilje (N=92)	49	53,3	20	21,7	9	9,8	3	3,3	11	11,9
Krađa (N=333)	186	55,9	79	23,7	35	10,5	18	5,4	15	4,5
Zločini iz mržnje (N=45)	18	40,0	7	15,6	7	15,6	2	4,4	11	24,4
Elektronsko vršnjačko nasilje (N=196)	86	43,9	31	15,8	23	11,7	13	6,6	43	22,0
Blaži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja (N=316)	140	44,3	73	23,1	34	10,8	11	3,5	58	18,4
Teži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja (N=59)	24	40,7	13	22,0	7	11,9	1	1,7	14	23,7

Struktura viktimizacije prema polu žrtve

Istraživanjem je utvrđeno postojanje statistički značajnih razlika u izloženosti dečaka i devojčica obuhvaćenih uzorkom viktimizaciji tokom života i to putem sedam od ukupno četrnaest navedenih oblika viktimizacije (Tabela 4).

Tabela 4: Struktura viktimizacije tokom života ispitanika do momenta istraživanja prema polu

Oblik viktimizacije	Dečaci		Devojčice		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Razbojništvo/iznuda	19,7 (138)	80,3 (561)	6,9 (44)	93,1 (597)	47,247	1	0,000
Fizički napad/nasilje	13,6 (95)	86,4 (603)	8,0 (51)	92,0 (590)	10,995	1	0,001
Krađa	33,6 (235)	66,4 (464)	34,0 (218)	66,0 (423)	0,023	1	0,880
Zločini iz mržnje	5,9 (41)	94,1 (658)	3,1 (20)	96,9 (621)	5,800	1	0,016
Elektronsko vršnjačko nasilje	18,0 (126)	82,0 (573)	19,7 (126)	80,3 (515)	0,583	1	0,445
Blaži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja	47,3 (330)	52,7 (368)	43,4 (278)	56,6 (363)	2,059	1	0,151
Teži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja	11,2 (78)	88,8 (621)	7,8 (50)	92,9 (590)	4,327	1	0,038
Fizičko kažnjavanje	59,4 (414)	40,6 (283)	53,4 (342)	46,6 (298)	4,823	1	0,028
Psihičko nasilje od strane roditelja	21,1 (145)	78,9 (542)	21,7 (138)	78,3 (497)	0,077	1	0,782
Psihičko nasilje od strane brata/sestre	21,8 (143)	78,2 (513)	22,7 (135)	77,3 (461)	0,131	1	0,717
Blaže fizičko nasilje od strane brata/sestre	39,0 (242)	61,0 (379)	42,4 (217)	57,6 (295)	1,357	1	0,244
Teže fizičko nasilje od strane brata/sestre	24,5 (167)	75,5 (514)	17,1 (107)	82,9 (517)	10,678	1	0,001
Međusobna tuča između roditelja	8,5 (59)	91,5 (637)	8,8 (56)	91,2 (581)	0,042	1	0,838
Ozbiljne svađe između roditelja	33,4 (233)	66,6 (465)	38,7 (248)	61,3 (393)	4,091	1	0,043

Razlike u izloženosti dečaka i devojčica viktimizaciji razbojništvom/iznudom, fizičkim napadom/nasiljem i težim fizičkim nasiljem od strane brata ili sestre su izraženije. Tako je gotovo tri puta više dečaka (19,7%) nego devojčica (6,9%) navelo da su nekada tokom života bili žrtve razbojništva/iznude. I u slučaju druga dva oblika viktimizacije, dečaci su u većoj meri navodili da su bili viktimizirani njima u odnosu na devojčice, iako je, procentualno gledano, ta razlika nešto manja nego u slučaju razbojništva/iznude. Nešto manje, ali ipak statistički značajne razlike beleže se u slučaju viktimizacije zločinom iz mržnje, telesnim kažnjavanjem, težim oblicima fizičkog nasilja od strane roditelja, kao i u slučaju posredne viktimizacije svađom među roditeljima. Prema odgovorima ispitanika, i ovim vidovima viktimizacije, osim navedenog oblika posredne viktimizacije porodičnim nasiljem, u većoj meri su izloženi dečaci nego devojčice, iako ta razlika, procentualno gledano, iznosi između dva i šest procenata.

Podaci o strukturi viktimizacije u godini koja je prethodila istraživanju i to prema polu ispitanika dobijeni su samo za sledeća ponašanja: razbojništvo/iznuda, fizički napad/nasilje, krađa, zločin iz mržnje, elektronsko vršnjačko nasilje, blaži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja i teži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja. Nalazi istraživanja pokazuju da su dečaci u većoj meri nego devojčice navodili da su bili izloženi viktimizaciji razbojništvom/iznudom ($p \leq 0,001$), fizičkim napadom/nasiljem ($0,001 < p \leq 0,010$) i zločinima iz mržnje ($0,010 < p \leq 0,050$). Tako je oko dva i po puta više dečaka (11,7%) nego devojčica (4,8%) navelo da su u godini koja je prethodila istraživanju doživeli da je neko hteo da im oduzme novac ili nešto drugo (poput sata, patika, mobilnog telefona) i pretio im, odnosno da su bili žrtve razbojništva/iznude. Skoro dvostruko više dečaka (8,9%) nego devojčica (4,7%) je odgovorilo da su u istom periodu bili izloženi fizičkom nasilju. Takođe, skoro dva puta više dečaka (4,4%) nego devojčica (2,3%) je navelo da su doživeli viktimizaciju zločinima iz mržnje u godini koja je prethodila istraživanju.

Struktura viktimizacije prema uzrastu žrtve

Istraživanjem je utvrđeno postojanje statistički značajnih razlika u izloženosti viktimizaciji tokom života maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom različite starosti i to u slučaju sedam od ukupno četrnaest navedenih oblika viktimizacije (Tabela 5).

Tabela 5: Struktura viktimizacije tokom života ispitanika do momenta istraživanja prema uzrastu

Oblik viktimizacije	12-13		14-16		17-19		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Razbojništvo/ iznuda	11,6 (29)	88,4 (222)	12,7 (89)	87,3 (552)	16,3 (74)	83,7 (379)	4,220	2	0,121
Fizički napad/ nasilje	10,0 (25)	90,0 (226)	12,0 (76)	88,0 (555)	10,6 (48)	89,4 (405)	1,007	2	0,604
Krađa	31,9 (80)	68,1 (171)	34,2 (216)	65,8 (416)	35,3 (160)	64,7 (293)	0,855	2	0,652
Zločini iz mržnje	6,4 (16)	93,6 (235)	4,1 (26)	95,9 (606)	4,2 (19)	95,8 (434)	2,324	2	0,313
Elektronsko vršnjačko nasilje	19,1 (48)	80,9 (203)	17,6 (111)	82,4 (521)	21,0 (95)	79,0 (358)	1,1993	2	0,369
Blaži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja	48,0 (120)	52,0 (130)	40,2 (254)	59,8 (378)	52,1 (236)	47,9 (217)	15,736	2	0,000
Teži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja	7,2 (18)	92,8 (233)	8,4 (53)	91,6 (579)	12,1 (55)	87,9 (398)	6,204	2	0,045
Fizičko kažnjavanje	45,8 (116)	54,2 (137)	52,8 (333)	47,2 (298)	67,8 (307)	32,2 (146)	38,662	2	0,000
Psihičko nasilje od strane roditelja	15,0 (38)	85,0 (215)	20,0 (125)	80,0 (499)	27,0 (120)	73,0 (325)	15,011	2	0,001
Psihičko nasilje od strane brata/sestre	19,2 (46)	80,8 (193)	22,5 (133)	77,5 (459)	23,5 (99)	76,5 (322)	1,653	2	0,438
Blaže fizičko nasilje od strane brata/sestre	34,8 (77)	65,2 (144)	39,5 (125)	60,5 (329)	45,4 (167)	54,6 (201)	6,789	2	0,034
Teže fizičko nasilje od strane brata/ sestre	19,3 (48)	80,7 (201)	21,2 (131)	78,8 (486)	21,6 (95)	78,4 (344)	0,574	2	0,751

Oblik viktimizacije	12-13		14-16		17-19		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Međusobna tuča između roditelja	6,8 (17)	93,2 (234)	7,2 (45)	92,8 (581)	11,8 (53)	88,2 (398)	8,294	2	0,016
Ozbiljne svađe između roditelja	30,7 (77)	69,3 (174)	33,0 (208)	67,0 (423)	42,5 (192)	57,5 (260)	13,851	2	0,001

Kako se vidi iz podataka prikazanih u Tabeli 5, statistički značajna razlika u zastupljenosti maloletnih lica različite starosne dobi u strukturi viktimiziranih lica zabeležena je samo u slučaju pojedinih oblika porodičnog nasilja. Statistički značajne razlike između ispitanika različitih starosnih kategorija ne beleže se u slučaju drugih oblika viktimizacije, koji se dešavaju izvan porodičnog okruženja, kao što su imovinski delikti (krađa, razbojništvo/iznuda), fizički napad/nasilje, viktimizacija elektronskim vršnjačkim nasiljem i viktimizacija zločinima iz mržnje. Statistički značajna razlika zabeležena je u slučaju sledećih vidova viktimizacije porodičnim nasiljem: blažeg fizičkog nasilja od strane roditelja, fizičkog kažnjavanja, psihičkog nasilja od strane roditelja i posredne viktimizacije usled ozbiljne svađe između roditelja. Tako, što su ispitanici stariji, oni su u većoj meri navodili da su nekada tokom života bili izloženi fizičkom kažnjavanju, psihičkom nasilju od strane roditelja ili posrednoj viktimizaciji usled ozbiljne svađe/sukoba između roditelja. Pored toga, statistički značajna veza, iako nešto slabija, beleži se i u slučaju posredne viktimizacije usled međusobne tuče roditelja, blažeg fizičkog nasilja od strane brata ili sestre i težeg fizičkog nasilja od strane roditelja. I u ovim slučajevima, što su ispitanici stariji to su češće navodili da su bili izloženi ovim oblicima viktimizacije.

Podaci o strukturi viktimizacije u godini koja je prethodila istraživanju prema uzrastu ispitanika dobijeni su samo za sledeća ponašanja: razbojništvo/iznuda, fizički napad/nasilje, krađa, zločin iz mržnje, elektronsko vršnjačko nasilje, blaži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja i teži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja. Statistički značajna razlika beleži se samo u slučaju viktimizacije blažim oblicima fizičkog nasilja od strane roditelja ($0,001 < p \leq 0,010$): mlađi ispitanici su u većoj meri navodili da su bili izloženi ovom vidu viktimizacije u odnosu na one iz starijih starosnih kategorija. To se može objasniti time da je manifestovanje roditeljske kontrole jače i prisutnije kod maloletnih lica mlađe starosne dobi nego kod onih koji su stariji.

Struktura viktimizacije prema pripadnosti žrtve manjinskoj, odnosno većinskoj grupi stanovnika

Podaci o strukturi viktimizacije u godini koja je prethodila istraživanju prema pripadnosti žrtve manjinskoj, odnosno većinskoj grupi dobijeni su samo za sledeća ponašanja: razbojništvo/iznuda, fizički napad/nasilje, krađa, zločin iz mržnje, elektronsko vršnjačko nasilje, blaži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja i teži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja.

Dobijeni podaci pokazuju da su ispitanici koji su se izjasnili kao pripadnici romske nacionalnosti u većoj meri bili izloženi zločinima iz mržnje i elektronskom vršnjačkom nasilju u godini koja je prethodila istraživanju u odnosu na ispitanike iz drugih grupa (u slučaju ova vida viktimizacije značajnost je na nivou $0,001 < p \leq 0,010$), što predstavlja manifestaciju diskriminacije ove grupe ljudi. Tako je skoro tri puta više ispitanika romske nacionalne pripadnosti (14,3%) nego onih koji pripadaju kategoriji interno raseljenih lica (5,6%), kao i četiri puta više u odnosu na ispitanike koji imaju izbeglički status (3,1%) i koji pripadaju većinskom stanovništvu, odnosno koji su se izjasnili kao pripadnici srpske nacionalnosti (3,0%), navelo da su bili žrtve zločina iz mržnje. Sa druge strane, kako pokazuju podaci do kojih se došlo, interno raseljena lica su u većoj meri izložena viktimizaciji razbojništvom/iznudom u odnosu na druge navedene grupe.

Struktura viktimizacije prema materijalnom statusu žrtve

Kada je u pitanju materijalni status, analiziran je odnos između dve nezavisne varijable, s jedne strane (materijalnog stanja porodice ispitanika u odnosu na druge u Srbiji i iznosa džeparca ispitanika u odnosu na džeparac prijatelja) i izloženosti viktimizaciji, sa druge strane, i to tokom godine koja je prethodila istraživanju. Pri tome, podaci o strukturi viktimizacije u godini koja je prethodila istraživanju prema materijalnom statusu žrtve, odnosno njene porodice dobijeni su samo za sledeća ponašanja: razbojništvo/iznuda, fizički napad/nasilje, krađa, zločin iz mržnje, elektronsko vršnjačko nasilje, blaži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja i teži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja.

Istraživanjem je utvrđeno da su, ukupno gledano, ispitanici koji su naveli da je materijalno stanje njihove porodice lošije u odnosu na druge porodice u Srbiji, u većoj meri bili izloženi viktimizaciji u odnosu na ispitanike iz porodica čija je materijalna situacija ista ili bolja u poređenju sa drugima u državi. Ispitanici iz porodica čije je materijalno stanje lošije u odnosu na druge su gotovo četiri puta češće navodili da su bili žrtve zločina iz mržnje u odnosu na ispi-

tanike iz porodica čija je materijalna situacija ista ili bolja u odnosu na druge porodice u državi ($p \leq 0,001$). Takođe, dvostruko više ispitanika iz porodica sa lošijom materijalnom situacijom je navelo da su bili žrtve elektronskog vršnjačkog nasilja u odnosu na ispitanike iz porodica čija je materijalna situacija ista ili bolja u odnosu na druge u Srbiji ($p \leq 0,001$). Uz to, statistički značajne razlike s obzirom na materijalno stanje ispitanika, odnosno njihove porodice beleže se i u slučaju viktimizacije razbojništvom/iznudom, krađom i blažim i težim oblicima nasilja od strane roditelja. Nešto slabija veza (na nivou $0,001 < p \leq 0,010$) zabeležena je u slučaju viktimizacije fizičkim napadom/nasiljem.

Takođe, ispitanici koji imaju manji džeparac u odnosu na svoje prijatelje u Srbiji su u većoj meri izloženi viktimizaciji skoro svim vidovima kriminaliteta koji su bili navedeni u upitniku. Pri tome, nalazi do kojih se došlo su slični onima koji se odnose na strukturu viktimizacije maloletnih lica prema materijalnom stanju porodice ispitanika.

Prijavljivanje viktimizacije policiji

Ispitanici koji su naveli da su bili izloženi nekom od viktimizirajućih ponašanja, zamoljeni su da navedu da li su i koliko incidenata prijavili policiji.

Tabela 6: Prijavljivanje viktimizacije policiji

Oblik viktimizacije	%
Razbojništvo/iznuda (N=173)	16,2
Fizički napad/nasilje (N=133)	26,4
Krađa (N=426)	27,5
Zločini iz mržnje (N=60)	23,3
Elektronsko vršnjačko nasilje (N=249)	10,4
Blaži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja (N=602)	3,2
Teži oblik fizičkog nasilja od strane roditelja (N=127)	8,7

Podaci do kojih se došlo pokazuju da su najčešće prijavljivani vidovi viktimizacije policiji krađa i fizički napad/nasilje (Tabela 6). Uz to, procenat ispitanika koji su prijavili zločine iz mržnje kojima su bili izloženi je, takođe, relativno visok. Svaki deseti ispitanik koji je bio izložen viktimizaciji elektronskim vršnjačkim nasiljem je istu prijavio policiji. Najređe prijavljivan vid viktimizacije, prema odgovorima ispitanika, predstavljaju blaži vidovi fizičkog nasilja od strane roditelja. Dakle, u poređenju sa prijavljivanjem viktimizacije koja se

dešava izvan porodičnog okruženja, primećuje se da su situacije u kojoj je prijavljeno porodično nasilje policiji još uvek retke, odnosno da je procenat prijavljivanja ovog oblika nasilja relativno nizak.

Zaključak

Podaci do kojih se došlo ovim istraživanjem pokazuju da je većina maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom bila izložena različitim vidovima povređivanja, odnosno viktimizacije, kako tokom života, tako i tokom godine koja je prethodila istraživanju. Pri tome, uočava se da su maloletna lica ugroženija viktimizacijom različitim oblicima nasilja u porodici nego drugim oblicima kriminaliteta, koji se dešavaju izvan porodičnog okruženja. Kada su u pitanju oblici viktimizacije izvan porodičnog okruženja, izdvajaju se viktimizacija imovinskim kriminalitetom, posebno krađom, i izloženost elektronskom vršnjačkom nasilju.

Istraživanje je pokazalo da su maloletna lica koja su doživela viktimizaciju mahom bila izložena ponovljenoj viktimizaciji. Ovo posebno dolazi do izražaja u slučaju elektronskog vršnjačkog nasilja i nasilja u porodici, kao oblika kontinuiranog nasilja.

Nalazi istraživanja pokazuju da su, ukupno gledano, dečaci ugroženiji različitim vidovima viktimizacije u odnosu na devojčice. Kada je u pitanju viktimizacija porodičnim nasiljem, može se zaključiti da su ovom obliku viktimizacije podjednako izložena maloletna lica oba pola, iako se uočava da su, procentualno gledano, dečaci nešto izloženiji nego devojčice težim vidovima porodičnog nasilja, koji podrazumevaju primenu fizičkog nasilja od strane roditelja, uključujući fizičko kažnjavanje. U slučaju viktimizacije izvan porodičnog okruženja, nalazi pokazuju da su dečaci izloženiji razbojništvu/iznudi, fizičkom napadu i zločinima iz mržnje nego devojčice.

Razlike u izloženosti maloletnih lica različite starosne dobi viktimizaciji postoje u slučaju viktimizacije pojedinim oblicima porodičnog nasilja: kada se posmatra period do momenta istraživanja, nalazi pokazuju da su stariji ispitanici izloženiji nego mlađi ispitanici različitim vidovima neposrednog fizičkog i psihičkog nasilja od strane roditelja, posrednoj viktimizaciji usled ozbiljne svađe ili tuče roditelja i blažem fizičkom nasilju od strane brata ili sestre. Starosne razlike u pogledu izloženosti drugim oblicima viktimizacije, posebno onim koji se dešavaju izvan porodičnog okruženja, nisu zabeležene.

Istraživanje je ukazalo na postojanje diskriminacije prema nacionalnoj osnovi: maloletna lica romske nacionalnosti obuhvaćena uzorkom su u većoj meri bila izložena zločinima iz mržnje i elektronskom vršnjačkom nasilju u go-

dini koja je prethodila istraživanju u odnosu na ispitanike iz drugih grupa. Sa druge strane, maloletna lica koja pripadaju kategoriji interno raseljenih lica su u većoj meri bila izložena viktimizaciji razbojništvom/iznudom u odnosu na druge navedene grupe. Takođe, maloletna lica iz porodica čije je materijalno stanje lošije u odnosu na druge porodice u zemlji su, ukupno gledano, izloženi-ja viktimizaciji u odnosu na ispitanike iz porodica čija je materijalna situacija ista ili bolja u poređenju sa drugima u državi.

Kada je u pitanju prijavljivanje viktimizacije policiji, nalazi istraživanja pokazali su da se češće prijavljuju oni oblici viktimizacije koji se lakše prepoznaju kao kriminalitet od strane policije i krivičnog sistema, kao i oni koji rezultiraju povređivanjem, odnosno težim posledicama, pa se i od strane žrtava percipiraju kao delikti koje treba prijaviti. Takođe, primećuje se da su situacije u kojoj je prijavljeno porodično nasilje policiji još uvek retke, odnosno da je procenat prijavljivanja ovih oblika nasilja relativno nizak u poređenju sa prijavljivanjem viktimizacije koja se dešava izvan porodičnog okruženja. To je, pak, u skladu sa nalazima istraživanja porodičnog nasilja i spremnosti žrtava da se obrate policiji u slučaju viktimizacije ovim oblikom kriminaliteta (Nikolić-Ristanović, 2002; Ćopić, Nikolić-Ristanović, Petrović, 2010).

Literatura

Ćopić, S., Nikolić-Ristanović, V., Petrović, N. M. (2010) Nasilje u porodici u Vojvodini i društvena reakcija. U: V. Nikolić-Ristanović (ur.) *Nasilje u porodici u Vojvodini*. Novi Sad: Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, str. 93-125.

Nikolić-Ristanović, V. (ur.) (2002) *Porodično nasilje u Srbiji*. Beograd: Viktimološko društvo Srbije i Prometej.

MILICA KOVAČEVIĆ

Karakteristike viktimizacije maloletnih lica

U tekstu koji sledi analizirane su karakteristike različitih oblika viktimizacije kojima su ispitanici naveli da su bili izloženi u nekom momentu u svom životu. Karakteristike viktimizacije su analizirane na osnovu opisa poslednjeg slučaja viktimizacije. Pri tome, upitnikom je detaljnije ispitivana viktimizacija nasilnim povređujućim ponašanjima, te su, u skladu sa tim, u nastavku prikazani rezultati koji se odnose na karakteristike poslednjeg slučaja viktimizacije pretnjom u cilju oduzimanja novca ili stvari; viktimizacije pretnjom ili nasiljem zbog religije, jezika, boje kože, socijalnog ili etničkog porekla (zločinima iz mržnje); viktimizacije elektronskim vršnjačkim nasiljem; viktimizacije fizičkim nasiljem koje je dovelo do povrede koja je iziskivala pomoć lekara i viktimizacije fizičkim nasiljem od strane roditelja.

Viktimizacija pretnjom u cilju oduzimanja novca ili stvari

Na pitanje koliko su imali godina kada su poslednji put bili izloženi pretnji u cilju oduzimanja novca ili stvari, najveći broj ispitanika (18,8%) je odgovorio da je imao petnaest godina. Slede šesnaestogodišnjaci (17,5%), četrnaestogodišnjaci (16,2%), i dvanaestogodišnjaci (14,9%), dok je 10,4% ispitanika poslednji put doživelo ovakvu pretnju u svojoj trinaestoj godini i po 6,5% u jedanaestoj i sedamnaestoj godini.

Kao što se može videti iz Tabele 1, poslednji slučaj pretnje u cilju oduzimanja novca ili stvari najčešće se dogodio na nekom javnom mestu. Od ukupno viktimiziranih ispitanika njih 34,4% je pretrpelo ovu vrstu pretnje na ulici ili u parku, 8,3% je to doživelo u javnom prevozu ili na stanici javnog prevoza, dok je 5% viktimizirano u tržnom centru. Sportski tereni, odnosno sportski centri

su retko bili mesto poslednjeg slučaja viktimizacije pretnjom u cilju oduzimanja novca ili stvari (2,2%).

Ispitanici su često bili viktimizirani i u školi, odnosno u školskom dvorištu (28,3%). Na nekom drugom mestu pretnjom u cilju oduzimanja stvari ili novca bilo je viktimizirano 17,8% ispitanika.

Tabela 1: Mesto gde su ispitanici poslednji put viktimizirani pretnjom u cilju oduzimanja novca ili stvari

Mesto	Broj	Procenat
U školi	51	28,3
U omladinskom klubu/centru ili sličnom mestu za boravak mladih	3	1,7
U javnom prevozu ili na stanici javnog prevoza	15	8,3
U tržnom centru	9	5,0
Na sportskom terenu ili u sportskom centru	4	2,2
Na nekom drugom javnom mestu poput parka, ulice	62	34,4
U kući	3	1,7
U kući nekog drugog	1	0,6
Negde drugde	31	17,8
Ukupno	180	100,0

Na pitanje da li su, kada im je poslednji put prećeno u cilju oduzimanja novca ili stvari, bili pod uticajem alkohola, potvrdno se izjasnilo 6,7% ispitanika, dok se njih 1,7% izjasnilo da su u tom momentu bili pod uticajem droge.

Kada je reč o broju osoba koje su pretile ispitanicima, najčešće se radilo o više lica. U 28,7% slučajeva ispitaniku je pretnja bila upućena istovremeno od strane dva lica. U 11,5% slučajeva pretila su tri lica, u 9,6% slučajeva četiri lica, u 7,6% slučajeva pet lica, a u 6,4% čak šest lica. U 35% slučajeva u pitanju je bila samo jedna osoba. Najčešće (88,9%) je pretila osoba muškog pola.

Na pitanje koliko je godina imala osoba koja im je poslednji put pretila (ili osoba koja je bila glavna ako je bilo više osoba) najveći broj ispitanika izjasnio se da je to lice imalo sedamnaest ili osamnaest godina (ukupno 30,4%). U ulozi onih koji prete, petnaestogodišnjaci su se našli u 12,9% slučajeva, šesnaestogodišnjaci u 10,5% slučajeva, a dvadesetogodišnjaci u 9,9% slučajeva. Iz odgovora ispitanika proizlazi da su se stariji tinejdžeri, pa i mlađi punoletnici, češće nalazili u ulozi onoga ko prete, nego što je to slučaj sa mlađim licima.

Na pitanje o tome da li je osoba koja im je pretila bila pod dejstvom alkohola ili droge, ispitanici su u 16,7% slučajeva odgovorili da je bila pod uticajem alkohola, dok su u 20,6% slučajeva odgovorili da je bila pod uticajem droge.

Vezano za nacionalnu pripadnost osobe koja im je pretila, najveći broj ispitanika ističe da su te osobe bile Srbi/Srpkinje. Tako su se pripadnici srpske nacionalnosti našli u ulozi osobe koja pretila u 55,6% slučajeva, pripadnici drugih nacionalnosti u 11,1% slučajeva (Romi, Albanci, Mađari), dok u 33,3% slučajeva ispitanici nisu mogli da se izjasne o nacionalnoj pripadnosti lica koje ih je viktimiziralo.

Viktimizacija pretnjom ili nasiljem zbog religije, jezika, boje kože, socijalnog ili etničkog porekla (zločini iz mržnje)

Kada je u pitanju viktimizacija pretnjom ili nasiljem zbog religije, jezika, boje kože, socijalnog ili etničkog porekla, najveći broj ispitanika (19,3%) izjasnio se da su imali dvanaest godina kada su im poslednji put upućene ovakve pretnje. Slede ispitanici od trinaest, odnosno četrnaest godina – po 15,8% od ukupno viktimiziranih na ovaj način. Čini se da viktimizacija po ovom osnovu postaje intenzivnija sa predpubertetskim periodom, s obzirom da su mlađima od 12 godina pretnje bitno ređe upućivane. I stariji od sedamnaest godina ređe su viktimizirani, s obzirom da se svega 1,8% ispitanika izjasnilo da se sa ovom vrstom povređivanja susrelo u svojoj osamnaestoj godini.

Kada je reč o mestu na kome se zločin iz mržnje poslednji put dogodio, primećuje se da se u više od polovine slučajeva to desilo u školi ili u školskom dvorištu (61,7%). Ispitanicima je neretko prećeno ili su bili žrtve nasilja i na javnim mestima, poput ulice ili parka (16,7%), dok se to nešto ređe dešavalo u javnom prevozu ili na stanici javnog prevoza (5%). Na nekom drugom mestu ispitanici su viktimizirani u 10% slučajeva. Zanimljivo je da je u omladinskim klubovima, sportskim i tržišnim centrima znatno ređe dolazilo do ovog oblika viktimizacije, pa je po 1,7% ispitanika bilo izloženo pretnjama i nasilju na svakom od ova tri mesta. U sopstvenom domu viktimizirano je, takođe, 1,7% ispitanika (Tabela 2).

Tabela 2: Mesto gde su ispitanici poslednji put viktimizirani pretnjom ili nasiljem zbog religije, jezika, boje kože, socijalnog ili etničkog porekla

Mesto	Broj	Procenat
U školi	37	67,0
U omladinskom klubu/centru ili sličnom mestu za boravak mladih	1	1,7
U javnom prevozu ili na stanici javnog prevoza	3	5,0
U tržnom centru	1	1,7
Na sportskom terenu ili u sportskom centru	1	1,7
Na nekom drugom javnom mestu poput parka, ulice	10	16,7
U kući	1	1,7
Negde drugde	6	10,0
Ukupno	60	100,0

U trenutku kada su bili žrtva pretnje ili nasilja u vezi sa etničkim, socijalnim i drugim karakteristikama, pod uticajem alkohola bilo je 10% ispitanika, a pod uticajem droge svega 1,7% njih.

U oko dve trećine slučajeva pretnja ili nasilje u vezi sa etničkim, socijalnim i drugim karakteristikama je poticala od više osoba. Pri tome, dve osobe su pretile u 23,5%, tri osobe u 17,6%, četiri u 9,8% a pet osoba u 5,9% slučajeva. Takođe, bilo je i slučajeva da je pretnja nasiljem u vezi sa etničkim, socijalnim i drugim karakteristikama bila upućena i od strane više od pet osoba (5,6%).

Pretnja nasiljem ili nasilje u vezi sa etničkim, socijalnim i drugim karakteristikama bili su u većini slučajeva vršeni od strane osoba muškog pola, tako da su se ženske osobe našle u ulozi onoga ko pretili ili u ulozi nasilnika u svega 18,3% slučajeva.

Na pitanje koliko je godina imala osoba koja im je uputila pretnju, najveći broj ispitanika (16,7%) izjasnio se da je ta osoba imala sedamnaest godina. Slede nasilnici stari trinaest, odnosno osamnaest godina, u 11,7% slučajeva. Osoba koja je uputila pretnju imala je četrnaest ili šesnaest godina u po 10% slučajeva. Među onima koji su pretili bilo je i dece (mlađih od 14 godina), kao i punoletnih lica starijih od 18 godina, ali u znatno manjem procentu.

Prema proceni 16,7% ispitanika viktimiziranih zločinom iz mržnje, osoba koja ih je viktimizirala bila je pod uticajem alkohola, dok je 6,1% viktimiziranih ispitanika odgovorilo da je osoba koja ih je viktimizirala bila pod dejstvom droge.

Većina ispitanika viktimiziranih zločinom iz mržnje odgovorila je da su osobe koje su ih viktimizirale bile srpske nacionalnosti (75%), dok u 18,3% slučajeva ispitanici nisu mogli da procene nacionalnu pripadnost tog lica. Sa-

mo u četiri slučaja (6,7%) ispitanici su naveli da su ih viktimizirali pripadnici drugih nacionalnih grupa (Romi i Mađari).

Među razlozima zbog kojih je ispitanicima prećeno nasiljem ili je, pak, nasilje primenjeno u vezi sa etničkim, socijalnim i drugim karakteristikama, prednjači religijska pripadnost (25%), a zatim i razlozi koji se tiču socijalnog porekla (11,7%) i boje kože (11,7%). U 8,3% slučajeva razlog viktimizacije bila je etnička pripadnost, zatim jezik kojim ispitanik govori (5%), te političko i socijalno opredeljenje (4,6%). Ispitanicima je ostavljena mogućnost da navedu i druge razloge zbog kojih ih je neka osoba napala ili im pretila, mimo precizno navedenih razloga o kojima su se prethodno već izjašnjavali. Više od trećine ispitanika (38,5%) navelo je neki od tih razloga i to: izgled, boju glasa, to što su navijači određenog kluba, svoju seksualnu orijentaciju, način ponašanja i slično.

Viktimizacija elektronskim vršnjačkim nasiljem

Poslednji put kada su doživeli elektronsko vršnjačko nasilje, odnosno da se neko podsmevao ili ih ozbiljno zadirkivao na način da ih je to povredilo, i to putem e-maila, instant poruka, četa, web sajta ili putem sms poruka poslatih na mobilni telefon, 16,9% ispitanika je imalo šesnaest godina. Slede ispitanici koji su imali trinaest (16%), petnaest (15,2%) i dvanaest (14,7%) godina, te ispitanici koji su viktimizirani na uzrastu od četrnaest (13%) i sedamnaest (10%) godina. Pri tome, nešto manje od polovine viktimiziranih ispitanika iz našeg uzorka (42,6%) izjasnilo se da im je neko otvoreno pretio nasiljem putem e-maila, instant poruka, četa, web sajta ili putem sms poruka.

Pretnje koje su upućene prilikom poslednjeg slučaja elektronskog vršnjačkog nasilja odnosile su se na religijsku pripadnost, jezik, boju kože, socijalno poreklo, etničku pripadnost, političko i socijalno opredeljenje i druge razloge. U 12,1% slučajeva ispitanici su bili izloženi pretnjama zbog svog socijalnog porekla, te zbog političkog i socijalnog opredeljenja (8,9%), kao i zbog religijskog opredeljenja (8,9%). U po 6,1% slučajeva prećeno je zbog jezika i etničke pripadnosti, a u 5,3% zbog boje kože. Neki drugi razlog koji nije bio obuhvaćen odgovorima koji su bili ponuđeni u upitniku navelo je 60,2% ispitanika. Analiza njihovih odgovora pokazuje da se razlozi pretnji u virtuelnom prostoru uglavnom odnose na razlike povezane sa: fizičkim izgledom (debljina, ružnoća, lepota, plava kosa), nekim nedostatkom, poput invaliditeta i mucanja, nemanjem jednog od roditelja („što nemam tatu“), seksualnom orijentacijom, muzikom koju slušaju, ponašanjem, drugačijim stavovima i načinom razmišljanja i slič-

no. Pored toga, kao razlozi za pretnje navođeni su i ljubomora, svađa, uspeh, njihova devojka ili dečko i slično.

Viktimizacija fizičkim nasiljem koje je dovelo do povrede koja je iziskivala pomoć lekara

Na pitanje koliko su imali godina u momentu kada su poslednji put pretrpeli fizičko nasilje koje je iziskivalo pomoć lekara, 17,1% učenika iz uzorka navelo je da su imali petnaest godina, a 15,5% dvanaest godina. Takođe, 14% ispitanika je tada imalo četrnaest godina, a 10,9% su u vreme poslednjeg slučaja viktimizacije bili šesnaestogodišnjaci.

Na pitanje o mestu na kome su poslednji put zadobili udarac ili povredu koja je iziskivala lekarsku pomoć najviše ispitanika je odgovorilo da se to dogodilo na nekom javnom mestu, pri čemu se viktimizacija posebno često događala na mestima poput ulice, parka i slično, gde su udarci i povrede zadati u 23,2% slučajeva. Povrede na sportskom terenu ili u sportskom centru zadobilo je 12% ispitanika, dok je 5,6% ispitanika bilo viktimizirano u omladinskom centru, javnom prevozu ili u tržnom centru. Visok procenat (34,5%) ispitanika je odgovorio da se fizičko nasilje dogodilo u školi ili školskom dvorištu, dok je njih 6,3% viktimizirano u sopstvenoj kući.

Tabela 3: Mesto gde su ispitanici poslednji put bili izloženi fizičkom nasilju u kojem su povređeni tako da im je trebala pomoć lekara

Mesto	Broj	Procenat
U školi	49	34,5
U omladinskom klubu centru ili sličnom mestu za boravak mladih	3	2,1
U javnom prevozu ili na stanici javnog prevoza	3	2,1
U tržnom centru	2	1,4
Na sportskom terenu ili u sportskom centru	17	12,0
Na nekom drugom javnom mestu poput parka, ulice	33	23,2
U kući	9	6,3
Negde drugde	26	18,3
Ukupno	142	100,0

Prema odgovorima ispitanika, prilikom poslednjeg fizičkog napada u koje su bili povređeni tako jako da im je bila potrebna lekarska pomoć, njih 11 (7,7%) je bilo pod dejstvom alkohola, dok je samo u jednom slučaju (0,7%) ispitanik bio pod dejstvom droge.

U najvećem broju slučajeva (56%) ispitanici su bili viktimizirani od strane jedne osobe. U 16,8% slučajeva u ulozi napadača bile su dve osobe. Fizički integritet ispitanika bio je povređen od strane tri osobe u 10,4% slučajeva, od strane četiri osobe u 4%, dok se u ostalim slučajevima radilo o više od četiri napadača (12,8%). Takođe, odgovori ispitanika ukazuju da su im udarci i povrede zadavani, pre svega, od osoba muškog pola. Tako je telesni integritet ispitanika bio povređen od strane muške osobe u 81,7% slučajeva, dok su se ženske osobe našle u ulozi onoga ko povređuje u 18,7% slučajeva.

Shodno odgovorima ispitanika, među osobama koje su ih napale najviše je onih koji su imali sedamnaest i osamnaest godina (po 15,2%), odnosno petnaest godina (12,9%). Slede šesnaestogodišnjaci (10,5%), dvadestogodišnjaci (9,9%) i četrnaestogodišnjaci (6,4%).

Prema mišljenju ispitanika oni koji su im naneli povrede koje su iziskivale lekarsku pomoć bili su pod uticajem alkohola u 15,5% slučajeva, odnosno pod uticajem droge u 10,6% slučajeva.

Na pitanje koje nacionalne pripadnosti je bilo lice koje im je zadalo udarac ili povredu koja je zahtevala lekarsku pomoć najveći broj se izjasnio da su u pitanju Srbi/Srpkinje (66,2%). U 9,9% slučajeva, prema odgovorima ispitanika, napadači su bili lica druge nacionalne pripadnosti, dok u 23,3% slučajeva ispitanici nisu znali koje je nacionalne pripadnosti bilo to lice. Ispitanicima je ostavljena mogućnost da sami napišu nacionalnu pripadnost osobe koja ih je napala. Analiza dobijenih odgovora ukazuje na pripadnike sledećih nacionalnosti kao napadače: Romi, Bošnjaci, Crnogorci, Hrvati, Rusi i Slovaci.

Viktimizacija fizičkim nasiljem od strane roditelja

Na pitanje koliko godina su imali u trenutku kada su poslednji put od roditelja, maćehe ili očuha zadobili udarac ili šamar, odnosno kada su bili gurnuti ili pretučeni od strane ovih lica, najveći broj viktimiziranih ispitanika se izjasnio da su tada imali dvanaest godina (15,8%). Iza njih, po brojnosti, slede oni koji su u tom trenutku imali trinaest (14%) i četrnaest godina (13,9%). Znatan je i broj ispitanika koji su izjavili da su u svojoj desetoj godini doživeli poslednji slučaj fizičkog nasilja od strane roditelja, očuha ili maćehe (10,7%), dok je u jedanaestoj godini fizičko nasilje poslednji put pretrpelo 7,8% ispitanika. U

petnaestoj godini je viktimizirano 9,6%, u šesnaestoj godini 7,5%, a u sedamnaestoj 4,3% ispitanika, dok je najmanje onih koji su na ovaj način viktimizirani u osamnaestoj i sedmoj godini (po 2,3%).

Fizičko nasilje su, prema datim odgovorima, ispitanici nešto češće trpeli od strane očeva. Tako je 64,4% ispitanika odgovorilo da je poslednji put prema njima fizički nasilan bio otac, nasuprot 49,3% ispitanika koji su se izjasnili da je poslednji put prema njima fizički nasilna bila majka. Maćeha je poslednji put udarila, ošamarila, pretukla ili gurnula 1,5% ispitanika, dok se očuh u toj ulazi našao u 3,8% slučajeva.

Više od polovine, odnosno 54,4% viktimiziranih ispitanika, odgovorilo je da prilikom poslednjeg slučaja fizičkog nasilja od strane roditelja ili maćeha i očuha nisu zadobili modrice, posekotine, niti povrede. Ipak, čak 45% viktimiziranih ispitanika je odgovorilo da su bili povređeni, odnosno da su zadobili modrice, posekotine ili povrede. Pri tome, 16% ispitanika viktimiziranih na ovaj način je, pri poslednjem slučaju nasilja, zadobilo modrice, posekotine ili povrede koje su iziskivale lekarsku pomoć.

DANICA VASILJEVIĆ-PRODANOVIĆ

Porodica i delinkventno ponašanje mladih

U ovom radu su prikazani rezultati istraživanja povezanosti maloletničke delinkvencije u užem i širem smislu¹, i pojedinačnih delinkventnih ponašanja, ispoljenih u bilo kom trenutku života, a do momenta ispitivanja, sa varijablama koje opisuju funkcionisanje porodice: struktura (struktura porodice), radni status roditelja (radni status oca; radni status majke), materijalni status porodice (naknada za nezaposlene ili socijalna pomoć; izvor prihoda porodice; materijalna situacija porodice; iznos džeparca ispitanika), odnosi sa roditeljima (odnosi sa ocem; odnosi sa majkom), kontrola od strane roditelja (roditelji znaju gde sam kad izađem; roditelji znaju šta radim kad izađem; roditelji znaju sa kojim sam prijateljima kad izađem; govorim roditeljima sa kim provodim vreme; govorim roditeljima na šta trošim novac; govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme), i posebne porodične okolnosti (smrt oca ili majke; veoma ozbiljna bolest jednog od roditelja ili bliske osobe; alkoholizam ili narkomanija jednog od roditelja; razvod ili razdvajanje roditelja).

Struktura porodice i delinkventno ponašanje

Kada je reč o strukturi porodice ispitanika, najveći procenat (87,2% ispitanika) živi sa oba roditelja, u potpunim porodicama. Sa jednim roditeljem živi 10,1% ispitanika, dok su ostali oblici porodičnih struktura zastupljeni u 2,8% slučajeva.

---

¹ Ovde i u narednim delovima knjige gde su podaci o delinkvenciji ukrštani sa drugim varijablama, radi se o podacima o delinkventnom ponašanju maloletnih lica koje je ispoljeno u bilo kojem periodu života, a do momenta ispitivanja (tzv. *lifetime* prevalenca).

Struktura porodice i delinkvencija u širem i užem smislu

Kada posmatramo podatke o maloletničkoj delinkvenciji u širem smislu, možemo uočiti da je 91,4% ispitanika navelo da su ispoljili neki od oblika delinkventnog ponašanja. Prisutnost nekog oblika delinkventnog ponašanja je procentualno ujednačena po kategorijama strukture porodice (od 89,2% do 91,5%) (Tabela 1).

Tabela 1: Struktura porodice i delinkvencija u širem smislu

Struktura porodice		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Otac i majka	N	99	1070	1169
	%	8,5	91,5	100,0
Samo jedan roditelj	N	12	123	135
	%	8,9	91,1	100,0
Drugi oblici strukture	N	4	33	37
	%	10,8	89,2	100,0
Ukupno	N	115	1226	1341
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2 = 0,270$; $df=2$; $p=0,874$

Istraživanje pokazuje da struktura porodice nije statistički značajno povezana sa delinkvencijom maloletnih lica u širem smislu.

Distribucija frekvencija prema oblicima strukture porodice pokazuje da je 63% ispitanika iz potpunih porodica odgovorilo potvrdno o delinkventnom ponašanju u užem smislu. U kategoriji ispitanika sa jednim roditeljem 68,9% je navelo da su ispoljili neki oblik delinkvencije u užem smislu, dok je taj procenat nešto veći za ispitanike iz ostalih oblika porodičnih struktura (73%).

Tabela 2: Struktura porodice i delinkvencija u užem smislu

Struktura porodice		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Otac i majka	N	432	737	1169
	%	37,0	63,0	100,0
Samo jedan roditelj	N	42	93	135
	%	31,1	68,9	100,0
Drugi oblici strukture	N	10	27	37
	%	27,0	73,0	100,0
Ukupno	N	484	857	1341
	%	36,1	63,9	100,0

$$\chi^2 = 3,143; df = 2; p = 0,207$$

Ispitivanje povezanosti strukture porodice sa delinkvencijom u užem smislu je, takođe, pokazalo da ne postoji statistička značajnost.

Struktura porodice i pojedinačni oblici delinkvencije

Analiza povezanosti varijable struktura porodice sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja maloletnih lica (ukupno 17 ispitivanih varijabli) je pokazala da postoji statistička značajnost na višem nivou ($p < 0,010$) za varijable: provala u zgradu kako bi se nešto ukralo; krađa iz automobila; učestvovanje u grupnoj tuči na javnom mestu; nanošenje povrede drugome u tuči, trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu; ilegalno skidanje sadržaja sa interneta, dok je statistička značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) utvrđena u slučaju varijabli: pisanje grafita; krađa bicikla; nošenje oružja (palica, nož, pištolj ili lanci). Nije utvrđena statistički značajna povezanost strukture porodice i ostalih pojedinačnih delinkventnih i rizičnih ponašanja (Tabela 3).

Tabela 3: Struktura porodice i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Struktura porodice			χ^2	df	p
		Oba roditelja	Samo jedan roditelj	Drugi oblik strukture			
		% (n)	% (n)	% (n)			
Pisanje grafita	Ne	65,6 (766)	60,0 (81)	45,9 (17)	7,419	2	0,024
	Da	34,4 (401)	40,0 (54)	54,1 (9)			
Vandalizam	Ne	88,0 (1027)	85,9 (116)	83,8 (31)	1,017	2	0,601
	Da	12,0 (140)	14,1 (19)	16,2 (6)			
Krađa iz prodavnice	Ne	75,2 (878)	74,8 (101)	67,6 (25)	1,126	2	0,569
	Da	24,8 (289)	25,2 (34)	32,4 (12)			
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	99,2 (1156)	97,0 (131)	91,9 (34)	20,282	2	0,000
	Da	0,8 (9)	3,0 (4)	8,1 (2)			
Krađa bicikla	Ne	93,8 (1094)	90,4 (122)	83,8 (31)	7,600	2	0,022
	Da	6,2 (72)	9,6 (13)	16,2 (6)			
Krađa motora ili automobila	Ne	97,2 (1134)	94,1 (127)	94,6 (35)	4,326	2	0,115
	Da	2,8 (33)	5,9 (8)	5,4 (2)			
Krađa iz automobila	Ne	94,3 (1101)	87,4 (118)	81,1 (30)	18,317	2	0,000
	Da	5,7 (66)	12,6 (17)	18,9 (7)			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	98,6 (1151)	97,0 (131)	100,0 (37)	2,261	2	0,264
	Da	1,4 (16)	3,0 (4)	0,0 (0)			

Oblici delinkventnog ponašanja		Struktura porodice			χ^2	df	p
		Oba roditelja	Samo jedan roditelj	Drugi oblik strukture			
		% (n)	% (n)	% (n)			
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	90,0 (1049)	88,9 (120)	83,8 (31)	1,650	2	0,438
	Da	10,0 (116)	11,1 (15)	16,2 (6)			
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	Ne	89,4 (1042)	85,9 (116)	75,7 (28)	7,772	2	0,021
	Da	10,6 (124)	14,1 (19)	24,3 (9)			
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne	87,3 (1019)	85,9 (116)	67,6 (25)	12,467	2	0,002
	Da	12,7 (148)	14,1 (19)	32,4 (12)			
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	95,9 (1119)	94,1 (127)	83,8 (31)	12,142	2	0,002
	Da	4,1 (48)	5,9 (8)	16,2 (6)			
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	96,0 (1120)	94,8 (128)	81,1 (30)	18,427	2	0,000
	Da	4,0 (47)	5,2 (7)	18,9 (7)			
Zlostavljanje životinja	Ne	89,8 (1048)	89,6 (121)	81,1 (30)	2,915	2	0,233
	Da	10,2 (119)	10,4 (14)	18,9 (7)			
Konzumiranje alkohola	Ne	20,5 (240)	18,5 (25)	24,3 (9)	0,656	2	0,720
	Da	79,5 (939)	81,5 (110)	75,7 (28)			
Konzumiranje droge	Ne	78,8 (921)	73,3 (99)	73,0 (27)	2,680	2	0,262
	Da	21,2 (248)	26,7 (36)	27,0 (10)			
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta	Ne	43,2 (504)	36,3 (49)	35,1 (13)	3,180	2	0,240
	Da	56,8 (662)	63,7 (86)	64,9 (24)			

Najizraženija povezanost prisutna je kod trgovine drogom, provale u zgradu i krađe iz automobila.

Radni status roditelja i delinkventno ponašanje

Radni status oca i delinkventno ponašanje

Kada je reč o radnom statusu oca, u najvećem broju slučajeva (79,7%) otac ispitanika je zaposlen, u 14,1% slučajeva otac je nezaposlen, dok je 6,2% ispitanika na ovo pitanje označilo kategoriju ostalo.

Procenat potvrdnih odgovora ispitanika na pitanje o delinkvenciji u širem smislu je ujednačen po svim kategorijama varijable radni status oca. U kategoriji ispitanika čiji je otac nezaposlen 92,6% je navelo da su ispoljili neki oblik delinkventnog ponašanja; to je navelo i 91% ispitanika u kategoriji onih sa zaposlenim ocem, kao i 94% iz kategorije ostalo.

Tabela 4: Radni status oca i delinkvencija u širem smislu

Radni status oca		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nezaposlen	N	14	175	189
	%	7,4	92,6	100,0
Zaposlen	N	96	969	1065
	%	9,0	91,0	100,0
Ostalo	N	5	78	83
	%	6,0	94,0	100,0
Ukupno	N	115	1222	1337
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 1,275; df=2; p=0,529$$

Ispitivanje povezanosti radnog statusa oca i delinkvencije u širem smislu potvrđuje da nema statističke značajnosti.

Pregledom Tabele 5 se može uočiti da razlike po kategorijama varijable radni status oca nisu statistički značajne ni kada je u pitanju maloletnička delinkvencija u užem smislu.

Tabela 5: Radni status oca i delinkvencija u užem smislu

Radni status oca		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nezaposlen	N	63	126	189
	%	33,3	66,7	100,0
Zaposlen	N	389	676	1065
	%	36,5	63,5	100,0
Ostalo	N	30	53	83
	%	36,1	63,9	100,0
Ukupno	N	482	855	1337
	%	36,1	63,9	100,0

$\chi^2 = 0,710$; $df=2$; $p=0,701$

Analiza povezanosti sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja maloletnih lica je pokazala da ne postoji statistički značajna povezanost radnog statusa oca ni sa jednom posmatranom varijablom.

Radni status majke i delinkventno ponašanje

Na ispitivanom uzorku, 73,1% ispitanika je izjavilo da je njihova majka zaposlena, 22,3% da je nezaposlena, a u 4,6% slučajeva je označena kategorija ostalo.

U kategoriji ispitanika čije su majke nezaposlene 92,3% je odgovorilo potvrdno na pitanje o delinkvenciji u širem smislu, u kategoriji zaposlena majka 90,9% ispitanika, dok je među onima iz kategorije ostalo 95,1% ispitanika dalo potvrdan odgovor na pitanje o delinkventnom ponašanju u širem smislu (Tabela 6). Ispitivanje povezanosti radnog statusa majke i delinkvencije u širem smislu je pokazalo da nema statističke značajnosti.

Tabela 6: Radni status majke i delinkvencija u širem smislu

Radni status majke		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nezaposlena	N	23	276	299
	%	7,7	92,3	100,0
Zaposlena	N	89	890	979
	%	9,1	90,9	100,0
Ostalo	N	3	58	61
	%	4,9	95,1	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 1,667; df=2; p=0,434$$

Kada iz razmatranja isključimo rizična ponašanja maloletnih lica (konzumiranje alkohola i/ili droge i ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta), podaci, takođe, pokazuju da nema statistički značajne povezanosti varijabli.

Tabela 7: Radni status majke i delinkvencija u užem smislu

Radni status majke		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nezaposlena	N	111	188	299
	%	37,1%	62,9%	100,0%
Zaposlena	N	349	630	979
	%	35,6%	64,4%	100,0%
Ostalo	N	23	38	61
	%	37,7%	62,3%	100,0%
Ukupno	N	483	856	1339
	%	36,1%	63,9%	100,0%

$$\chi^2 = 0,290; df=2; p=0,865$$

Analiza povezanosti radnog statusa majke sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja maloletnih lica je pokazala statističku značajnost na niskom nivou ($p=0,050$) samo za varijablu krađa iz prodavnice (Tabela 8).

Tabela 8: Radni status majke i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Radni status majke			χ^2	df	p
		Nezapo- slena	Zaposle- na	Ostalo			
		% (n)	% (n)	% (n)			
Pisanje grafita	Ne	68,6 (205)	63,8 (623)	55,7 (34)	4,427	2	0,109
	Da	31,4 (94)	36,2 (354)	44,3 (27)			
Vandalizam	Ne	85,3 (255)	88,2 (862)	90,2 (55)	2,206	2	0,332
	Da	14,7 (44)	11,8 (115)	9,8 (6)			
Krađa iz prodavnice	Ne	78,6 (235)	73,3 (716)	83,6 (51)	5,992	2	0,050
	Da	21,4 (64)	26,7 (261)	16,4 (10)			
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	98,7 (293)	98,9 (966)	98,4 (60)	0,199	2	0,905
	Da	1,3 (4)	1,1 (11)	1,6 (1)			
Krađa bicikla	Ne	90,3 (270)	93,9 (916)	96,7 (59)	5,805	2	0,055
	Da	9,7 (29)	6,1 (60)	3,3 (2)			
Krađa motora ili automobila	Ne	96,7 (289)	96,7 (945)	98,4 (60)	0,514	2	0,773
	Da	3,3 (10)	3,3 (32)	1,6 (1)			
Krađa iz automobila	Ne	93,3 (279)	93,0 (909)	98,4 (60)	2,617	2	0,270
	Da	6,7 (20)	7,0 (68)	1,6 (1)			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	98,0 (293)	98,7 (964)	98,4 (60)	0,719	2	0,698
	Da	2,0 (6)	1,3 (13)	1,6 (1)			
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	88,9 (265)	89,9 (878)	91,7 (55)	0,473	2	0,789
	Da	11,1 (33)	10,1 (79)	8,3 (5)			

Oblici delinkventnog ponašanja		Radni status majke			χ^2	df	p
		Nezapo- slena	Zaposle- na	Ostalo			
		% (n)	% (n)	% (n)			
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	Ne Da	89,9 (268)	88,5 (865)	83,6 (51)	2,037	2	0,361
		10,1 (30)	11,5 (112)	16,4 (10)			
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne Da	89,6 (268)	85,7 (837)	86,9 (53)	0,640	2	0,843
		10,4 (31)	14,3 (140)	13,1 (8)			
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne Da	96,0 (287)	95,2 (930)	95,1 (58)	3,103	2	0,212
		4,0 (12)	4,8 (47)	4,9 (3)			
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne Da	95,3 (285)	95,4 (932)	96,7 (59)	0,245	2	0,885
		4,7 (14)	4,6 (45)	3,3 (2)			
Zlostavljanje životinja	Ne Da	89,0 (266)	89,8 (877)	88,5 (54)	0,226	2	0,893
		11,0 (33)	10,2 (100)	11,5 (7)			
Konzumiranje alkohola	Ne Da	21,1 (63)	21,0 (206)	8,2 (5)	5,908	2	0,052
		78,9 (236)	79,0 (773)	91,8 (56)			
Konzumiranje droge	Ne Da	77,9 (233)	77,9 (763)	80,3 (49)	0,195	2	0,907
		22,1 (86)	22,1 (216)	19,7 (12)			
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta	Ne Da	45,6 (136)	40,6 (397)	50,8 (31)	4,283	2	0,117
		54,3 (162)	59,4 (580)	49,2 (30)			

Izvori prihoda porodice i delinkventno ponašanje

Naknada za nezaposlene ili socijalna pomoć i delinkventno ponašanje

Najveći procenat ispitanika (97,3%) ne prima naknadu za nezaposlene ili socijalnu pomoć, dok je samo 2,7% odgovorilo da je to osnovni izvor prihoda porodice. Ispitivanje povezanosti primanja nadoknade za nezaposlene i delinkvencije u širem smislu je pokazalo da nema statističke značajnosti (Tabela 9).

Tabela 9: Naknada za nezaposlene i delinkvencija u širem smislu

Naknada za nezaposlene		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	109	1194	1303
	%	8,4	91,6	100,0
Da	N	6	30	36
	%	16,7	83,3	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2=3,075; df=1; p=0,080$$

Takođe, nije utvrđena ni statistički značajna povezanost između primanja naknade za nezaposlene i delinkvencije u užem smislu (Tabela 10)

Tabela 10: Naknada za nezaposlene i delinkvencija u užem smislu

Naknada za nezaposlene		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	472	831	1303
	%	36,2	63,8	100,0
Da	N	11	25	36
	%	30,6	69,4	100,0
Ukupno	N	483	856	1339
	%	36,1	63,9	100,0

$$\chi^2= 0,488; df=1; p=0,485$$

Ispitivanje povezanosti varijable naknada za nezaposlene ili socijalna pomoć sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja maloletnih lica je pokazalo statističku značajnost na višem nivou ($p < 0,010$) jedino za varijable ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta i konzumiranje alkohola (Tabela 11).

Tabela 11: Naknada za nezaposlene ili socijalna pomoć i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Naknada za nezaposlene ili socijalna pomoć		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Pisanje grafita	Ne	64,6 (841)	61,1 (22)	0,191	1	0,662
	Da	35,4 (460)	38,9 (14)			
Vandalizam	Ne	87,7 (1141)	86,1 (31)	0,082	1	0,775
	Da	12,3 (160)	13,9 (5)			
Krađa iz prodavnice	Ne	75,0 (976)	72,2 (26)	0,146	1	0,702
	Da	25,0 (325)	27,8 (10)			
Provala u zgradu u cilju krađe	Ne	98,8 (1284)	97,2 (35)	0,779	1	0,377
	Da	1,2 (15)	2,8 (1)			
Krađa bicikla	Ne	93,5 (1215)	83,3 (30)	5,661	1	0,017
	Da	6,5 (85)	16,7 (6)			
Krađa motora ili automobila	Ne	96,8 (1260)	94,4 (34)	0,650	1	0,402
	Da	3,2 (41)	5,6 (2)			
Krađa iz automobila	Ne	93,5 (1216)	86,1 (31)	3,019	1	0,082
	Da	6,5 (85)	13,9 (5)			

Oblici delinkventnog ponašanja		Naknada za nezaposlene ili socijalna pomoć		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	98,5 (1282)	97,2 (35)	0,413	1	0,512
	Da	1,5 (19)	2,8 (1)			
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)	Ne	89,7 (1165)	91,7 (33)	0,149	1	0,699
	Da	10,3 (134)	8,3 (3)			
Nošenje oružja (palica, nož, pištolj ili lanci)	Ne	88,8 (1155)	82,9 (29)	1,185	1	0,276
	Da	11,2 (146)	17,1 (6)			
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne	86,7 (1128)	83,3 (30)	0,343	1	0,558
	Da	13,3 (173)	16,7 (6)			
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	95,4 (1241)	94,4 (34)	0,071	1	0,791
	Da	4,6 (60)	5,6 (2)			
Trgovina drogom	Ne	95,5 (1243)	91,7 (33)	1,208	1	0,272
	Da	4,5 (58)	8,3 (3)			
Zlostavljanje životinja	Ne	89,9 (1169)	77,8 (28)	5,449	1	0,028
	Da	10,1 (132)	22,2 (8)			
Konzumiranje alkohola	Ne	20,0 (260)	38,9 (14)	7,717	1	0,005
	Da	80,0 (1043)	61,1 (22)			
Konzumiranje droge	Ne	77,8 (1014)	86,1 (31)	1,405	1	0,236
	Da	22,2 (289)	13,9 (5)			
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta	Ne	41,7 (542)	68,6 (24)	10,108	1	0,001
	Da	58,3 (759)	31,4 (11)			

Sa druge strane, ispitivanje povezanosti varijable naknada za nezaposlene ili socijalna pomoć sa pojedinačnim delinkventnim ponašanjima maloletnih lica je pokazalo statističku značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) za varijable krađa bicikla i zlostavljanje životinja. Sa drugim delinkventnim ponašanjima nije utvrđena statistički značajna povezanost (Tabela 11).

Plata, druge zarade ili imovina roditelja kao glavni izvor prihoda porodice i delinkventno ponašanje

Na ispitivanom uzorku 93,3% (1250) ispitanika je navelo da porodica ima izvore prihoda u vidu plate, druge zarade ili imovine roditelja, dok je 6,7% (89) odgovorilo da porodica nema ovakve izvore prihoda. Ispitivanje povezanosti plate, druge zarade ili imovine roditelja, kao glavnih izvora prihoda porodice, i delinkvencije u širem smislu je pokazalo da nema statističke značajnosti (Tabela 12).

Tabela 12: Plata, druge zarade ili imovina roditelja kao izvor prihoda i delinkvencija u širem smislu

Plata i imovina roditelja kao izvor prihoda		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	12	77	89
	%	13,5	86,5	100,0
Da	N	103	1147	1250
	%	8,2	91,8	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 2,909; df = 1; p = 0,088$$

Isto tako, nije utvrđena statistički značajna povezanost između plate, druge zarade ili imovine roditelja, kao glavnih izvora prihoda porodice, i delinkvencije u užem smislu (Tabela 13).

Tabela 13: Plata, druge zarade ili imovina roditelja kao izvor prihoda i delinkvencija u užem smislu

Plata i imovina roditelja kao izvor prihoda		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	29	60	89
	%	32,6	67,4	100,0
Da	N	454	796	1250
	%	36,3	63,7	100,0
Ukupno	N	483	856	1339
	%	36,1	63,9	100,0

$$\chi^2=0,503; df=1; p=0,478$$

Ispitivanjem povezanosti plate, druge zarade ili imovine roditelja kao izvora prihoda porodice sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja maloletnih lica utvrđeno je postojanje statistički značajnije veze jedino sa krađom iz automobila ($p=0,013$) i provalom u zgradu kako bi se ukrado nešto ($p=0,018$) (Tabela 14).

Tabela 14: Plata, druge zarade ili imovina roditelja kao izvora prihoda porodice i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Plata, druge zarade ili imovina roditelja		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Pisanje grafita	Ne	66,3 (59)	64,4 (864)	0,127	1	0,722
	Da	33,7 (30)	35,6 (444)			
Vandalizam	Ne	89,9 (80)	87,5 (1092)	0,438	1	0,508
	Da	10,1 (9)	12,5 (156)			
Krađa iz prodavnice	Ne	71,9 (64)	75,2 (938)	0,487	1	0,494
	Da	28,1 (25)	24,8 (310)			
Provala u zgradu kako bi se nešto ukrado	Ne	95,5 (85)	99,0 (1234)	8,748	1	0,018
	Da	4,5 (4)	1,0 (12)			
Krađa bicikla	Ne	88,8 (79)	93,5 (1166)	2,941	1	0,086
	Da	11,2 (10)	6,5 (81)			

Oblici delinkventnog ponašanja		Plata, druge zarade ili imovina roditelja		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Krađa motora ili automobila	Ne Da	95,5 (85)	96,9 (1209)	0,500	1	0,479
		4,4 (4)	3,1 (39)			
Krađa iz automobila	Ne Da	86,5 (77)	93,8 (1170)	6,923	1	0,013
		13,5 (12)	6,2 (78)			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne Da	96,6 (86)	98,6 (1231)	2,275	1	0,132
		3,4 (3)	1,4 (17)			
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne Da	88,8 (79)	89,8 (1119)	0,098	1	0,754
		11,2 (10)	10,2 (127)			
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	Ne Da	86,4 (76)	88,8 (1108)	0,477	1	0,490
		13,6 (12)	11,2 (140)			
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne Da	83,1 (74)	86,9 (1084)	0,988	1	0,320
		16,9 (15)	13,1 (164)			
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne Da	93,3 (83)	95,5 (1192)	0,955	1	0,329
		6,7 (6)	4,5 (56)			
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne Da	94,4 (84)	95,5 (1192)	0,244	1	0,621
		5,6 (5)	4,5 (56)			
Zlostavljanje životinja	Ne Da	84,3 (75)	89,9 (1122)	2,813	1	0,094
		15,7 (14)	10,1 (126)			
Konzumiranje alkohola	Ne Da	29,2 (26)	19,8 (248)	4,485	1	0,034
		70,8 (63)	80,2 (1002)			
Konzumiranje droge	Ne Da	78,7 (70)	78,0 (975)	0,021	1	0,886
		21,3 (19)	22,0 (275)			
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta	Ne Da	53,4 (47)	41,6 (519)	4,706	1	0,030
		46,6 (41)	58,4 (729)			

Sa druge strane, utvrđena je manje izražena statistički značajna veza plate, druge zarade ili imovine roditelja kao izvora prihoda porodice i sa ilegalnim preuzimanjem sadržaja putem interneta ($p=0,020$) i konzumiranjem alkohola ($p=0,027$) (Tabela 14).

Materijalna situacija porodice i delinkventno ponašanje

Najveći procenat ispitanika (42,7%) je odgovorio da je materijalna situacija njihove porodice ista kao i kod drugih. Slede odgovori: malo bolja (17,5%), bolja (16,6%), malo lošija (13,5%), mnogo bolja (6,1%), lošija (3,1%), dok najmanji broj ispitanika (0,5%) procenjuje da je materijalna situacija njihove porodice mnogo lošija nego kod drugih.

Materijalna situacija porodice i delinkvencija u širem i užem smislu

Svi ispitanici koji su odgovorili da je materijalna situacija njihove porodice lošija ili mnogo lošija u odnosu na druge su naveli da su ispoljili neki oblik delinkventnog ponašanja u širem smislu, dok je znatno manji procenat potvrđnih odgovora o delinkvenciji (85,2%) među ispitanicima koji su naveli da je materijalna situacija njihove porodice mnogo bolja u odnosu na druge. Prisutnost delinkvencije u širem smislu unutar ostalih kategorija materijalne situacije porodice se nalazi između ovih vrednosti. Ispitivanje povezanosti materijalne situacije porodice i maloletničke delinkvencije u širem smislu je pokazalo statističku značajnost na nivou $p<0,050$ (Tabela 15).

Tabela 15: Materijalna situacija porodice i delinkvencija u širem smislu

Materijalna situacija porodice		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Mnogo bolja	N	12	69	81
	%	14,8	85,2	100,0
Bolja	N	16	204	220
	%	7,3	92,7	100,0
Malo bolja	N	21	212	233
	%	9,0	91,0	100,0
Ista	N	55	513	568
	%	9,7	90,3	100,0
Malo lošija	N	8	172	180
	%	4,4	95,6	100,0
Lošija	N	0	41	41
	%	0,0	100,0	100,0
Mnogo lošija	N	0	6	6
	%	0,0	100,0	100,0
Ukupno	N	112	1217	1329
	%	8,4	91,6	100,0

$$\chi^2 = 13,952; df = 6; p = 0,030$$

Takođe, svi ispitanici koji smatraju da im je materijalna situacija porodice mnogo lošija u odnosu na druge su naveli da su ispoljili delinkventno ponašanje koje spada u delinkvenciju u užem smislu. U kategoriji onih koji ocenjuju materijalnu situaciju svoje porodice kao mnogo bolju u odnosu na druge zabeleženo je 54,3% potvrdnih odgovora o delinkventnom ponašanju. Po ostalim kategorijama u okviru varijable materijalna situacija procenat onih koji su prijavili delinkvenciju u užem smislu se kreće od 60% (malo bolja) do 74,4% (malo lošija) (Tabela 16).

Tabela 16: Materijalna situacija porodice i delinkvencija u užem smislu

Materijalna situacija porodice		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Mnogo bolja	N	37	44	81
	%	45,7	54,3	100,0
Bolja	N	78	142	220
	%	35,5	64,5	100,0
Malo bolja	N	92	141	233
	%	39,5	60,5	100,0
Ista	N	213	355	568
	%	37,5	62,5	100,0
Malo lošija	N	46	134	180
	%	25,6	74,4%	100,0%
Lošija	N	13	28	41
	%	31,7	68,3	100,0
Mnogo lošija	N	0	6	6
	%	0,0	100,0	100,0
Ukupno	N	479	850	1329
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi^2= 17,320$; $df=6$; $p=0,008$

Posmatrajući povezanost materijalne situacije porodice sa maloletničkom delinkvencijom u užem smislu, rezultati pokazuju statističku značajnost na višem nivou nego kod delinkvencije u širem smislu (Tabela 16).

Materijalna situacija porodice i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti materijalne situacije porodice sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja je pokazalo najizraženiju statističku značajnost ($p<0,010$) za varijable krađa iz automobila, pisanje grafita, provala u zgradu kako bi se ukralo nešto, zlostavljanje životinja, konzumiranje droge (Tabela 17).

Tabela 17: Materijalna situacija porodice i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Materijalna situacija porodice						
		Mnogo bolja	Bolja	Malo bolja	Ista	Malo lošija	Lošija	Mnogo lošija
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Pisanje grafita*	Ne	77,8 (63)	69,5 (153)	64,7 (150)	65,3 (370)	51,7 (93)	58,5 (24)	50,0 (3)
	Da	22,2 (18)	30,5 (67)	35,3 (82)	34,7 (197)	48,3 (87)	41,5 (17)	50,0 (3)
Vandalizam	Ne	91,4 (74)	88,2 (194)	85,3 (198)	89,1 (505)	86,7 (156)	78,0 (32)	66,7 (4)
	Da	8,6 (7)	11,8 (26)	14,7 (34)	10,9 (62)	13,3 (24)	22,0 (9)	33,3 (2)
Krađa iz prodavnice*	Ne	75,3 (61)	76,4 (168)	77,2 (179)	75,5 (428)	73,9 (133)	61,0 (25)	16,7 (1)
	Da	24,7 (20)	22,6 (52)	22,8 (53)	24,5 (139)	26,1 (47)	39,0 (16)	83,3 (5)
Provala u zgradu u cilju krađe*	Ne	100,0 (81)	98,6 (217)	98,3 (227)	99,3 (562)	98,9 (178)	95,1 (39)	83,3 (5)
	Da	0,0 (0)	1,4 (3)	1,7 (4)	0,7 (4)	1,1 (2)	4,9 (2)	16,7 (1)
Krađa bicikla	Ne	95,0 (76)	92,3 (203)	94,0 (218)	93,7 (531)	91,7 (165)	95,1 (35)	83,3 (5)
	Da	5,0 (4)	7,7 (17)	6,0 (14)	6,3 (36)	8,3 (15)	4,9 (2)	16,7 (1)
Krađa motora ili automobila	Ne	95,1 (77)	96,8 (213)	97,0 (225)	96,8 (549)	91,7 (165)	95,1 (39)	83,3 (5)
	Da	4,9 (4)	3,2 (7)	3,0 (7)	3,2 (17)	8,3 (15)	4,9 (2)	16,7 (1)
Krađa iz automobila*	Ne	93,8 (76)	92,7 (204)	93,5 (217)	95,1 (539)	90,0 (162)	92,7 (38)	16,7 (1)
	Da	6,2 (5)	7,3 (16)	6,5 (15)	4,9 (28)	10,0 (18)	7,3 (3)	83,3 (5)
Krađa (upotreba oružja, sile, pretnje)	Ne	98,8 (80)	99,5 (219)	98,3 (228)	98,4 (558)	97,8 (176)	97,6 (40)	100,0 (6)
	Da	1,2 (1)	0,5 (1)	1,7 (4)	1,6 (9)	2,2 (4)	2,4 (1)	0,0 (0)

Oblici delinkventnog ponašanja		Materijalna situacija porodice						
		Mnogo bolja	Bolja	Malo bolja	Ista	Malo lošija	Lošija	Mnogo lošija
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje) *	Ne	88,9 (72)	87,3 (192)	92,2 (213)	91,0 (515)	88,3 (159)	87,8 (36)	50,0 (3)
	Da	11,1 (9)	12,7 (28)	7,8 (18)	9,0 (91)	11,7 (21)	12,2 (5)	50,0 (3)
Nošenje oružja	Ne	88,8 (71)	90,5 (199)	87,5 (203)	89,4 (507)	87,8 (158)	82,9 (34)	50,0 (3)
	Da	11,2 (9)	9,5 (21)	12,5 (29)	10,6 (60)	12,2 (22)	17,1 (7)	50,0 (3)
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne	87,7 (71)	87,7 (193)	86,2 (200)	86,8 (492)	85,6 (154)	87,8 (36)	50,0 (3)
	Da	12,3 (10)	12,3 (27)	13,8 (32)	13,2 (75)	14,4 (26)	12,2 (5)	50,0 (3)
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	95,1 (77)	95,9 (211)	94,2 (220)	95,4 (541)	96,7 (174)	92,7 (38)	66,7 (4)
	Da	4,9 (4)	4,1 (9)	5,8 (12)	4,6 (26)	2,3 (6)	7,3 (3)	33,3 (2)
Trgovina drogom*	Ne	100,0 (81)	95,5 (210)	96,6 (224)	94,9 (538)	94,4 (170)	95,1 (39)	66,7 (4)
	Da	0,0 (0)	4,5 (10)	3,4 (8)	5,1 (29)	5,6 (10)	4,9 (2)	33,3 (2)
Zlostavljanje životinja*	Ne	92,6 (75)	90,0 (198)	90,5 (210)	91,5 (519)	80,6 (145)	87,8 (36)	66,7 (4)
	Da	7,4 (6)	10,0 (22)	9,5 (22)	8,5 (48)	19,4 (35)	12,2 (5)	33,3 (2)
Konzumiranje droge*	Ne	84,0 (68)	80,9 (178)	78,5 (183)	79,9 (454)	66,7 (120)	73,2 (30)	50,0 (3)
	Da	16,0 (13)	19,1 (42)	21,5 (50)	20,1 (114)	33,3 (60)	26,8 (11)	50,0 (3)
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta*	Ne	57,5 (46)	41,4 (91)	39,2 (91)	43,4 (246)	34,4 (62)	51,2 (21)	33,3 (2)
	Da	42,5 (34)	58,6 (129)	60,8 (141)	56,6 (321)	65,6 (118)	48,8 (20)	66,7 (4)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Statistička značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) utvrđena je između materijalne situacije porodice i krađe iz prodavnice, obične krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje), trgovine drogom, ilegalnog preuzimanja sadržaja sa interneta i konzumiranja alkohola (Tabela 17).

Kada posmatramo svaki od pojedinačnih oblika delinkvencije možemo konstatovati da je najizraženija povezanost između materijalne situacije porodice i krađe iz automobila ($p = 0,000$). Naime, ispitanici koji procenjuju da je materijalna situacija njihove porodice malo lošija ili mnogo lošija su u većem procentu naveli da su izvršili krađu iz automobila u odnosu na ispitanike koji su pozitivnije ocenili materijalni status svojih porodica. (Tabela 17).

Iznos džeparca ispitanika i delinkventno ponašanje

Od ukupnog broja ispitanika najveći je procenat onih koji prijavljuju da je njihov džeparac isti kao i kod onih sa kojima se druže (48% ispitanika). Slede oni koji smatraju da imaju malo veći (16,4%) i malo manji džeparac (15,2%), dok su najmanje zastupljeni ispitanici koji imaju mnogo veći (2,3%) i mnogo manji džeparac (1,7% od ukupnog broja ispitanika).

Iznos džeparca ispitanika i delinkvencija u širem i užem smislu

U kategoriji onih koji imaju veći džeparac u odnosu na one sa kojima se druže, 95,2% je navelo da je ispoljilo delinkventno ponašanje u širem smislu, a zatim slede kategorije sa manjim i mnogo manjim džeparcem (po 94,6%) i malo manjim džeparcem (94,0%). Najmanji procenat potvrdnih odgovora na pitanje o delinkvenciji (89,1%) zabeležen je u kategoriji ispitanika koji ocenjuju da je njihov džeparac isti kao i džeparac onih sa kojima se druže (Tabela 18). Nije utvrđena statistički značajna povezanost između iznosa džeparca i delinkvencije u širem smislu

Tabela 18: Iznos džeparca ispitanika i delinkvencija u širem smislu

Iznos džeparca ispitanika		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Mnogo veći	N	2	28	30
	%	6,7%	93,3%	100,0
Veći	N	6	120	126
	%	4,8%	95,2%	100,0
Malo veći	N	17	200	217
	%	7,8%	92,2%	100,0
Isti	N	69	566	635
	%	10,9%	89,1%	100,0
Malo manji	N	12	189	201
	%	6,0%	94,0%	100,0
Manji	N	5	88	93
	%	5,4%	94,6%	100,0
Mnogo manji	N	5	88	22
	%	5,4%	94,6%	100,0
Ukupno	N	113	1211	1324
	%	8,5%	91,5%	100,0

$$\chi^2 = 9,880; df = 6; p = 0,130$$

U kategoriji onih koji imaju mnogo manji džeparac u odnosu na one sa kojima se druže 77,3% je navelo da je ispoljilo delinkventno ponašanje u užem smislu, a zatim slede kategorije sa malo manjim (75,6%) i mnogo većim džeparcom (73,3%). Najmanji procenat potvrđnih odgovora na pitanje o delinkvenciji (58,3%) zabeležen je u kategoriji ispitanika koji ocenju da je njihov džeparac isti kao i džeparac onih sa kojima se druže. Za razliku od delinkvencije u širem smislu, utvrđena je statistički značajna veza između iznosa džeparca i delinkvencije u užem smislu, i to na visokom nivou značajnosti (Tabela 19).

Tabela 19: Iznos džeparca ispitanika i delinkvencija u užem smislu

Iznos džeparca ispitanika		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Mnogo veći	N	8	22	30
	%	26,7	73,3	100,0
Veći	N	41	85	126
	%	32,5	67,5	100,0
Malo veći	N	77	140	217
	%	35,5	64,5	100,0
Isti	N	265	370	635
	%	41,7	58,3	100,0
Malo manji	N	49	152	201
	%	24,4	75,6	100,0
Manji	N	29	64	93
	%	31,2	68,8	100,0
Mnogo manji	N	5	17	22
	%	22,7	77,3	100,0
Ukupno	N	474	850	1324
	%	35,8	64,2	100,0

$\chi^2 = 25,311$; $df = 6$; $p = 0,000$

Iznos džeparca ispitanika i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti iznosa džeparca ispitanika sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja je pokazalo statističku značajnost na višem nivou ($p < 0,010$) za varijable nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca, trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu, upotreba oružja, sile ili pretnje kako bi se uzeo novac ili stvari od druge osobe, pisanje grafita, provala u zgradu kako bi se ukralo nešto, vandalizam, krađa iz automobila, zlostavljanje životinja, i statističku značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) za varijable krađa iz prodavnice, konzumiranje droge, učestvovanje u grupnoj tuči, nanošenje povrede drugome u tuči (Tabela 20).

Tabela 20: Iznos džeparca ispitanika i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Iznos džeparca u odnosu na druge						
		Mnogo veći	Veći	Malo veći	Isti	Malo manji	Manji	Mnogo manji
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Pisanje grafita*	Ne Da	80,0 (24)	66,7 (84)	63,1 (137)	68,6 (434)	55,7 (112)	52,7 (49)	54,5 (12)
		20,0 (6)	33,3 (42)	36,9 (80)	31,4 (199)	44,3 (89)	47,3 (44)	45,5 (10)
Vandalizam*	Ne Da	73,3 (22)	82,5 (104)	88,0 (191)	90,7 (574)	83,1 (167)	87,1 (81)	86,4 (19)
		26,7 (8)	17,5 (22)	22,0 (26)	9,3 (59)	16,9 (34)	12,9 (12)	13,6 (3)
Krađa iz prodavnice**	Ne Da	70,0 (21)	73,0 (92)	75,6 (164)	78,7 (498)	68,7 (138)	69,9 (65)	54,5 (12)
		30,0 (9)	27,0 (34)	24,4 (53)	21,3 (135)	31,3 (63)	30,1 (28)	45,5 (10)
Provala u zgradu u cilju krađe*	Ne Da	100,0 (30)	99,2 (125)	99,5 (216)	99,2 (627)	98,5 (197)	95,7 (89)	90,9 (20)
		0,0 (0)	0,8 (1)	0,5 (1)	0,8 (95)	1,5 (3)	4,3 (4)	9,1 (2)
Krađa bicikla	Ne Da	93,3 (28)	94,4 (118)	93,5 (203)	93,4 (591)	93,0 (187)	90,3 (84)	90,9 (20)
		6,7 (2)	5,6 (7)	6,5 (14)	6,6 (42)	7,0 (14)	9,7 (9)	9,1 (2)
Krađa motora ili automobila	Ne Da	90,0 (27)	96,0 (121)	96,8 (210)	97,3 (616)	97,5 (196)	96,8 (90)	90,9 (20)
		10,0 (3)	4,0 (5)	3,2 (5)	2,7 (17)	2,5 (5)	3,2 (3)	9,1 (2)
Krađa iz automobila*	Ne Da	93,3 (28)	93,7 (118)	95,4 (207)	94,6 (599)	89,6 (180)	92,5 (86)	77,3 (17)
		6,7 (2)	6,3 (8)	4,6 (10)	5,4 (34)	10,4 (21)	7,5 (7)	22,7 (5)
Krađa (upotreba oružja, sile, pretnje) *	Ne Da	90,0 (27)	99,2 (125)	97,2 (211)	99,2 (628)	99,0 (199)	96,8 (90)	100,0 (22)
		10,0 (3)	0,8 (1)	2,8 (6)	0,8 (5)	1,0 (2)	3,2 (3)	0,0 (0)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne Da	90,0 (27)	83,2 (104)	92,2 (200)	90,5 (573)	91,0 (182)	84,9 (79)	81,8 (18)
		10,0 (3)	16,8 (21)	7,8 (17)	9,5 (60)	9,0 (18)	15,1 (14)	18,2 (4)

Oblici delinkventnog ponašanja		Iznos džeparca u odnosu na druge						
		Mnogo veći	Veći	Malo veći	Isti	Malo manji	Manji	Mnogo manji
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Nošenje oružja*	Ne Da	76,7 (23)	87,3 (110)	88,9 (193)	90,5 (572)	89,6 (180)	84,9 (79)	59,1 (13)
		23,3 (7)	12,7 (16)	11,1 (24)	9,5 (60)	10,4 (21)	15,1 (14)	40,9 (9)
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne Da	80,0 (24)	84,9 (107)	86,6 (188)	88,3 (559)	85,1 (171)	87,1 (81)	63,4 (14)
		20,0 (6)	15,1 (9)	13,4 (29)	11,7 (74)	14,9 (30)	12,9 (12)	36,6 (8)
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne Da	86,7 (26)	96,0 (121)	93,5 (203)	96,5 (611)	96,0 (193)	93,5 (87)	86,4 (19)
		13,3 (4)	4,0 (5)	6,5 (14)	3,5 (22)	4,0 (8)	6,5 (6)	13,6 (3)
Trgovina drogom*	Ne Da	90,0 (27)	95,2 (120)	95,9 (208)	96,7 (612)	95,5 (192)	92,7 (86)	77,3 (17)
		10,0 (3)	4,8 (6)	4,1 (9)	3,3 (21)	4,5 (9)	7,3 (5)	22,7 (5)
Zlostavljanje životinja*	Ne Da	93,3 (28)	90,5 (114)	88,0 (191)	92,3 (584)	83,6 (168)	83,9 (78)	86,4 (19)
		6,7 (2)	9,5 (12)	12,0 (26)	7,7 (49)	16,4 (33)	16,1 (15)	13,6 (3)
Konzumiranje alkohola	Ne Da	16,7 (5)	20,6 (26)	18,4 (40)	23,0 (146)	15,9 (32)	18,3 (17)	13,6 (3)
		83,3 (25)	79,4 (100)	81,6 (177)	77,0 (489)	84,1 (169)	81,7 (76)	86,4 (19)
Konzumiranje droge**	Ne Da	83,3 (25)	81,7 (103)	77,4 (168)	80,5 (511)	71,6 (144)	73,1 (68)	59,1 (13)
		16,7 (5)	18,3 (23)	22,6 (49)	19,5 (124)	28,4 (57)	26,9 (25)	40,9 (9)
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta	Ne Da	36,7 (11)	40,5 (51)	38,2 (83)	45,7 (289)	38,8 (78)	38,7 (36)	45,5 (10)
		63,3 (19)	59,5 (75)	61,8 (134)	54,3 (343)	61,2 (123)	61,3 (57)	54,5 (12)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Može se konstatovati da je iznos džeparca ispitanika u nešto većoj meri povezan sa nošenjem oružja ($p=0,000$) u odnosu na druge oblike delinkventnog ponašanja kod kojih je utvrđena statistički značajna povezanost.

Odnosi sa roditeljima i delinkventno ponašanje

Odnosi sa ocem i delinkventno ponašanje

Odnos ispitanika sa ocem (očuhom) je ispitivan analizom odgovora na tvrdnju „Baš se dobro slažem sa ocem (očuhom)“. Od ukupnog broja ispitanika, 51,3% je tvrdnju označilo kao potpuno tačnu, 31,9% kao prilično tačnu, 11,2% kao ni tačnu ni netačnu, 3,8% kao prilično netačnu i 1,8% u potpunosti netačnu.

Od ispitanika koji su tvrdnju „Baš se dobro slažem sa ocem (očuhom)“ označili kao prilično netačnu 98% je navelo da je ispoljilo delinkventno ponašanje u širem smislu. Najmanji procenat potvrđenih odgovora o delinkventnom ponašanju (88,8%) je zabeležen u kategoriji ispitanika koji su tvrdnju označili kao potpuno tačnu. Može se primetiti da je manji procenat delinkvencije u širem smislu ispoljen, prema odgovorima ispitanika, u kategorijama onih koji pozitivnije ocenjuju svoje odnose sa ocem (očuhom) (Tabela 21).

Tabela 21: Odnosi sa ocem i delinkvencija u širem smislu

Dobro se slažem sa ocem		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Potpuno netačno	N	1	22	23
	%	4,3	95,7	100,0
Prilično netačno	N	1	48	49
	%	2,0	98,0	100,0
Ni tačno ni netačno	N	5	140	145
	%	3,4	96,6	100,0
Prilično tačno	N	27	386	413
	%	6,5	93,5	100,0
Potpuno tačno	N	74	589	663
	%	11,2	88,8	100,0
Total	N	108	1185	1293
	%	8,4	91,6	100,0

$\chi^2=16,198$; $df=4$; $p=0,003$

Postoji statistička značajnost na visokom nivou ($p=0,003$) između odnosa sa ocem i maloletničke delinkvencije u širem smislu.

U kategoriji ispitanika koji smatraju da je tvrdnja „Baš se dobro slažem sa ocem (očuhom)“ u potpunosti netačna 82,6% je navelo da je ispoljilo delinkvenciju u užem smislu. Sa druge strane, 57,2% ispitanika koji ovu tvrdnju ocenjuju kao potpuno tačnu se ponašalo delinkventno. Kada posmatramo procente pozitivnih odgovora o delinkventnom ponašanju prema kategorijama, možemo uočiti da su ispitanici koji imaju pozitivniji odnos prema tvrdnji (što govori o boljim odnosima sa ocem) u manjem procentu prijavili delinkventno ponašanje u užem smislu (Tabela 22).

Tabela 22: Odnosi sa ocem i delinkvencija u užem smislu

Dobro se slažem sa ocem		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Potpuno netačno	N	4	19	23
	%	17,4	82,6	100,0
Prilično netačno	N	10	39	49
	%	20,4	79,6	100,0
Ni tačno, ni netačno	N	34	111	145
	%	23,4	76,6	100,0
Prilično tačno	N	133	280	413
	%	32,2	67,8	100,0
Potpuno tačno	N	284	379	663
	%	42,8	57,2	100,0
Ukupno	N	465	828	1293
	%	36,0	64,0	100,0

$$\chi^2 = 34,586; df=4; p=0,000$$

Ispitivanje povezanosti delinkvencije u užem smislu sa varijablom odnosi sa ocem, takođe, pokazuje statističku značajnost na visokom nivou ($p=0,000$).

a) Odnosi sa ocem i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti odnosa sa ocem sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja je pokazalo statističku značajnost na nivou $p<0,010$ za varijable provala u zgradu kako bi se ukralo nešto, konzumiranje droge, krađa

iz automobila, ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta, konzumiranje alkohola, pisanje grafita, učestvovanje u grupnoj tuči, nanošenje povrede druge u tuči, nošenje oružja (Tabela 23).

Tabela 23: Odnos sa ocem i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Dobro se slažem sa ocem				
		Potpuno netačno	Prilično netačno	Ni tačno, ni netačno	Prilično tačno	Prilično tačno
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Pisanje grafita*	Ne	47,8 (11)	57,1 (28)	51,7 (75)	63,6 (262)	69,2 (458)
	Da	52,2 (12)	42,9 (21)	48,3 (70)	36,4 (150)	30,8 (204)
Vandalizam	Ne	87,0 (20)	87,8 (43)	83,4 (121)	85,7 (353)	90,0 (596)
	Da	13,0 (3)	12,2 (6)	16,6 (24)	14,3 (59)	10,0 (66)
Krađa iz prodavnice	Ne	60,9 (14)	75,5 (37)	71,7 (104)	72,6 (299)	78,4 (519)
	Da	39,1 (9)	24,5 (12)	28,3 (41)	27,4 (113)	21,6 (143)
Provala u zgradu u cilju krađe*	Ne	82,6 (19)	100,0 (49)	97,9 (141)	99,5 (409)	98,9 (655)
	Da	7,4 (4)	0,0 (0)	2,1 (3)	0,5 (2)	1,1 (7)
Krađa bicikla	Ne	87,0 (20)	89,8 (44)	91,0 (132)	92,7 (381)	94,4 (625)
	Da	13,0 (3)	10,2 (5)	9,0 (13)	7,3 (30)	5,6 (37)
Krađa motora ili automobila	Ne	87,0 (20)	98,0 (48)	95,2 (138)	97,3 (401)	97,1 (643)
	Da	13,0 (3)	2,0 (1)	4,8 (7)	2,7 (11)	2,9 (14)
Krađa iz automobila*	Ne	65,2 (18)	89,8 (44)	86,9 (126)	94,4 (389)	95,3 (631)
	Da	34,8 (8)	10,2 (5)	13,1 (19)	5,6 (23)	4,7 (31)
Krađa (upotreba oružja, sile, pretnje)**	Ne	91,3 (21)	98,0 (48)	97,2 (141)	99,0 (408)	98,8 (654)
	Da	8,7 (2)	2,0 (1)	2,8 (4)	1,0 (4)	1,2 (8)

Oblici delinkventnog ponašanja		Dobro se slažem sa ocem				
		Potpuno netačno	Prilično netačno	Ni tačno, ni netačno	Prilično tačno	Prilično tačno
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne Da	78,3 (18)	89,8 (44)	88,9 (128)	88,3 (363)	91,1 (603)
		21,7 (5)	10,2 (5)	11,1 (16)	11,7 (48)	8,9 (59)
Nošenje oružja**	Ne Da	73,9 (17)	81,6 (40)	83,4 (121)	88,8 (366)	90,5 (598)
		26,1 (6)	18,4 (9)	16,6 (24)	11,2 (46)	9,5 (63)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne Da	60,9 (14)	83,7 (41)	82,1 (112)	87,4 (360)	88,2 (584)
		39,1 (9)	16,3 (8)	17,9 (26)	12,6 (52)	11,8 (78)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne Da	78,3 (18)	93,9 (46)	95,9 (139)	94,9 (391)	96,4 (638)
		21,7 (5)	6,1 (3)	4,1 (6)	5,1 (21)	3,6 (24)
Trgovina drogom **	Ne Da	87,0 (20)	93,9 (46)	92,4 (134)	95,4 (393)	96,8 (641)
		13,0 (3)	6,1 (3)	7,6 (11)	4,6 (19)	3,2 (21)
Zlostavljanje životinja	Ne Da	87,0 (20)	89,8 (44)	88,3 (128)	88,8 (366)	90,5 (599)
		13,0 (3)	10,2 (5)	11,7 (19)	11,2 (46)	9,5 (63)
Konzumiranje alkohola*	Ne Da	4,3 (1)	14,3 (7)	13,1 (19)	16,7 (69)	24,9 (165)
		95,7 (22)	85,7 (142)	86,9 (126)	83,3 (344)	75,1 (498)
Konzumiranje droge*	Ne Da	43,5 (10)	59,2 (29)	66,2 (96)	80,4 (332)	82,2 (545)
		56,5 (13)	40,8 (20)	33,8 (49)	19,6 (81)	17,8 (118)
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta*	Ne Da	30,4 (7)	28,6 (14)	30,3 (44)	38,6 (159)	48,6 (321)
		69,6 (16)	71,4 (35)	69,7 (101)	61,4 (293)	51,4 (340)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Sa druge strane, ispitivanje povezanosti odnosa sa ocem sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja je pokazalo manje izraženu statističku značajnost ($p < 0,050$) za varijable upotreba oružja, sile ili pretnje kako bi se uzeo novac ili stvari od druge osobe i trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu. Podaci u Tabeli 23 ukazuju da je negativniji odnos prema tvrdnji (što ukazuje na lošije odnose sa ocem/očuhom) u nešto jačoj vezi sa konzumiranjem droge, krađom iz automobila i provalom u zgradu kako bi se nešto ukradeno (iako u slučaju ove varijable ne možemo generalno zaključivati o povezanosti zbog malih frekvencija) u odnosu na druge oblike delinkventnog ponašanja kod kojih je utvrđena statistički značajna povezanost.

Odnosi sa majkom i delinkventno ponašanje

Odnos ispitanika sa majkom je ispitivan analizom odgovora na tvrdnju „Baš se dobro slažem sa majkom (maćehom)“. Sa ovom tvrdnjom se potpuno slaže 63% ispitanika, 27,3% je tvrdnju označilo kao prilično tačnu, 6,9% je odgovorilo „ni tačno ni netačno“, 2,3% kao prilično netačnu, 0,5% u potpunosti netačnu.

Svi ispitanici koji su tvrdnju „Baš se dobro slažem sa majkom (maćehom)“ označili kao prilično netačnu i potpuno netačnu naveli su da su ispoljili delinkventno ponašanje u širem smislu. Najmanji procenat prijavljene delinkvencije u širem smislu (89,4%) je zabeležen u kategoriji ispitanika koji su označili da imaju dobre odnose sa majkom (maćehom) (Tabela 24).

Tabela 24: Odnosi sa majkom i delinkvencija u širem smislu

Dobro se slažem sa majkom		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Potpuno netačno	N	0	7	7
	%	0,0	100,0	100,0
Prilično netačno	N	0	31	31
	%	0,0	100,0	100,0
Ni tačno ni netačno	N	3	89	92
	%	3,3	96,7	100,0
Prilično tačno	N	23	337	360
	%	6,4	93,6	100,0
Potpuno tačno	N	88	746	834
	%	77,2	61,7	63,0
Ukupno	N	114	1210	1324
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 13,178; df = 4; p = 0,010$$

Ispitivanjem povezanosti utvrđena je statistička značajnost na nivou $p=0,010$.

U kategoriji ispitanika koji su tvrdnju „Baš se dobro slažem sa majkom (maćehom)“ označili „ni tačno, ni netačno“ 82,6% je navelo da je ispoljilo delinkvenciju u užem smislu. Sa druge strane, 58,9% ispitanika koji ovu tvrdnju ocenjuju kao potpuno tačnu se ponašalo delinkventno. Kada posmatramo procente potvrdnih odgovora o delinkventnom ponašanju prema kategorijama, možemo uočiti da su ispitanici koji imaju pozitivniji odnos prema tvrdnji u nešto manjem procentu navodili da su ispoljili neki oblik delinkventnog ponašanja u užem smislu (Tabela 25).

Tabela 25: Odnosi sa majkom i delinkvencija u užem smislu

Dobro se slažem sa majkom		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Nema	Prisutno	
Potpuno netačno	N	2	5	7
	%	28,6	71,4	100,0
Prilično netačno	N	9	22	31
	%	29,0	71,0	100,0
Ni tačno ni netačno	N	16	76	92
	%	17,4	82,6	100,0
Prilično tačno	N	107	253	360
	%	29,7	70,3	100,0
Potpuno tačno	N	343	491	834
	%	41,1	58,9	100,0
Ukupno	N	477	847	1324
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi^2=30,311$; $df=4$; $p=0,000$

Varijable su u statistički značajnoj povezanosti na nivou $p<0,010$.

a) Odnosi sa majkom i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti odnosa sa majkom (maćehom) sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja je pokazalo visoku statističku značajnost ($p < 0,010$) za varijable provala u zgradu kako bi se ukrado nešto, krađa iz automobila, konzumiranje droge, trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu, vandalizam, ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta, nošenje oružja, konzumiranje alkohola, nanošenje povrede drugome u tuči, krađa motora ili automobila, zlostavljanje životinja (Tabela 26).

Tabela 26: Odnos sa majkom i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Dobro se slažem sa majkom				
		Potpuno netačno	Prilično netačno	Ni tačno, ni netačno	Prilično tačno	Prilično tačno
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Pisanje grafita**	Ne	42,9 (3)	61,3 (19)	54,3 (50)	60,0 (216)	67,9 (565)
	Da	57,1 (4)	38,7 (12)	45,7 (42)	40,0 (144)	32,1 (267)
Vandalizam*	Ne	85,7 (6)	74,2 (23)	75,0 (69)	86,1 (310)	90,3 (751)
	Da	14,3 (1)	25,8 (8)	25,0 (23)	13,9 (50)	9,7 (81)
Krađa iz prodavnice**	Ne	57,1 (4)	74,2 (23)	65,2 (60)	71,4 (257)	77,6 (646)
	Da	42,9 (3)	25,8 (8)	34,8 (32)	28,6 (103)	22,4 (186)
Provala u zgradu u cilju krađe*	Ne	85,7 (6)	100,0 (31)	94,6 (87)	99,7 (357)	99,0 (824)
	Da	14,3 (1)	0,0 (0)	5,4 (5)	0,3 (1)	1,0 (8)
Krađa bicikla**	Ne	71,4 (5)	90,3 (28)	87,0 (80)	93,3 (335)	94,2 (784)
	Da	28,6 (2)	9,7 (3)	13,0 (12)	6,7 (24)	5,8 (48)
Krađa motora ili automobila*	Ne	71,4 (5)	96,8 (30)	95,7 (88)	97,5 (351)	96,9 (806)
	Da	28,6 (2)	3,2 (1)	4,3 (4)	2,5 (9)	3,1 (26)
Krađa iz automobila*	Ne	71,4 (5)	100,0 (31)	87,0 (80)	92,2 (332)	94,2 (784)
	Da	28,6 (2)	0,0 (0)	13,0 (12)	7,8 (28)	5,8 (48)

Oblici delinkventnog ponašanja		Dobro se slažem sa majkom				
		Potpuno netačno	Prilično netačno	Ni tačno, ni netačno	Prilično tačno	Prilično tačno
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Krađa (upotreba oružja, sile, pretnje)	Ne	85,7 (6)	100,0 (31)	97,8 (90)	98,6 (355)	98,8 (822)
	Da	14,3 (1)	0,0 (0)	2,2 (2)	1,4 (5)	1,2 (10)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	85,7 (6)	96,8 (30)	85,9 (79)	87,7 (314)	91,1 (758)
	Da	14,3 (1)	3,2 (1)	14,1 (13)	12,3 (44)	8,9 (74)
Nošenje oružja*	Ne	57,1 (4)	80,6 (25)	79,3 (73)	88,9 (320)	90,1 (749)
	Da	42,9 (3)	19,4 (6)	20,7 (19)	10,1 (40)	9,9 (82)
Učestvovanje u grupnoj tuči**	Ne	57,1 (4)	74,2 (23)	83,7 (77)	87,5 (315)	87,3 (726)
	Da	42,9 (3)	25,8 (8)	16,3 (15)	12,5 (45)	12,7 (106)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne	71,4 (5)	96,8 (30)	90,2 (83)	95,8 (345)	96,0 (799)
	Da	28,6 (2)	3,2 (1)	9,8 (9)	4,2 (15)	4,0 (33)
Trgovina drogom*	Ne	57,1 (4)	96,8 (30)	91,3 (84)	95,8 (345)	96,0 (799)
	Da	42,9 (3)	3,2 (1)	8,7 (8)	4,2 (15)	4,0 (33)
Zlostavljanje životinja*	Ne	85,7 (6)	90,3 (28)	78,3 (72)	88,9 (320)	91,1 (758)
	Da	14,3 (1)	9,7 (3)	21,7 (20)	11,1 (10)	8,9 (74)
Konzumiranje alkohola*	Ne	28,6 (2)	9,7 (3)	13,0 (12)	15,6 (56)	23,9 (199)
	Da	71,4 (5)	90,3 (28)	87,0 (80)	84,4 (304)	76,1 (635)
Konzumiranje droge*	Ne	42,9 (3)	61,3 (19)	64,1 (59)	75,3 (271)	81,8 (682)
	Da	57,1 (4)	38,7 (12)	35,9 (33)	24,7 (89)	18,2 (152)
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta*	Ne	28,6 (2)	32,3 (10)	28,3 (26)	37,2 (134)	46,5 (386)
	Da	71,4 (5)	67,6 (21)	71,7 (66)	62,8 (226)	53,5 (445)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Manje izražena statistička značajnost ($p < 0,050$) utvrđena je za varijable pisanje grafita, krađa bicikla, krađa iz prodavnice i učestvovanje u grupnoj tuči. Pri tome, statistička značajnost veze odnosa sa majkom ili maćehom i pojedinačnih delinkventnih ponašanja najizraženija je kod konzumiranja droge, trgovine drogom, provale u zgradu u cilju krađe i vandalizma (Tabela 26).

Kontrola od strane roditelja i delinkventno ponašanje

Roditelji znaju gde sam i delinkventno ponašanje

Jedna od varijabli kojima je ispitivana kontrola maloletnih lica od strane roditelja je određena kroz tvrdnju „Moji roditelji znaju gde sam kada izađem napolje“. Na ovu tvrdnju 62,8% ispitanika odgovorilo je sa skoro uvek, 20,9% ispitanika sa često, 9,7% je izjavilo da njihovi roditelji ponekad znaju gde su kad izađu napolje, 4,5% ispitanika da roditelji retko znaju, a 2,2% ispitanika da njihovi roditelji nikada ne znaju gde su oni kada izađu napolje.

Roditelji znaju gde sam i delinkvencija u širem i užem smislu

Od ispitanika koji su označili da njihovi roditelji skoro uvek znaju gde su oni kad izađu napolje 89% je navelo da je ispoljilo delinkvenciju u širem smislu. Sledi kategorija ispitanika koji se na ovu tvrdnju izjašnjavaju sa često (94,6%), 96,9% u kategoriji ispitanika koji se izjašnjavaju ponekad, 95% među ispitanicima koji na ovu tvrdnju odgovaraju sa retko. Najveći je procenat ispoljavanja delinkvencije, prema odgovorima ispitanika (100%), u kategoriji onih koji su se izjasnili da njihovi roditelji nikada ne znaju gde su kada oni izađu napolje (Tabela 27).

Tabela 27: Roditelji znaju gde sam i delinkvencija u širem smislu

Roditelji znaju gde sam kada izađem napolje		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nikad	N	0	29	29
	%	0,0	100,0	100,0
Retko	N	3	57	60
	%	5,0	95,0	100,0
Ponekad	N	4	126	130
	%	3,1	96,9	100,0
Često	N	15	265	280
	%	5,4	94,6	100,0
Skoro uvek	N	93	749	842
	%	11,0	89,0	100,0
Ukupno	N	115	1226	1341
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2 = 18,961$; $df=4$; $p=0,001$

Ispitivanjem povezanosti varijabli utvrđeno je da postoji statistička značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$).

Kada je reč o odnosu ove varijable sa delinkvencijom u užem smislu, mogu se uočiti određene pravilnosti. Najveći procenat pozitivnih odgovora na pitanje o delinkvenciji (89,7%) je u kategoriji ispitanika čiji roditelji nikada ne znaju gde se oni nalaze kad izađu napolje, dok je najmanji procenat u kategoriji ispitanika koji su označili da roditelji skoro uvek znaju gde se oni nalaze kad izađu napolje (57%).

Tabela 28: Roditelji znaju gde sam i delinkvencija u užem smislu

Roditelji znaju gde sam kada izađem napolje		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nikad	N	3	26	29
	%	10,3	89,7	100,0
Retko	N	12	48	60
	%	20,0	80,0	100,0
Ponekad	N	27	103	130
	%	20,8	79,2	100,0
Često	N	80	200	280
	%	28,6	71,4	100,0
Skoro uvek	N	362	480	842
	%	43,0	57,0	100,0
Ukupno	N	484	857	1341
	%	36,1	63,9	100,0

$\chi^2 = 52,553$; $df=4$; $p=0,000$

Statistička značajnost, takođe, na visokom nivou ($p=0,000$) upućuje na zaključak da postoji povezanost između saznanja roditelja o kretanju njihovog deteta i delinkventnog ponašanja. Ispitanici čiji roditelji u većoj meri imaju saznanja o njihovom kretanju su u manjem procentu navodili delinkventno ponašanje u užem smislu.

a) Roditelji znaju gde sam i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti sa pojedinačnim oblicima delinkvencije pokazalo je statističku značajnost za sve ispitivane varijable, pri čemu je ona na visokom nivou ($p<0,010$) za najveći broj varijabli, osim za varijable obična krađa, krađa bicikla i zlostavljanje životinja gde je statistička značajnost utvrđena na nižem nivou ($p<0,050$) (Tabela 29).

Tabela 29: Roditelji znaju gde sam i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Roditelji znaju gde sam kada izadem napolje				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Pisanje grafita*	Ne	48,3 (14)	45,0 (27)	56,2 (73)	56,6 (158)	70,4 (592)
	Da	51,7 (15)	55,0 (33)	43,8 (57)	43,4 (121)	29,6 (249)
Vandalizam*	Ne	62,1 (18)	76,7 (46)	73,8 (96)	87,1 (243)	91,7 (771)
	Da	37,9 (11)	23,3 (14)	26,2 (34)	12,9 (36)	9,3 (70)
Krađa iz prodavnice*	Ne	48,3 (14)	65,0 (39)	69,2 (90)	69,9 (195)	79,7 (666)
	Da	51,7 (15)	35,0 (21)	30,8 (40)	30,1 (84)	20,3 (175)
Provala u zgradu u cilju krađe*	Ne	82,8 (24)	96,6 (57)	97,7 (126)	99,3 (227)	99,5 (837)
	Da	17,2 (5)	3,4 (2)	2,3 (3)	0,7 (2)	0,5 (4)
Krađa bicikla**	Ne	97,1 (27)	86,4 (51)	89,2 (116)	91,4 (255)	94,9 (798)
	Da	2,9 (2)	13,6 (8)	10,8 (14)	8,6 (24)	5,1 (43)
Krađa motora ili automobila*	Ne	82,8 (24)	95,0 (57)	96,2 (125)	95,7 (267)	97,9 (823)
	Da	17,2 (5)	5,0 (3)	3,8 (5)	4,3 (12)	2,1 (18)
Krađa iz automobila*	Ne	75,9 (22)	95,0 (57)	91,5 (119)	91,8 (256)	94,5 (795)
	Da	24,1 (7)	5,0 (3)	8,5 (11)	8,2 (23)	5,5 (46)
Krađa (upotreba oružja, sile, pretnje) *	Ne	82,8 (24)	96,7 (58)	97,7 (127)	98,2 (274)	99,4 (836)
	Da	17,2 (5)	3,3 (2)	2,3 (3)	1,8 (5)	0,6 (5)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje) **	Ne	82,8 (24)	83,1 (49)	84,5 (109)	88,2 (246)	91,8 (772)
	Da	17,2 (5)	16,9 (10)	15,5 (20)	11,8 (33)	8,2 (69)

Oblici delinkventnog ponašanja		Roditelji znaju gde sam kada izađem napolje				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Nošenje oružja*	Ne	55,2 (16)	76,7 (46)	83,1 (108)	87,1 (243)	92,0 (773)
	Da	44,8 (3)	23,3 (14)	16,9 (22)	12,9 (36)	8,0 (67)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	62,1 (18)	76,7 (46)	72,3 (94)	84,2 (235)	91,2 (767)
	Da	37,9 (11)	23,3 (14)	27,7 (36)	15,8 (44)	8,8 (74)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne	72,4 (21)	90,0 (54)	93,1 (121)	93,9 (262)	97,4 (819)
	Da	27,6 (8)	10,0 (6)	6,9 (9)	6,1 (17)	2,6 (22)
Trgovina drogom*	Ne	69,0 (20)	85,0 (51)	96,9 (126)	95,0 (265)	97,0 (816)
	Da	31,0 (9)	15,0 (9)	3,1 (4)	5,0 (14)	3,0 (25)
Zlostavljanje životinja**	Ne	89,7 (26)	91,7 (55)	83,8 (109)	86,4 (241)	91,3 (768)
	Da	10,3 (3)	8,3 (5)	16,2 (21)	13,6 (38)	8,7 (73)
Konzumiranje alkohola*	Ne	6,9 (2)	11,7 (7)	10,0 (13)	14,6 (41)	25,1 (211)
	Da	93,1 (27)	88,3 (53)	90,0 (117)	85,4 (239)	74,9 (631)
Konzumiranje droge*	Ne	48,3 (14)	53,3 (32)	66,9 (87)	74,3 (208)	83,7 (706)
	Da	51,7 (15)	42,7 (28)	33,1 (43)	25,7 (72)	16,3 (136)
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta*	Ne	37,9 (11)	38,3 (23)	35,4 (46)	33,3 (93)	46,8 (393)
	Da	62,1 (17)	61,7 (37)	64,6 (84)	66,7 (186)	53,2 (447)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Podaci u tabeli ukazuju da je najjača veza sa saznanjem roditelja o kretanju maloletnih lica utvrđena za varijable konzumiranje alkohola, konzumiranje droge, trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu, vandalizam, učestvovanje u grupnoj tuči, nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lana-

ca, pisanje grafita, krađa motora ili automobila i nanošenje povrede drugome u tuči. Kada je reč o težim krivičnim delima koja se odnose na provalne krađe (provala u zgradu kako bi se nešto ukralo) i razbojništva (upotreba oružja, sile ili pretnje kako bi se uzeo novac ili stvari od druge osobe), moramo biti oprezni pri donošenju zaključka o povezanosti zbog malih frekvencija po kategorijama navedenih varijabli (Tabela 29).

Roditelji znaju šta radim i delinkventno ponašanje

Na tvrdnju „Moji roditelji znaju šta radim kada izađem napolje“ 62,8% ispitanika odgovorilo je skoro uvek, 20,9% ispitanika često, 9,7% je izjavilo da njihovi roditelji ponekad znaju gde su kad izađu napolje, 4,5% ispitanika da roditelji retko znaju, a 2,2% da njihovi roditelji nikada ne znaju gde su oni kada izađu napolje.

Svi ispitanici (100%) koji su označili da njihovi roditelji nikad ne znaju šta oni rade kad izađu napolje su potvrdno odgovorili na pitanje o delinkventnom ponašanju u širem smislu. Sledi kategorija ispitanika koji se na ovu tvrdnju izjašnjavaju sa „retko znaju“ (98,3% je navelo da su ispoljili delinkventno ponašanje), kategorija ispitanika koji se izjašnjavaju da njihovi roditelji „ponekad znaju“ (95,6%), dok je 92,4% ispitanika u grupi onih koji na ovu tvrdnju odgovaraju sa „često znaju“ označilo prisustvo delinkvencije. Najmanji je procenat potvrdnih odgovora na pitanje o delinkvenciji (86,1%) u kategoriji ispitanika koji su se izjasnili da njihovi roditelji skoro uvek znaju šta oni rade kada izađu napolje (Tabela 30).

Tabela 30: Roditelji znaju šta radim i delinkvencija u širem smislu

Roditelji znaju šta radim kada izađem napolje		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Nema	Prisutno	
Nikad	N	0	69	69
	%	0,0	100,0	100,0
Retko	N	2	113	115
	%	1,7	98,3	100,0
Ponekad	N	11	238	249
	%	4,4	95,6	100,0
Često	N	29	353	382
	%	7,6	92,4	100,0
Skoro uvek	N	73	453	526
	%	13,9	86,1	100,0
Ukupno	N	115	1226	1341
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 38,155; df = 4; p = 0,000$$

Statistička značajnost je utvrđena na visokom nivou ($p=0,000$).

Kada iz razmatranja isključimo rizična ponašanja maloletnih lica (delinkvencija u užem smislu), dobijamo uverljiviju sliku o povezanosti varijabli. Najveći procenti pozitivnih odgovora na pitanje o delinkvenciji se mogu zapaziti u kategorijama ispitanika čiji roditelji nikada ne znaju (78,3%), retko znaju (83,5%) ili ponekad znaju (77,5%) šta oni rade kada izađu napolje, dok je najmanji procenat prisutnosti delinkvencije u užem smislu u kategorijama ispitanika koji su označili da njihovi roditelji često znaju (66%) ili skoro uvek znaju šta oni rade kada su van kuće (49,8%) (Tabela 31).

Tabela 31: Roditelji znaju šta radim kada izađem napolje i delinkvencija u užem smislu

Roditelji znaju šta radim kada izađem napolje		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Nema	Prisutno	
Nikad	N	15	54	69
	%	21,7	78,3	100,0
Retko	N	19	96	115
	%	16,5	83,5	100,0
Ponekad	N	56	193	249
	%	22,5	77,5	100,0
Često	N	130	252	382
	%	34,0	66,0	100,0
Skoro uvek	N	264	262	526
	%	50,2	49,8	100,0
Ukupno	N	484	857	1341
	%	36,1	63,9	100,0

$$\chi^2 = 91,259; df=4; p=0,000$$

Ispitivanje povezanosti je pokazalo da postoji povezanost varijabli, takođe, na visokom nivou značajnosti ($p=0,000$). Ovi podaci upućuju na zaključak da je saznanje roditelja o aktivnostima dece izvan kuće u značajnoj meri povezano sa delinkventnim ponašanjem. Iz Tabele 31 se može uočiti da je znatno manji procenat delinkventnog ponašanja u užem smislu zabeležen među ispitanicima čiji roditelji u većoj meri znaju šta oni rade kada izađu napolje, u odnosu na ispitanike čiji roditelji nikad, retko ili ponekad imaju ova saznanja.

a) Roditelji znaju šta radim i pojedinačni oblici delinkvencije

Za najveći broj ispitivanih pojedinačnih oblika delinkvencije utvrđena je statistička značajnost na visokom nivou ($p<0,010$), osim za varijable krađa motora ili automobila, upotreba oružja, sile/pretnje kako bi se uzeo novac ili

stvari od druge osobe i krađa iz automobila gde je statistička značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) (Tabela 32).

Tabela 32: Roditelji znaju šta radim i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Roditelji znaju šta radim kada izađem napolje				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Pisanje grafita*	Ne	47,8 (33)	46,5 (53)	57,4 (143)	63,4 (242)	74,9 (393)
	Da	52,2 (36)	53,5 (61)	42,6 (146)	35,6 (160)	25,1 (132)
Vandalizam*	Ne	73,9 (51)	75,4 (86)	84,7 (211)	85,9 (328)	94,9 (498)
	Da	26,1 (18)	24,6 (28)	15,3 (38)	14,1 (54)	5,1 (27)
Krađa iz prodavnice*	Ne	66,7 (46)	66,7 (76)	71,1 (177)	73,8 (282)	80,6 (423)
	Da	33,3 (23)	33,3 (38)	28,9 (72)	26,2 (100)	19,4 (102)
Provala u zgradu u cilju krađe*	Ne	95,7 (66)	93,9 (107)	99,2 (245)	99,0 (378)	100,0 (525)
	Da	4,3 (3)	6,1 (7)	0,8 (2)	1,0 (4)	0,0 (0)
Krađa bicikla	Ne	92,6 (63)	87,7 (100)	92,0 (229)	93,2 (356)	95,0 (499)
	Da	7,4 (5)	12,3 (14)	8,0 (20)	6,8 (26)	5,0 (26)
Krađa motora ili automobila**	Ne	94,2 (65)	93,0 (106)	96,0 (239)	96,6 (369)	98,5 (517)
	Da	5,8 (4)	7,0 (8)	4,0 (10)	3,4 (13)	1,5 (8)
Krađa iz automobila**	Ne	89,9 (62)	86,8 (99)	92,8 (231)	94,8 (362)	94,3 (495)
	Da	10,1 (7)	13,2 (15)	7,2 (18)	5,2 (20)	5,7 (30)
Krađa (upotreba oružja, sile, pretnje)**	Ne	95,8 (66)	96,5 (110)	97,6 (243)	99,0 (378)	99,4 (522)
	Da	4,2 (3)	3,5 (1)	2,4 (6)	1,0 (4)	0,6 (3)

Oblici delinkventnog ponašanja		Roditelji znaju šta radim kada izađem napolje				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)	Ne	84,1 (58)	85,0 (96)	90,7 (225)	88,7 (339)	91,8 (482)
	Da	15,9 (11)	15,0 (17)	9,3 (23)	11,3 (43)	8,2 (43)
Nošenje oružja*	Ne	76,8 (53)	78,1 (89)	84,7 (211)	89,0 (340)	94,1 (499)
	Da	23,8 (16)	21,9 (25)	15,3 (38)	11,0 (42)	5,9 (31)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	73,9 (51)	74,6 (85)	81,9 (204)	88,2 (337)	92,0 (489)
	Da	26,1 (18)	25,4 (29)	18,1 (45)	11,8 (45)	8,0 (42)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne	87,0 (60)	91,2 (104)	96,0 (239)	94,5 (361)	97,7 (513)
	Da	13,0 (9)	8,8 (10)	4,0 (10)	5,5 (21)	2,3 (12)
Trgovina drogom*	Ne	82,6 (57)	89,5 (102)	93,6 (233)	96,9 (370)	98,3 (516)
	Da	17,4 (12)	10,5 (12)	6,4 (16)	3,1 (12)	1,7 (9)
Zlostavljanje životinja*	Ne	92,8 (64)	82,5 (94)	86,5 (213)	88,7 (339)	93,1 (489)
	Da	7,2 (5)	17,5 (20)	13,5 (36)	11,3 (43)	6,9 (36)
Konzumiranje alkohola*	Ne	10,1 (7)	10,4 (12)	13,7 (34)	16,2 (62)	30,2 (159)
	Da	89,9 (62)	89,6 (103)	86,3 (215)	83,8 (320)	69,8 (367)
Konzumiranje droge*	Ne	59,4 (41)	60,9 (70)	67,9 (169)	81,4 (311)	86,7 (456)
	Da	40,6 (28)	39,1 (45)	32,1 (70)	18,6 (71)	13,3 (70)
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta*	Ne	47,8 (33)	28,9 (33)	34,5 (86)	34,3 (131)	54,0 (283)
	Da	52,2 (36)	71,1 (81)	65,4 (163)	65,7 (251)	46,0 (241)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Saznanje roditelja o tome šta ispitanici rade u slobodno vreme u nešto većoj meri je povezano sa konzumiranjem droge u odnosu na druga delinkventna ponašanja sa kojima je utvrđena povezanost (Tabela 32).

Roditelji znaju sa kojim sam prijateljima i delinkventno ponašanje

Raspodela uzorka prema varijabli „Roditelji znaju sa kojim sam prijateljima kada izađem napolje“ pokazuje da 60% ispitanika pripada kategoriji „skoro uvek znaju“, 20,8% „često znaju“, 11,4% ispitanika se izjašnjava da roditelji ponekad znaju, 4,6% da retko znaju i u 3,1% slučajeva roditelji nikad ne znaju sa kojim je prijateljima kada izađe izvan kuće.

Među ispitanicima koji su označili kategoriju „ponekad znaju“ 98,7% je potvrdno odgovorilo na pitanje o nekom delinkventnom ponašanju u širem smislu. Sledi kategorija ispitanika koji se na ovu tvrdnju izjašnjavaju sa „nikad ne znaju“ (97,6% je navelo da je ispoljilo delinkventno ponašanje), dok je najmanji procenat prisutnosti delinkvencije (88,7%) u kategoriji ispitanika koji su se izjasnili da njihovi roditelji skoro uvek znaju sa kojim su prijateljima kad izađu napolje (Tabela 33).

Tabela 33: Roditelji znaju sa kojim sam prijateljima kada izađem napolje i delinkvencija u širem smislu

Roditelji znaju sa kojim sam prijateljima kada izađem napolje		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nikad	N	1	41	42
	%	2,4	97,6	100,0
Retko	N	5	57	62
	%	8,1	91,9	100,0
Ponekad	N	2	151	153
	%	1,3	98,7	100,0
Često	N	16	262	278
	%	5,8	94,2	100,0
Skoro uvek	N	91	713	804
	%	11,3	88,7	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2 = 22,889$; $df = 4$; $p = 0,000$

Na osnovu podataka iz Tabele 33 možemo zaključiti da je saznanje roditelja sa kojim prijateljima se druži maloletno lice kada je izvan kuće povezano sa delinkvencijom u širem smislu, na visokom nivou značajnosti ($p=0,000$). Utvrđena povezanost ukazuje da se maloletna lica čiji roditelji ne znaju, ili pak retko ili ponekad znaju sa kim provode slobodno vreme, češće ponašaju delinkventno u širem smislu od maloletnih lica čiji roditelji imaju saznanja sa kim se maloletna lica nalaze u slobodno vreme.

Među ispitanicima čiji roditelji retko znaju sa kojim su prijateljima kada izađu napolje 83,9% je navelo da su ispoljili neki vid delinkvencije u užem smislu. Najmanji procenat prisutnosti maloletničke delinkvencije u užem smislu je u kategoriji ispitanika koji su označili da njihovi roditelji skoro uvek znaju sa kojim su prijateljima kada izađu napolje (56,6% ispitanika) (Tabela 34).

Tabela 34: Roditelji znaju sa kojim sam prijateljima kada izađem napolje i delinkvencija u užem smislu

Roditelji znaju sa kojim sam prijateljima kada izađem napolje		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nikad	N	8	34	42
	%	19,0%	81,0%	100,0%
Retko	N	10	52	62
	%	16,1%	83,9%	100,0%
Ponekad	N	25	128	153
	%	16,3%	83,7%	100,0%
Često	N	91	187	278
	%	32,7%	67,3%	100,0%
Skoro uvek	N	349	455	804
	%	43,4%	56,6%	100,0%
Ukupno	N	483	856	1339
	%	36,1%	63,9%	100,0%

$$\chi^2 = 61,912; df=4; p=0,000$$

Saznanje roditelja sa kojim prijateljima se nalazi njihovo dete kada izađe izvan kuće je povezano sa delinkventnim ponašanjem u užem smislu, pri čemu je ta veza, kao i kod delinkvencije u širem smislu, na visokom nivou ($p=0,000$). To ukazuje da se maloletna lica čiji roditelji nemaju saznanja sa kime provode slobodno vreme (ili su o tome informisani tek ponekad, odnosno retko) češće ponašaju delinkventno u užem smislu od maloletnih lica čiji roditelji znaju sa kime oni provode svoje slobodno vreme.

a) Roditelji znaju sa kojim sam prijateljima
i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti sa pojedinačnim oblicima delinkvencije pokazalo je statističku značajnost za sve ispitivane varijable na visokom nivou ($p < 0,010$). Značajnost nije utvrđena samo za varijablu obična krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje) (Tabela 35).

Tabela 35: Saznanje roditelja sa kojim se prijateljima nalaze ispitanici i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Roditelji znaju sa kojim sam prijateljima kada izadem napolje				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Pisanje grafita*	Ne	52,4 (22)	56,5 (35)	50,3 (77)	63,5 (176)	68,7 (552)
	Da	47,6 (20)	43,5 (27)	49,7 (76)	36,4 (101)	31,3 (251)
Vandalizam*	Ne	69,0 (29)	79,0 (49)	78,4 (120)	87,7 (243)	91,0 (731)
	Da	31,0 (13)	21,0 (13)	21,6 (33)	22,3 (34)	9,0 (72)
Krađa iz prodavnice*	Ne	69,0 (29)	67,7 (42)	65,4 (100)	72,9 (202)	78,5 (630)
	Da	31,0 (13)	32,3 (20)	34,6 (53)	27,1 (75)	21,5 (173)
Provala u zgradu u cilju krađe*	Ne	90,2 (37)	96,8 (60)	97,4 (148)	99,3 (275)	99,5 (779)
	Da	9,8 (4)	3,2 (2)	2,6 (4)	0,7 (2)	0,5 (4)
Krađa bicikla*	Ne	76,2 (32)	88,7 (55)	90,8 (138)	92,4 (253)	95,3 (765)
	Da	23,8 (10)	11,3 (7)	9,2 (14)	7,6 (21)	4,7 (38)
Krađa motora ili automobila*	Ne	85,7 (36)	93,5 (58)	96,7 (148)	96,8 (268)	97,6 (784)
	Da	12,3 (6)	6,5 (4)	3,3 (5)	3,2 (9)	2,4 (19)
Krađa iz automobila*	Ne	81,0 (34)	91,9 (57)	88,9 (136)	96,0 (266)	94,0 (755)
	Da	19,0 (8)	8,1 (5)	11,1 (17)	4,0 (11)	6,0 (48)

Oblici delinkventnog ponašanja		Roditelji znaju sa kojim sam prijateljima kada izadem napolje				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Krađa (upotreba oružja, sile, pretnje)*	Ne	92,9 (39)	100,0 (62)	95,4 (146)	98,6 (273)	99,3 (797)
	Da	7,1 (3)	0,0 (0)	4,6 (7)	1,4 (4)	0,7 (6)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)	Ne	95,4 (35)	91,9 (57)	84,2 (128)	90,3 (250)	90,8 (728)
	Da	4,6 (6)	8,1 (5)	15,8 (24)	9,7 (27)	9,2 (75)
Nošenje oružja*	Ne	73,8 (31)	83,9 (52)	84,3 (129)	87,4 (242)	91,0 (730)
	Da	26,2 (11)	16,1 (10)	15,7 (24)	12,6 (35)	9,0 (72)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	73,8 (31)	74,2 (46)	82,4 (126)	83,0 (230)	90,3 (725)
	Da	26,2 (11)	25,8 (16)	17,6 (27)	17,0 (47)	9,7 (78)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne	85,7 (36)	90,3 (56)	94,8 (145)	94,2 (261)	96,8 (777)
	Da	14,3 (6)	9,7 (6)	5,2 (8)	5,8 (16)	3,2 (26)
Trgovina drogom*	Ne	81,0 (34)	91,9 (57)	94,1 (144)	95,3 (264)	96,8 (777)
	Da	19,0 (8)	8,1 (5)	5,9 (9)	4,7 (13)	3,2 (26)
Zlostavljanje životinja*	Ne	88,1 (37)	88,7 (55)	80,4 (123)	88,1 (244)	91,9 (738)
	Da	11,9 (5)	11,3 (7)	19,6 (30)	11,9 (3)	8,1 (65)
Konzumiranje alkohola*	Ne	9,5 (4)	8,1 (5)	15,0 (23)	16,2 (45)	24,5 (197)
	Da	91,5 (38)	92,9 (57)	85,0 (130)	83,8 (233)	75,5 (607)
Konzumiranje droge*	Ne	52,4 (22)	59,7 (37)	73,9 (113)	77,3 (215)	82,0 (659)
	Da	47,6 (20)	40,3 (25)	26,1 (40)	22,7 (63)	18,0 (145)
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta*	Ne	16,7 (7)	30,6 (19)	35,9 (55)	35,4 (98)	48,1 (386)
	Da	83,3 (35)	69,4 (43)	64,1 (98)	64,6 (179)	51,9 (416)

* $p < 0,010$

Pri tome, značajnost veze je na najvišem nivou ($p=0,000$) kod većine delinkventnih ponašanja, osim u slučaju zlostavljanja životinja i krađe iz automobila ($p=0,001$), povređivanja nekoga u tuči ($p=0,002$) i krađe iz prodavnice ($p=0,003$) (Tabela 35).

Govorim roditeljima sa kim provodim vreme i delinkventno ponašanje

Distribucija po kategorijama varijable „Ako sam bio/la napolju roditelji me pitaju sa kim provodim vreme“ pokazuje da 45,3% ispitanika skoro uvek govori roditeljima sa kim provode vreme, 27,9% često govori, 15,1% ponekad, 7,8% retko, a 4% ispitanika nikad ne govori roditeljima sa kim provode vreme.

Svi ispitanici (100%) koji su označili da roditeljima retko govore sa kim provode vreme su odgovorili potvrdno na pitanje o delinkventnom ponašanju u širem smislu. Sledi kategorija ispitanika koji se izjašnjavaju da nikad ne govore roditeljima (96,2% prijavilo delinkvenciju), kategorija onih koji se izjašnjavaju da često govore (94,1% ispitanika) i ponekad govore (93,6% ispitanika prijavilo delinkvenciju). Najmanji je procenat onih koji su naveli da su ispoljili delinkvenciju u širem smislu (87,1%) u kategoriji ispitanika koji su se izjasnili da roditeljima skoro uvek govore sa kim provode vreme (Tabela 36).

Tabela 36: Govorim roditeljima sa kim provodim vreme i delinkvencija u širem smislu

Govorim roditeljima sa kim provodim vreme		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nikad	N	2	51	53
	%	3,8	96,2	100,0
Retko	N	0	104	104
	%	0,0	100,0	100,0
Ponekad	N	13	190	203
	%	6,4	93,6	100,0
Često	N	22	352	374
	%	5,9	94,1	100,0
Skoro uvek	N	78	529	607
	%	12,9	87,1	100,0
Ukupno	N	115	1226	1341
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2=30,141$; $df=4$; $p=0,000$

Povezanost varijable sa maloletničkom delinkvencijom u širem smislu je statistički značajna na visokom nivou ($p=0,000$).

U kategoriji ispitanika koji roditeljima retko govore sa kim provode vreme, 76,9% je navelo da je ispoljilo delinkvenciju u užem smislu. Najmanji procenat delinkvencije u užem smislu je prisutan u kategoriji ispitanika koji su naveli da roditeljima skoro uvek govore sa kim provode vreme (54,5% ispitanika) (Tabela 37).

Tabela 37: Govorim roditeljima sa kim provodim vreme i delinkvencija u užem smislu

Govorim roditeljima sa kim provodim vreme		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nikad	N	14	39	53
	%	26,4	73,6	100,0
Retko	N	24	80	104
	%	23,1	76,9	100,0
Ponekad	N	56	147	203
	%	27,6	72,4	100,0
Često	N	114	260	374
	%	30,5	69,5	100,0
Skoro uvek	N	276	331	607
	%	45,5	54,5	100,0
Ukupno	N	484	857	1341
	%	36,1	63,9	100,0

$$\chi^2 = 44,403; df = 4; p = 0,000$$

Povezanost varijabli je, kao i kod delinkvencije u širem smislu, na visokom nivou značajnosti ($p=0,000$).

a) Govorim roditeljima sa kim provodim vreme i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti sa pojedinačnim oblicima delinkvencije pokazalo je statističku značajnost za sve ispitivane varijable na visokom nivou ($p < 0,010$), osim za varijable obična krađa, krađa iz prodavnice, krađa iz automobila i zlostavljanje životinja, gde je statistička značajnost utvrđena na nižem nivou ($p < 0,050$) (Tabela 38).

Tabela 38: Govorim roditeljima sa kim provodim vreme i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Govorim roditeljima sa kim provodim vreme				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Pisanje grafita*	Ne Da	57,7 (30)	43,3 (45)	61,1 (124)	60,7 (227)	72,3 (438)
		42,3 (22)	56,7 (59)	38,9 (79)	39,3 (147)	27,7 (168)
Vandalizam*	Ne Da	76,9 (40)	75,0 (78)	83,3 (169)	86,4 (323)	93,1 (564)
		23,1 (12)	25,0 (26)	16,7 (34)	13,6 (51)	6,9 (42)
Krađa iz prodavnice**	Ne Da	65,4 (34)	75,0 (78)	69,0 (140)	73,0 (273)	79,0 (479)
		34,6 (18)	25,0 (26)	31,0 (63)	27,0 (101)	21,0 (127)
Provala u zgradu u cilju krađe*	Ne Da	90,4 (47)	94,2 (98)	100,0 (201)	99,5 (372)	99,5 (603)
		9,6 (5)	5,8 (6)	0,0 (0)	0,5 (2)	0,5 (3)
Krađa bicikla*	Ne Da	86,5 (45)	95,1 (98)	88,2 (179)	94,4 (353)	94,4 (572)
		13,5 (7)	4,9 (5)	11,8 (24)	5,6 (21)	5,6 (34)
Krađa motora ili automobila**	Ne Da	90,4 (47)	93,3 (97)	97,0 (197)	96,8 (362)	97,9 (593)
		9,6 (5)	6,7 (3)	3,0 (6)	3,2 (12)	2,1 (13)
Krađa iz automobila**	Ne Da	84,6 (44)	89,4 (93)	93,1 (189)	95,7 (358)	93,2 (565)
		15,4 (8)	10,6 (11)	6,9 (14)	4,3 (16)	6,8 (41)
Krađa (upotreba oružja, sile, pretnje)*	Ne Da	90,4 (47)	98,1 (102)	99,0 (201)	98,1 (367)	99,3 (602)
		9,6 (5)	1,9 (2)	1,0 (2)	1,9 (7)	0,7 (4)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)**	Ne Da	84,6 (44)	81,7 (85)	90,1 (182)	88,7 (331)	92,1 (558)
		15,4 (8)	18,3 (19)	9,9 (20)	11,3 (42)	7,9 (48)

Oblici delinkventnog ponašanja		Govorim roditeljima sa kim provodim vreme				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Nošenje oružja*	Ne	73,1 (38)	73,1 (76)	86,7 (176)	89,3 (334)	92,9 (562)
	Da	26,9 (14)	26,9 (28)	13,3 (27)	10,7 (40)	7,1 (43)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	73,1 (38)	64,4 (67)	87,2 (177)	86,6 (324)	91,4 (554)
	Da	26,9 (14)	35,6 (37)	12,8 (26)	13,4 (50)	8,6 (22)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne	82,7 (43)	89,4 (93)	96,1 (195)	96,0 (359)	96,9 (587)
	Da	17,3 (9)	10,6 (11)	3,9 (8)	4,0 (15)	3,1 (19)
Trgovina drogom*	Ne	84,6 (44)	92,3 (96)	95,6 (194)	94,1 (352)	97,7 (592)
	Da	15,4 (8)	7,7 (8)	4,4 (9)	5,9 (22)	2,3 (14)
Zlostavljanje životinja**	Ne	92,3 (48)	89,4 (93)	86,2 (175)	86,9 (325)	92,1 (558)
	Da	7,7 (4)	10,6 (11)	13,8 (28)	13,1 (49)	7,9 (48)
Konzumiranje alkohola*	Ne	17,0 (9)	9,6 (10)	14,8 (30)	16,0 (60)	27,2 (165)
	Da	73,0 (44)	90,4 (94)	85,2 (173)	84,0 (314)	72,8 (442)
Konzumiranje droge*	Ne	56,6 (30)	68,3 (71)	76,4 (155)	75,7 (283)	83,7 (508)
	Da	43,4 (23)	31,7 (33)	23,6 (48)	24,3 (91)	16,3 (99)
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta*	Ne	44,2 (23)	32,7 (34)	33,0 (67)	36,1 (135)	50,7 (307)
	Da	55,8 (29)	67,3 (70)	67,0 (136)	63,9 (239)	49,3 (298)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Okolnost da maloletno lice govori roditeljima sa kim provodi vreme kada je van kuće je u najvećoj meri povezana sa učestvovanjem u grupnoj tuči, nošenjem oružja i provalnom krađom (iako u slučaju ove varijable imamo suviše male frekvencije za zaključivanje o povezanosti) (Tabela 38).

Govorim roditeljima na šta trošim novac i delinkventno ponašanje

Od ukupnog broja ispitanika 36,2% skoro uvek govore roditeljima na šta troše novac, 26,8% često govore, 19% ponekad govore, 10,1% retko govore, a 7,8% nikada ne govore roditeljima na šta troše novac.

U kategoriji nikad ne govorim roditeljima na šta trošim novac kod 99% ispitanika je prisutna delinkvencija, a u kategoriji retko govorim roditeljima 97,8% je odgovorilo potvrdno na pitanje o delinkvenciji u širem smislu. Najmanji je procenat onih koji su naveli da su ispoljili delinkvenciju u širem smislu (85,6%) u kategoriji ispitanika koji skoro uvek govore roditeljima na šta troše novac.

Tabela 39: Govorim roditeljima na šta trošim novac i delinkvencija u širem smislu

Govorim roditeljima na šta trošim novac		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nikad	N	1	103	104
	%	1,0	99,0	100,0
Retko	N	3	133	136
	%	2,2	97,8	100,0
Ponekad	N	15	240	255
	%	5,9	94,1	100,0
Često	N	26	334	360
	%	7,2	92,8	100,0
Skoro uvek	N	70	416	486
	%	14,4	85,6	100,0
Ukupno	N	115	1226	1341
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2 = 38,981; df = 4; p = 0,000$

Utvrđena je statistička značajnost na visokom nivou ($p = 0,000$).

U kategoriji ispitanika koji nikad ne govore roditeljima na šta troše novac 80,8% je ispoljilo delinkventno ponašanje u užem smislu. Najmanji procenat onih koji su naveli da su se ponašali delinkventno u užem smislu prisutan je u kategoriji ispitanika koji su označili da roditeljima skoro uvek govore na šta troše novac (51,4% ispitanika) (Tabela 40).

Tabela 40: Govorim roditeljima na šta trošim novac i delinkvencija u užem smislu

Govorim roditeljima na šta trošim novac		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nikad	N	20	84	104
	%	19,2	80,8	100,0
Retko	N	29	107	136
	%	21,3	78,7	100,0
Ponekad	N	74	181	255
	%	29,0	71,0	100,0
Često	N	125	235	360
	%	34,7	65,3	100,0
Skoro uvek	N	236	250	486
	%	48,6	51,4	100,0
Ukupno	N	484	857	1341
	%	36,1	63,9	100,0

$\chi^2 = 64,253$; $df=4$; $p=0,000$

Na osnovu podataka iz tabele možemo zaključiti da je informisanje roditelja o načinu trošenja novca u statistički značajnoj vezi sa delinkvencijom u užem smislu na nivou $p=0,000$. Ispitanici koji roditeljima skoro uvek ili često govore na šta troše novac su u manjem procentu navodili delinkventno ponašanje u užem smislu u odnosu na ispitanike čiji su roditelji o tome u manjoj meri informisani.

a) Govorim roditeljima na šta trošim novac i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti sa pojedinačnim oblicima delinkvencije pokazalo je statističku značajnost za sve ispitivane varijable na visokom nivou ($p<0,010$), osim za varijable krađa bicikla i krađa iz automobila, gde je statistička značajnost utvrđena na nižem nivou ($p<0,050$). Pri tome, najizraženija povezanost prisutna je kod konzumiranja alkohola i konzumiranja droge, što pokazuju vrednosti hi kvadrat testa (Tabela 41). Ispitanici koji su navodili da retko ili nikad ne govore roditeljima na šta troše novac u većem procentu su označavali da konzumiraju drogu ili alkohol, za razliku od ispitanika koji uvek ili skoro uvek informišu svoje roditelje o načinu trošenja novca.

Tabela 41: Govorim roditeljima na šta trošim novac i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Govorim roditeljima na šta trošim novac				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Pisanje grafita*	Ne	48,1 (50)	50,0 (68)	58,7 (149)	66,9 (241)	73,4 (356)
	Da	51,9 (54)	50,0 (68)	41,3 (105)	33,1 (119)	26,6 (129)
Vandalizam*	Ne	78,8 (82)	76,5 (104)	84,3 (214)	89,4 (322)	93,2 (452)
	Da	21,2 (22)	23,5 (32)	15,7 (40)	10,6 (38)	6,8 (33)
Krađa iz prodavnice*	Ne	63,5 (66)	67,6 (92)	76,0 (193)	72,2 (260)	81,0 (393)
	Da	36,5 (38)	32,4 (44)	23,0 (61)	27,8 (100)	19,0 (92)
Provala u zgradu u cilju krađe*	Ne	94,2 (98)	97,8 (133)	99,2 (251)	98,9 (355)	99,8 (484)
	Da	5,8 (6)	2,2 (3)	0,8 (2)	1,1 (4)	0,2 (1)
Krađa bicikla**	Ne	93,3 (97)	90,4 (122)	89,8 (228)	93,3 (336)	95,7 (464)
	Da	6,7 (7)	9,6 (13)	10,2 (26)	6,7 (24)	4,3 (21)
Krađa motora ili automobila*	Ne	90,4 (94)	95,6 (130)	97,2 (247)	97,2 (350)	97,9 (475)
	Da	9,6 (10)	4,4 (6)	2,8 (7)	2,8 (10)	2,1 (10)
Krađa iz automobila**	Ne	87,5 (91)	90,4 (123)	92,9 (236)	93,6 (337)	95,3 (462)
	Da	12,5 (13)	9,6 (13)	7,1 (18)	6,4 (23)	4,7 (23)
Krađa (upotreba oružja, sile, pretnje)*	Ne	92,3 (96)	99,3 (135)	98,4 (250)	98,3 (354)	99,8 (484)
	Da	7,7 (8)	0,7 (1)	1,6 (4)	1,7 (6)	0,2 (1)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)*	Ne	78,8 (82)	89,0 (121)	87,4 (221)	90,5 (325)	93,0 (451)
	Da	21,2 (22)	11,0 (15)	12,6 (32)	9,5 (31)	7,0 (34)

Oblici delinkventnog ponašanja		Govorim roditeljima na šta trošim novac				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Nošenje oružja*	Ne Da	76,0 (79)	80,1 (109)	85,4 (217)	90,0 (323)	94,4 (458)
		24,0 (25)	19,9 (27)	14,6 (37)	10,0 (36)	5,6 (27)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne Da	70,2 (73)	82,4 (112)	83,1 (211)	87,2 (314)	92,8 (450)
		29,8 (21)	17,6 (24)	16,9 (43)	12,8 (46)	7,2 (35)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne Da	87,5 (91)	90,4 (123)	95,3 (242)	95,8 (345)	98,1 (476)
		12,5 (13)	9,6 (13)	4,7 (12)	4,2 (15)	1,9 (9)
Trgovina drogom*	Ne Da	88,5 (92)	91,9 (125)	95,3 (242)	94,7 (341)	98,6 (478)
		11,5 (12)	8,1 (11)	4,7 (12)	5,3 (19)	1,4 (7)
Zlostavljanje životinja*	Ne Da	91,3 (95)	83,8 (114)	90,2 (229)	86,4 (311)	92,8 (450)
		8,7 (9)	16,2 (22)	9,8 (25)	13,6 (49)	7,2 (35)
Konzumiranje alkohola*	Ne Da	10,6 (11)	9,6 (13)	12,9 (33)	16,9 (61)	32,1 (156)
		89,4 (93)	90,4 (123)	87,1 (22)	83,1 (299)	67,9 (330)
Konzumiranje droge*	Ne Da	56,7 (59)	66,9 (91)	74,1 (189)	80,0 (288)	86,4 (420)
		43,3 (45)	32,1 (45)	25,9 (66)	20,0 (72)	13,6 (66)
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta*	Ne Da	35,6 (37)	33,1 (45)	37,4 (95)	42,3 (152)	48,9 (237)
		64,4 (67)	66,9 (91)	62,6 (159)	57,7 (207)	51,1 (248)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme i delinkventno ponašanje

Na posmatranom uzorku 28,7% ispitanika skoro uvek govori roditeljima šta radi u slobodno vreme, 25,6% često govori, 22,8% ponekad govori, 13,1% retko govori, a 9,8% nikad ne govori roditeljima šta radi u slobodno vreme.

U kategoriji nikad ne govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme kod 96,2% ispitanika je prisutna delinkvencija u širem smislu, a u kategoriji ponekad govorim roditeljima 94,4%. Najmanji je procenat prijavljene delinkvencije (88%) u kategoriji ispitanika koji skoro uvek govore roditeljima na šta troše novac (Tabela 42).

Tabela 42: Govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme i delinkvencija u širem smislu

Govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nikad	N	5	126	131
	%	3,8	96,2	100,0
Retko	N	13	162	175
	%	7,4	92,6	100,0
Ponekad	N	17	288	305
	%	5,6	94,4	100,0
Često	N	34	308	342
	%	9,9	90,1	100,0
Skoro uvek	N	46	338	384
	%	12,0	88,0	100,0
Ukupno	N	115	1222	1337
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 14,031; df = 4; p = 0,007$$

Povezanost varijable govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme sa delinkvencijom u širem smislu je statistički značajna na nivou $p < 0,010$.

Kada iz razmatranja isključimo rizična ponašanja maloletnih lica (delinkvencija u užem smislu), dobijamo sledeće rezultate: u kategoriji ispitanika koji nikad ne govore roditeljima šta rade u slobodno vreme kod 74,8% je prisutna delinkvencija u užem smislu; sledi kategorija ponekad govorim roditeljima

(72,1%), a najmanji procenat delinkvencije vidimo u kategoriji ispitanika koji su označili da skoro uvek govore roditeljima šta rade u slobodno vreme (54,7%).

Tabela 43: Govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme i delinkvencija u užem smislu

Govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nikad	N	33	98	131
	%	25,2	74,8	100,0
Retko	N	58	117	175
	%	33,1	66,9	100,0
Ponekad	N	85	220	305
	%	27,9	72,1	100,0
Često	N	133	209	342
	%	38,9	61,1	100,0
Skoro uvek	N	174	210	384
	%	45,3	54,7	100,0
Ukupno	N	483	854	1337
	%	36,1	63,9	100,0

$\chi^2 = 31,651; df=4; p=0,000$

Povezanost sa delinkvencijom u užem smislu je statistički značajna na visokom nivou ($p < 0,010$), ali je nešto izraženija nego kod delinkvencije u širem smislu.

a) Govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti varijable govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme sa pojedinačnim oblicima delinkvencije pokazalo je statističku značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$) za varijable nanošenje povrede drugome u tuči, vandalizam, pisanje grafita, konzumiranje droge, konzumiranje alkohola, nošenje oružja, učestvovanje u grupnoj tuči, trgovina drogom i provala u zgradu kako bi se nešto ukrado. Pri tome, vrednosti hi kvadrat testa pokazuju najizraženiju povezanost kod nanošenja povreda nekome u tuči ($p = 0,000$) (Tabela 44).

Tabela 44: Govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Pisanje grafita*	Ne	55,0 (72)	60,0 (105)	59,5 (181)	66,1 (226)	72,8 (279)
	Da	45,0 (59)	40,0 (90)	40,5 (123)	33,9 (116)	27,2 (104)
Vandalizam*	Ne	81,7 (107)	81,1 (142)	88,5 (263)	89,2 (305)	93,0 (356)
	Da	18,3 (24)	18,9 (33)	11,5 (41)	10,8 (37)	7,0 (27)
Krađa iz prodavnice	Ne	77,1 (101)	72,6 (127)	72,4 (220)	73,7 (252)	78,3 (300)
	Da	22,9 (30)	27,4 (48)	27,6 (84)	26,3 (90)	21,7 (83)
Provala u zgradu u cilju krađe*	Ne	97,7 (127)	96,6 (169)	98,7 (299)	99,1 (339)	100,0 (383)
	Da	2,3 (3)	3,4 (6)	1,3 (4)	0,9 (3)	0,0 (0)
Krađa bicikla	Ne	92,4 (121)	90,3 (158)	92,8 (282)	93,8 (320)	94,8 (363)
	Da	7,6 (10)	9,7 (17)	7,2 (22)	6,2 (21)	5,2 (20)
Krađa motora ili automobila	Ne	96,9 (127)	94,9 (186)	96,4 (293)	96,8 (331)	97,9 (375)
	Da	3,1 (4)	5,1 (9)	3,6 (11)	3,2 (11)	2,1 (8)
Krađa iz automobila	Ne	90,8 (119)	92,0 (161)	92,8 (282)	93,3 (319)	95,0 (364)
	Da	9,2 (12)	8,0 (14)	7,2 (22)	6,7 (23)	5,0 (19)
Krađa (upotreba oružja, sile, pretnje)	Ne	97,7 (128)	97,1 (170)	99,0 (301)	98,5 (337)	99,0 (379)
	Da	2,3 (3)	2,9 (5)	1,0 (3)	1,5 (5)	1,0 (4)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)*	Ne	78,8 (82)	89,0 (121)	87,4 (221)	90,5 (325)	93,0 (451)
	Da	21,2 (22)	11,0 (15)	12,6 (32)	9,5 (31)	7,0 (34)

Oblici delinkventnog ponašanja		Govorim roditeljima šta radim u slobodno vreme				
		Nikad	Retko	Ponekad	Često	Skoro uvek
		% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Nošenje oružja*	Ne Da	82,4 (108)	83,4 (146)	86,2 (262)	91,2 (312)	92,7 (354)
		17,6 (23)	16,6 (29)	13,8 (42)	8,8 (30)	7,2 (28)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne Da	78,6 (103)	82,3 (144)	84,9 (258)	88,3 (302)	91,1 (349)
		21,4 (28)	17,7 (31)	15,1 (46)	11,7 (40)	8,9 (34)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne Da	90,8 (119)	90,3 (158)	95,1 (289)	95,5 (337)	96,6 (370)
		9,2 (20)	9,7 (17)	4,9 (15)	4,5 (5)	3,7 (13)
Trgovina drogom*	Ne Da	93,1 (122)	90,9 (159)	95,1 (289)	97,4 (333)	98,6 (371)
		6,9 (9)	9,1 (16)	4,9 (15)	2,6 (9)	1,4 (12)
Zlostavljanje životinja	Ne Da	93,9 (123)	88,6 (155)	87,2 (265)	88,6 (303)	91,6 (351)
		6,1 (8)	11,4 (20)	12,8 (39)	11,4 (39)	8,4 (32)
Konzumiranje alkohola*	Ne Da	13,7 (18)	15,4 (27)	17,7 (54)	19,9 (68)	27,9 (107)
		86,3 (113)	84,6 (148)	82,3 (251)	80,1 (274)	72,1 (277)
Konzumiranje droge*	Ne Da	67,2 (88)	72,0 (126)	76,4 (233)	80,7 (276)	83,9 (322)
		32,8 (43)	28,0 (49)	23,6 (72)	19,3 (66)	16,1 (62)
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta**	Ne Da	38,9 (51)	33,7 (59)	40,5 (123)	43,3 (148)	47,9 (183)
		61,1 (80)	66,3 (116)	59,5 (181)	56,7 (194)	52,1 (199)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Sa druge strane, statistička značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) utvrđena je za varijablu ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta.

Smrt oca ili majke i delinkventno ponašanje

Na ispitivanom uzorku, smrt jednog od roditelja je zabeležena u 4,2% slučajeva.

Smrt oca ili majke i delinkvencija u širem i užem smislu

U kategoriji ispitanika koji imaju oba roditelja, u 91,5% slučajeva je navedeno prisustvo delinkvencije u širem smislu, dok u 8,5% odgovora nema delinkvencije. Kada je reč o ispitanicima kojima nedostaje neko od roditelja, delinkvencija je prisutna u 89,3% odgovora (Tabela 45).

Tabela 45: Smrt oca ili majke i delinkvencija u širem smislu

Smrt oca ili majke		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	109	1173	1282
	%	8,5	91,5	100,0
Da	N	6	50	56
	%	10,7	89,3	100,0
Ukupno	N	115	1223	1338
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 0,334; df=1; p=0,473$$

Nema statistički značajne povezanosti između smrti oca/majke i delinkvencije u širem smislu.

Među ispitanicima čiji su roditelji živi, 63,6% je potvrdilo delinkventno ponašanje u užem smislu. U kategoriji onih koji nemaju jednog od roditelja 71,4% ispitanika je označilo prisustvo delinkvencije u užem smislu (Tabela 46).

Tabela 46: Smrt oca ili majke i delinkvencija u užem smislu

Smrt oca ili majke		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	467	815	1282
	%	36,4	63,6	100,0
Da	N	16	40	56
	%	28,6	71,4	100,0
Ukupno	N	483	855	1338
	%	36,1	63,9	100,0

$$\chi^2 = 1,436; df=1; p=0,258$$

Kao i kod delinkvencije u širem smislu, nije utvrđena statistički značajna povezanost varijabli.

Smrt oca ili majke i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti varijable smrt oca ili majke sa pojedinačnim oblicima delinkvencije pokazalo je izraženiju statističku značajnost ($p=0,001$) samo za varijablu upotreba oružja, sile/pretnje kako bi se uzeo novac ili stvari od druge osobe, pri čemu su očekivane frekvencije male za zaključivanje o povezanosti. Za varijable konzumiranje droge i zlostavljanje životinja ustanovljena je statistička značajnost na nižem nivou ($p<0,050$).

Tabela 47: Smrt oca ili majke i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Smrt oca ili majke		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Pisanje grafita	Ne	65,1 (833)	53,6 (30)	3,106	1	0,078
	Da	34,9 (447)	46,4 (26)			
Vandalizam	Ne	87,8 (1124)	85,7 (48)	0,219	1	0,640
	Da	12,2 (156)	14,3 (8)			
Krađa iz prodavnice	Ne	75,3 (964)	69,6 (39)	0,922	1	0,337
	Da	24,7 (316)	30,4 (17)			
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	98,9 (1264)	96,4 (54)	2,775	1	0,096
	Da	1,4 (14)	3,6 (2)			
Krađa bicikla	Ne	93,4 (1194)	89,3 (50)	1,398	1	0,237
	Da	6,6 (84)	10,7 (6)			
Krađa motora ili automobila	Ne	96,9 (1240)	94,6 (53)	0,858	1	0,354
	Da	3,1 (40)	5,4 (3)			

Oblici delinkventnog ponašanja		Smrt oca ili majke		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Krađa iz automobila	Ne	93,4 (1195)	91,1 (51)	0,447	1	0,504
	Da	6,6 (85)	8,9 (5)			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	98,8 (1265)	91,1 (51)	21,891	1	0,001
	Da	1,2 (15)	8,9 (5)			
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	89,9 (1149)	85,7 (48)	1,023	1	0,312
	Da	10,1 (89)	14,3 (8)			
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	Ne	88,9 (1137)	82,1 (46)	2,426	1	0,119
	Da	10,1 (142)	17,9 (10)			
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne	86,7 (1110)	83,9 (47)	0,360	1	0,549
	Da	13,3 (170)	16,1 (9)			
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	95,5 (1223)	91,1 (51)	2,428	1	0,119
	Da	4,5 (57)	8,9 (5)			
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	95,5 (1223)	92,9 (52)	0,891	1	0,345
	Da	4,5 (57)	7,1 (4)			
Zlostavljanje životinja	Ne	90,1 (1153)	80,4 (45)	5,474	1	0,039
	Da	9,9 (127)	18,6 (11)			
Konzumiranje alkohola	Ne	20,3 (260)	23,2 (13)	0,284	1	0,594
	Da	79,7 (1222)	76,8 (43)			
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta	Ne	42,3 (541)	41,1 (23)	0,033	1	0,856
	Da	57,7 (738)	58,9 (33)			

Ozbiljna bolest nekog od roditelja ili bliske osobe i delinkventno ponašanje

Veoma ozbiljna bolest nekog od roditelja ili druge bliske osobe je prijavljena u odgovorima 36,6% od ukupnog broja ispitanika.

Ozbiljna bolest nekog od roditelja ili bliske osobe i delinkvencija u širem i užem smislu

U kategoriji ispitanika koji nisu označili veoma ozbiljnu bolest nekog od roditelja ili druge bliske osobe, u 90% slučajeva je navedeno ispoljavanje delinkvencije u širem smislu. Kada je reč o ispitanicima kod kojih postoji ozbiljna bolest roditelja ili druge bliske osobe, delinkvencija je naznačena u 93,9% odgovora. Utvrđena je povezanost na nižem nivou značajnosti ($p < 0,050$) (Tabela 48).

Tabela 48: Ozbiljna bolest nekog od roditelja ili bliske osobe i delinkvencija u širem smislu

Ozbiljna bolest nekog od roditelja ili bliske osobe		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	85	763	848
	%	10,0	90,0	100,0
Da	N	30	459	489
	%	6,1	93,9	100,0
Ukupno	N	115	1222	1337
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 5,966; df=1; p=0,015$$

U grupi ispitanika kod kojih nema ozbiljne bolesti nekog od roditelja ili bliske osobe delinkvencija u užem smislu je prisutna u odgovorima 60,7% ispitanih učenika. U kategoriji ispitanika koji su prijavili ozbiljnu bolest nekog od roditelja ili bliske osobe 69,5% je navelo da su ispoljili delinkventno ponašanje. Varijable su povezane na visokom nivou značajnosti ($p < 0,010$), koja je izraženija nego kod delinkvencije u širem smislu (Tabela 49).

Tabela 49: Ozbiljna bolest nekog od roditelja ili bliske osobe i delinkvencija u užem smislu

Ozbiljna bolest nekog od roditelja ili bliske osobe		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	333	515	848
	%	39,3	60,7	100,0
Da	N	149	340	489
	%	30,5	69,5	100,0
Ukupno	N	482	855	1337
	%	36,1	63,9	100,0

$\chi^2= 10,415; df=1; p=0,001$

Ozbiljna bolest nekog od roditelja ili bliske osobe i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti ozbiljne bolesti nekog od roditelja ili bliske osobe sa pojedinačnim oblicima delinkvencije pokazalo je statističku značajnost na nivou $p < 0,010$ za varijable nošenje oružja, konzumiranje droge, pisanje grafita, konzumiranje alkohola, učestvovanje u grupnoj tuči (Tabela 50).

Tabela 50: Ozbiljna bolest nekog od roditelja ili bliske osobe i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Ozbiljna bolest nekog od roditelja ili drugog člana porodice		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Pisanje grafita	Ne	67,5 (572)	59,3 (289)	8,885	1	0,003
	Da	32,5 (276)	40,7 (198)			
Vandalizam	Ne	88,4 (750)	86,2 (420)	1,384	1	0,239
	Da	11,6 (98)	13,8 (67)			
Krađa iz prodavnice	Ne	76,5 (649)	72,5 (353)	2,708	1	0,100
	Da	13,5 (199)	27,5 (154)			
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	98,8 (836)	98,8 (481)	0,007	1	0,936
	Da	1,2 (10)	1,2 (6)			

Oblici delinkventnog ponašanja		Ozbiljna bolest nekog od roditelja ili drugog člana porodice		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Krađa bicikla	Ne	93,4 (791)	92,8 (452)	0,161	1	0,688
	Da	6,6 (56)	7,2 (35)			
Krađa motora ili automobila	Ne	96,9 (822)	96,5 (470)	0,179	1	0,672
	Da	3,1 (26)	3,5 (12)			
Krađa iz automobila	Ne	93,9 (796)	92,2 (449)	1,374	1	0,241
	Da	6,1 (52)	7,8 (38)			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	99,1 (840)	97,5 (475)	4,848	1	0,035
	Da	0,9 (8)	2,5 (12)			
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	89,1 (754)	90,8 (442)	0,895	1	0,344
	Da	10,9 (92)	9,2 (45)			
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	Ne	91,1 (772)	84,2 (410)	14,821	1	0,000
	Da	8,9 (75)	15,8 (77)			
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne	88,4 (750)	83,4 (406)	6,865	1	0,010
	Da	11,6 (98)	16,6 (81)			
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	96,1 (815)	94,0 (458)	2,974	1	0,085
	Da	3,9 (33)	6,0 (29)			
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	96,1 (815)	94,3 (459)	2,449	1	0,118
	Da	3,9 (33)	5,7 (28)			
Zlostavljanje životinja	Ne	90,8 (770)	87,5 (425)	3,672	1	0,055
	Da	9,2 (78)	12,5 (61)			
Konzumiranje alkohola	Ne	22,9 (194)	16,4 (80)	8,085	1	0,005
	Da	77,1 (654)	83,6 (409)			
Konzumiranje droge	Ne	80,9 (686)	73,2 (358)	10,706	1	0,001
	Da	19,1 (162)	26,8 (131)			
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta	Ne	44,6 (378)	38,4 (187)	4,915	1	0,027
	Da	55,4 (489)	61,6 (300)			

Statistička značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) utvrđena je za varijable ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta i upotreba oružja, sile/pretnje kako bi se uzeo novac ili stvari od druge osobe. Najizraženija statistička značajnost veze utvrđena je između ozbiljne bolesti nekog od roditelja ili bliske osobe i nošenja oružja, poput palice, lanca, noža ili pištolja ($p = 0,000$) (Tabela 49).

Alkoholizam ili narkomanija jednog od roditelja i delinkventno ponašanje

Alkoholizam ili narkomanija jednog od roditelja zabeleženi su u odgovorima 5,6% svih ispitanika.

Alkoholizam ili narkomanija jednog od roditelja i delinkvencija u širem i užem smislu

U kategoriji ispitanika kod čijih roditelja nije prisutan alkoholizam ili narkomanija, 91,1% ispitanika je odgovorilo potvrdno na pitanje o delinkvenciji u širem smislu. Kada je reč o ispitanicima koji su naznačili alkoholizam ili narkomaniju jednog od roditelja, delinkventno ponašanje je prisutno u odgovorima 89,3% učenika obuhvaćenih uzorkom. Nema statistički značajne povezanosti varijabli (Tabela 51).

Tabela 51: Alkoholizam ili narkomanija jednog od roditelja i delinkvencija u širem smislu

Alkoholizam ili narkomanija jednog od roditelja		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	113	1150	1263
	%	8,9	91,1	100,0
Da	N	2	73	75
	%	2,7	97,3	100,0
Ukupno	N	115	1223	1338
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 3,554; df = 1; p = 0,057$$

U grupi ispitanika kod kojih nema alkoholizma ili narkomanije nekog od roditelja delinkvencija u užem smislu je prisutna u 63,6% slučajeva. U kate-

goriji ispitanika kod kojih je prisutan alkoholizam ili narkomanija nekog od roditelja, 70,7% je navelo da je ispoljilo delinkventno ponašanje. Takođe nema statistički značajne povezanosti varijabli (Tabela 52).

Tabela 52: Alkoholizam ili narkomanija jednog od roditelja i delinkvencija u užem smislu

Alkoholizam ili narkomanija jednog od roditelja		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	460	803	1263
	%	36,4	63,6	100,0
Da	N	22	53	75
	%	29,3	70,7	100,0
Ukupno	N	482	856	1338
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi^2 = 1,543; df=1; p=0,265$

Alkoholizam ili narkomanija jednog od roditelja i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti ove varijable sa pojedinačnim oblicima delinkvencije pokazalo je statističku značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$) za varijable konzumiranje droge, konzumiranje alkohola, i statističku značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) za varijablu pisanje grafita. Najzraženija statistička značajnost je prisutna kod konzumiranja droge ($p = 0,000$) (Tabela 53).

Tabela 53: Alkoholizam ili narkomanija jednog od roditelja i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Alkoholizam/ narkomanija jednog od roditelja		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Pisanje grafita	Ne	65,2 (822)	53,3 (40)	4,345	1	0,037
	Da	34,8 (439)	46,7 (35)			
Vandalizam	Ne	87,5 (1150)	89,3 (67)	0,208	1	0,648
	Da	12,5 (157)	10,7 (8)			
Krađa iz prodavnice	Ne	75,4 (951)	68,0 (51)	2,077	1	0,150
	Da	24,6 (310)	32,0 (24)			
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	98,9 (1245)	97,3 (73)	1,444	1	0,230
	Da	1,1 (14)	2,7 (2)			
Krađa bicikla	Ne	93,2 (1174)	93,3 (70)	0,003	1	0,958
	Da	6,8 (86)	6,7 (5)			
Krađa motora ili automobila	Ne	96,7 (1120)	97,3 (73)	0,078	1	0,780
	Da	3,3 (41)	2,7 (2)			
Krađa iz automobila	Ne	93,4 (1178)	90,7 (68)	0,853	1	0,356
	Da	6,6 (83)	9,3 (7)			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	98,5 (1242)	98,7 (74)	0,014	1	0,904
	Da	1,5 (19)	1,3 (1)			
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)	Ne	89,8 (1130)	89,3 (67)	0,014	1	0,907
	Da	10,2 (129)	10,7 (8)			

Oblici delinkventnog ponašanja		Alkoholizam/ narkomanija jednog od roditelja		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	Ne	89,0 (1131)	82,7 (62)	2,786	1	0,095
	Da	11,0 (139)	17,3 (13)			
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne	86,9 (1096)	81,3 (61)	1,901	1	0,168
	Da	13,1 (165)	18,7 (14)			
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	95,3 (1202)	96,0 (72)	0,074	1	0,786
	Da	4,7 (69)	4,0 (3)			
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	95,5 (1204)	94,7 (71)	0,107	1	0,743
	Da	4,5 (57)	5,3 (4)			
Zlostavljanje životinja	Ne	89,8 (1133)	85,3 (64)	1,549	1	0,213
	Da	10,2 (128)	14,7 (11)			
Konzumiranje alkohola	Ne	21,2 (268)	8,0 (6)	7,597	1	0,005
	Da	78,8 (995)	92,0 (69)			
Konzumiranje droge	Ne	79,1 (999)	60,0 (45)	15,060	1	0,000
	Da	20,9 (264)	40,0 (30)			
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta	Ne	42,9 (540)	33,3 (25)	2,630	1	0,105
	Da	57,1 (720)	66,7 (50)			

Razvod ili razdvajanje roditelja i delinkventno ponašanje

Razvod ili razdvajanje roditelja je zabeleženo u 19,1% slučajeva.

Razvod ili razdvajanje roditelja i delinkvencija u širem i užem smislu

U kategoriji ispitanika čiji roditelji nisu razvedeni/razdvojeni, 90,9% ispitanika je navelo da je ispoljilo delinkvenciju u širem smislu. Kada je reč o ispitanicima čiji su roditelji razvedeni/razdvojeni, 93,7% je odgovorilo potvrdno na pitanje o delinkventnom ponašanju. Nema statistički značajne povezanosti varijabli (Tabela 54).

Tabela 54: Razvod ili razdvajanje roditelja i delinkvencija u širem smislu

Razvod ili razdvajanje roditelja		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	98	983	1081
	%	9,1	90,9	100,0
Da	N	16	239	255
	%	6,3	93,7	100,0
Ukupno	N	114	1222	1336
	%	8,5	91,5	100,0

$$\chi^2 = 2,006; df=1; p=0,171$$

U grupi ispitanika čiji roditelji nisu razvedeni/razdvojeni delinkventno ponašanje u užem smislu je označilo 62,7% ispitanika. U kategoriji ispitanika čiji su roditelji razvedeni/razdvojeni 69% je, prema odgovorima, ispoljilo delinkventno ponašanje. Kao i kod delinkvencije u širem smislu, nema statistički značajne povezanosti varijabli (Tabela 55).

Tabela 55: Razvod ili razdvajanje roditelja i delinkvencija u užem smislu

Razvod ili razdvajanje roditelja		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	403	678	1081
	%	37,3	62,7	100,0
Da	N	79	176	255
	%	31,0	69,0	100,0
Ukupno	N	482	854	1336
	%	36,1	63,9	100,0

$$\chi^2 = 3,551; df=1; p=0,060$$

Razvod ili razdvajanje roditelja i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti ove varijable sa pojedinačnim oblicima delinkvencije pokazalo je statističku značajnost na nivou $p < 0,010$ za varijable provala u zgradu kako bi se nešto ukralo, krađa iz automobila, konzumiranje droge, upotreba oružja, sile ili pretnje kako bi se uzeo novac ili stvari od druge osobe, krađa bicikla, konzumiranje alkohola i ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta (Tabela 56).

Tabela 56: Razvod ili razdvajanje roditelja i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblici delinkventnog ponašanja		Razvod/razdvajanje roditelja		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Pisanje grafita	Ne	66,1 (713)	58,0 (148)	5,827	1	0,016
	Da	33,9 (366)	42,0 (107)			
Vandalizam	Ne	88,0 (950)	85,9 (219)	0,890	1	0,346
	Da	12,0 (129)	14,1 (36)			
Krađa iz prodavnice	Ne	75,3 (813)	73,7 (188)	0,290	1	0,590
	Da	24,7 (266)	26,3 (67)			
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	99,5 (1072)	95,7 (244)	25,745	1	0,000
	Da	0,5 (5)	4,3 (11)			
Krađa bicikla	Ne	94,2 (1016)	89,0 (226)	8,690	1	0,005
	Da	5,8 (63)	11,0 (28)			
Krađa motora ili automobila	Ne	97,4 (1051)	94,1 (240)	7,145	1	0,016
	Da	2,6 (28)	5,9 (15)			
Krađa iz automobila	Ne	94,5 (1020)	87,8 (224)	14,667	1	0,000
	Da	5,5 (59)	22,2 (31)			

Oblici delinkventnog ponašanja		Razvod/razdvajanje roditelja		χ^2	df	p
		Ne	Da			
		% (n)	% (n)			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	99,1 (1069)	96,5 (246)	9,951	1	0,005
	Da	0,9 (10)	3,5 (9)			
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	89,6 (965)	90,6 (231)	0,219	1	0,640
	Da	10,4 (112)	9,4 (24)			
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	Ne	89,6 (966)	84,7 (216)	4,938	1	0,036
	Da	10,4 (112)	15,3 (39)			
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne	87,7 (946)	82,4 (210)	5,050	1	0,031
	Da	12,3 (133)	17,6 (45)			
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	95,8 (1034)	93,7 (239)	2,092	1	0,148
	Da	4,2 (45)	6,3 (16)			
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	95,9 (1035)	93,3 (238)	3,168	1	0,075
	Da	4,1(44)	6,7 (17)			
Zlostavljanje životinja	Ne	89,6 (967)	89,4 (228)	0,010	1	0,922
	Da	10,4 (112)	10,6 (27)			
Konzumiranje alkohola	Ne	21,8 (236)	14,1 (36)	7,572	1	0,006
	Da	78,2 (845)	85,8 (219)			
Konzumiranje droge	Ne	80,1 (866)	69,4 (177)	13,795	1	0,000
	Da	19,9 (215)	30,6 (78)			
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta	Ne	43,9 (473)	34,9 (89)	6,813	1	0,009
	Da	56,1 (605)	65,1 (166)			

Statistička značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) utvrđena je za varijable krađa motora ili automobila, pisanje grafita, učestvovanje u grupnoj tuči, nošenje oružja (Tabela 56). Najizraženija značajnost prisutna je kod konzumiranja droge, krađe iz automobila i provalne krađe (provala u zgradu kako bi se nešto ukralo), ali kad je u pitanju provalna krađa zbog malih frekvencija ne može se zaključivati o povezanosti.

Zaključak

Za potrebe ovog istraživanja varijable kojima je opisana porodica su podeljene u nekoliko kategorija koje određuju pojedine aspekte funkcionisanja primarne socijalne zajednice koja ima veliki uticaj na ponašanje maloletnih lica.

Kada posmatramo odnos strukture porodice sa delinkventnim ponašanjem, uočavamo da nema statističke značajnosti ni kada je reč o maloletničkoj delinkvenciji u širem smislu, ni kada iz razmatranja isključimo rizična ponašanja maloletnih lica (konzumiranje alkohola/droge i ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta). Ispitivanje povezanosti strukture porodice sa pojedinačnim oblicima delinkvencije je pokazalo da postoji statistička značajnost za određene oblike delinkventnog ponašanja, ali je reč o veoma slabim vezama da bismo mogli donositi opšte zaključke o povezanosti.

Prema nalazima istraživanja radni status roditelja, takođe, nije u relaciji sa maloletničkom delinkvencijom u širem i užem smislu, što se može izvesti kao zaključak i kada posmatramo pojedinačne oblike delinkventnog ponašanja. Na drugoj strani, nalazi ukazuju na postojanje statistički značajne povezanosti između loše materijalne situacije porodice i delinkvencije u širem i užem smislu. Pri tome se posebno izdvaja veza loše materijalne situacije porodice sa krađom iz automobila, pisanjem grafita, provalom u zgradu kako bi se ukralo nešto, kao i sa zlostavljanjem životinja i konzumiranjem droge.

Odnosi sa roditeljima su jedan od bitnih pokazatelja funkcionalnosti porodice, što bi mogao biti značajan faktor u objašnjavanju delinkventnog ponašanja. Analiza podataka je pokazala da postoji statistički značajna povezanost između delinkventnog ponašanja u širem i užem smislu i odnosa maloletnih lica sa roditeljima. Kada posmatramo pojedinačne oblike delinkvencije trebalo bi naglasiti da su loši odnosi sa ocem u najvećoj meri povezani sa konzumiranjem droge i krađom iz automobila, dok se loši odnosi sa majkom mogu dovesti u vezu sa konzumiranjem droga i učestvovanjem u trgovini drogama.

Podaci iz istraživanja pokazuju da je grupa varijabli kojima se opisuje kontrola od strane roditelja u najsnažnijoj povezanosti sa maloletničkom delin-

kvencijom u odnosu na druge grupe varijabli koje opisuju porodično funkcionisanje. Neupućenost roditelja u to gde se njihovo dete nalazi, šta radi, sa kim se druži, na koji način provodi slobodno vreme i troši novac je povezana sa vršenjem delinkventnih ponašanja u širem smislu, ali mnogo snažnije veze utvrđene su kada je reč o delinkvenciji u užem smislu. Kada je reč o pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja, statistički značajna povezanost je utvrđena za gotovo sve ispitivane varijable. Izdvojićemo neke od nalaza koji ukazuju na obrasce povezanosti. Odsustvo saznanja ili slaba informisanost roditelja o tome gde se njihovo dete nalazi kada je izvan kuće je u najvećoj meri povezano sa delinkvencijom u vezi sa drogama (konzumiranje i učestvovanje u trgovini drogama), vandalizmom, učestvovanjem u grupnim tučama i nanošenjem povreda drugome u tuči, kao i sa težim oblicima delinkvencije, poput razbojničkih i provalnih krađa. Možemo primetiti da su gotovo isti oblici delinkvencije u najvećoj meri povezani i sa neinformisanošću roditelja o tome šta dete radi kada izađe, pri čemu je najsnažnija veza takođe sa konzumiranjem droga. Odsustvo saznanja ili slaba informisanost roditelja po pitanju druženja deteta (sa kojim prijateljima maloletno lice provodi vreme kada je izvan kuće) je u najvećoj meri povezano sa vandalizmom, konzumiranjem droge, provalnim krađama i ilegalnim preuzimanjem sadržaja putem interneta. Varijabla govorim roditeljima sa kim provodim vreme je u najsnažnijoj vezi sa učestvovanjem u grupnoj tuči, provalnim krađama, nošenjem oružja, vandalizmom i pisanjem grafita, u smislu postojanja veze između neobaveštavanja roditelja s kim se provodi vreme i vršenja navedenih delinkventnih ponašanja. Neadekvatno informisanje roditelja o načinu trošenja novca je u najjačoj vezi sa konzumiranjem alkohola, konzumiranjem droge, pisanjem grafita, nošenjem oružja, učestvovanjem u grupnoj tuči i vandalizmom.

Kada je reč o grupi varijabli koje označavaju posebne okolnosti unutar porodice (smrt nekog od roditelja, teška bolest roditelja ili bliske osobe, alkoholizam ili narkomanija, razvod ili razdvajanje roditelja), možemo konstatovati da ni za jednu od varijabli nije ustanovljena statistički značajna povezanost sa delinkvencijom u širem ili užem smislu. Iako postoji statistička značajnost između nekih od navedenih varijabli i pojedinačnih oblika maloletničke delinkvencije, veze su veoma slabe da bismo mogli donositi generalne zaključke o povezanosti.

DANICA VASILJEVIĆ-PRODANOVIĆ

Škola i delinkventno ponašanje mladih

U ovom delu su predstavljeni rezultati istraživanja koji se odnose na školu i školsko okruženje ispitanika kao faktor delinkvencije u širem i užem smislu. Škola kao faktor delinkvencije ispitivana je kroz dve grupe varijabli. Reč je o varijablama koje označavaju mišljenje ispitanika o zastupljenosti delinkventnog ponašanja u njihovoj školi (krađe u školi; tuče u školi; vandalizam u školi i narkomanija u školi) i varijablama u vezi sa bežanjem iz škole i školskim postignućem koji je ispitivan kroz kvalitativno izražen uspeh u školi i ponašanje razreda.

Mišljenje ispitanika o zastupljenosti delinkventnog ponašanja u školi i delinkventno ponašanje

Mišljenje o zastupljenosti krađa u školi i delinkventno ponašanje

Mišljenje ispitanika o incidenciji krađa u školi je ispitivano na osnovu odgovora na tvrdnju „U mojoj školi ima mnogo krađa“. Od ukupno 1332 ispitanika najveći procenat ispitanika (47,4%) je odgovorio da se uopšte ne slaže sa navedenom tvrdnjom, 26,6% se delimično ne slaže, 16,3% se delimično slaže, dok je 9,8% ispitanika odgovorilo da se potpuno slaže sa tvrdnjom da u njihovoj školi ima mnogo krađa.

a) Mišljenje o zastupljenosti krađa u školi i delinkvencija u širem i užem smislu

Među ispitanicima koji su odgovorili da se uopšte ne slažu sa tvrdnjom da u njihovoj školi ima mnogo krađa, 91,6% je navelo da su ispoljili neki vid delinkvencije u širem smislu. Sa druge strane, 93,8% ispitanika koji se potpuno

slažu sa datom tvrdnjom je odgovorilo potvrdno o delinkventnom ponašanju. Raspodela unutar ostalih kategorija je ujednačena: delinkventno ponašanje u širem smislu je prijavilo 90,8% ispitanika koji se delimično slažu i 90,7% ispitanika koji se delimično ne slažu sa tvrdnjom (Tabela 1).

Tabela 1: U mojoj školi ima mnogo krađa i delinkvencija u širem smislu

U mojoj školi ima mnogo krađa		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Uopšte se ne slažem	N	53	578	631
	%	8,4	91,6	100,0
Delimično se ne slažem	N	33	321	354
	%	9,3	90,7	100,0
Delimično se slažem	N	20	197	217
	%	9,2	90,8	100,0
Potpuno se slažem	N	8	122	130
	%	6,2	93,8	100,0
Ukupno	N	114	1218	1332
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 1,365; df=3; p=0,714$$

Istraživanje pokazuje da mišljenje o krađama u školi nije statistički značajno povezano sa delinkvencijom u širem smislu.

Kada je reč o maloletničkoj delinkvenciji u užem smislu, procenat ispitanika koji su odgovorili potvrdno o nekom obliku delinkventnog ponašanja je daleko manji (64%) u odnosu na delinkvenciju u širem smislu. Od ispitanika koji se uopšte ne slažu sa datom tvrdnjom, 59,9% je navelo da je ispoljilo delinkventno ponašanje. U kategoriji delimično se ne slažem, da se ponašalo delinkventno navelo je 67,2% ispitanika, a u kategoriji delimično se slažem 67,7% ispitanika. Od ispitanika koji se potpuno slažu da u školi ima mnogo krađa, 68,5% je navelo da je ispoljilo delinkventno ponašanje (Tabela 2).

Tabela 2: U mojoj školi ima mnogo krađa i delinkvencija u užem smislu

U mojoj školi ima mnogo krađa		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Uopšte se ne slažem	N	253	378	631
	%	40,1	59,9	100,0
Delimično se ne slažem	N	116	238	354
	%	32,8	67,2	100,0
Delimično se slažem	N	70	147	217
	%	32,3	67,7	100,0
Potpuno se slažem	N	41	89	130
	%	31,5	68,5	100,0
Ukupno	N	480	852	1332
	%	36,0	64,0	100,0

$$\chi^2 = 8,635; df=3; p=0,035$$

Ispitivanje povezanosti mišljenja o krađama u školi sa delinkvencijom u užem smislu pokazuje, za razliku od delinkvencije u širem smislu, statističku značajnost, koja je na nižem nivou ($p < 0,050$) (Tabela 2).

b) Mišljenje o zastupljenosti krađa u školi i pojedinačni oblici delinkvencije

Kada posmatramo relaciju varijable mišljenje o zastupljenosti krađe u školi sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja maloletnih lica, možemo konstatovati da postoji statistička značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$) za varijable pisanje grafita; vandalizam; krađa motora ili automobila; nošenje oružja; učestvovanje u grupnoj tuči na javnom mestu i nanošenje povrede druge u tuči (Tabela 3).

Tabela 3: Mišljenje ispitanika o zastupljenosti krađa u školi i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblik delinkventnog ponašanja	χ^2	df	p
Pisanje grafita	13,362	3	0,004
Vandalizam	12,545	3	0,006
Krađa iz prodavnice	6,175	3	0,103

Oblik delinkventnog ponašanja	χ^2	df	p
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	3,593	3	0,309
Krađa bicikla	3,655	3	0,301
Krađa motora ili automobila	13,001	3	0,005
Krađa iz automobila	1,091	3	0,779
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	6,060	3	0,109
Krađa (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje)	7,952	3	0,047
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	16,131	3	0,001
Učestvovanje u grupnoj tuči	30,745	3	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	14,542	3	0,002
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	6,989	3	0,072
Zlostavljanje životinja	0,284	3	0,963
Konzumiranje alkohola	3,532	3	0,317
Konzumiranje droge	1,760	3	0,624
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	1,615	3	0,656

Povezanost na nižem nivou značajnosti ($p < 0,050$) utvrđena je u slučaju varijable obična krađa. Kada posmatramo pojedinačne oblike delinkvencije može se uočiti da je mišljenja o krađama u školi u najvećoj meri povezano sa učestvovanjem u grupnoj tuči, ali moramo biti oprezni kada je reč o generalnom zaključku o povezanosti varijabli (Tabela 3).

Mišljenje o zastupljenosti tuča u školi i delinkventno ponašanje

Mišljenje ispitanika o rasprostranjenosti fizičkog razračunavanja između učenika u školi je ispitivano pomoću tvrdnje „U mojoj školi ima mnogo tuča“. Najveći broj ispitanih (39,8%) se uopšte ne slaže sa tvrdnjom da u njihovim školama ima mnogo tuča između učenika, 28,6% se delimično ne slaže sa navedenom tvrdnjom, 21,1% se delimično slaže, dok je 10,6% ispitanika odgovorilo da se potpuno slaže sa pomenutom tvrdnjom.

a) Mišljenje o zastupljenosti tuča u školi i delinkvencija u širem i užem smislu

Od ispitanika koji se uopšte ne slažu da u njihovoj školi ima mnogo tuča 93,8% je navelo da su ispoljili delinkventno ponašanje u širem smislu. U kategoriji delimično se ne slažem 88,9% ispitanika je odgovorilo da je izvršilo neki oblik delinkventnog ponašanja. Među ispitanicima koji se delimično slažu sa tvrdnjom delinkventno ponašanje je označilo 88,6% ispitanika, dok je u kategoriji potpuno se slažem kod 95% ispitanika prisutna delinkvencija (Tabela 4).

Tabela 4: U mojoj školi ima mnogo tuča i delinkvencija u širem smislu

U mojoj školi ima mnogo tuča		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Uopšte se ne slažem	N	33	496	529
	%	6,2	93,8	100,0
Delimično se ne slažem	N	42	338	380
	%	11,1	88,9	100,0
Delimično se slažem	N	32	248	280
	%	11,4	88,6	100,0
Potpuno se slažem	N	7	134	141
	%	5,0	95,0	100,0
Ukupno	N	114	1216	1330
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2 = 11,917$; $df=3$; $p=0,008$

Ispitivanjem povezanosti mišljenja o tučama u školi sa maloletničkom delinkvencijom u širem smislu utvrđena je statistička značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$).

Od ispitanika koji se uopšte ne slažu sa tvrdnjom da u njihovoj školi ima mnogo tuča 63,3% je navelo da je ispoljilo delinkventno ponašanje u užem smislu. U kategoriji delimično se ne slažem 63,7% ispitanika je odgovorilo da se ponašalo delinkventno, a u kategoriji delimično se slažem 62,1% ispitanika. Od ispitanika koji se potpuno slažu da u školi ima mnogo tuča 71,6% je, prema odgovorima, ispoljilo delinkvenciju u užem smislu (Tabela 5).

Tabela 5: U mojoj školi ima mnogo tuča i delinkvencija u užem smislu

U mojoj školi ima mnogo tuča		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Uopšte se ne slažem	N	194	335	529
	%	36,7	63,3	100,0
Delimično se ne slažem	N	138	242	380
	%	36,3	63,7	100,0
Delimično se slažem	N	106	174	280
	%	37,9	62,1	100,0
Potpuno se slažem	N	40	101	141
	%	28,4	71,6	100,0
Ukupno	N	478	852	1330
	%	35,9	64,1	100,0

$$\chi^2 = 4,104; df=3; p=0,250$$

Istraživanje pokazuje da, za razliku od delinkvencije u širem smislu, nema statistički značajne povezanosti između delinkvencije u užem smislu i mišljenja ispitanika o učestalosti fizičkog razračunavanja između učenika u njihovoj školi.

b) Mišljenje o zastupljenosti tuča u školi i pojedinačni oblici delinkvencije

Kada posmatramo odnos mišljenja ispitanika o tučama u njihov školi sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja maloletnih lica, možemo videti da je utvrđena statistička značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$) za varijable učestvovanje u grupnoj tuči na javnom mestu; nošenje oružja; konzumiranje alkohola; konzumiranje droga; nanošenje povrede drugome u tuči i nošenje oružja (Tabela 6).

Tabela 6: Mišljenja ispitanika o zastupljenosti tuča u školi i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblik delinkventnog ponašanja	χ^2	df	p
Pisanje grafita	1,280	3	0,734
Vandalizam	2,952	3	0,399
Krađa iz prodavnice	1,803	3	0,614

Oblik delinkventnog ponašanja	χ^2	df	p
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	0,838	3	0,840
Krađa bicikla	10,939	3	0,012
Krađa motora ili automobila	7,810	3	0,050
Krađa iz automobila	2,818	3	0,421
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	6,517	3	0,087
Krađa (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje)	5,795	3	0,122
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	16,275	3	0,001
Učestvovanje u grupnoj tuči	29,898	3	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	19,438	3	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	3,033	3	0,387
Zlostavljanje životinja	2,782	3	0,426
Konzumiranje alkohola	23,064	3	0,000
Konzumiranje droge	24,864	3	0,000
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	5,145	3	0,161

Sa druge strane, statistička značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) utvrđena je u slučaju varijabli krađa bicikla i krađa motora ili automobila (Tabela 6). Pri tome, kako pokazuju vrednosti hi kvadrat testa, najizraženija povezanost je prisutna kod rizičnih ponašanja (konzumiranje alkohola i droge).

Mišljenje o zastupljenosti vandalizma u školi i delinkventno ponašanje

Mišljenje ispitanika o rasprostranjenosti vandalskog ponašanja u školi je ispitivano pomoću tvrdnje „Mnoge stvari su slomljene ili oštećene u mojoj školi“. Raspodela uzorka po kategorijama varijable mišljenje o zastupljenosti vandalizma u školi je prilično ujednačena: 23,8% ispitanika se uopšte ne slaže, 27,3% se delimično ne slaže, 25,8% se delimično slaže, a 23% se potpuno slaže sa navedenom tvrdnjom.

a) Mišljenje o zastupljenosti vandalizma u školi i delinkvencija u širem i užem smislu

Od ispitanika koji su odgovorili da se uopšte ne slažu sa datom tvrdnjom, 91,8% je odgovorilo da su ispoljili delinkventno ponašanje u širem smislu. U

kategoriji delimično se ne slažem 94% ispitanika je odgovorilo da je izvršilo neki oblik delinkventnog ponašanja. Među ispitanicima koji se delimično slažu, 89,6% je odgovorilo da je izvršilo neko delinkventno ponašanje, dok je u kategoriji potpuno se slažem njih 89,6% odgovorilo da se ponašalo delinkventno (Tabela 7).

Tabela 7: Vandalizam u školi i delinkvencija u širem smislu

Vandalizam u školi		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Uopšte se ne slažem	N	26	292	318
	%	8,2	91,8	100,0
Delimično se ne slažem	N	22	343	365
	%	6,0	94,0	100,0
Delimično se slažem	N	35	310	345
	%	10,1	89,9	100,0
Potpuno se slažem	N	32	275	307
	%	10,4	89,6	100,0
Ukupno	N	115	1220	1335
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 5,484; df=3; p=0,140$$

Ispitivanjem povezanosti varijable mišljenje o zastupljenosti vandalizma u školi sa maloletničkom delinkvencijom u širem smislu ustanovljeno je da nema statistički značajne povezanosti.

Kada je reč o maloletničkoj delinkvenciji u užem smislu, raspodela potvrđenih odgovora o delinkventnom ponašanju je ujednačena unutar kategorija varijable vandalizam u školi (Tabela 8).

Tabela 8: Vandalizam u školi i delinkvencija u užem smislu

Vandalizam u školi		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Uopšte se ne slažem	N	114	204	318
	%	35,8	64,2	100,0
Delimično se ne slažem	N	130	235	365
	%	35,6	64,4	100,0
Delimično se slažem	N	127	218	345
	%	36,8	63,2	100,0
Potpuno se slažem	N	111	196	307
	%	36,2	63,8	100,0
Ukupno	N	482	853	1335
	%	36,1	63,9	100,0

$\chi^2 = 0,122$; $df=3$; $p=0,989$

Istraživanje je pokazalo da, kao i kod delinkvencije u širem smislu, nema statistički značajne povezanosti između delinkventncije u užem smislu i mišljenja ispitanika o vandalskom ponašanju učenika u njihovoj školi.

b) Mišljenje o zastupljenosti vandalizma u školi i pojedinačni oblici delinkvencije

Kada posmatramo odnos mišljenja o vandalizmu u školi sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja, možemo konstatovati da je utvrđena statistička značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$) za varijable vandalizam; nošenje oružja; učestvovanje u grupnoj tuči na javnom mestu; nanošenje povrede drugome u tuči; trgovina drogom ili pomoć drugome da proda drogu; konzumiranje alkohola, dok je statistička značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) utvrđena za varijablu upotreba oružja, sile ili pretnje silom kako bi se uzeo novac ili stvari druge osobe (Tabela 9).

Tabela 9: Mišljenja ispitanika o zastupljenosti vandalizma u školi i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblik delinkventnog ponašanja	χ^2	df	p
Pisanje grafita	5,946	3	0,144
Vandalizam	17,821	3	0,000
Krađa iz prodavnice	0,904	3	0,825
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	1,979	3	0,577
Krađa bicikla	1,100	3	0,777
Krađa motora ili automobila	2,623	3	0,453
Krađa iz automobila	1,210	3	0,751
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	8,279	3	0,041
Krađa (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje)	4,898	3	0,179
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	32,783	3	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	20,081	3	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	19,586	3	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	12,704	3	0,005
Zlostavljanje životinja	1,332	3	0,721
Konzumiranje alkohola	11,827	3	0,008
Konzumiranje droge	5,647	3	0,130
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	1,071	3	0,754

Pri tome, najizraženija statistička značajnost ($p=0,000$) utvrđena je kod nasilnih delinkventnih ponašanja (nošenje oružja, učestvovanje u grupnoj tuči i povređivanje nekoga u tuči) (Tabela 9).

Mišljenje o zastupljenosti narkomanije u školi i delinkventno ponašanje

Sa tvrdnjom „Postoji mnogo narkomanije u mojoj školi“ 23,8% ispitanika se uopšte ne slaže, 24,1% se delimično ne slaže, 18,1% se delimično slaže, dok je 15% ispitanika odgovorilo da se potpuno slaže sa navedenom tvrdnjom.

a) Mišljenje o zastupljenosti narkomanije u školi i delinkvencija u širem i užem smislu

Od ispitanika koji se uopšte ne slažu sa tvrdnjom da u njihovoj školi ima mnogo narkomanije, 88,8% je prijavilo neki oblik delinkventnog ponašanja u širem smislu, za razliku od 96,5% ispitanika koji se potpuno slažu da u njihovoj školi ima mnogo narkomanije. Podaci potvrđuju da postoji statistička značajnost na visokom nivou (Tabela 10).

Tabela 10: Narkomanija u školi i delinkvencija u širem smislu

Postoji mnogo narkomanije u mojoj školi		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Uopšte se ne slažem	N	64	507	571
	%	11,2	88,8	100,0
Delimično se ne slažem	N	29	292	321
	%	9,0	91,0	100,0
Delimično se slažem	N	15	226	241
	%	6,2	93,8	100,0
Potpuno se slažem	N	7	193	200
	%	3,5	96,5	100,0
Ukupno	N	115	1218	1333
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 13,329; df=3; p=0,004$$

Kada posmatramo maloletničku delinkvenciju u užem smislu, postoji još veća razlika u zastupljenosti potvrdnih odgovora o delinkventnom ponašanju između onih ispitanika koji se uopšte ne slažu sa tvrdnjom da u njihovoj školi ima mnogo narkomanije (58,5%) i onih koji su potpuno saglasni sa navedenom tvrdnjom (78,5%). Takođe, postoji statistička značajnost na visokom nivou. (Tabela 11).

Tabela 11: Narkomanija u školi i delinkvencija u užem smislu

Postoji mnogo narkomanije u mojoj školi		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Uopšte se ne slažem	N	237	334	571
	%	41,5	58,5	100,0
Delimično se ne slažem	N	128	193	321
	%	39,9	60,1	100,0
Delimično se slažem	N	72	169	241
	%	29,9	70,1	100,0
Potpuno se slažem	N	43	157	200
	%	21,5	78,5	100,0
Ukupno	N	480	853	1333
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi^2 = 31,777$; $df=3$; $p=0,000$

b) Mišljenje o zastupljenosti narkomanije u školi i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti varijable mišljenje o zastupljenosti narkomanije u školi sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja, pokazalo je statističku značajnost na visokom nivou ($p=0,000$) za varijable pisanje grafita; vandalizam; nošenje oružja; učestvovanje u grupnoj tuči na javnom mestu; nanošenje povrede drugome u tuči; trgovina drogom ili pomoć drugome da proda drogu; konzumiranje alkohola i konzumiranje droge (Tabela 12).

Tabela 12: Prisustvo narkomanije u školi i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblik delinkventnog ponašanja	χ^2	df	p
Pisanje grafita	47,043	3	0,000
Vandalizam	38,504	3	0,000
Krađa iz prodavnice	6,617	3	0,085
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	4,211	3	0,240
Krađa bicikla	6,296	3	0,098
Krađa motora ili automobila	4,158	3	0,245
Krađa iz automobila	2,132	3	0,545

Oblik delinkventnog ponašanja	χ^2	df	p
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	7,929	3	0,047
Krađa (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje)	0,636	3	0,888
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	64,594	3	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	46,159	3	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	30,886	3	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	49,021	3	0,000
Zlostavljanje životinja	2,149	3	0,542
Konzumiranje droge	42,485	3	0,000
Konzumiranje alkohola	22,426	3	0,000
Ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta	9,728	3	0,021

Statistička značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) utvrđena je za varijable upotreba oružja, sile ili pretnje silom kako bi se uzeo novac ili stvari druge osobe i ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta. Na osnovu vrednosti hi kvadrat testa prikazanih u Tabeli 12 možemo konstatovati da je mišljenje o zastupljenosti narkomanije u školi u najvećoj meri povezano sa nošenjem oružja.

Bežanje iz škole i školski uspeh kao faktori delinkvencije

Bežanje iz škole i delinkventno ponašanje

Od ukupno 1340 ispitanika, 58,2% je odgovorilo da nikada nisu bežali iz škole, dok je 41,8% odgovorilo potvrdno.

a) Bežanje iz škole i delinkvencija u širem i užem smislu

Među ispitanicima koji nikada nisu bežali iz škole 87,3% je označilo neki oblik delinkventnog ponašanja, dok je u kategoriji onih koji su bežali iz škole 97,1% ispitanika navelo da su ispoljili neki vid delinkvencije u širem smislu (Tabela 13).

Tabela 13: Bežanje iz škole i delinkvencija u širem smislu

Bežanje iz škole		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne, nikada	N	99	681	780
	%	12,7	87,3	100,0
Da	N	16	544	560
	%	2,9	97,1	100,0
Ukupno	N	115	1225	1340
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 40,190; df=1; p=0,000$$

Povezanost bežanja iz škole, kao rizičnog faktora, sa delinkvencijom u širem smislu je statistički značajna na visokom nivou ($p=0,000$) (Tabela 13).

Kada iz razmatranja isključimo rizična ponašanja (konzumiranje alkohola i/ili droge i ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta), možemo uočiti mnogo manji procenat potvrđenih odgovora o delinkventnom ponašanju među ispitanicima koji nisu bežali iz škole (54,9%) u odnosu na one koji su odgovorili da su bežali iz škole (76,6%) (Tabela 14).

Tabela 14: Bežanje iz škole i delinkvencija u užem smislu

Bežanje iz škole		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne, nikada	N	352	428	780
	%	45,1	54,9	100,0
Da	N	131	429	560
	%	23,4	76,6	100,0
Ukupno	N	483	857	1340
	%	36,0	64,0	100,0

$$\chi^2 = 66,802; df=1; p=0,000$$

Postoji statistički značajna povezanost koja je, kao i kod delinkvencije u širem smislu, na visokom nivou ($p=0,000$).

b) Bežanje iz škole i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanjem povezanosti varijable bežanje iz škole sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja, ustanovljena je statistička značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$) za varijable pisanje grafita, vandalizam; krađa iz prodavnice; nošenje oružja; učestvovanje u grupnoj tuči na javnom mestu; ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta; trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu; konzumiranje alkohola; konzumiranje droge, dok je statistička značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) utvrđena za varijable provala u zgradu kako bi se ukralo nešto; nanošenje povrede drugome u tuči (Tabela 15).

Tabela 15: Bežanje iz škole i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblik delinkventnog ponašanja	χ^2	df	p
Pisanje grafita	56,160	1	0,000
Vandalizam	52,841	1	0,000
Krađa iz prodavnice	13,906	1	0,000
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	4,890	1	0,027
Krađa bicikla	0,053	1	0,817
Krađa motora ili automobila	2,518	1	0,113
Krađa iz automobila	0,324	1	0,569
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	1,466	1	0,226
Krađa (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje)	2,666	1	0,103
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	32,222	1	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	18,302	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	5,780	1	0,016
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	14,919	1	0,000
Zlostavljanje životinja	1,012	1	0,315
Konzumiranje alkohola	59,493	1	0,000
Konzumiranje droge	38,913	1	0,000
Ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta	28,365	1	0,000

Na osnovu vrednosti hi kvadrat testa prikazanih u Tabeli 15 možemo konstatovati da je bežanje iz škole u najvećoj meri povezano sa rizičnim ponašanjem maloletnih lica i delinkvencijom manje društvene opasnosti, kao što su konzumiranje alkohola, pisanje grafita i vandalizam.

Uspeh u školi i delinkventno ponašanje

Raspodela uzorka prema školskom uspehu je u okviru istraživanja izvršena na osnovu lične ocene ispitanika o sopstvenim postignućima. Stoga je umesto standardnih numeričkih kategorija na skali od 1-5 korišćeno sedam opisnih kategorija rangiranih od „loš, verovatno najgori u razredu“, do „odličan, verovatno najbolji u razredu“. Najveći procenat ispitanika svrstava svoj školski uspeh u „zlatnu sredinu“, odnosno prosečan uspeh (34,9%), dok među ekstremima imamo zanimljivu situaciju: svega 12 ispitanika (0,9% uzorka) smatra da je njihov školski uspeh „loš, verovatno najgori u razredu“, dok je epitetom „odličan, verovatno najbolji u razredu“ svoj uspeh opisalo 295 ispitanika (22%).

a) Uspeh u školi i delinkvencija u širem i užem smislu

U kategorijama ispitanika sa lošijim uspehom u školi možemo primetiti nešto veću zastupljenost pozitivnih odgovora o ispoljavanju delinkventnog ponašanja u odnosu na kategorije ispitanika koji smatraju da je njihov uspeh u školi bolji. U kategoriji „loš, verovatno najgori u razredu“, 91,7% ispitanika je odgovorilo da su se ponašali delinkventno u širem smislu, u kategoriji „dosta ispod proseka“ svi ispitanici (100%) su naveli da su vršili delinkventno ponašanje, a među onima koji svoj uspeh označavaju sa „ispod proseka“ 96,6% je odgovorilo da je vršilo delinkventno ponašanje. Među ispitanicima sa prosečnim uspehom, 92,7% je odgovorilo potvrdno na pitanje o delinkventnom ponašanju u širem smislu. U grupi ispitanika koji ocenjuju svoj uspeh sa „iznad proseka“ 93,3% je navelo da je vršilo delinkventno ponašanje, u kategoriji „dosta iznad proseka“ 84,9%, a među ispitanicima koji sebe smatraju najuspešnijim (kategorija „odličan, ja sam verovatno najbolji u razredu“) 91,2% je odgovorilo da se ponašalo delinkventno (Tabela 16).

Tabela 16: Uspeh u školi i delinkvencija u širem smislu

Uspeh u školi		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Loš, ja sam verovatno najgori u razredu	N	1	11	12
	%	8,3	91,7	100,0
Dosta ispod proseka	N	0	21	21
	%	0,0	100,0	100,0

Uspeh u školi		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ispod proseka	N	2	56	58
	%	3,4	96,6	100,0
Prosečan	N	34	434	468
	%	7,3	92,7	100,0
Iznad proseka	N	17	237	254
	%	6,7	93,3	100,0
Dosta iznad proseka	N	35	197	232
	%	15,1	84,9	100,0
Odličan, ja sam verovatno najbolji u razredu	N	26	269	295
	%	8,8	91,2	100,0
Ukupno	N	115	1225	1340
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2 = 18,641$; $df = 6$; $p = 0,005$

Ispitivanjem povezanosti uspeha u školi sa delinkvencijom u širem smislu utvrđena je statistička značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$).

Kada je reč o delinkvenciji u užem smislu, od ispitanika koji svoj uspeh označavaju kao loš 66,7% je odgovorilo da je vršilo delinkventno ponašanje u užem smislu. U kategoriji „dosta ispod proseka“ delinkvenciju je vršilo 71,4% ispitanika, a u kategoriji „ispod proseka“ 86,2% ispitanika. Među ispitanicima sa prosečnim uspehom, 67,9% je potvrdno odgovorilo na pitanje o delinkvenciji, što je označilo i 63,8% ispitanika u kategoriji „iznad proseka“, 57,8% ispitanika sa uspehom „dosta iznad proseka“ i 57,6% onih koji ocenjuju svoj uspeh kao „odličan“ (Tabela 17).

Tabela 17: Uspeh u školi i delinkvencija u užem smislu

Uspeh u školi		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Loš, ja sam verovatno najgori u razredu	N	4	8	12
	%	33,3	66,7	100,0
Dosta ispod proseka	N	6	15	21
	%	28,6	71,4	100,0

Uspeh u školi		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ispod proseka	N	8	50	58
	%	13,8	86,2	100,0
Prosečan	N	150	318	468
	%	32,1	67,9	100,0
Iznad proseka	N	92	162	254
	%	36,2	63,8	100,0
Dosta iznad proseka	N	98	134	232
	%	42,2	57,8	100,0
Odličan, ja sam verovatno najbolji u razredu	N	125	170	295
	%	42,4	57,6	100,0
Ukupno	N	483	857	1340
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi^2 = 25,235$; $df = 6$; $p = 0,000$

Istraživanjem je ustanovljena statistička značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$), koja je nešto veća u odnosu na delinkvenciju u širem smislu.

b) Uspeh u školi i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanjem povezanosti varijable uspeh u školi sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja, ustanovljena je statistička značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$) za varijable učestvovanje u grupnoj tuči; vandalizam; pisanje grafita; nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca; nanošenje povrede drugome u tuči; konzumiranje droge; konzumiranje alkohola; krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje); provala u zgradu kako bi se ukrado nešto; dok je statistička značajnost na nižem nivou ($p < 0,050$) utvrđena za varijable trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu i krađa motora ili automobila (Tabela 18).

Tabela 18: Uspeh u školi i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblik delinkventnog ponašanja	χ^2	df	p
Pisanje grafita	30,291	6	0,000
Vandalizam	37,716	6	0,000
Krađa iz prodavnice	11,256	6	0,081

Oblik delinkventnog ponašanja	χ^2	df	p
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	22,117	6	0,001
Krađa bicikla	5,027	6	0,540
Krađa motora ili automobila	12,603	6	0,050
Krađa iz automobila	3,774	6	0,707
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	3,585	6	0,733
Krađa (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje)	23,256	6	0,001
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	28,544	6	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	38,230	6	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	25,689	6	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	15,556	6	0,016
Zlostavljanje životinja	8,008	6	0,237
Konzumiranje droge	24,718	6	0,000
Konzumiranje alkohola	24,718	6	0,000
Ilegalno preuzimanje sadržaja sa interneta	6,817	6	0,338

Intenzitet povezanosti sa uspehom u školi je nešto veći za varijable *učestvovanje u grupnoj tuči, vandalizam, i pisanje grafita* (Tabela 18).

Ponavljjanje razreda i delinkventno ponašanje

Od 1340 ispitanika, 97,5% je odgovorilo da nije nikada ponavljalo razred, dok je svega 34 ispitanika (2,5%) dalo potvrđan odgovor na ovo pitanje.

a) Ponavljjanje razreda i delinkvencija u širem i užem smislu

U kategoriji ispitanika koji nikada nisu ponavljali razred 91,3% je navelo da su ispoljili neki oblik delinkventnog ponašanja u širem smislu. Među onima koji su ponavljali razred kod 94,1% ispitanika je prisutna delinkvencija u širem smislu (Tabela 19).

Tabela 19: Ponavljanje razreda i delinkvencija u širem smislu

Ponavljanje razreda		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne, nikada	N	113	1193	1306
	%	8,7	91,3	100,0
Da	N	2	32	34
	%	5,9	94,1%	100,0
Ukupno	N	115	1225	1340
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2 = 0,324; df=1; p=0,430$$

Analizom podataka je ustanovljeno da nema statistički značajne povezanosti između ponavljanja razreda i maloletničke delinkvencije u širem smislu.

Kada iz razmatranja izuzmemo rizična ponašanja maloletnih lica, poput konzumiranja alkohola/droge i ilegalnog skidanja muzike i filmova sa interneta, delinkventno ponašanje u užem smislu je prisutno kod 64% ispitanika. Od ispitanika koji nisu ponavljali razred 63,7% je označilo prisutnost delinkvencije u užem smislu, dok je u kategoriji onih koji su ponavljali razred 73,5% prijavilo neki oblik maloletničke delinkvencije (Tabela 20).

Tabela 20: Ponavljanje razreda i delinkvencija u užem smislu

Ponavljanje razreda		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne, nikada	N	474	832	1306
	%	36,3	63,7	100,0
Da	N	9	25	34
	%	26,5	73,5	100,0
Ukupno	N	483	857	1340
	%	36,0	64,0	100,0

$$\chi^2 = 1,387; df=1; p=0,159$$

Nije utvrđena statistički značajna povezanost ni između ponavljanja razreda i maloletničke delinkvencije u užem smislu.

b) Ponavljanje razreda i pojedinačni oblici delinkvencije

Ispitivanje povezanosti varijable ponavljanje razreda sa pojedinačnim oblicima delinkventnog ponašanja pokazuje statističku značajnost na visokom nivou ($p < 0,010$) za varijable krađa motora ili automobila; nošenje oružja; učestvovanje u grupnoj tuči na javnom mestu; trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu.

Tabela 21: Ponavljanje razreda i pojedinačni oblici delinkvencije

Oblik delinkventnog ponašanja	χ^2	df	P
Pisanje grafita	2,045	1	0,153
Vandalizam	2,206	1	0,137
Krađa iz prodavnice	1,000	1	0,317
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	3,050	1	0,081
Krađa bicikla	0,046	1	0,829
Krađa motora ili automobila	14,829	1	0,004
Krađa iz automobila	1,415	1	0,234
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	0,497	1	0,481
Krađa (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje)	0,087	1	0,768
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	15,268	1	0,001
Učestvovanje u grupnoj tuči	7,754	1	0,005
Nanošenje povrede drugome u tuči	1,389	1	0,239
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	13,751	1	0,003
Zlostavljanje životinja	0,084	1	0,800
Konzumiranje alkohola	0,691	1	0,406
Konzumiranje droge	0,057	1	0,812
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	1,415	1	0,234

Zaključak

U ovom delu je ispitivana povezanost delinkventnog ponašanja maloletnih lica sa varijablama koje opisuju školsko okruženje. Ovim varijablama su označeni faktori rizika školske sredine koji bi mogli biti povezani sa delinkvencijom, a koje možemo podeliti na spoljašnje, odnosno faktore u vezi sa mišljenjem ispitanika o prisustvu delinkvencije u školi (mišljenje maloletnih lica o zastupljenosti krađa u školi, fizičkog nasilja između učenika, vandalizma i narkomanije) i faktore koji se odnose na ponašanja samih maloletnih lica (bežanje iz škole, školski uspeh, ponavljanje razreda).

Kada je reč o maloletničkoj delinkvenciji u širem smislu, rezultati su pokazali statističku značajnost na visokom nivou za varijable mišljenje o zastupljenosti tuča u školi, mišljenje o zastupljenosti narkomanije u školi, bežanje iz škole i uspeh u školi. Kada iz razmatranja isključimo rizična ponašanja maloletnih lica – konzumiranje alkohola i/ili droge i ilegalno preuzimanje sadržaja putem interneta (maloletnička delinkvencija u užem smislu), statistička značajnost na visokom nivou je utvrđena za varijable mišljenje o zastupljenosti narkomanije u školi, bežanje iz škole i uspeh u školi, dok je za varijablu mišljenje o zastupljenosti krađa u školi statistička značajnost na nižem nivou.

Analiza podataka je pokazala da su mišljenje o zastupljenosti narkomanije u školi, bežanje iz škole i uspeh u školi u statistički značajnoj vezi sa većim brojem pojedinačnih oblika maloletničke delinkvencije, u poređenju sa drugim varijablama koje označavaju rizike u školskom okruženju. U tom smislu, posebno se izdvaja veza između mišljenja o zastupljenosti narkomanije u školi sa nošenjem oružja (palica, nož, pištolj, lanci), sa učestvovanjem u trgovini drogom i konzumiranjem droge. Uz to, dobijeni podaci ukazuju na posebno izraženu vezu bežanja iz škole i lošeg uspeha sa lakšim oblicima delinkvencije, poput pisanja grafita, vandalizma i konzumiranja alkohola i droge, ali i sa težim oblicima poput nošenja oružja i učestvovanja u grupnoj tuči.

LJILJANA STEVKOVIĆ

Nedozvoljena ponašanja u komšiluku i maloletnička delinkvencija

Standardizovani instrument koji je korišćen u ovom istraživanju u sebi je sadržao i nekoliko skala kojima je ispitivano mišljenje ispitanika o određenim okolnostima iz njihovog okruženja. Jedna od takvih skala je i skala kojom su ispitanici ispitivani o negativnim i pozitivnim aspektima njihovog neposrednog socijalnog okruženja, odnosno komšiluka. U pitanju je četvorostepena skala Likertovog tipa koja sadrži po dva stepena slaganja i neslaganja sa tvrdnjom: od potpuno se ne slažem do potpuno se slažem. Skala je obuhvatila jedanaest tvrdnji, od kojih se tri odnose na prisustvo nedozvoljenih ponašanja u komšiluku: kriminaliteta, u smislu različitih krivičnih dela, i konkretnije, trgovine drogom i tuča. Shodno tome, u ovom tekstu akcenat je upravo na ove tri kriminalne aktivnosti u komšiluku.

Naime, u ovom tekstu su prikazani rezultati analize odnosa prisustva kriminaliteta, trgovine drogom i tuča u komšiluku (prema oceni ispitanika), sa jedne strane, i delinkvencije u širem i u užem smislu, sa druge strane. Još konkretnije, prikazani su rezultati odnosa prisustva ova tri nedozvoljena ponašanja u komšiluku, na jednoj, i pojedinačnih delinkventnih (delinkvencija u užem smislu) i rizičnih ponašanja, na drugoj strani. Kada je u pitanju delinkvencija u širem i užem smislu, kao i pojedinačna delinkventna ponašanja, prikazani rezultati se odnose na tzv. prevalencu u toku života, odnosno delinkventno ponašanje ispoljeno u bilo kom periodu života, a do momenta ispitivanja.

Kada je u pitanju prisustvo nekog od ispitivanih nedozvoljenih ponašanja u komšiluku, najviše ispitanika se, delimično ili u potpunosti, složilo sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo trgovine drogom (26,8%) i mnogo kriminaliteta (26,2%), a nešto manje da u komšiluku ima mnogo tuča (22,2%) (Tabela 1).

Tabela 1: Nedoželjena ponašanja u komšiluku

Oblici nedoželjenih ponašanja		U potpu- nosti se ne slažem	Deli- mično se ne slažem	Deli- mično se sla- žem	U pot- puno- sti se slažem	Uku- pno
		N	%	N	%	N
U mom komšiluku ima mnogo kriminala	N	653	335	208	143	1339
	%	48,8	25,0	15,5	10,7	100,0
U mom komšiluku ima mnogo dilovanja droge	N	742	238	201	158	1339
	%	55,4	17,8	15,0	11,8	100,0
U mom komšiluku ima mnogo tuča	N	748	293	188	110	1339
	%	55,9	21,9	14,0	8,2	100,0

Prisustvo kriminaliteta u komšiluku i delinkvencija u širem i užem smislu

Rezultati istraživanja pokazuju da se više maloletnih lica koja su se, delimično (91,3%) ili u potpunosti (95,2%), složila sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo kriminaliteta, izjasnilo da su se ponašali delinkventno u širem smislu nego maloletnih lica koja se sa ovom tvrdnjom nisu složila, u potpunosti (89,3%) ili delimično (91,3%) (Tabela 2). Shodno tome, rezultati istraživanja pokazuju statistički značajnu povezanost između prisustva kriminaliteta u komšiluku maloletnih lica i delinkvencije u širem smislu ($p=0,011$).

Tabela 2: Prisustvo kriminaliteta u komšiluku i delinkvencija u širem smislu

Mnogo izvršenih krivičnih dela u komšiluku		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
U potpunosti se ne slažem	N	70	583	653
	%	10,7	89,3	100,0
Delimično se ne slažem	N	29	306	335
	%	8,7	91,3	100,0
Delimično se slažem	N	10	198	208
	%	4,8	95,2	100,0
U potpunosti se slažem	N	6	137	143
	%	4,2	95,8	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2=11,082$; $df=3$; $p=0,011$

Razlike između maloletnih lica koja se u potpunosti ne slažu (58,2%) sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo izvršenih krivičnih dela i onih koja se u potpunosti slažu sa ovom tvrdnjom (74,1%) su izraženije kod delinkvencije u užem smislu nego kod delinkvencije u širem smislu (Tabela 3). Shodno tome, maloletna lica koja se slažu sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo izvršenih krivičnih dela znatno više su se ponašala delinkventno u užem smislu od maloletnih lica koja se ne slažu sa ovom tvrdnjom. Utvrđena značajnost veze između prisustva kriminaliteta u komšiluku i delinkvencije u užem smislu je na nešto višem nivou nego kod delinkvencije u širem smislu ($p=0,000$).

Tabela 3: Prisustvo kriminaliteta u komšiluku i delinkvencija u užem smislu

Mnogo izvršenih krivičnih dela u komšiluku		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
U potpunosti se ne slažem	N	273	380	653
	%	41,8	58,2	100,0
Delimično se ne slažem	N	122	213	335
	%	36,4	63,6	100,0
Delimično se slažem	N	50	158	208
	%	24,0	76,0	100,0
U potpunosti se slažem	N	37	106	143
	%	25,9	74,1	100,0
Ukupno	N	482	857	1339
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi^2= 28,864$; $df=3$; $p=0,000$

Prisustvo kriminaliteta u komšiluku i delinkvencija u užem smislu: pojedinačna delinkventna ponašanja

Velika zastupljenost kriminaliteta u komšiluku, kao faktora delinkventnog ponašanja maloletnih lica, u ovom istraživanju se pokazala značajnom za većinu ispitivanih pojedinačnih ponašanja, osim za tri oblika krađe (krađa bicikla, krađa stvari iz automobila i krađa izvršena bez upotrebe oružja, sile, pretnje silom) i zlostavljanje životinja. Naime, maloletna lica koja su se složila (delimično ili u potpunosti) sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo kriminaliteta, znatno više su se, u odnosu na maloletna lica koja se nisu složila sa ovom tvrdnjom (delimično ili u potpunosti), izjašnjavala da su ispoljila neko od ispitivanih ponašanja: pisanje grafita, vandalizam, četiri oblika krađe (krađa iz prodavnice, provalna krađa, krađa motora/automobila i krađa izvršena upotrebom oružja,

sile ili pretnje), nošenje oružja, učestvovanje u grupnoj tuči, nanošenje povreda nekome u tuči i prodaja ili pomoć drugome u prodaji droge (Tabela 4).

Tabela 4: Prisustvo kriminaliteta u komšiluku i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblik delinkventnog ponašanja	U komšiluku ima mnogo izvršenih krivičnih dela							
	U potpunosti se ne slažem		Delimično se ne slažem		Delimično se slažem		U potpunosti se slažem	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	30,0 (196)	70,0 (457)	33,1 (111)	66,9 (224)	46,2 (96)	53,8 (112)	50,3 (72)	49,7 (71)
Vandalizam*	7,0 (46)	93,0 (607)	11,6 (39)	88,4 (296)	21,6 (45)	78,4 (163)	24,5 (35)	75,5 (108)
Krađa iz prodavnice*	19,3 (126)	80,7 (527)	26,6 (89)	73,4 (246)	38,5 (80)	61,5 (128)	28,0 (40)	72,0 (103)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	0,3 (2)	99,7 (650)	0,6 (2)	99,4 (333)	3,9 (8)	96,1 (199)	2,8 (4)	97,2 (139)
Krađa bicikla	6,0 (39)	94,0 (614)	6,9 (23)	93,1 (312)	6,8 (14)	93,2 (193)	10,5 (15)	89,5 (128)
Krađa motora ili automobila*	2,6 (17)	97,4 (636)	1,5 (5)	98,5 (330)	4,8 (10)	95,2 (198)	7,7 (11)	92,3 (132)
Krađa iz automobila	6,3 (47)	93,7 (612)	4,8 (16)	95,2 (319)	8,7 (18)	91,3 (190)	10,5 (15)	89,5 (128)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje *	0,7 (3)	99,3 (650)	0,6 (2)	99,4 (333)	3,4 (7)	96,6 (201)	5,6 (8)	94,4 (135)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	8,1 (53)	91,9 (600)	11,9 (40)	88,1 (295)	12,6 (26)	87,4 (181)	12,7 (18)	87,3 (124)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	5,8 (38)	94,2 (614)	9,0 (30)	91,0 (305)	20,7 (43)	79,3 (165)	28,7 (41)	71,3 (102)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	9,6 (63)	90,4 (590)	12,2 (41)	87,8 (294)	18,3 (38)	81,7 (170)	25,9 (31)	74,1 (106)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	2,1 (14)	97,9 (639)	2,7 (9)	97,3 (326)	8,8 (17)	91,8 (191)	15,4 (22)	84,6 (121)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	2,0 (13)	98,0 (640)	3,3 (11)	96,7 (324)	9,1 (19)	90,9 (189)	12,6 (18)	87,4 (125)
Zlostavljanje životinja	10,6 (69)	89,4 (584)	9,9 (33)	90,1 (302)	11,1 (23)	88,9 (185)	10,5 (15)	89,5 (128)

* $p < 0,010$

Pri tome, kod svih ovih delinkventnih ponašanja za koja je utvrđena značajna povezanost sa prisustvom kriminaliteta u komšiluku značajnost veze je na visokom nivou ($p < 0,010$). Međutim, u slučaju provalne krađe (provala u zgradu kako bi se nešto ukralo) i krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje silom, treba uzeti sa rezervom nalaze o povezanosti sa prisustvom kriminaliteta u komšiluku zbog malog broja slučajeva u pojedinim kategorijama.¹

Prisustvo kriminaliteta u komšiluku i rizična ponašanja

Kada je u pitanju rizično ponašanje, rezultati istraživanja pokazuju da su se maloletna lica koja se slažu (delimično ili potpuno) sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo kriminaliteta više izjašnjavala da su konzumirala alkohol i/ili drogu i ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta od onih maloletnih lica koja se nisu složila (delimično ili u potpunosti) sa ovom tvrdnjom (Tabela 5).

Tabela 5: Prisustvo kriminaliteta u komšiluku i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	U komšiluku ima mnogo izvršenih krivičnih dela							
	U potpunosti se ne slažem		Delimično se ne slažem		Delimično se slažem		U potpunosti se slažem	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Konzumiranje alkohola*	76,1 (497)	23,9 (156)	79,7 (267)	20,3 (68)	87,0 (181)	13,0 (27)	85,3 (122)	14,7 (21)
Konzumiranje droge*	14,9 (97)	85,1 (556)	20,6 (69)	79,4 (266)	36,1 (75)	63,9 (133)	35,7 (51)	64,3 (92)
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta*	52,5 (342)	47,5 (310)	59,1 (198)	40,9 (137)	69,7 (145)	30,3 (63)	60,8 (87)	39,2 (56)

* $p < 0,010$

Shodno tome, rezultati istraživanja pokazuju statistički značajnu povezanost između prisustva kriminaliteta u komšiluku ispitanika, sudeći prema njihovoj proceni, i ispitivanih rizičnih ponašanja, koja je na visokom nivou značajnosti ($p < 0,010$).

¹ Ograničenje kod ova dva delinkventna ponašanja se odnosi na sve, u nastavku prikazane, tabele sa rezultatima ukrštanja nedozvoljenih ponašanja u komšiluku ispitanika i pojedinačnih delinkventnih ponašanja.

Trgovina drogom u komšiluku i delinkvencija u širem i užem smislu

Istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između prisustva trgovine drogom u komšiluku ispitanika i delinkvencije u širem smislu, koja je na visokom nivou značajnosti ($p=0,000$). Naime, delinkvencija u širem smislu je zastupljenija kod maloletnih lica koja se, delimično (98,0%) ili u potpunosti (96,2%), slažu sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo trgovine drogom, nego kod maloletnih lica koja se delimično (91,6%) ili u potpunosti (88,5%) ne slažu sa ovom tvrdnjom (Tabela 6).

Tabela 6: Prisustvo trgovine drogom u komšiluku i delinkvencija u širem smislu

U mom komšiluku ima mnogo dilovanja droge		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
U potpunosti se ne slažem	N	85	657	742
	%	11,5	88,5	100,0
Delimično se ne slažem	N	20	218	238
	%	8,4	91,6	100,0
Delimično se slažem	N	4	197	201
	%	2,0	98,0	100,0
U potpunosti se slažem	N	6	152	158
	%	3,8	96,2	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2=23,546$; $df=3$; $p=0,000$

Isto tako, rezultati istraživanja pokazuju statistički značajnu povezanost između prisustva trgovine drogom u komšiluku i delinkvencije u užem smislu ($p=0,000$). Shodno tome, delinkvencija u užem smislu je zastupljenija kod maloletnih lica koja se delimično (73,6%) ili u potpunosti (75,9%) slažu sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo trgovine drogom nego kod maloletnih lica koja se sa ovom tvrdnjom ne slažu, delimično (66,4%) ili u potpunosti (58,1%) (Tabela 7).

Tabela 7: Prisustvo trgovine drogom u komšiluku i delinkvencija u užem smislu

U mom komšiluku ima mnogo dilovanja droge		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
U potpunosti se ne slažem	N	311	431	742
	%	41,9	58,1	100,0
Delimično se ne slažem	N	80	158	238
	%	33,6	66,4	100,0
Delimično se slažem	N	53	148	201
	%	26,4	73,6	100,0
U potpunosti se slažem	N	38	120	158
	%	24,1	75,9	100,0
Ukupno	N	482	857	1339
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi^2=29,738$; $df=3$; $p=0,000$

Prisustvo trgovine drogom u komšiluku i delinkvencija u užem smislu: pojedinačna delinkventna ponašanja

Kada se govori o pojedinačnim delinkventnim ponašanjima, koja čine delinkvenciju u užem smislu, osim u slučaju krađe bicikla i zlostavljanja životinja, kod svih drugih ispitivanih ponašanja utvrđena je statistički značajna povezanost sa prisustvom trgovine drogom u komšiluku ispitanika. Naime, znatno više maloletnih lica koja se slažu sa tvrdnjom (delimično ili u potpunosti) da u njihovom komšiluku ima mnogo trgovine drogom od onih koji se ne slažu s ovom tvrdnjom, izjasnila su se da su ispoljila jedno ili više od ispitivanih ponašanja: pisanje grafita, vandalizam, četiri oblika krađe (krađa iz prodavnice, krađa motora/automobila, krađa iz automobila i krađa izvršena upotrebom oružja, sile, pretnje), nošenje oružja, učestvovanje u grupnoj tuči, nanošenje povreda nekome u tuči i prodaja/pomoć drugome da proda drogu (Tabela 8).

Tabela 8: Prisustvo trgovine drogom u komšiluku i pojedini oblici delinkvencije u užem smislu

Oblik delinkventnog ponašanja	U mom komšiluku ima mnogo dilovanja droge							
	U potpunosti se ne slažem		Delimično se ne slažem		Delimično se slažem		U potpunosti se slažem	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	28,3 (210)	71,7 (532)	37,8 (90)	62,2 (148)	46,3 (93)	53,7 (108)	51,9 (82)	48,1 (76)
Vandalizam*	7,3 (54)	92,7 (688)	14,3 (34)	85,7 (204)	20,4 (41)	79,6 (160)	22,8 (36)	77,2 (122)
Krađa iz prodavnice*	21,4 (159)	78,6 (583)	24,4 (58)	75,6 (180)	32,8 (66)	67,2 (135)	32,9 (52)	67,1 (106)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	0,4 (3)	99,6 (738)	0,0 (0)	100,0 (238)	4,0 (8)	96,0 (192)	3,2 (5)	96,8 (153)
Krađa bicikla	5,5 (41)	94,5 (701)	6,7 (16)	93,3 (222)	8,5 (17)	91,5 (183)	10,8 (17)	89,2 (141)
Krađa motora ili automobila**	2,3 (17)	97,7 (725)	2,5 (6)	97,5 (232)	4,5 (9)	95,5 (192)	7,0 (11)	93,0 (147)
Krađa iz automobila**	5,9 (44)	94,1 (698)	4,2 (10)	95,8 (228)	10,4 (21)	89,6 (180)	9,5 (15)	90,5 (143)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje*	0,4 (3)	99,6 (739)	0,4 (1)	99,6 (237)	3,5 (7)	96,5 (194)	5,7 (9)	94,3 (149)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje) *	7,7 (57)	92,3 (685)	10,1 (24)	89,9 (214)	17,0 (34)	83,0 (166)	14,0 (22)	86,0 (135)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	5,8 (43)	94,2 (698)	12,2 (29)	87,8 (209)	19,9 (40)	80,1 (161)	25,3 (40)	74,7 (118)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	9,4 (70)	90,6 (672)	13,0 (31)	87,0 (207)	17,4 (35)	82,6 (166)	27,2 (43)	72,8 (115)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	1,8 (13)	98,2 (729)	2,5 (6)	97,5 (232)	11,4 (23)	88,6 (178)	12,7 (20)	87,3 (138)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	2,4 (16)	97,6 (726)	2,9 (7)	97,1 (231)	6,5 (13)	93,5 (188)	15,8 (25)	84,2 (133)
Zlostavljanje životinja	(10,9) (81)	89,1 (661)	7,6 (18)	92,4 (220)	12,4 (25)	87,6 (176)	10,1 (16)	89,9 (142)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Osim u slučaju krađe motora/automobila i krađe iz automobila, gde je utvrđena značajnost veze na nešto nižem nivou ($p < 0,050$), kod ostalih delinkventnih ponašanja značajnost veze sa prisustvom trgovine drogom u komšiluku je na visokom nivou ($p < 0,010$).

Prisustvo trgovine drogom u komšiluku i rizična ponašanja

Istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između trgovine drogom u komšiluku i sva tri ispitivana rizična ponašanja. Naime, maloletna lica koja se delimično ili u potpunosti slažu sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo trgovine drogom znatno više su se izjašnjavala da su konzumirala drogu i/ili alkohol i da su ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta, od maloletnih lica koja se, delimično ili u potpunosti, ne slažu sa ovom tvrdnjom (Tabela 9).

Tabela 9: Prisustvo trgovine drogom u komšiluku i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizična ponašanja	U mom komšiluku ima mnogo dilovanja droge							
	U potpunosti se ne slažem		Delimično se ne slažem		Delimično se slažem		U potpunosti se slažem	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Konzumiranje alkohola*	74,4 (552)	25,6 (190)	83,2 (198)	16,8 (40)	89,6 (180)	10,4 (21)	86,7 (137)	13,3 (21)
Konzumiranje droge*	15,1 (112)	84,9 (630)	22,7 (54)	77,3 (184)	30,3 (61)	69,7 (140)	41,1 (65)	58,9 (93)
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta*	53,0 (393)	47,0 (348)	59,2 (141)	40,8 (91)	67,7 (136)	32,3 (65)	64,6 (132)	35,4 (56)

* $p < 0,010$

Kod sva tri ispitivana rizična ponašanja utvrđena značajnost veze sa prisustvom trgovine drogom u komšiluku ispitanika je na visokom nivou ($p < 0,000$).

Fizičko nasilje u komšiluku i delinkvencija u širem i užem smislu

Rezultati istraživanja pokazuju statistički značajnu povezanost između prisustva fizičkog nasilja u komšiluku i delinkvencije maloletnih lica u širem smislu ($p = 0,000$). Naime, maloletna lica koja se slažu sa tvrdnjom da u njihovom komši-

luku ima mnogo tuča (96,8% delimično i 96,4% u potpunosti), znatno više su se izjasnili da su se ponašala delinkventno u širem smislu od maloletnih lica koja se sa ovom tvrdnjom ne slažu (92,8% delimično i 88,8% potpuno) (Tabela 10).

Tabela 10: Prisustvo tuča u komšiluku i delinkvencija u širem smislu

Mnogo tuča u komšiluku		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
U potpunosti se ne slažem	N	84	664	748
	%	11,2	88,8	100,0
Delimično se ne slažem	N	21	272	293
	%	7,2	92,8	100,0
Delimično se slažem	N	6	182	188
	%	3,2	96,8	100,0
U potpunosti se slažem	N	4	106	110
	%	3,6	96,4	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2=17,813$; $df=3$; $p=0,000$

Takođe, utvrđena je statistički značajna povezanost, na visokom nivou značajnosti, i između prisustva fizičkog nasilja u komšiluku, koje se manifestuje čestim tučama između pojedinaca i grupa, i delinkvencije u užem smislu ($p=0,000$). Naime, razlika između maloletnih lica koji se u potpunosti slažu sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo tuča i onih koji se u potpunosti ne slažu sa ovom tvrdnjom je 19,9% (Tabela 11).

Tabela 11: Prisustvo tuča u komšiluku i delinkvencija u užem smislu

Mnogo tuča u komšiluku		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
U potpunosti se ne slažem	N	322	426	748
	%	43,0	57,0	100,0
Delimično se ne slažem	N	86	207	293
	%	29,4	70,6	100,0
Delimično se slažem	N	45	143	188
	%	23,9	76,1	100,0
U potpunosti se slažem	N	29	81	110
	%	26,4	73,6	100,0
Ukupno	N	482	857	1339
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi^2=38,059$; $df=3$; $p=0,000$

Prisustvo fizičkog nasilja u komšiluku i delinkvencija u užem smislu: pojedinačna delinkventna ponašanja

Kada su u pitanju pojedinačna delinkventna ponašanja, koja čine delinkvenciju u užem smislu, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između prisustva fizičkog nasilja u komšiluku i većine ispitivanih ponašanja, izuzev zlostavljanja životinja i tri oblika krađe (krađa iz prodavnice, krađa iz automobila i krađa izvršena bez upotrebe oružja, sile ili pretnje silom). Maloletna lica koja se, u potpunosti ili delimično, slažu sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo tuča znatno više su se izjašnjavala da su ispoljila jedno ili više ispitivanih ponašanja (osim navedena četiri) od maloletnih lica koja se delimično ili u potpunosti ne slažu sa ovom tvrdnjom (Tabela 12).

Tabela 12: Tuče u komšiluku i pojedini oblici delinkvencije u užem smislu

Oblik delinkventnog ponašanja	U komšiluku ima mnogo tuča							
	U potpunosti se ne slažem		Delimično se ne slažem		Delimično se slažem		U potpunosti se slažem	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	28,6 (214)	71,4 (534)	39,9 (117)	60,1 (176)	47,3 (89)	52,7 (99)	50,0 (55)	50,0 (55)
Vandalizam*	6,7 (50)	93,3 (698)	13,0 (38)	87,0 (255)	25,0 (47)	75,0 (141)	27,3 (30)	72,7 (80)
Krađa iz prodavnice*	21,1 (158)	78,9 (590)	27,0 (79)	73,0 (214)	34,0 (64)	66,0 (124)	30,9 (34)	69,1 (76)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	0,5 (4)	99,5 (744)	0,0 (0)	100,0 (292)	5,3 (10)	94,7 (177)	1,8 (2)	98,2 (108)
Krađa bicikla	6,4 (48)	93,6 (700)	6,1 (18)	93,9 (275)	7,5 (14)	92,5 (173)	10,0 (11)	90,0 (99)
Krađa motora ili automobila**	2,3 (17)	97,7 (731)	2,7 (8)	97,3 (275)	6,4 (12)	93,6 (176)	5,5 (6)	94,5 (104)
Krađa iz automobila	5,7 (43)	94,3 (705)	7,5 (22)	92,5 (271)	9,0 (17)	91,0 (171)	7,3 (8)	92,7 (102)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje*	0,5 (44)	99,5 (744)	1,7 (5)	98,3 (288)	12,7 (5)	97,3 (183)	5,5 (5)	94,5 (104)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	9,1 (68)	90,9 (680)	10,6 (31)	89,4 (262)	12,4 (23)	87,6 (163)	13,6 (15)	86,4 (95)

Oblik delinkventnog ponašanja	U komšiluku ima mnogo tuča							
	U potpunosti se ne slažem		Delimično se ne slažem		Delimično se slažem		U potpunosti se slažem	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	5,9 (44)	94,1 (703)	12,6 (37)	87,4 (256)	21,3 (40)	78,7 (148)	28,2 (31)	71,8 (79)
Učestvovanje u grupnoj tuči	9,4 (63)	91,6 (685)	13,3 (39)	86,7 (254)	23,4 (44)	76,6 (144)	30,0 (33)	70,0 (77)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	1,3 (10)	98,7 (138)	4,4 (13)	95,6 (280)	11,7 (22)	88,3 (166)	15,5 (17)	84,5 (93)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	2,4 (18)	97,6 (730)	2,4 (7)	97,6 (286)	12,2 (23)	87,8 (165)	11,8 (13)	88,2 (97)
Zlostavljanje životinja	10,6 (79)	89,4 (669)	9,6 (28)	90,4 (265)	11,2 (21)	88,8 (167)	10,9 (12)	89,1 (98)

* $p < 0,010$

** $p < 0,050$

Pri tome, utvrđena značajnost veze kod svih delinkventnih ponašanja koja su povezana sa prisustvom fizičkog nasilja u komšiluku je na visokom nivou ($p < 0,050$).

Prisustvo fizičkog nasilja u komšiluku i rizična ponašanja

Podaci dobijeni istraživanjem (Tabela 13) pokazuju statistički značajnu povezanost, na visokom nivou značajnosti ($p < 0,010$), između prisustva fizičkog nasilja u komšiluku, koje se manifestuje u čestim tučama, i konzumiranja alkohola, konzumiranja droge i ilegalnog skidanja audio i video sadržaja sa interneta. Maloletna lica koja se, delimično ili u potpunosti, slažu sa tvrdnjom da u njihovom komšiluku ima mnogo tuča znatno više od maloletnih lica koja se ne slažu sa ovom tvrdnjom (delimično ili u potpunosti) su se izjasnila da su, bar jednom u životu, konzumirala alkohol i/ili drogu, kao i da su ilegalno skidala sadržaje sa interenta.

Tabela 13: Tuče u komšiluku i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	U komšiluku ima mnogo tuča							
	U potpunosti se ne slažem		Delimično se ne slažem		Delimično se slažem		U potpunosti se slažem	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Konzumiranje alkohola*	75,3 (563)	24,7 (185)	82,9 (243)	17,1 (50)	88,3 (166)	11,7 (22)	86,4 (95)	13,6 (15)
Konzumiranje droge*	16,4 (123)	83,6 (625)	24,6 (72)	75,4 (221)	33,5 (63)	66,5 (125)	30,9 (34)	69,1 (76)
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta*	53,7 (401)	46,3 (346)	61,4 (180)	38,6 (113)	66,0 (124)	34,0 (64)	60,9 (67)	39,1 (43)

* $p < 0,010$

Zaključak

Istraživanjem je utvrđena značajna povezanost između kriminaliteta, trgovine drogom i fizičkog nasilja koje je, prema mišljenju maloletnih lica, prisutno u njihovom komšiluku, i delinkvencije kako u širem, tako i u užem smislu.

Prisustvo kriminaliteta u komšiluku ispitanika, pokazalo se statistički značajno povezanim sa većinom ispitivanih delinkventnih ponašanja, koja čine delinkvenciju u užem smislu: pisanje grafita, vandalizam (namerno oštećenje nečega, poput autobusnog stajališta, prozora, sedišta u automobilu, autobusu ili vozu), krađa iz prodavnice, krađa motora ili automobila, nošenje oružja, učestvovanje u grupnoj tuči, povređivanje nekog u tuči i trgovina drogom (prodaja/pomoć drugome da proda drogu). Sa druge strane, istraživanjem nije utvrđena značajna povezanost između prisustva kriminaliteta u komšiluku ispitanika, sa jedne strane, i tri oblika krađe (krađa bicikla, krađa stvari iz automobila i krađa izvršenu bez upotrebe oružja, sile, pretnje silom) i zlostavljanja životinja, sa druge strane. Istraživanjem je, takođe, utvrđena statistički značajna povezanost sa konzumiranjem alkohola, konzumiranjem droge i ilegalnim skidanjem audio i video sadržaja sa interneta, kao oblicima rizičnog ponašanja.

Kada je u pitanju odnos između trgovine drogom u komšiluku maloletnih lica i pojedinačnih delinkventnih ponašanja, rezultati istraživanja su, osim u slučaju krađe bicikla i zlostavljanja životinja, pokazali značajnu povezanost sa

svim preostalim ispitivanim delinkventnim ponašanjima: pisanje grafita, vandalizam, pet oblika krađe (krađa iz prodavnice, krađa motora ili automobila, krađa iz automobila, provalna krađa, krađa izvršena bez i ona izvršena sa upotrebom oružja, sile ili pretnje), nošenje oružja, učestvovanje u grupnoj tuči, povređivanje nekoga u tuči i prodaja ili pomoć drugome u prodaji droge. Takođe, istraživanjem je utvrđena povezanost između trgovine drogom u komšiluku i sva tri ispitivana rizična ponašanja: konzumiranje alkohola i/ili droge i ilegalno skidanje audio i video sadržaja sa interneta.

Fizičko nasilje u komšiluku, koje se manifestuje velikim brojem tuča, prema rezultatima istraživanja statistički je značajno povezano sa pisanjem grafita, vandalizmom, krađom stvari iz prodavnice, krađom motora ili automobila, nošenjem oružja, učestvovanjem u grupnoj tuči, povređivanjem nekog u tuči i trgovinom drogom (prodaja/pomoć drugome da proda drogu). Za razliku od toga, nije utvrđena povezanost sa zlostavljanjem životinja i tri oblika krađe (krađa iz prodavnice, krađa iz automobila i krađa izvršena bez upotrebe oružja, sile ili pretnje silom). Kada su u pitanju rizična ponašanja, česte tuče u komšiluku ispitanika su se pokazale značajno povezanim sa konzumiranje alkohola i/ili droge, i sa ilegalnim skidanjem sadržaja sa interneta.

Izvedene zaključke treba uzeti sa oprezom u slučaju provalne krađe (provala u zgradu kako bi se nešto ukralo) i krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje silom, zbog malog broja ispitanika koji su odgovorili da su ispoljili ova ponašanja.

LJILJANA STEVKOVIĆ

Prijatelji i delinkventno ponašanje maloletnih lica

U ovom tekstu su prikazani rezultati analize odnosa između rizičnog i delinkventnog ponašanja osoba sa kojima se maloletna lica druže (u daljem tekstu prijatelji) i njihove percepcije svoje grupe prijatelja kao delinkventne, sa jedne strane, i vršenja maloletničke delinkvencije u užem i širem smislu, sa druge strane.

Ponašanje prijatelja je ispitivano tako što su ispitanici, sa da ili ne, odgovarali na pitanje da li imaju prijatelje koji su ispoljili neki od ponuđenih pet oblika ponašanja: koristili su drogu; ukrali su nešto iz prodavnice; provalili su u zgradu kako bi nešto ukrali; pretili su nekom ili pretukli nekog kako bi od njega ukrali nešto i pretukli su ili teško povredili nekog. Konzumiranje droge se posmatra kao rizično ponašanje prijatelja, dok preostala četiri ponašanja spadaju u delinkventno ponašanja prijatelja. Ukoliko su ispitanici odgovorili da imaju jednog ili više prijatelja koji su se ponašali na jedan ili više ponuđenih načina, trebalo je, za svako ponašanje, da navedu koliko se njihovih prijatelja tako ponaša. Analizom je obuhvaćeno prisustvo ovih ponašanja kod njihovih prijatelja, ali ne i varijabla koja se odnosi na to koliko ispitanikovih prijatelja ispoljava konkretno rizično ili delinkventno ponašanje.

Kada je u pitanju rizično i delinkventno ponašanje ispitanika, ovom analizom je obuhvaćeno ponašanje koje je ispoljeno u bilo kom periodu života, a do momenta ispitivanja (tzv. prevalenca tokom života). Shodno tome, prikazani su rezultati analize odnosa između svih ovih pet ponašanja prijatelja ispitanika i delinkvencije u širem i u užem smislu, a potom i prema pojedinačnim ponašanjima koja čine delinkvenciju u užem smislu i pojedinačnim rizičnim ponašanjima.

Pored toga, analizom je obuhvaćena i percepcija sopstvene grupe prijatelja kao delinkventne. To je ispitivano tako što su ispitanici, sa da ili ne, odgovarali na pitanje da li je u njihovoj grupi prijatelja nezakonito ponašanje prihvatljivo; da li se njihova grupa prijatelja ponaša nezakonito i da li ispitanici svoju grupu prijatelja smatraju bandom. Shodno tome, u drugom delu teksta su prikazani

rezultati analize odnosa između ove tri varijable vezane za grupu prijatelja ispitanika i delinkvencije u širem i užem smislu, a potom prema pojedinačnim delinkventnim i rizičnim ponašanjima.

Konзумiranje droge od strane prijatelja i delinkvencija u širem i užem smislu

U ovom delu rada su prikazani rezultati analize odnosa između druženja sa prijateljima koji konzumiraju psihoaktivne supstance i delinkvencije u širem i užem smislu, odnosno pojedinačnih delinkventnih i rizičnih ponašanja.

Dobijeni podaci pokazuju da se više od trećine maloletnih lica iz uzorka druže sa prijateljima koji konzumiraju lake ili teške droge (36,6%, odnosno 490). Kada se posmatra odnos između druženja sa prijateljima koji konzumiraju lake ili teške droge i delinkvencije u širem smislu može se konstatovati da maloletna lica koja imaju prijatelje koji konzumiraju drogu ispoljavaju jedno ili više ponašanja koja se svrstavaju u delinkvenciju u širem smislu češće od maloletnih lica koja nemaju takve prijatelje (99,2% naspram 86,9%) (Tabela 1). Pri tome, značajnost utvrđene veze između druženja sa prijateljima koji konzumiraju lake ili teške droge i delinkvencije u širem smislu je na nivou $p=0,000$.

Tabela 1: Prijatelji koriste lake ili teške droge i delinkvencija u širem smislu

Prijatelji koriste lake ili teške droge		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	111	738	849
	%	13,1	86,9	100,0
Da	N	4	486	490
	%	0,8	99,2	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2=59,610; df=1; p=0,000$$

I kada se iz analize isključe rizična ponašanja, dobija se, takođe, statistički značajna povezanost između druženja sa prijateljima koji konzumiraju lake ili teške droge i delinkvencije u užem smislu ($p=0,000$). Naime, maloletna lica koja imaju prijatelje koji konzumiraju drogu češće od maloletnih lica čiji se prijatelji ne ponašaju tako, ispoljavaju jedno ili više ponašanja koja se svrstavaju u

delinkvenciju u užem smislu. Pri tome, ta procentualna razlika je još veća nego kod delinkvencije u širem smislu (81,0% naspram 54,2%) (Tabela 2).

Tabela 2: Prijatelji koriste lake ili teške droge i delinkvencija u užem smislu

Prijatelji koriste lake ili teške droge		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	389	460	849
	%	45,8	54,2	100,0%
Da	N	93	397	490
	%	19,0	81,0	100,0%
Ukupno	N	482	857	1339
	%	36,0	64,0	100,0%

$\chi^2=97,138$; $df=1$; $p=0,000$

Druženje sa prijateljima koji konzumiraju drogu i pojedinačna delinkventna ponašanja

Kod gotovo svih oblika delinkvencije u užem smislu, osim kod krađe (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje silom), krađe bicikla i zlostavljanja životinja, maloletna lica koja imaju prijatelje koji konzumiraju lake ili teške droge, češće su od onih koji nemaju takve prijatelje, navodili da su se, bar jednom u životu, ponašali na jedan ili više ispitivanih načina (Tabela 3).

Tabela 3: Prijatelji koriste lake ili teške droge i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblik delinkventnog ponašanja	Prijatelji koriste drogu		Prijatelji ne koriste drogu		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	49,2 (241)	50,8 (249)	26,6 (226)	73,4 (623)	79,468	1	0,000
Vandalizam	21,2 (104)	78,8 (386)	7,2 (61)	92,8 (788)	56,681	1	0,000
Krađa iz prodavnice	36,1 (187)	63,9 (313)	18,6 (158)	91,4 (691)	50,792	1	0,000

Oblik delinkventnog ponašanja	Prijatelji koriste drogu		Prijatelji ne koriste drogu		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	2,8 (14)	97,1 (474)	0,2 (2)	99,8 (847)	18,173	1	0,000
Krađa bicikla	8,0 (39)	92,0 (450)	6,1 (52)	93,9 (797)	1,676 ^a	1	0,195
Krađa motora ili automobila	4,7 (23)	95,3 (467)	2,4 (20)	97,6 (829)	5,465	1	0,019
Krađa iz automobila	10,2 (59)	89,8 (440)	4,7 (40)	95,3 (809)	14,950	1	0,000
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	3,3 (16)	96,7 (474)	0,5 (4)	99,5 (845)	16,486	1	0,000
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	12,1 (59)	87,9 (429)	9,2 (78)	90,8 (771)	2,839	1	0,092
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	21,2 (104)	78,8 (386)	5,7 (48)	94,3 (800)	74,708	1	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	21,2 (104)	78,8 (386)	8,8 (75)	91,2 (774)	41,187	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	9,8 (48)	90,2 (442)	1,6 (14)	98,4 (835)	46,697	1	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	10,8 (53)	89,2 (437)	0,9 (8)	99,1 (848)	69,665	1	0,000
Zlostavljanje životinja	12,4 (61)	87,6 (420)	9,3 (70)	90,7 (770)	3,280	1	0,070

Kod nekih ponašanja, poput prodaje droge ili pomoći drugome da proda drogu, i do dvanaest puta više maloletnih lica čiji prijatelji konzumiraju drogu (10,8%) od onih koji nemaju takve prijatelje (0,9%) se izjasnilo da je ispoljilo ovaj oblik delinkventnog ponašanja. Sa druge strane, kod nekih ponašanja, poput pisanja grafita, te razlike su mnogo manje. Naime, gotovo dva puta više maloletnih lica koja imaju prijatelje koji konzumiraju droge (49,2%) od onih koja nemaju takve prijatelje (26,6%) se izjasnilo da je, bar jednom u životu, pisalo grafite.

Pri tome, osim u slučaju krađe motora i automobila ($p=0,019$) kod ostalih delinkventnih ponašanja utvrđena značajnost veze je na nivou $p=0,000$ (Tabela 3).

Druženje sa prijateljima koji konzumiraju drogu i rizična ponašanja maloletnih lica

Kada se posmatra odnos između rizičnog ponašanja prijatelja, koje se ogleda u konzumiranju droge, i rizičnog ponašanja maloletnih lica iz uzorka, zapaža se da maloletna lica koja imaju prijatelje koji konzumiraju drogu češće ispoljavaju sva tri ispitivana rizična ponašanja (konzumiranje droge, konzumiranje alkohola i ilegalno skidanje sadržaja sa interneta) nego maloletna lica koja nemaju takve prijatelje.

Tabela 4: Prijatelji koriste lake ili teške droge i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	Prijatelji koriste drogu		Prijatelji ne koriste drogu		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Konzumiranje alkohola	92,9 (455)	7,1 (35)	72,1 (612)	27,9 (237)	82,817	1	0,000
Konzumiranje droge	39,0 (191)	61,0 (299)	11,9 (101)	88,1 (748)	133,646	1	0,000
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	72,2 (354)	27,8 (136)	49,3 (418)	50,7 (430)	67,030	1	0,000

Kod sva tri rizična ponašanja utvrđena značajnost veze je na nivou $p=0,000$. To se potvrđuje i procentualnim razlikama između maloletnih lica koja imaju prijatelje koji konzumiraju drogu i onih koja nemaju takve prijatelje, a u pogledu ispoljavanja ovih rizičnih ponašanja. Naime, te razlike se kreću od 20,8%, koliko je kod konzumiranja alkohola, do 27,1%, koliko je kod konzumiranja droge. Podatak da je skoro četiri puta više maloletnih lica koja imaju prijatelje koji konzumiraju lake ili teške droge nego maloletnih lica koja nemaju takve prijatelje (39,0% naspram 11,9%), takođe konzumiralo drogu može ukazivati na to da su upravo prijatelji ti, pod čijim uticajem maloletna lica počinju da konzumiraju psihoaktivne supstance (Tabela 4).

Delinkventno ponašanje prijatelja i delinkvencija u širem i užem smislu

Iz podataka prikazanih u Tabeli 5 vidi se da najviše maloletnih lica iz uzorka ima prijatelje koji su, jednom ili više puta, ukrali nešto iz prodavnice (36,2%). Pri tome, treba imati da umu da svako šesto maloletno lice iz uzorka ima prijatelje koji su pretukli ili teško povredili nekog (17,2%). Ovaj podatak je posebno važan u kontekstu mogućeg uticaja na nasilno ponašanje maloletnih lica, poput učestvovanja u grupnoj tuči i nanošenja povreda nekome u tuči, o čemu će biti reči u nastavku. Najmanje je maloletnih lica čiji su prijatelji izvršili provalnu krađu (7,1%), odnosno provalili su u zgradu kako bi nešto ukrali.

Tabela 5: Delinkventno ponašanje prijatelja

Delinkventna ponašanja prijatelja		Ne	Da	Ukupno
Prijatelji su ukrali nešto iz prodavnice	N	855	483	1339
	%	63,8	36,2	100,0
Prijatelji su provalili u zgradu u cilju krađe	N	1244	95	1339
	%	92,9	7,1	100,0
Prijatelji su pretili nekom ili pretukli nekog u cilju krađe	N	1232	107	1339
	%	92,0	8,0	100,0
Prijatelji su pretukli ili teško povredili nekog	N	1112	227	1339
	%	83,0	17,0	100,0

U nastavku su prikazani rezultati analize odnosa ova četiri delinkventna ponašanja prijatelja i delinkvencije u širem i užem smislu maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom. Konkretnije, prikazani su rezultati analize odnosa između druženja sa prijateljima koji su izvršili krađu iz prodavnice, provalnu krađu, pretili nekome ili pretukli nekog u cilju krađe i/ili pretukli ili teško povredili nekog, sa jedne strane, i pojedinačnih delinkventnih i rizičnih ponašanja ispitnika, sa druge strane.

Druženje sa prijateljima koji su ukrali nešto iz prodavnice i delinkvencija u širem i užem smislu

Podaci pokazuju da maloletna lica koja se druže sa prijateljima koji su, bar jednom, ukrali nešto iz prodavnice češće od maloletnih lica koja se ne druže sa takvim prijateljima ispoljavaju jedno ili više ponašanja koja se svrstavaju

u delinkvenciju u širem smislu (98,1% naspram 87,7%). Pri tome, utvrđene razlike su statistički značajne, što ukazuje na povezanost između druženja sa prijateljima koji su ukrali nešto iz prodavnice i delinkvencije u širem smislu ($p=0,000$) (Tabela 6).

Tabela 6: Prijatelji su ukrali nešto iz prodavnice i delinkvencija u širem smislu

Prijatelji su ukrali nešto iz prodavnice		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	105	750	855
	%	12,3	87,7	100,0
Da	N	9	474	483
	%	1,9	98,1	100,0
Ukupno	N	114	1224	1338
	%	8,5	91,5	100,0

$\chi^2=42,973$; $df=1$; $p=0,000$

Ako se posmatra delinkvencija u užem smislu, takođe se zapaža da maloletna lica čiji su prijatelji ukrali nešto iz prodavnice (82,2%) češće ispoljavaju jedno ili više ponašanja koja se svrstavaju u delinkvenciju u užem smislu od onih koji nemaju takve prijatelje (53,8%) ($p=0,000$) (Tabela 7). Pri tome, razlike između maloletnih lica koja se druže sa prijateljima koji su ukrali nešto iz prodavnice i onih koja se ne druže sa takvim prijateljima su izraženije kod delinkvencije u užem smislu nego kod delinkvencije u širem smislu (28,4% prema 10,4%), dok je značajnost veze na istom nivou.

Tabela 7: Prijatelji su ukrali nešto iz prodavnice i delinkvencija u užem smislu

Prijatelji su ukrali nešto iz prodavnice		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	395	460	855
	%	46,2	53,8	100,0
Da	N	86	397	483
	%	17,8	82,2	100,0
Ukupno	N	481	857	1338
	%	35,9	64,1	100,0

$\chi^2=108,064$; $df=1$; $p=0,000$

a) Druženje sa prijateljima koji su ukrali nešto iz prodavnice i pojedinačna delinkventna ponašanja

Istraživanje je pokazalo da je druženje sa prijateljima koji su izvršili krađu iz prodavnice statistički značajno povezano gotovo sa svim ispitivanim pojedinačnim ponašanjima koja čine delinkvenciju u užem smislu. Naime, osim u slučaju krađe bicikla, krađe iz automobila i zlostavljanja životinja, maloletna lica iz uzorka koja se druže sa prijateljima koji su ukrali nešto iz prodavnice znatno češće su navodila da su ispoljila jedno ili više ispitivanih delinkventnih ponašanja nego maloletna lica koja se ne druže sa prijateljima koji su izvršili ovaj oblik krađe (Tabela 8).

Tabela 8: Prijatelji koji su ukrali nešto iz prodavnice i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblik delinkventnog ponašanja	Prijatelji su krali iz prodavnice		Prijatelji nisu krali iz prodavnice		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	49,1 (237)	50,9 (246)	26,8 (229)	73,2 (626)	78,601	1	0,000
Vandalizam	21,5 (104)	78,5 (379)	7,1 (61)	92,9 (741)	59,179	1	0,000
Krađa iz prodavnice	38,3 (185)	61,7 (298)	17,5 (150)	82,5 (750)	70,862	1	0,000
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	2,5 (12)	97,5 (469)	0,5 (4)	99,5 (12)	10,689	1	0,001
Krađa bicikla	8,3 (40)	91,7 (442)	6,0 (51)	94,0 (804)	2,647	1	0,104
Krađa motora ili automobila	5,4 (26)	94,6 (457)	2,0 (17)	98,0 (838)	11,435	1	0,001
Krađa iz automobila	7,5 (36)	92,5 (447)	6,3 (54)	93,7 (801)	0,637	1	0,425
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	2,9 (14)	97,1 (469)	0,7 (6)	99,3 (849)	10,116	1	0,001

Oblik delinkventnog ponašanja	Prijatelji su krali iz prodavnice		Prijatelji nisu krali iz prodavnice		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	13,1 (63)	86,9 (418)	8,7 (94)	91,3 (781)	6,602	1	0,010
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	7,3 (62)	92,7 (793)	5,3 (45)	94,7 (809)	87,281	1	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	14,2 (117)	75,8 (366)	8,3 (62)	92,7 (793)	76,720	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	9,1 (44)	90,9 (439)	2,1 (18)	97,9 (837)	34,267	1	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	9,7 (47)	90,3 (436)	1,6 (14)	98,4 (841)	46,464	1	0,000
Zlostavljanje životinja	12,0 (58)	88,0 (425)	9,6 (82)	90,4 (773)	1,926	1	0,165

Kod nekih ponašanja, poput prodaje droge ili pomoći nekome da je proda, razlike između maloletnih lica čiji su prijatelji ukrali nešto iz prodavnice i onih čiji prijatelji nisu izvršili ovaj oblik krađe, su znatno veće, dok su kod nekih ponašanja razlike manje. Tako je trgovina drogom šest puta više zastupljena kod maloletnih lica čiji su prijatelji ukrali nešto iz prodavnice (9,7%) nego kod onih čiji prijatelji nisu izvršili ovaj oblik krađe (1,6%). Sa druge strane, pisanje grafita, gotovo duplo više je zastupljeno kod maloletnih lica koji se druže sa prijateljima koji su ukrali nešto iz prodavnice (49,1%) nego kod onih koja se ne druže sa takvim prijateljima (26,8%). Pri tome, kod svih ponašanja utvrđena statistička značajnost veze je na nivou $p \leq 0,010$ (Tabela 8).

b) Druženje sa prijateljima koji su ukrali nešto iz prodavnice i rizična ponašanja

Kada se posmatra rizično ponašanje maloletnih lica, rezultati istraživanja pokazuju da je druženje sa prijateljima koji su ukrali nešto iz prodavnice statistički značajno povezano sa sva tri ispitivana oblika rizičnog ponašanja ($p=0,000$) (Tabela 9).

Tabela 9: Prijatelji koji su ukrali nešto iz prodavnice i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	Prijatelji su krali iz prodavnice		Prijatelji nisu krali iz prodavnice		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Konzumiranje alkohola	89,0 (430)	11,0 (53)	74,5 (637)	25,5 (218)	40,310	1	0,000
Konzumiranje droge	32,5 (157)	67,5 (326)	15,8 (135)	84,2 (720)	50,548	1	0,000
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	72,7 (351)	27,3 (132)	49,3 (421)	50,7 (433)	69,074	1	0,000

Pri tome, procentualne razlike između onih koji imaju prijatelje koji su izvršili ovaj oblik krađe i onih koji nemaju prijatelje koji se tako ponašaju, su najveće kod ilegalnog skidanja audio i video sadržaja sa interneta (23,4%), dok su najmanje kod konzumiranja alkohola (14,5%) (Tabela 9)

Druženje sa prijateljima koji su provalili u zgradu kako bi nešto ukrali i delinkvencija u širem i užem smislu

Većina maloletnih lica koja imaju prijatelje koji su provalili u zgradu kako bi nešto ukrali, kao i maloletnih lica koja nemaju takve prijatelje, ispoljila je jedno ili više ponašanja koja čine delinkvenciju u širem smislu. Naime, delinkvencija u širem smislu prisutna je kod 97,9% maloletnih lica čiji su prijatelji izvršili provalnu krađu i 90,9% maloletnih lica čiji prijatelji nisu izvršili ovaj oblik krađe. Rezultati istraživanja pokazuju da su ove procentualne razlike statistički značajne ($p=0,019$) (Tabela 10).

Tabela 10: Prijatelji koji su provalili u zgradu kako bi ukrali nešto i delinkvencija u širem smislu

Prijatelji su izvršili provalnu krađu		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	113	1131	1244
	%	9,1	90,9	100,0
Da	N	2	93	95
	%	2,1	97,9	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2=5,475$; $df=1$; $p=0,019$

Razlike u pogledu ispoljavanja delinkventnog ponašanja između maloletnih lica čiji su prijatelji izvršili provalnu krađu i onih čiji prijatelji nisu izvršili ovaj oblik krađe, izraženije su kod delinkvencije u užem smislu nego kod delinkvencije u širem smislu. Naime, jedno ili više ponašanja, koje svrstavamo u delinkvenciju u užem smislu, ispoljilo je 84,2% maloletnih lica čiji su prijatelji provalili u zgradu kako bi nešto ukrali i 62,5% onih čiji prijatelji nisu izvršili ovaj oblik krađe (Tabela 11).

Tabela 11: Prijatelji koji su provalili u zgradu kako bi ukrali nešto i delinkvencija u užem smislu

Prijatelji su izvršili provalnu krađu		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	467	777	1244
	%	37,5	62,5	100,0
Da	N	15	80	95
	%	15,8	84,2	100,0
Ukupno	N	482	857	1339
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi^2=18,124$; $df=1$; $p=0,000$

Utvrđena razlika je statistički značajna, pri čemu je značajnost veze na višem nivou nego kod delinkvencije u širem smislu ($p=0,000$, odnosno $p<0,010$).

a) Druženje sa prijateljima koji su provalili u zgradu kako bi nešto ukradli i pojedinačna delinkventna ponašanja

Druženje sa prijateljima koji su izvršili provalnu krađu se pokazalo statistički značajno povezanim sa svim ispitivanim delinkventnim ponašanjima, osim sa krađom (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje) i zlostavljanjem životinja (Tabela 12).

Tabela 12: Prijatelji koji su provalili u zgradu kako bi nešto ukradli i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblik delinkventnog ponašanja	Prijatelji su provalili u zgradu da bi nešto ukradli		Prijatelji nisu provalili u zgradu da bi nešto ukradli		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	58,9 (56)	41,1 (39)	33,7 (419)	66,3 (825)	24,614	1	0,000
Vandalizam	41,1 (39)	58,9 (56)	10,1 (126)	89,9 (1118)	78,120	1	0,000
Krađa iz prodavnice	48,4 (46)	51,6 (49)	23,2 (289)	76,8 (955)	29,853	1	0,000
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	11,6 (11)	88,4 (84)	0,4 (5)	99,6 (1237)	93,230	1	0,000
Krađa bicikla	14,9 (14)	85,1 (80)	6,2 (77)	93,8 (1167)	10,445	1	0,001
Krađa motora ili automobila	11,6 (11)	88,4 (84)	2,6 (32)	97,4 (1212)	23,034	1	0,000
Krađa iz automobila	16,8 (16)	83,2 (79)	5,9 (14)	94,1 (1170)	16,705	1	0,000
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	7,4 (7)	92,6 (88)	1,0 (13)	99,0 (1231)	23,986	1	0,000
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	24,9 (14)	85,1 (80)	9,9 (123)	90,1 (1120)	2,374	1	0,123

Oblik delinkventnog ponašanja	Prijatelji su provalili u zgradu da bi nešto ukrali		Prijatelji nisu provalili u zgradu da bi nešto ukrali		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	41,1 (39)	58,9 (56)	9,1 (113)	90,9 (1130)	89,533	1	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	42,1 (40)	57,9 (55)	11,2 (139)	88,8 (1105)	52,884	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	14,7 (14)	85,3 (81)	3,9 (48)	96,1 (1148)	23,652	1	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	16,8 (16)	83,2 (79)	3,6 (45)	96,4 (1199)	35,501	1	0,000
Zlostavljanje životinja	13,7 (13)	86,3 (82)	10,2 (127)	89,8 (1117)	1,139	1	0,286

Naime, maloletna lica koja imaju prijatelje koji su provalili u zgradu kako bi nešto ukrali su češće od maloletnih lica čiji prijatelji nisu izvršili ovaj oblik krađe navodili da su ispoljili neko od navedenih delinkventnih ponašanja: pisanje grafita, vandalizam, šest ispitivanih oblika krađe (krađa iz prodavnice, provalna krađa, krađa bicikla, krađa motora ili automobila, krađa iz automobila i krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje), nošenje oružja, učestvovanje u tuči, povređivanje nekog u tuči, prodaja droge ili pomoć nekome da je proda. Utvrđena značajnost veze je kod svih ponašanja koja čine delinkvenciju u užem smislu na visokom nivou ($p < 0,010$).

Razlike između maloletnih lica koja imaju prijatelje koji su, u cilju krađe, provalili u neku zgradu i onih čiji prijatelji to nisu uradili su kod nekih ponašanja veće, dok su kod nekih znatno manje. Naime, maloletna lica koja se druže sa prijateljima koji su provalili u zgradu kako bi nešto ukrali su čak dvadeset devet puta više od onih koja nemaju takve prijatelje navela da su ispoljila upravo ovo delinkventno ponašanje (11,6% prema 0,4%). Najmanja razlika je prisutna kod pisanja grafita.

b) Druženje sa prijateljima koji su provalili u zgradu kako bi nešto ukrali i rizična ponašanja

Druženje sa prijateljima koji su provalili u zgradu kako bi nešto ukrali je, kada se posmatra rizično ponašanje, statistički značajno povezano sa sva tri ispitivana oblika rizičnog ponašanja. Utvrđena značajnost veze između druženja sa prijateljima koji su izvršili provalnu krađu, sa jedne strane, i konzumiranja alkohola i droge i ilegalnog skidanja audio i video sadržaja sa interneta, sa druge strane, je na visokom nivou ($p < 0,010$) (Tabela 13).

Tabela 13: Prijatelji koji su provalili u zgradu kako bi nešto ukrali i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	Prijatelji su provalili u zgradu da bi ukrali		Prijatelji nisu provalili u zgradu da bi ukrali		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Konzumiranje alkohola	90,5 (86)	9,5 (9)	78,9 (981)	21,1 (263)	7,423	1	0,006
Konzumiranje droge	43,2 (41)	56,8 (54)	20,2 (251)	79,8 (993)	27,336	1	0,000
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	78,9 (75)	21,1 (20)	43,9 (546)	56,1 (697)	18,918	1	0,000

Pri tome, najveće razlike između maloletnih lica čiji su prijatelji izvršili provalnu krađu i onih čiji prijatelji nisu to uradili, prisutne su kod ilegalnog skidanja audio i video sadržaja sa interneta (78,9% prema 43,9%), dok su dosta manje kod konzumiranja droge (43,2% prema 20,2%) i konzumiranja alkohola (90,5% prema 78,9%) (Tabela 13).

Druženje sa prijateljima koji su pretili nekome ili pretukli nekog u cilju krađe i delinkvencija u širem i užem smislu

Analiza odnosa između druženja sa prijateljima koji su, u cilju krađe, pretili nekome ili pretukli nekog pokazuje da su skoro sva maloletna lica čiji su prijatelji ovo uradili (97,2%), kao i većina onih čiji prijatelji nisu izvršili ovaj oblik krađe (90,9%), ispoljila jedno ili više ponašanja koja čine delinkvenciju u

širem smislu (Tabela 14). Pri tome, iako male, ove razlike su statistički značajne, na nivou $p=0,026$.

Tabela 14: Prijatelji koji su pretili nekom ili pretukli nekog u cilju krađe i delinkvencija u širem smislu

Prijatelji su pretili/pretukli nekog u cilju krađe		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	112	1120	1232
	%	9,1	90,9	100,0
Da	N	3	104	107
	%	2,8	97,2	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2=4,957; df=1; p=0,026$$

Sa druge strane, razlika između maloletnih lica koja imaju prijatelje koji su, u cilju krađe, pretili nekome ili pretukli nekog, i onih koja nemaju takve prijatelje je izraženija kod delinkvencije u užem smislu nego kod delinkvencije u širem smislu. Naime, 87,9% maloletnih lica koja se druže sa prijateljima koji su pretili nekome ili pretukli nekog kako bi od njega nešto ukrali je ispoljilo jedno ili više ponašanja koja se svrstavaju u delinkvenciju u užem smislu, za razliku od 61,9% maloletnih lica koja nemaju takve prijatelje (Tabela 15). Ova razlika od 26% je mnogo veća nego razlika od 6,2% koja je prisutna kod delinkvencije u širem smislu.

Tabela 15: Prijatelji koji su pretili nekom ili pretukli nekog u cilju krađe i delinkvencija u užem smislu

Prijatelji su pretili/pretukli nekog u cilju krađe		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	469	763	1232
	%	38,1	61,9	100,0
Da	N	13	94	107
	%	12,1	87,9	100,0
Ukupno	N	482	857	1339
	%	36,0	64,0	100,0

$$\chi^2=28,706; df=1; p=0,000$$

U skladu sa razlikama između maloletnih lica koja imaju prijatelje koji su pretili nekome ili pretukli nekoga kako bi nešto ukrali i maloletnih lica koja nemaju takve prijatelje, utvrđena je statistički značajna povezanost sa delinkvencijom u užem smislu, pri čemu je značajnost veze na visokom nivou ($p=0,000$). Utvrđena značajnost veze sa druženjem sa prijateljima koji su pretili nekome ili pretukli nekoga kako bi nešto ukrali je kod delinkvencije u užem smislu na višem nivou nego kod delinkvencije u širem smislu.

a) Druženje sa prijateljima koji su pretili nekom ili pretukli nekog u cilju krađe i pojedinačna delinkventna ponašanja

Posmatrano prema pojedinačnim ponašanjima koja čine delinkvenciju u užem smislu, rezultati istraživanja pokazuju da je druženje sa prijateljima koji su, u cilju krađe, pretili nekom ili pretukli nekog, statistički značajno povezano sa svim pojedinačnim delinkventnim ponašanjima, osim sa krađom bicikla i zlostavljanjem životinja (Tabela 16).

Tabela 16: Prijatelji koji su pretili nekome ili pretukli nekog u cilju krađe i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblik delinkventnog ponašanja	Prijatelji su pretili/pretukli nekog u cilju krađe		Prijatelji nisu pretili/pretukli nekog u cilju krađe		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	58,0 (64)	42,0 (43)	33,3 (411)	66,6 (821)	30,096	1	0,000
Vandalizam	35,5 (38)	64,5 (69)	10,3 (127)	89,7 (1105)	57,892	1	0,000
Krađa iz prodavnice	43,9 (47)	56,1 (60)	23,4 (288)	76,6 (944)	22,160	1	0,000
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	8,5 (9)	91,5 (97)	0,6 (7)	99,4 (1124)	51,800	1	0,000
Krađa bicikla	11,3 (12)	88,7 (94)	6,6 (79)	93,6 (1153)	3,710	1	0,054
Krađa motora ili automobila	11,2 (12)	88,8 (95)	2,5 (31)	97,5 (1201)	23,967	1	0,000

Oblik delinkventnog ponašanja	Prijatelji su pretili/ pretukli nekog u cilju krađe		Prijatelji nisu pretili/pretukli nekog u cilju krađe		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Krađa iz automobila	16,8 (18)	83,2 (89)	5,8 (72)	94,2 (1160)	18,925	1	0,000
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	12,1 (13)	87,9 (94)	0,6 (7)	99,4 (1225)	89,747	1	0,000
Krađa (bez upotrebe oruž- ja, sile/pretnje)	19,0 (20)	81,0 (85)	9,5 (117)	90,5 (1115)	9,597	1	0,002
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	41,5 (44)	58,5 (62)	8,8 (108)	91,2 (1124)	103,917	1	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	33,6 (34)	66,4 (71)	11,6 (143)	88,4 (1089)	41,285	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	24,3 (26)	75,7 (81)	2,9 (36)	97,1 (1196)	101,879	1	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	21,5 (23)	78,5 (84)	3,1 (38)	96,9 (1194)	76,748	1	0,000
Zlostavljanje životinja	13,1 (14)	86,9 (93)	10,2 (126)	89,8 (1106)	0,858	1	0,354

Za sva delinkventna ponašanja, osim u slučaju obične krađe ($p=0,002$) utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p=0,000$). Pri tome, razlike između maloletnih lica koja se druže sa prijateljima koji su pretili nekome ili pretukli nekog kako bi od njega nešto ukrali i maloletnih lica koja nemaju takve prijatelje najizraženije su kod krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje silom i provalne krađe. Naime, dvadeset puta više maloletnih lica koja se druže sa prijateljima koji su, u cilju krađe, pretili nekom ili pretukli nekog (12,1%) nego maloletnih lica koja nemaju takve prijatelje (0,6%) je izvršilo krađu uz primenu oružja, sile ili pretnje. Najmanje utvrđene razlike su kod pisanja grafitu (58,0% naspram 33,3%) (Tabela 16).

b) Druženje sa prijateljima koji su pretili nekom ili pretukli nekog u cilju krađe i rizična ponašanja

Kada su u pitanju rizična ponašanja, druženje sa prijateljima koji su, u cilju krađe, pretili nekome ili pretukli nekog je statistički značajno povezano sa sva tri ispitivana rizična ponašanja. Pri tome, utvrđena značajnost veze je za sva tri rizična ponašanja na visokom nivou ($p < 0,010$) (Tabela 17).

Tabela 17: Prijatelji koji su pretili nekome ili povredili nekog u cilju krađe i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	Prijatelji su pretili/ pretukli nekog u cilju krađe		Prijatelji pretili/ pretukli nekog u cilju krađe		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Konzumiranje alkohola	89,7 (96)	10,3 (11)	78,8 (971)	21,2 (261)	7,232	1	0,007
Konzumiranje droge	54,2 (58)	45,8 (49)	19,0 (204)	81,0 (998)	71,586	1	0,000
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	71,7 (76)	28,3 (30)	56,5 (696)	43,5 (536)	9,245	1	0,002

Najveće procentualne razlike između maloletnih lica koja se druže sa prijateljima koji su, u cilju krađe, pretili nekome ili pretukli nekog, prisutne su kod konzumiranja droge, potom kod ilegalnog skidanja audio i video sadržaja sa interneta, dok su razlike najmanje kod konzumiranja alkohola. Naime, 54,2% maloletnih lica koja se druže sa prijateljima koji su, u cilju krađe, pretili nekome ili pretukli nekoga, je konzumiralo drogu, dok je ovaj oblik rizičnog ponašanja prisutan kod 19% maloletnih lica koja se ne druže sa prijateljima koji se tako ponašaju. Slično tome, ilegalno skidanje sadržaja sa interneta je prisutno kod 71,7% maloletnih lica iz uzorka koja se druže sa prijateljima koji su, u cilju krađe, pretili nekome ili pretukli nekoga i 56,5% onih koji se ne druže sa prijateljima koji se tako ponašaju. Sa druge strane, 89,7% maloletnih lica koja se druže sa prijateljima koji su izvršili ovaj oblik teške krađe je konzumiralo alkohol, dok je ovaj oblik rizičnog ponašanja prisutan kod 78,8% maloletnih lica koja se ne druže sa prijateljima koji se tako ponašaju (Tabela 17).

Druženje sa prijateljima koji su pretukli ili teško povredili nekog i delinkvencija u užem i širem smislu

Kada se druženje sa prijateljima koji su pretukli ili teško povredili nekog posmatra kao faktor delinkvencije u širem smislu može se konstatovati da rezultati istraživanja pokazuju da maloletna lica koja se druže sa prijateljima koji su bili fizički nasilni prema nekome (97,8%), češće od maloletnih lica čiji se prijatelji nisu tako ponašali (90,1%), ispoljavaju jedno ili više ponašanja, koja čine delinkvenciju u širem smislu (Tabela 18). Utvrđene razlike, iako male, su statistički značajne i na visokom nivou ($p=0,000$).

Tabela 18: Prijatelji koji su pretukli ili teško povredili nekog i delinkvencija u širem smislu

Prijatelji pretukli/teško povredili nekog		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	110	1002	1112
	%	9,9	90,1	100,0
Da	N	5	222	227
	%	2,2	97,8	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2=14,198$; $df=1$; $p=0,000$

Ako se druženje sa prijateljima koji su pretukli ili teško fizički povredili nekog posmatra kao faktor delinkvencije u užem smislu, može se, takođe, konstatovati da su maloletna lica, koja imaju prijatelje koji su bili fizički nasilni prema nekome, češće od maloletnih lica koja nemaju takve prijatelje, odgovarala da su ispoljila jedno ili više ponašanja koja čine delinkvenciju u užem smislu (86,8% naspram 59,4%) (Tabela 19).

Tabela 19: Prijatelji koji su pretukli ili teško povredili nekog i delinkvencija u užem smislu

Prijatelji pretukli/teško povredili nekog		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	452	660	1112
	%	40,6	59,4	100,0
Da	N	30	197	227
	%	13,2	86,8	100,0
Ukupno	N	482	857	1339
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi^2=61,572$; $df=1$; $p=0,000$

Pri tome, te razlike su veće nego kod delinkvencije u širem smislu te, shodno tome, ukazuju na statistički značajnu povezanost između druženja sa prijateljima koji su pretukli ili teško fizički povredili nekog i delinkvencije u užem smislu ($p=0,000$) (Tabela 19).

a) Druženje sa prijateljima koji su pretukli ili teško povredili nekog i pojedinačna delinkventna ponašanja

Kod svih pojedinačnih delinkventnih ponašanja koja čine delinkvenciju u užem smislu, osim u slučaju krađe bicikla, maloletna lica, koja se druže sa prijateljima koji su pretukli ili teško povredili nekog, su češće odgovarala da su se ponašala delinkventno na jedan ili više načina nego maloletna lica koja nemaju prijatelje koji su bili fizički nasilni prema nekome, Pri tome, kod svih ponašanja utvrđene razlike su statistički značajne i ukazuju na statistički značajnu povezanost koja je na visokom nivou ($p<0,010$) (Tabela 20).

Tabela 20: Prijatelji koji su pretukli ili teško povredili nekog i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblik delinkventnog ponašanja	Prijatelji su pretukli ili teško povredili nekog		Prijatelji nisu pretukli ili teško povredili nekog		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	59,9 (136)	40,1 (91)	30,5 (339)	69,5 (773)	71,314	1	0,000

Oblik delinkventnog ponašanja	Prijatelji su pretukli ili teško povredili nekog		Prijatelji nisu pretukli ili teško povredili nekog		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Vandalizam	35,5 (38)	64,5 (69)	10,3 (127)	89,7 (1105)	57,892	1	0,000
Krađa iz prodavnice	39,6 (90)	60,4 (137)	22,0 (245)	78,0 (867)	31,182	1	0,000
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	4,8 (11)	95,2 (8216)	0,5 (5)	99,5 (1105)	30,793	1	0,000
Krađa bicikla	9,3 (21)	90,7 (205)	6,3 (70)	93,7 (1078)	2,662	1	0,103
Krađa motora ili automobila	8,4 (19)	91,6 (208)	2,2 (24)	97,8 (1088)	23,403	1	0,000
Krađa iz automobila	11,5 (26)	88,5 (201)	5,8 (64)	94,2 (1048)	9,763	1	0,002
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	6,6 (15)	93,4 (212)	0,4 (5)	99,6 (1107)	48,591	1	0,000
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	16,8 (38)	83,2 (188)	8,9 (99)	91,1 (1012)	12,755	1	0,000
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	35,7 (81)	64,3 (146)	6,4 (71)	93,6 (1040)	160,609	1	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	33,5 (76)	66,5 (151)	9,3 (103)	90,7 (1009)	95,469	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	16,7 (38)	83,3 (189)	2,2 (24)	97,8 (1088)	90,772	1	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	14,1 (32)	85,9 (195)	2,6 (29)	97,4 (1083)	57,229	1	0,000
Zlostavljanje životinja	15,4 (35)	84,6 (192)	9,4 (105)	90,6 (1007)	7,191	1	0,007

Razlike između maloletnih lica koja se druže sa prijateljima koji su pretukli ili teško povredili nekoga i maloletnih lica koja nemaju takve prijatelje kod nekih delinkventnih ponašanja su veće, dok su kod nekih mnogo manje. Najveće razlike utvrđene su kod krađe izvršene uz upotrebu oružja, sile ili pretnje. Naime, šesnaest puta više maloletnih lica koja se druže sa prijateljima koji su pretukli ili teško povredili nekog, u odnosu na ona maloletna lica koja nemaju takve prijatelje, je izvršilo krađu tako što su koristili oružje, primenili silu ili su preteli silom nekome (6,6% naspram 0,4%). Najmanje razlike su utvrđene kod krađe iz prodavnice (39,6% naspram 22,0%) (Tabela 20).

b) Druženje sa prijateljima koji su pretukli ili teško povredili nekog i rizična ponašanja

Istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između druženja sa prijateljima koji su pretukli ili teško povredili nekoga i sva tri ispitivana rizična ponašanja ($p=0,000$). Naime, maloletna lica koja se druže sa prijateljima koji su bili nasilni prema drugima češće su odgovarala da su konzumirala alkohol, drogu i/ili ilegalno skidala audio i video sadržaje od maloletnih lica koja nemaju takve prijatelje (Tabela 21).

Tabela 21: Prijatelji koji su pretukli ili teško povredili nekog i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	Prijatelji su pretukli/teško povredili nekog		Prijatelji nisu pretukli/teško povredili nekog		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Konzumiranje alkohola	91,2 (207)	8,8 (20)	77,3 (860)	22,7 (252)	22,344	1	0,000
Konzumiranje droge	40,1 (91)	59,9 (136)	18,1 (201)	81,9 (911)	53,570	1	0,000
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	73,1 (166)	26,9 (61)	54,5 (606)	45,5 (505)	26,666	1	0,000

Pri tome, procentualne razlike između maloletnih lica koja se druže sa prijateljima koji su pretukli ili teško povredili nekoga i onih koja nemaju takve prijatelje najveće su kod konzumiranja droge (40,1% prema 18,1%), dok su ne-

što manje kod ilegalnog skidanja audio i video sadržaja sa interneta (73,1% prema 54,5%) i konzumiranja alkohola (91,2% prema 77,3%) (Tabela 21).

Grupa prijatelja i delinkvencija u širem i užem smislu

U nastavku teksta prikazani su rezultati analize odnosa između prihvatljivosti nezakonitog ponašanja u grupi prijatelja ispitanika, nezakonitog ponašanja grupe prijatelja ispitanika i percipiranja grupe prijatelja kao bande od strane ispitanika, sa jedne strane, i delinkventnog ponašanja maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom u širem i užem smislu, sa druge strane. Potom su prikazani rezultati analize odnosa između ove tri varijable grupe prijatelja i pojedinačnih delinkventnih i rizičnih ponašanja.

Kada je u pitanju prihvatljivost nezakonitog ponašanja, rezultati istraživanja pokazuju da je svaki četvrti ispitanik (25,2%) naveo da je nezakonito ponašanje prihvatljivo u grupi prijatelja kojoj pripada. Na drugoj strani, pak, samo 7,6% ispitanika smatra da se pripadnici grupe prijatelja kojoj pripadaju ponašaju nezakonito, odnosno da vrše nezakonite radnje (Tabela 22).

Tabela 22: Ponašanje pripadnika grupe prijatelja

Grupa prijatelja ispitanika		Ne	Da	Ukupno
Nezakonito ponašanje je prihvatljivo u grupi prijatelja	N	890	301	1191
	%	74,8	25,2	100,0
Grupa prijatelja se ponaša nezakonito	N	1101	190	1191
	%	92,4	7,6	100,0

Prihvatljivost nezakonitog ponašanja u grupi prijatelja i delinkvencija u širem i užem smislu

Uprkos malim procentualnim razlikama između maloletnih lica u čijoj grupi prijatelja je prihvatljivo nezakonito ponašanje (97,7%) i onih u čijoj grupi prijatelja takvo ponašanje nije prihvatljivo (91,1%), rezultati istraživanja pokazuju statistički značajnu povezanost između prihvatljivosti nezakonitog ponašanja od strane grupe prijatelja ispitanika i delinkvencije u širem smislu (Tabela 23). Pri tome, utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p=0,000$).

Tabela 23: Prihvatljivost nezakonitog ponašanja u grupi prijatelja i delinkvencija u širem smislu

Nezakonito ponašanje prihvatljivo u grupi prijatelja		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	79	811	890
	%	8,9	91,1	100,0
Da	N	7	294	301
	%	2,3	97,7	100,0
Ukupno	N	86	1105	1191
	%	7,2	92,8	100,0

$\chi^2=14,408$; $df=1$; $p=0,000$

Kada se iz analize isključe konzumiranje alkohola i droge i ilegalno skidanje sadržaja sa interneta, takođe se dobija statistički značajna povezanost između prihvatljivosti nezakonitog ponašanja u grupi prijatelja maloletnih lica i delinkvencije u užem smislu.

Tabela 24: Prihvatljivost nezakonitog ponašanja u grupi prijatelja i delinkvencija u užem smislu

Nezakonito ponašanje prihvatljivo u grupi prijatelja		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	371	519	890
	%	41,7	58,3	100,0
Da	N	46	255	301
	%	15,3	84,7	100,0
Ukupno	N	417	774	1191
	%	35,0	65,0	100,0

$\chi^2=68,912$; $df=1$; $p=0,000$

Naime, maloletna lica koja pripadaju grupi u kojoj je nezakonito ponašanje prihvatljivo češće su odgovarala da su ispoljila jedno ili više ponašanja koja čine delinkvenciju u užem smislu u odnosu na maloletna lica u čijoj grupi prijatelja nezakonito ponašanje nije prihvatljivo (84,7% naspram 58,3%). Utvrđena značajnost veze je, kao i kod delinkvencije u širem smislu, na nivou $p=0,000$ (Tabela 24). Pri tome, razlike između maloletnih lica u čijoj grupi prijatelja je prihvatljivo nezakonito ponašanje i onih u čijoj grupi prijatelja takvo ponašanje nije prihvatljivo su izraženije kod delinkvencije u užem nego kod delinkvencije u širem smislu.

a) Prihvatljivost nezakonitog ponašanja u grupi prijatelja i pojedinačna delinkventna ponašanja

Pripadanje grupi prijatelja u kojoj je nezakonito ponašanje prihvatljivo pokazalo se statistički značajnim za većinu ispitivanih delinkventnih ponašanja koja čine delinkvenciju u užem smislu. Naime, osim u slučaju provalne krađe, krađe bicikla i zlostavljanja životinja, maloletna lica u čijoj grupi prijatelja je nezakonito ponašanje prihvatljivo su češće odgovarala da su ispoljila jedno ili više delinkventnih ponašanja od maloletnih lica u čijoj grupi prijatelja nije prihvatljivo nezakonito ponašanje.

Tabela 25: Prihvatljivost nezakonitog ponašanja u grupi prijatelja i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblik delinkventnog ponašanja	Nezakonito ponašanje prihvatljivo u grupi prijatelja		Nezakonito ponašanje nije prihvatljivo u grupi prijatelja		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	53,5 (161)	46,5 (140)	30,7 (273)	69,3 (617)	50,547	1	0,000
Vandalizam	28,6 (86)	71,4 (215)	7,2 (64)	92,8 (826)	93,403	1	0,000
Krađa iz prodavnice	37,5 (113)	62,5 (188)	21,2 (189)	78,8 (701)	31,596	1	0,000
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	2,0 (6)	98,0 (293)	0,9 (8)	99,1 (882)	2,361	1	0,124
Krađa bicikla	7,3 (22)	92,7 (278)	6,1 (54)	93,9 (836)	0,601	1	0,438
Krađa motora ili automobila	5,0 (15)	95,0 (286)	2,5 (22)	97,5 (868)	4,713	1	0,030
Krađa iz automobila	10,0 (30)	90,0 (271)	5,6 (50)	94,4 (840)	6,789	1	0,009
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	4,3 (13)	95,7 (288)	0,6 (5)	99,4 (885)	21,331	1	0,000
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)	15,7 (47)	84,3 (252)	8,9 (79)	91,1 (811)	11,061	1	0,001

Oblik delinkventnog ponašanja	Nezakonito ponašanje prihvatljivo u grupi prijatelja		Nezakonito ponašanje nije prihvatljivo u grupi prijatelja		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	25,6 (77)	74,4 (224)	7,0 (62)	93,0 (828)	75,608	1	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	25,2 (76)	74,8 (225)	9,6 (85)	90,4 (805)	47,416	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	11,0 (33)	89,0 (268)	2,6 (23)	97,4 (867)	35,244	1	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	11,6 (35)	88,4 (266)	2,4 (21)	97,6 (869)	43,121	1	0,000
Zlostavljanje životinja	11,6 (35)	88,4 (266)	9,1 (81)	90,9 (809)	1,634	1	0,201

Kod većine delinkventnih ponašanja, osim u slučaju krađe motora ili automobila ($p=0,030$), krađe iz automobila ($p=0,009$) i krađe (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje) ($p=0,001$) utvrđena značajnost veze je na nivou $p=0,000$. Pri tome, najveće procentualne razlike su utvrđene kod krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje, koju je „prijavilo“ sedam puta više maloletnih lica u čijoj grupi prijatelja je prihvatljivo nezakonito ponašanje (4,3% prema 0,6%) (Tabela 25).

b) Prihvatljivost nezakonitog ponašanja u grupi prijatelja i rizična ponašanja

Kada se posmatra veza između pripadanja grupi prijatelja u kojoj je nezakonito ponašanje prihvatljivo i rizičnog ponašanja, kao što je prikazano u Tabeli 26, može se konstatovati da su sva tri ispitivana rizična ponašanja više prisutna kod maloletnih lica čija grupa prijatelja nezakonito ponašanje smatra prihvatljivim nego kod maloletnih lica čija grupa prijatelja ne smatra nezakonito ponašanje prihvatljivim.

Tabela 26: Prihvatljivost nezakonitog ponašanja u grupi prijatelja i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	Nezakonito ponašanje je prihvatljivo u grupi prijatelja		Nezakonito ponašanje nije prihvatljivo u grupi prijatelja		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Konzumiranje alkohola	90,7 (273)	9,3 (28)	78,3 (697)	21,7 (193)	22,822	1	0,000
Konzumiranje droge	39,2 (118)	60,8 (183)	16,9 (150)	83,1 (740)	64,422	1	0,000
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	70,4 (212)	29,6 (89)	56,6 (495)	44,4 (395)	20,462	1	0,000

Pri tome, procentualne razlike između ove dve grupe maloletnih lica najveće su kod konzumiranja droge (39,2% prema 16,9%), dok su kod konzumiranja alkohola (90,7% prema 78,3%) i ilegalnog skidanja audio i video sadržaja sa interneta (70,4% prema 56,6%) manje. Kod sva tri rizična ponašanja razlike su statistički značajne ($p=0,000$), što ukazuje na povezanost između prihvatljivosti nezakonitog ponašanja u grupi prijatelja maloletnih lica i njihovog rizičnog ponašanja.

Nezakonito ponašanje grupe prijatelja i delinkvencija u širem i užem smislu

Pripadnost grupi prijatelja koja se ponaša nezakonito se pokazala statistički značajno povezanom sa delinkvencijom u širem smislu, uprkos maloj procentualnoj razlici između maloletnih lica koja pripadaju grupi prijatelja koja se ponaša nezakonito (98,9%) i onih čija se grupa prijatelja ne ponaša nezakonito (91,7%) (Tabela 27). Utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p=0,000$).

Tabela 27: Nezakonito ponašanje grupe prijatelja maloletnih lica i delinkvencija u širem smislu

Nezakonito ponašanje grupe prijatelja		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	83	918	1001
	%	8,3	91,7	100,0
Da	N	2	188	190
	%	1,1	98,9	100,0
Ukupno	N	85	1106	1191
	%	7,1	92,9	100,0

$\chi^2=12,627$; $df=1$; $p=0,000$

Kada je u pitanju delinkvencija u užem smislu, takođe je utvrđena statistički značajna povezanost sa pripadnošću grupi prijatelja koja se ponaša nezakonito ($p=0,000$). Pri tome, razlike između maloletnih lica čija se grupa prijatelja ponaša nezakonito i onih čija se grupa prijatelja tako ne ponaša su mnogo veće nego kod delinkvencije u širem smislu. Naime, 87,4% maloletnih lica koja pripadaju grupi prijatelja koja se ponaša nezakonito ponašalo se delinkventno u užem smislu, za razliku od 60,7% onih čija se grupa prijatelja ne ponaša tako (Tabela 28).

Tabela 28: Nezakonito ponašanje grupe prijatelja i delinkvencija u užem smislu

Nezakonito ponašanje grupe prijatelja		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Nema	Prisutno	
Ne	N	393	608	1001
	%	39,3	60,7	100,0
Da	N	24	166	190
	%	12,6	87,4	100,0
Ukupno	N	417	774	1191
	%	35,0	65,0	100,0

$\chi^2=49,767$; $df=1$; $p=0,000$

a) Nezakonito ponašanje grupe prijatelja i pojedinačna delinkventna ponašanja

Maloletna lica koja pripadaju grupi prijatelja koja se ponaša nezakonito češće su odgovarala da su izvršila većinu delinkventnih ponašanja koja čine delinkvenciju u užem smislu u poređenju sa ispitanicima čija se grupa prijatelja ne ponaša nezakonito. Jedino su se u slučaju krađe bicikla, obične krađe i zlostavljanja životinja maloletna lica, čija se grupa prijatelja ponaša nezakonito i ona čija se grupa prijatelja ne ponaša nezakonito, u gotovo podjednako meri izjašnjavala da su ispoljili neko od ovih ponašanja (Tabela 29).

Tabela 29: Nezakonito ponašanje grupe prijatelja i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblik delinkventnog ponašanja	Grupa prijatelja se ponaša nezakonito		Grupa prijatelja se ne ponaša nezakonito		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	61,1 (116)	38,9 (74)	31,8 (318)	68,2 (683)	59,127	1	0,000
Vandalizam	30,0 (57)	70,0 (133)	9,3 (93)	90,7 (908)	62,214	1	0,000
Krađa iz prodavnice	41,6 (79)	58,4 (111)	22,3 (223)	77,7 (778)	31,431	1	0,000
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	3,7 (7)	96,3 (182)	0,7 (7)	99,3 (993)	12,325	1	0,000
Krađa bicikla	5,8 (11)	94,2 (178)	6,5 (65)	93,5 (936)	0,121	1	0,728
Krađa motora ili automobila	5,8 (11)	94,2 (179)	2,6 (26)	97,4 (975)	5,406	1	0,020
Krađa iz automobila	13,2 (25)	86,8 (165)	5,5 (55)	94,5 (946)	14,967	1	0,000
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	6,8 (13)	93,2 (177)	0,5 (5)	99,5 (996)	43,158	1	0,000
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)	14,2 (27)	85,8 (163)	9,9 (99)	90,1 (900)	3,116	1	0,078
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	34,2 (65)	65,8 (125)	7,4 (14)	92,6 (927)	111,409	1	0,000

Oblik delinkventnog ponašanja	Grupa prijatelja se ponaša nezakonito		Grupa prijatelja se ne ponaša nezakonito		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Učestvovanje u grupnoj tuči	30,5 (58)	69,5 (132)	10,3 (103)	89,7 (898)	55,939	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	17,4 (33)	82,6 (157)	2,3 (23)	97,7 (978)	80,944	1	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	15,3 (29)	84,7 (161)	2,7 (27)	97,3 (974)	56,273	1	0,000
Zlostavljanje životinja	12,1 (23)	87,9 (167)	9,3 (93)	90,7 (908)	1,439	1	0,230

Kod svih pojedinačnih delinkventnih ponašanja, osim u slučaju krađe motora ili automobila, utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p < 0,010$). Značajnost veze u slučaju krađe motora ili automobila je na nižem nivou ($p < 0,050$). Pri tome, najveće razlike su prisutne kod nanošenja povreda drugome u tuči, ponašanja koje je, sudeći prema odgovorima, prisutno kod skoro sedam puta više maloletnih lica čija se grupa prijatelja ponaša nezakonito nego kod onih ispitanika, za čiju grupu prijatelja takvo ponašanje nije karakteristično (17,4% naspram 2,3%) (Tabela 29).

b) Nezakonito ponašanje grupe prijatelja i rizična ponašanja

Pripadnost grupi prijatelja koja se ponaša nezakonito pokazala se statistički značajno povezanom sa sva tri ispitivana rizična ponašanja. Naime, maloletna lica koja pripadaju grupi prijatelja koja se ponaša nezakonito znatno češće od maloletnih lica čija se grupa prijatelja ne ponaša tako, konzumiraju alkohol i drogu i ilegalno skidaju audio i video sadržaje sa interneta.

Tabela 30: Nezakonito ponašanje grupe prijatelja i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	Grupa prijatelja se ponaša nezakonito		Grupa prijatelja se ne ponaša nezakonito		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Konzumiranje alkohola	92,1 (175)	7,9 (15)	79,5 (796)	20,5 (205)	16,794	1	0,000
Konzumiranje droge	42,6 (81)	57,4 (109)	18,7 (187)	81,3 (814)	52,527	1	0,000
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	72,1 (138)	27,9 (53)	56,8 (569)	43,2 (432)	15,409	1	0,000

Kod sva tri rizična ponašanja utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p=0,000$), pri čemu su najveće razlike prisutne kod konzumiranja droge. Naime, 42,6% maloletnih lica koja pripadaju grupi prijatelja koja se ponaša nezakonito se izjasnilo da konzumira drogu, naspram 18,7% maloletnih lica čija se grupa prijatelja ne ponaša tako (Tabela 30). Sa druge strane, dosta manje u odnosu na konzumiranje droge, ali približno slične razlike prisutne su kod ilegalnog skidanja audio i video sadržaja sa interneta (72,1% prema 56,8%) i konzumiranja alkohola (92,1% prema 79,5%).

Percipiranje grupe prijatelja bandom i delinkvencija u širem i užem smislu

Da li maloletno lice svoju grupu prijatelja smatra bandom ili ne nije se pokazalo statistički značajno za delinkvenciju u širem smislu. Naime, maloletna lica koja svoju grupu prijatelja smatraju bandom (96,8%) u približnom procentu su navodila da su se ponašala delinkventno u širem smislu kao i maloletna lica koja svoju grupu prijatelja ne smatraju bandom (92,5%) (Tabela 31).

Tabela 31: Percipiranje grupe prijatelja bandom i delinkvencija u širem smislu

Percipiranje grupe prijatelja bandom		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	82	1014	1096
	%	7,5	92,5	100,0
Da	N	3	92	95
	%	3,2	96,8	100,0
Ukupno	N	85	1106	1191
	%	7,1	92,9	100,0

$\chi^2=2,466$; $dp=1$; $p=0,146$

Međutim, kada se iz analize isključe rizična ponašanja, odnosno kada se posmatra delinkvencija u užem smislu, zapaža se da su maloletna lica koja smatraju da je njihova grupa prijatelja banda (84,2%) češće navodila da su izvršila neko od ispitivanih delinkventnih ponašanja od maloletnih lica koja svoju grupu prijatelja ne smatraju bandom (63,3%). Utvrđene razlike su statistički značajne, što ukazuje da je percipiranje grupe prijatelja kao bande od strane maloletnih lica statistički značajno povezano sa delinkvencijom u užem smislu ($p=0,000$ (Tabela 32)).

Tabela 32: Percipiranje grupe prijatelja bandom i delinkvencija u užem smislu

Percipiranje grupe prijatelja bandom		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	402	694	1096
	%	36,7	63,3	100,0
Da	N	15	80	95
	%	15,8	84,2	100,0
Ukupno	N	417	774	1191
	%	35,0	65,0	100,0

$\chi^2=16,766$; $df=1$; $p=0,000$

a) Percipiranje grupe prijatelja bandom i pojedinačna delinkventna ponašanja

Kada su u pitanju pojedinačna delinkventna ponašanja, koja čine delinkvenciju u užem smislu, istraživanjem je utvrđeno da je to što maloletno lice svoju grupu prijatelja smatra bandom statistički značajno povezano sa većinom ispitivanih oblika delinkventnog ponašanja, osim sa krađom bicikla, običnom krađom i zlostavljanjem životinja.

Tabela 33: Percipiranje grupe prijatelja bandom i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblik delinkventnog ponašanja	Smatra grupu prijatelja bandom		Ne smatra grupu prijatelja bandom		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	61,1 (58)	38,9 (37)	34,3 (376)	65,7 (720)	27,001	1	0,000
Vandalizam	33,7 (32)	66,3 (63)	10,8 (118)	89,2 (978)	41,711	1	0,000
Krađa iz prodavnice	37,9 (36)	62,1 (59)	24,3 (266)	75,7 (830)	8,574	1	0,003
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	7,4 (7)	92,6 (88)	0,6 (7)	99,4 (1087)	34,010	1	0,000
Krađa bicikla	9,5 (9)	90,5 (86)	6,1 (67)	93,9 (1028)	1,646	1	0,200
Krađa motora ili automobila	14,7 (14)	85,3 (81)	2,1 (23)	97,9 (1073)	46,389	1	0,000
Krađa iz automobila	15,8 (12)	84,2 (80)	5,9 (65)	94,1 (1031)	13,561	1	0,000
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	12,6 (12)	87,4 (83)	0,5 (6)	99,5 (1090)	85,764	1	0,000
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)	15,8 (15)	84,2 (80)	10,1 (111)	89,9 (983)	2,938	1	0,087
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	40,0 (38)	60,0 (57)	9,2 (101)	90,8 (995)	80,368	1	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	36,8 (35)	63,2 (60)	11,5 (126)	88,5 (970)	48,039	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	21,1 (20)	78,9 (75)	3,3 (36)	96,7 (1060)	61,594	1	0,000
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	12,6 (72)	87,4 (83)	4,0 (44)	96,0 (1052)	14,487	1	0,000
Zlostavljanje životinja	10,5 (10)	89,5 (85)	9,7 (106)	90,3 (990)	0,073	1	0,788

Kod svih ponašanja utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p < 0,010$). Pri tome, najveće razlike između maloletnih lica koja grupu prijatelja smatraju bandom i onih koja grupu prijatelja ne smatraju bandom prisutne su

kod dva oblika krađe: krađe izvršene primenom oružja, sile ili pretnje (12,6% prema 0,5%) i provalne krađa (7,4% prema 0,6%). Međutim, kada je u pitanju provalna krađa nalaze o povezanosti treba sa oprezom tumačiti zbog malog broja ispitanika koji su odgovorili da su izvršili ovaj oblik krađe (Tabela 33).

b) Percipiranje grupe prijatelja bandom i rizična ponašanja

Kada se posmatra veza između percepcije grupe prijatelja bandom i pojedinačnih rizičnih ponašanja, kako pokazuju podaci u Tabeli 34, uočava se da su samo u slučaju konzumiranja droge, maloletna lica koja svoju grupu prijatelja smatraju bandom češće navodila da su ispoljila ovaj oblik rizičnog ponašanja u nekom momentu tokom života u odnosu na maloletna lica koja svoju grupu prijatelja ne smatraju bandom.

Tabela 34: Percipiranje grupe prijatelja bandom i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	Smatra grupu prijatelja bandom		Ne smatra grupu prijatelja bandom		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Konzumiranje alkohola	88,4 (84)	11,6 (11)	80,9 (887)	19,1 (209)	3,25	1	0,071
Konzumiranje droge	36,8 (35)	63,2 (60)	21,3 (233)	78,7 (863)	12,173	1	0,000
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	65,3 (62)	34,7 (33)	59,8 (644)	41,2 (452)	1,532	1	0,216

Konzumiranje alkohola i ilegalno skidanje audio i video sadržaja sa interneta u približno jednakom procentu je zastupljeno kod obe grupe maloletnih lica, onih koja svoju grupu prijatelja smatraju i onih koja svoju grupu prijatelja ne smatraju bandom (Tabela 34).

Zaključak

Rezultati istraživanja pokazuju postojanje povezanosti između rizičnog i delinkventnog ponašanja prijatelja i percipiranje sopstvene grupe prijatelja kao delinkventne, na jednoj, i delinkvencije maloletnih lica u širem i užem smislu, na drugoj strani. Jedino u slučaju percipiranja grupe prijatelja bandom nije utvrđena statistički značajna povezanost sa delinkvencijom u širem smislu, dok sa delinkvencijom u užem smislu jeste.

Istraživanjem je, takođe, utvrđena značajna povezanost druženja sa prijateljima koji konzumiraju drogu i koji se ponašaju delinkventno sa većinom pojedinačnih delinkventnih ponašanja. Pri tome, ovde bi trebalo izdvojiti druženje sa prijateljima koji su pretukli ili teško povredili nekog kao faktor delinkventnog ponašanja maloletnih lica, koji se pokazao povezanim sa svim pojedinačnim delinkventnim ponašanjima maloletnih lica iz uzorka, osim sa krađom bicikla. Najzad, istraživanjem je utvrđena i statistički značajna povezanost druženja sa prijateljima koji konzumiraju drogu ili vrše bilo koje od ispitivanih delinkventnih ponašanja sa svim ispitivanim rizičnim ponašanjima.

Rezultati istraživanja ukazuju i na vezu između percipiranja sopstvene grupe prijatelja kao delinkventne i maloletničke delinkvencije. Istraživanjem je utvrđena povezanost percepcije prihvatanja nezakonitog ponašanja od strane grupe prijatelja sa vršenjem većine pojedinačnih delinkventnih ponašanja maloletnih lica, pri čemu se posebno izdvaja veza sa vandalističkim ponašanjem koja se pokazala kao najjača. Slično je utvrđeno i kada je u pitanju percepcija ponašanja grupe prijatelja kao nezakonitog. Takođe, i mišljenje ispitanika o grupi prijatelja u smislu da li je smatraju bandom, pokazalo se značajno povezanim sa većinom pojedinačnih delinkventnih ponašanja. Najizraženija povezanost utvrđena je kod krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje i nošenja oružja, poput palice, lanca, noža ili pištolja.

Kada je u pitanju rizično ponašanje maloletnih lica iz uzorka, istraživanjem je utvrđena jaka povezanost percepcije prihvatanja i vršenja nezakonitog ponašanja od strane grupe prijatelja sa sva tri ispitivana oblika rizičnog ponašanja. Sa druge strane, percipiranje grupe prijatelja kao bande se pokazalo statistički značajno povezanim samo sa konzumiranjem droge.

Na osnovu svega navedenog može se zaključiti da rezultati istraživanja potvrđuju polaznu tezu da se rizično i delinkventno ponašanje prijatelja i grupe prijatelja može smatrati faktorom maloletničke delinkvencije.

LJILJANA STEVKOVIĆ

Zlostavljanje životinja kao faktor maloletničke delinkvencije

Zlostavljanje životinja u okviru treće Međunarodne ankete samoprijavljivanjem maloletničke delinkvencije ispituje se kao jedan od oblika delinkventnog ponašanja. Međutim, to pruža mogućnost da se, u skladu sa nalazima ISRD2 i drugih istraživanja, nasilno ponašanje prema životinjama posmatra i kao faktor maloletničke delinkvencije. Shodno tome, u ovom radu je dat prikaz rezultata analize odnosa između zlostavljanja životinja i delinkvencije u širem i u užem smislu, odnosno prema pojedinačnim delinkventnim i rizičnim ponašanjima. Prikazani rezultati se odnose na delinkvenciju u širem i užem smislu, kao i na pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja koja su maloletna lica iz uzorka ispoljila u bilo kom periodu svog života do momenta ispitivanja.

Zlostavljanje životinja i delinkvencija u širem i užem smislu

Kada je u pitanju delinkvencija u širem smislu, rezultati istraživanja pokazuju da maloletna lica koja su, bar jednom u životu, bila nasilna prema nekoj životinji znatno više od maloletnih lica koja se nisu tako ponašala prema životinjama, ispoljavaju jedno ili više ponašanja koja čine delinkvenciju u širem smislu ($p=0,000$). Naime, sva maloletna lica koja su se izjasnila da su bila nasilna prema životinjama (140, odnosno 100%), takođe su se izjasnila da su se ponašala delinkventno u širem smislu (ispoljila jedno ili više ispitivanih oblika delinkventnog i rizičnog ponašanja). Sa druge strane, visok je procenat (90,4%) i maloletnih lica koja nisu bila nasilna prema nekoj životinji, a odgovorila su da su se ponašala na jedan ili više načina koja čine delinkvenciju u širem smislu (Tabela 1).

Tabela 1: Zlostavljanje životinja i delinkvencija u širem smislu

Zlostavljanje životinja		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	115	1084	1199
	%	9,6	90,4	100,0
Da	N	0	140	140
	%	0,0	100,0	100,0
Ukupno	N	115	1224	1339
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi^2=14,689$; $df=1$; $p=0,000$

Razlike između maloletnih lica koja su bila nasilna prema nekoj životinji i onih koja se nisu tako ponašala prema životinjama mnogo su izraženije kada se posmatra delinkvencija u užem smislu. Naime, sva maloletna lica koja su zlostavljala neku životinju (100%) su se izjasnila da su se ponašala delinkventno u užem smislu, za razliku od 59,8% maloletnih lica koja nikada nisu bila nasilna prema nekoj životinji. Utvrđene razlike su statistički značajne, na visokom nivou značajnosti ($p=0,000$) (Tabela 2).

Tabela 2: Zlostavljanje životinja i delinkvencija u užem smislu

Zlostavljanje životinja		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	482	717	1199
	%	40,2	59,8	100,0
Da	N	0	140	140
	%	0,0	100,0	100,0
Ukupno	N	482	857	1339
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi^2=87,934$; $df=1$; $p=0,000$

Zlostavljanje životinja i delinkvencija u užem smislu: pojedinačna delinkventna ponašanja

a) Zlostavljanje životinja i pisanje grafita

Pisanje grafita, kao oblik delinkventnog ponašanja, znatno više je zastupljeno kod maloletnih lica koja su, bar jednom u životu, bila nasilna prema nekoj životinji (50,7%) nego kod maloletnih lica koja se nikada nisu tako ponašala prema životinjama (33,7%). Shodno tome, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između zlostavljanja životinja i pisanja grafita ($p=0,000$) (Tabela 3).

Tabela 3: Zlostavljanje životinja i pisanje grafita

Zlostavljanje životinja		Pisanje grafita		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	795	404	1199
	%	66,3	33,7	100,0
Da	N	69	71	140
	%	49,3	50,7	100,0
Ukupno	N	864	475	1339
	%	64,5	35,5	100,0

$\chi^2=15,864$; $df=1$; $p=0,000$

b) Zlostavljanje životinja i vandalizam

Kada je u pitanju vandalizam (namerno oštećenje nečega, poput autobuskog stajališta, prozora, sedišta u automobilu, autobusu ili vozu), rezultati istraživanja pokazuju da je svaki peti ispitanik (20,7%) koji je, bar jednom u životu, bio nasilan prema životinjama, takođe odgovorio i da je nekada u životu ispoljio vandalističko ponašanje. Sa druge strane, svaki deveti ispitanik (11,3%) koji, sudeći prema odgovorima, nije nikada bio nasilan prema životinjama, je svoje ponašanje okarakterisao kao vandalsko. Ove procentualne razlike su statistički značajne ($p=0,001$) (Tabela 4).

Tabela 4: Zlostavljanje životinja i vandalizam

Zlostavljanje životinja		Vandalizam		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	1063	136	1199
	%	88,7	11,3	100,0
Da	N	111	29	140
	%	79,3	20,7	100,0
Ukupno	N	1174	165	1339
	%	87,7	12,3	100,0

$\chi^2=10,190$; $df=1$; $p=0,001$

c) Zlostavljanje životinja i različiti oblici krađe

Kada je u pitanju krađa, rezultati istraživanja su pokazali da su se maloletna lica koja su bila nasilna prema životinjama znatno češće izjašnjavala da su izvršila pet od sedam ispitivanih oblika krađe nego maloletna lica koja se nisu tako ponašala prema životinjama.

Tabela 5: Zlostavljanje životinja i različiti oblici krađe

Oblici krađe	Zlostavljao/la životinje		Nije zlostavljao/la životinje		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Krađa iz prodavnice	40,0 (56)	60,0 (84)	23,3 (272)	76,7 (920)	18,706	1	0,000
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	3,6 (5)	96,4 (135)	0,9 (11)	99,1 (1186)	5,384	1	0,020
Krađa bicikla	12,9 (18)	87,1 (122)	6,1 (73)	93,9 (1125)	9,047	1	0,003
Krađa motora ili automobila	5,7 (8)	94,3 (132)	2,9 (35)	97,1 (1164)	3,151	1	0,076
Krađa iz automobila	14,3 (20)	85,7 (120)	5,8 (70)	94,2 (1129)	14,269	1	0,000
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	4,3 (6)	95,7 (134)	1,2 (14)	98,8 (1185)	8,284	1	0,004
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)	13,6 (19)	86,4 (121)	9,9 (118)	90,1 (1079)	1,879	1	0,170

Naime, osim u slučaju krađe motora/automobila i krađe izvršene bez upotrebe oružja, sile ili pretnje silom, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između nasilnog ponašanja prema životinjama i izvršenja krađe iz prodavnice, provalne krađe (provala u zgradu kako bi se nešto ukralo), krađe bicikla, krađe iz automobila i krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje (Tabela 5). Pri tome, utvrđena statistička značajnost je nešto manja kod provalne krađe ($p < 0,050$), dok je kod preostala četiri oblika krađe na visokom nivou ($p < 0,010$).

d) Zlostavljanje životinja i nošenje oružja

Analiza odnosa između zlostavljanja životinja i nošenja oružja, poput palice, lanaca, noža ili pištolja, pokazala je da je skoro svako peto maloletno lice (18,6%) koje je bilo nasilno prema nekoj životinji sa sobom na javnom mestu nosilo oružje. Sa druge strane, oružje je uz sebe imalo svako deseto maloletno lice (10,5%) koje nikada nije zlostavljalo životinje (Tabela 6).

Tabela 6: Zlostavljanje životinja i nošenje oružja

Zlostavljanje životinja		Nošenje oružja		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	1072	126	1198
	%	89,5	10,5	100,0
Da	N	114	26	140
	%	81,4	18,6	100,0
Ukupno	N	1186	152	1338
	%	88,6	11,4	100,0

$$\chi^2=8,075; df=1; p=0,004$$

Shodno tome, rezultati pokazuju statistički značajnu povezanost između zlostavljanja životinja i nošenja oružja ($p=0,004$) koja ukazuje da maloletna lica koja su bila nasilna prema životinjama, znatno više od onih koja se nisu tako ponašala, nose oružje na javnom mestu.

e) Zlostavljanje životinja i učestvovanje u grupnoj tuči

Kada je u pitanju učestvovanje u grupnoj tuči, istraživanjem je utvrđeno da su maloletna lica koja su se izjasnila da su nekada zlostavljala životinje (17,9%) i ona koja nisu (12,8%) u približnom procentu navela da su nekada tokom života učestvovala u grupnoj tuči.

Tabela 7: Zlostavljanje životinja i učestvovanje u grupnoj tuči

Zlostavljanje životinja		Učestvovanje u grupnoj tuči		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	1045	154	1199
	%	87,2	12,8	100,0
Da	N	115	25	140
	%	82,1	17,9	100,0
Ukupno	N	1160	179	1339
	%	86,6	13,4	100,0

$\chi^2=2,720$; $df=1$; $p=0,099$

Dakle, nije utvrđena statistički značajna povezanost između zlostavljanja životinja i učestvovanja u grupnoj tuči ($p>0,050$).

f) Zlostavljanje životinja i povređivanje nekoga u tuči

Kako pokazuju rezultati istraživanja, nije utvrđena statistički značajna povezanost između zlostavljanja životinja i povređivanja nekoga u tuči. Naime, maloletna lica koja su se izjasnila da su, bar jednom, bila nasilna prema životinjama su u gotovo podjednakom procentu kao i maloletna lica koja nikada nisu bila nasilna prema životinjama navela da su nekada pretukla i povredila nekoga u tuči (7,1% naspram 4,3%) (Tabela 8).

Tabela 8: Zlostavljanje životinja i nanošenje povreda drugome u tuči

Zlostavljanje životinja		Nanošenje povreda drugome u tuči		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	1147	52	1199
	%	95,7%	4,3%	100,0%
Da	N	130	10	140
	%	92,9%	7,1%	100,0%
Ukupno	N	1277	62	1339
	%	95,4%	4,6%	100,0%

$\chi^2=2,235$; $df=1$; $p=0,135$

g) Zlostavljanje životinja i prodaja/pomoć drugome da proda drogu

Kada je u pitanju trgovina drogom (lična prodaja ili pomoć drugome da proda drogu) istraživanjem nisu utvrđene statistički značajne razlike između maloletnih lica koja su bila nasilna prema životinjama i onih koja nisu, a u pogledu toga da li su prodavali ili pomagali nekome da proda drogu ($p > 0,050$).

Tabela 9: Zlostavljanje životinja i prodaja droge ili pomoć drugome da proda drogu

Zlostavljanje životinja		Prodaja droge/pomoć drugome da proda drogu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	1149	50	1199
	%	95,8	4,2	100,0
Da	N	129	11	140
	%	92,1	7,9	100,0
Ukupno	N	1278	61	1339
	%	95,4	4,6	100,0

$\chi^2=3,919$; $df=1$; $p=0,077$

Zlostavljanje životinja i rizično ponašanje

Od tri posmatrana rizična ponašanja samo su u slučaju ilegalnog skidanja audio i video sadržaja sa interneta utvrđene statistički značajne razlike između maloletnih lica koja su bila nasilna prema životinjama i onih koja se nikada nisu tako ponašali ($p=0,001$).

Tabela 10: Zlostavljanje životinja i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	Zlostavljao/la životinje		Nije zlostavljao/la životinje		χ^2	df	p
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Konzumiranje alkohola	85,7 (120)	14,3 (20)	79,0 (947)	21,0 (252)	3,510	1	0,061
Konzumiranje droge	27,9 (39)	72,1 (101)	21,1 (253)	78,9 (946)	3,356	1	0,067
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	70,7 (99)	29,3 (41)	56,2 (673)	43,8 (525)	10,854	1	0,001

Naime, maloletna lica koja su se izjasnila da su, bar jednom, zlostavljala životinje (70,7%) znatno više su se izjašnjavala da su ilegalno skidala neki (ili više njih) audio ili video sadržaj sa interneta u odnosu na maloletna lica koja nikada nisu zlostavljala životinje (56,2%) (Tabela 10).

Uzrast kada se prvi put javilo zlostavljanje životinja i delinkvencija

Uzrast kada se prvi put javilo zlostavljanje životinja i delinkvencija u užem smislu: pojedinačna ponašanja

Istraživanjem su ispitivane i dodatne karakteristike zlostavljanja životinja, među kojima je i uzrast kada je ispitanik prvi put bio nasilan prema nekoj životinji. Kada je u pitanju odnos između uzrasta na kojem se prvi put ispoljilo nasilje prema životinjama, rezultati istraživanja pokazuju da se samo u slučaju vandalizma, krađe (bez upotrebe oružja, sile, pretnje), nošenja oružja i učestvovanja u grupnoj tuči uočavaju statistički značajne razlike između ispitanika. Naime, maloletna lica koja su prvi put zlostavljala životinje na starijem uzrastu (13 i više godina) su češće odgovarala da su ispoljila neko od pomenutih delinkventnih ponašanja u odnosu na maloletna lica koja su se prvi put tako ponašala na uzrastu mlađem od 13 godina (Tabela 11).

Tabela 11: Uzrast kada je prvi put zlostavljao/la životinje i pojedini oblici delinkvencije u užem smislu ispoljeni tokom života do momenta ispitivanja

Oblik delinkventnog ponašanja	Uzrast kada je prvi put zlostavljao/la životinje						χ^2	df	p
	9 i mlađi		10-12		13 i stariji				
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	45,7 (21)	54,3 (25)	50,9 (28)	49,1 (27)	57,9 (22)	42,1 (16)	1,249	2	0,535
Vandalizam	13,0 (6)	87,0 (40)	16,4 (9)	83,6 (46)	36,8 (14)	63,2 (24)	8,255	2	0,016
Krađa iz prodavnice	30,4 (14)	69,6 (32)	43,6 (24)	56,4 (31)	47,4 (18)	52,6 (20)	2,905	2	0,234
Provala u zgradu kako bi se nešto ukradlo	4,3 (2)	95,7 (44)	1,8 (2)	98,2 (54)	5,3 (2)	94,7 (36)	0,881	2	0,644
Krađa bicikla	10,9 (5)	89,1 (41)	16,4 (9)	83,6 (46)	10,5 (4)	89,5 (34)	0,943	2	0,624
Krađa motora ili automobila	2,2 (1)	97,8 (45)	9,1 (9)	90,9 (50)	5,3 (2)	94,7 (36)	2,233	2	0,327
Krađa iz automobila	13,0 (6)	87,0 (40)	16,4 (9)	83,6 (46)	13,2 (5)	86,8 (33)	0,288	2	0,866
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	4,3 (2)	95,7 (44)	5,5 (3)	94,5 (52)	2,6 (1)	97,4 (37)	0,434	2	0,805
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	15,2 (7)	84,8 (39)	5,5 (3)	94,5 (52)	23,7 (9)	76,3 (29)	6,468	2	0,039
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	8,7 (4)	91,3 (42)	14,5 (8)	85,5 (47)	36,8 (14)	63,2 (24)	11,877	2	0,003
Učestvovanje u grupnoj tuči	10,9 (5)	89,1 (41)	10,9 (6)	89,1 (49)	36,8 (14)	63,2 (24)	12,606	2	0,002

Oblik delinkventnog ponašanja	Uzrast kada je prvi put zlostavljao/la životinje						χ^2	df	p
	9 i mlađi		10-12		13 i stariji				
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Nanošenje povrede drugome u tuči	4,3 (2)	95,7 (44)	9,1 (5)	90,9 (50)	7,9 (3)	92,1 (35)	0,882	2	0,643
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	6,5 (3)	93,5 (43)	5,5 (3)	94,5 (52)	13,2 (5)	86,8 (33)	2,013	2	0,366

Utvrđena značajnost veze između uzrasta na kojem se prvi put ispoljava zlostavljanje životinja i pomenuta četiri delinkventna ponašanja je na najvišem nivou u slučaju nošenja oružja i učestvovanja u grupnoj tuči ($p < 0,010$), dok je na nešto nižem nivou ($p < 0,050$) kod vandalizma i krađe (bez upotrebe oružja, sile ili pretnje).

Uzrast kada se prvi put javilo zlostavljanje životinja i rizična ponašanja

Kada je u pitanju rizično ponašanje, rezultati istraživanja pokazuju statistički značajne razlike između ispitanika koji su prvi put zlostavljali životinje kada su imali 9 godina ili manje, i onih koji su to radili kada su imali između 10 i 12 godina ili kao trinaestogodišnjaci i stariji, a u pogledu konzumiranja alkohola i konzumiranja droge, dok u slučaju ilegalnog skidanja sadržaja sa interneta razlike ne postoje (Tabela 12).

Tabela 12: Uzrast kada je prvi put zlostavljao/la životinje i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	Uzrast kada je prvi put zlostavljao/la životinje						χ^2	df	p
	9 i mlađi		10-12		13 i stariji				
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Konzumiranje alkohola	81,3 (45)	18,2 (10)	78,3 (36)	21,7 (10)	100,0 (38)	0,0 (0)	9,047	2	0,011
Konzumiranje droge	13,0 (6)	87,0 (40)	29,1 (16)	70,9 (39)	42,1 (16)	57,9 (22)	8,988	2	0,011
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	67,4 (31)	32,6 (15)	74,5 (41)	25,5 (14)	68,4 (26)	31,6 (12)	0,726	2	0,696

Naime, maloletna lica koja su prvi put zlostavljala neku životinju kada su imala 13 ili više godina znatno su više konzumirala alkohol ($p=0,011$) i drogu ($p=0,011$) od maloletnih lica koja su to radila na mlađem uzrastu.

Zaključak

Istraživanjem je utvrđeno da je zlostavljanje životinja statistički značajno povezano sa delinkvencijom u širem i užem smislu. Pri tome, razlike između ispitanika koji su bili nasilni prema životinjama i onih koji nisu su daleko izraženije kod delinkvencije u užem smislu nego kod delinkvencije u širem smislu. Kada su u pitanju pojedinačna delinkventna ponašanja, istraživanjem je utvrđeno da je kod maloletnih lica koja su, bar jednom, zlostavljala neku životinju, znatno više zastupljeno pisanje grafita, vandalizam, pet oblika krađe (krađa iz prodavnice, krađa bicikla, provala u zgradu u cilju krađe, krađa iz automobila i krađa izvršena upotrebom oružja, sile, pretnje) i nošenje oružja, nego kod maloletnih lica koja nikada nisu bila nasilna prema nekoj životinji. Sa druge strane, krađa motora/automobila, krađa (bez upotrebe oružja, sile, pretnje), učestvovanje u grupnoj tuči, povređivanje nekoga u tuči i prodaja/pomoć drugome da proda drogu, su u podjednako meri zastupljeni i kod maloletnih lica koja su bila nasilna prema nekoj životinji i kod onih koja nisu.

Kada su u pitanju rizična ponašanja, istraživanjem je utvrđeno da je zlostavljanje životinja statistički značajno povezano samo sa ilegalnim skidanjem audio i video sadržaja sa interneta, dok sa konzumiranjem alkohola i droge nije utvrđena povezanost. To ukazuje da maloletna lica koja su bila nasilna prema životinjama i ona koja nisu, u podjednakoj meri, konzumiraju alkohol i psihoaktivne supstance.

Istraživanjem je, takođe, utvrđeno da je uzrast na kome se prvi put ispoljava nasilno ponašanje prema životinjama statistički značajno povezan sa vandalizmom, krađom (bez upotrebe oružja, sile, pretnje), nošenjem oružja i učestvovanjem u grupnoj tuči, kao oblicima delinkventnog ponašanja koja čine delinkvenciju u užem smislu. Takođe, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između uzrasta na kojem se prvi put ispoljava nasilno ponašanje prema životinjama i konzumiranja alkohola i droge, kao oblicima rizičnog ponašanja. I u slučaju delinkventnog ponašanja, i u slučaju rizičnog ponašanja, utvrđena povezanost ukazuje da maloletna lica koja su prvi put bila nasilna prema nekoj životinji kada su imali 13 ili više godina, znatno više ispoljavaju ova delinkventna i rizična ponašanja nego maloletna lica koja su se tako ponašala prema životinjama na uzrastu mlađem od 12 godina.

Na osnovu ovoga može se zaključiti da se nasilno ponašanje prema životinjama može posmatrati kao faktor maloletničke delinkvencije, kako u širem, tako i u užem smislu. Odsustvo, pa i prisustvo značajnosti veze, ipak, kod nekih konkretnih ponašanja, poput provale u zgradu u cilju krađe, treba obazrivo tumačiti s obzirom na mali ukupan broj ispitanika koji su odgovorili da su se tako ponašali.

LJILJANA STEVKOVIĆ

Društvene mreže kao faktor maloletničke delinkvencije

Jedan od tri dodatna modula pitanja uključivao je pitanja o posedovanju naloga na društvenim mrežama i vremenu koje u toku jednog dana maloletna lica provode na društvenim mrežama. Ovaj modul nije nacionalno specifičan budući da je, uz odobrenje, preuzet iz upitnika koji je korišćen u Švajcarskoj. Na osnovu ovih pitanja pružena je mogućnost ispitivanja društvenih mreža kao faktora maloletničke delinkvencije. Shodno tome, u nastavku su prikazani rezultati analize odnosa posedovanja naloga na društvenim mrežama i vremena provedenog na njima, s jedne, i delinkvencije u užem i širem smislu, sa druge strane.

Posedovanje naloga na društvenim mrežama i delinkvencija

Rezultati istraživanja pokazuju da većina maloletnih lica iz uzorka (od 1265 koliko ih je odgovorilo na ovo pitanje) imaju nalog na jednoj ili više društvenih mreža. Naime, 73,3% (928) maloletnih lica je odgovorilo da poseduje nalog na nekoj društvenoj mreži, dok je 26,7% (337) njih odgovorilo da nemaju nalog na društvenim mrežama.

Posedovanje naloga na društvenim mrežama i delinkvencija u širem i užem smislu

Istraživanjem je utvrđeno da su maloletna lica, koja imaju nalog na nekoj od društvenih mreža, češće navodila da su se ponašala delinkventno u širem smislu nego maloletna lica koja nemaju nalog na društvenim mrežama (Tabela 1).

Tabela 1: Posedovanje naloga na društvenim mrežama i delinkvencija u širem smislu

Nalog na društvenim mrežama		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Da	N	66	862	928
	%	7,1	92,9	100,0
Ne	N	46	291	337
	%	13,6	86,4	100,0
Ukupno	N	112	1153	1265
	%	8,9	91,1	100,0

$\chi^2=13,094$; $df=1$; $p=0,000$

Naime, čak 92,9% maloletnih lica koja imaju nalog na nekoj društvenoj mreži je odgovorilo da je ispoljilo neki od posmatranih oblika delinkventnog ponašanja. Sa druge strane, delinkvencija u širem smislu je prisutna kod nešto manje maloletnih lica koja nemaju nalog na društvenim mrežama (86,4%). Uprkos malim procentualnim razlikama, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između posedovanja naloga na društvenim mrežama i delinkvencije u širem smislu, koja je na visokom nivou značajnosti ($p=0,000$) (Tabela 1).

Tabela 2: Posedovanje naloga na društvenim mrežama i delinkvencija u užem smislu

Nalog na društvenim mrežama		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Da	N	320	608	928
	%	34,5	65,5	100,0
Ne	N	147	190	337
	%	43,6	56,4	100,0
Ukupno	N	467	798	1265
	%	36,9	63,1	100,0

$\chi^2=8,863$; $df=1$; $p=0,003$

Nešto veće razlike zapažaju se kod delinkvencije u užem smislu (Tabela 2). Naime, oko dve trećine maloletnih lica koja imaju nalog na nekoj društvenoj mreži (65,5%) se ponašalo delinkventno u užem smislu. Sa druge strane,

delinkvencija u užem smislu je prisutna kod nešto više od polovine maloletnih lica koja nemaju nalog na društvenim mrežama. U skladu sa procentualnim razlikama, utvrđena je statistički značajna povezanost između posedovanja naloga na društvenim mrežama i delinkvencije u užem smislu koja je, takođe, na visokom nivou značajnosti ($p=0,003$).

Posedovanje naloga na društvenim mrežama i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Kada su u pitanju pojedinačna delinkventna ponašanja, podaci pokazuju da su, procentualno gledano, maloletna lica koja poseduju nalog na nekoj društvenoj mreži češće odgovarala da su ispoljila sva ispitivana ponašanja nego maloletna lica koja nemaju nalog na društvenim mrežama.

Tabela 3: Posedovanje naloga na društvenoj mreži i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblici delinkventnog ponašanja		Nalog na društvenoj mreži				χ^2	df	p
		Ima nalog		Nema nalog				
		N	%	N	%			
Pisanje grafita	Ne	593	64,0	229	68,2	1,839	1	0,175
	Da	333	36,0	107	31,8			
Vandalizam	Ne	805	86,9	307	91,4	4,632	1	0,031
	Da	121	13,1	29	8,6			
Krađa iz prodavnice	Ne	672	72,6	270	80,4	7,898	1	0,005
	Da	254	27,4	66	19,6			
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	913	98,7	332	98,8	0,022	1	0,881
	Da	12	1,3	4	1,2			
Krađa bicikla	Ne	858	92,8	316	94,0	0,639	1	0,424
	Da	67	7,2	20	6,0			
Krađa motora ili automobila	Ne	895	96,7	326	97,0	0,108	1	0,742
	Da	31	3,3	10	3,0			
Krađa iz automobila	Ne	860	92,9	316	94,0	0,536	1	0,464
	Da	66	7,1	20	6,0			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	909	98,2	333	99,1	1,406	1	0,236
	Da	17	1,8	3	0,9			
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)	Ne	822	88,8	309	92,0	2,706	1	0,100
	Da	104	11,2	27	8,0			

Oblici delinkventnog ponašanja		Nalog na društvenoj mreži				χ^2	df	p
		Ima nalog		Nema nalog				
		N	%	N	%			
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	Ne	804	86,9	311	92,6	7,660	1	0,006
	Da	121	13,1	25	7,4			
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne	794	85,7	302	89,9	3,692	1	0,055
	Da	132	14,3	34	10,1			
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	877	94,7	325	96,7	2,217	1	0,137
	Da	49	5,3	11	3,3			
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	882	95,2	326	97,0	1,897	1	0,168
	Da	44	4,8	10	3,0			
Zlostavljanje životinja	Ne	821	88,7	309	92,0	2,873	1	0,090
	Da	105	11,3	27	8,0			

Međutim, kod svih delinkventnih ponašanja razlike su male (manje od 10%), i kreću se od neznatnih 0,1% (provalna krađa) i 0,3% (krađa motora ili automobila), do 7,8% koliko je kod krađe iz prodavnice (Tabela 3). Shodno tako malim procentualnim razlikama, većina delinkventnih ponašanja nije značajno povezana sa posedovanjem naloga na društvenim mrežama. Istraživanjem je utvrđeno da je posedovanje naloga na društvenim mrežama značajno povezano samo sa nošenjem oružja, krađom iz prodavnice ($p < 0,010$) i sa vandalizmom ($p < 0,050$).

Tabela 4: Posedovanje naloga na društvenim mrežama i rizična ponašanja

Oblici rizičnog ponašanja		Nalog na društvenoj mreži				χ^2	df	p
		Ima nalog		Nema nalog				
		N	%	N	%			
Konzumiranje alkohola	Ne	168	18,1	98	29,1	17,938	1	0,000
	Da	760	81,9	239	70,9			
Konzumiranje droge	Ne	706	76,1	279	82,8	6,462	1	0,011
	Da	222	23,9	58	17,2			
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	Ne	336	39,6	167	49,7	10,375	1	0,001
	Da	559	60,4	169	50,3			

Maloletna lica koja poseduju nalog na nekoj društvenoj mreži su češće nego maloletna lica koja nemaju takve naloge odgovarala da su konzumirala alkohol (81,9% prema 70,9%) i drogu (23,9% prema 17,2%), kao i da su ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta (60,4% prema 50,3%). Istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između posedovanja naloga

na društvenim mrežama i sva tri ispitivana rizična ponašanja. Pri tome, utvrđena značajnost veze je na visokom nivou kod konzumiranja alkohola i ilegalnog skidanja sadržaja sa interneta ($p < 0,010$), dok je kod konzumiranja droge na nešto nižem nivou ($p < 0,050$) (Tabela 4).

Vreme provedeno u toku dana na društvenim mrežama i delinkvencija

Kada je u pitanju vreme provedeno na društvenim mrežama u toku jednog dana, najviše maloletnih lica je odgovorilo da je to period između jednog i tri sata. Naime, nešto više od trećine maloletnih lica (34,2%, odnosno njih 319) na društvenim mrežama provodi između jednog i dva sata dnevno, dok je četvrtina njih rekla da je to period između dva i tri sata (25,6%, odnosno 239 njih). Najmanje maloletnih lica je odgovorilo da u toku dana na društvenim mrežama provedu između četiri i pet sati (2,7%, odnosno 25) ili više od pet sati (3%, odnosno 28).

Vreme provedeno u toku dana na društvenim mrežama i delinkvencija u širem i užem smislu

Rezultati istraživanja pokazuju da su se maloletna lica u približno jednakom procentu izjašnjavala da su se ponašala delinkventno u širem smislu bilo da na društvenim mrežama provode manje od 14 minuta ili više od 5 sati dnevno. Pri tome, delinkvencija u širem smislu je u najvećem procentu (98,9%) zastupljena kod maloletnih lica koja na društvenim mrežama provode 3 do 4 sata dnevno, a najmanje kod onih koji su na društvenim mrežama više od pola sata a manje od sat vremena (67%).

Ispitivanjem povezanosti između vremena provedenog na društvenim mrežama i delinkvencije u širem smislu dobijena je statistički značajna veza koja je na visokom nivou značajnosti ($\chi^2=22,051$; $df=8$; $p=0,005$), ali se ne može donositi zaključak o povezanosti s obzirom na male frekvencije u pojedinim kategorijama odgovora.

Kod delinkvencije u užem smislu, razlike između maloletnih lica koja na društvenim mrežama provode više i onih koja provode manje vremena su veće. Naime, maloletna lica koja na društvenim mrežama provode više od pet sati dnevno češće su odgovarala da su se ponašala delinkventno u užem smislu od maloletnih lica koja su na društvenim mrežama manje od pet sati u toku

dana. Međutim, uprkos procentualnim razlikama, istraživanjem nije utvrđena statistički značajna povezanost između vremena provedenog na društvenim mrežama i delinkvencije u užem smislu ($\chi^2=10,119$; $df=8$; $p=0,257$).

Vreme provedeno u toku dana na društvenim mrežama i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Kada su u pitanju pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja, rezultati istraživanja pokazuju statistički značajnu povezanost samo sa konzumiranjem alkohola ($\chi^2=29,725$; $df=8$; $p=0,000$) i ni sa jednim drugim od ispitivanih delinkventnih i rizičnih ponašanja. Pri tome, za sva pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja važi napomena da nije pouzdano donositi zaključke o povezanosti ili odsustvu iste zbog malih frekvencija u pojedinim kategorijama.

Zaključak

Kada je u pitanju posedovanje naloga na društvenim mrežama, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost sa delinkvencijom u širem i užem smislu, obe na visokom nivou značajnosti. Pri tome, razlike između maloletnih lica koja imaju i onih koja nemaju nalog na društvenim mrežama su nešto veće kod delinkvencije u užem smislu. Posmatrano prema pojedinačnim ponašanjima, posedovanje naloga na društvenim mrežama se pokazalo značajno povezanim samo sa tri od četrnaest ispitivanih delinkventnih ponašanja (vandalizam, krađa iz prodavnice i nošenje oružja, poput palice, lanca, noža ili pištolja) i sa sva tri ispitivana rizična ponašanja (konzumiranje alkohola i droge i ilegalno skidanje sadržaja sa interneta). Pri tome, značajnost veze na najvišem nivou je utvrđena kod konzumiranja alkohola, dok je na najslabijem nivou kod vandalističkog ponašanja.

Što se tiče vremena koje u toku dana maloletna lica provode na društvenim mrežama, iako rezultati pokazuju statistički značajnu povezanost samo sa delinkvencijom u širem smislu i konzumiranjem alkohola kao jednim od oblika rizičnog ponašanja, zbog malih frekvencija u pojedinim kategorijama nije pouzdano donositi zaključke o povezanosti ili odsustvu iste.

Na osnovu svega ovoga može se konstatovati da je delimično potvrđena polazna teza o društvenim mrežama kao faktoru maloletničke delinkvencije i to samo sa aspekta posedovanja naloga na društvenim mrežama, ali ne i sa aspekta vremena provedenog na tim mrežama u toku jednog dana.

VESNA NIKOLIĆ-RISTANOVIĆ
LJILJANA STEVKOVIĆ

Viktimizacija, delinkvencija i sreća

Sreća, odnosno subjektivna percepcija sebe kao srećne osobe, poslednjih godina pronalazi svoje mesto u kriminološkim i viktimološkim istraživanjima. Shodno tome, u trećem ciklusu Međunarodne ankete samoprijavlivanjem maloletničke delinkvencije je, po prvi put, ispitivano da li ispitanici sebe percipiraju kao srećne ili nesrećne osobe, da bi, potom, to bilo dovedeno u vezu sa viktimizacijom i delinkventnim ponašanjem ispitanika.¹ Ispitanici su pitani da li bi za sebe rekli da su poslednjih šest meseci pred ispitivanje, većinu vremena, bili srećni. Ispitanicima je ponuđeno šest odgovora (šestostepena Likertova skala) koji su se kretali od „veoma srećan/a“ do „veoma nesrećan/a“.²

U ovom delu su prikazani rezultati analize odnosa između subjektivne percepcije ispitanika sebe samih kao srećnih osoba, sa jedne, i viktimizacije i delinkvencije, sa druge strane. Pri tome, najpre su prikazani rezultati analize odnosa između percipiranja sebe kao srećne osobe i viktimizacije, uopšteno, i prema pojedinačnim oblicima. Potom je dat prikaz rezultata analize odnosa iz-

¹ Pitanje o sreći ispitanika prvi put je uključeno u jednu međunarodnu anketu o viktimizaciji 2005. godine i to u okviru ankete sprovedene u zemljama EU (EU ICVS) - EU, 2007. Nakon toga, isto pitanje je 2011. godine uključeno i u Anketu o viktimizaciji u Švajcarskoj, koja je realizovana u sklopu Međunarodne ankete o viktimizaciji, koja se realizuje na populaciji punoletnih ispitanika. Rezultati istraživanja koje je sprovedeno u Švajcarskoj su pokazali značajnu povezanost zadovoljstva životom i viktimizacije ispitanika koja je prisutna u oba smera. Kako je jedan od koordinatora tog istraživanja ujedno i jedan od koordinatora Međunarodne ankete samoprijavlivanjem maloletničke delinkvencije, polazeći od rezultata pomenutog istraživanja u Švajcarskoj, rodila se ideja za ispitivanjem povezanosti između zadovoljstva životom, odnosno percipiranja sebe kao srećne ili nesrećne osobe, i delinkventnog ponašanja i viktimizacije na populaciji maloletnih ispitanika. Više o pomenutom istraživanju i rezultatima istog videti u: Staubli, Killias, Frey (2014).

² Za potrebe ove analize odgovori su dihotomizovani, odnosno pretvoreni u „da“ (gde su svrstani odgovori: veoma srećan/a, srećan/a i više srećan/a nego nesrećan/a) i „ne“ (gde su svrstani odgovori: veoma nesrećan/a, nesrećan/a i više nesrećan/a nego srećan/a).

među subjektivnog percipiranja sebe kao srećne osobe i delinkvencije u širem i užem smislu, kao i pojedinačnih delinkventnih i rizičnih ponašanja. Kada su u pitanju viktimizacija i delinkvencija, prikazani rezultati se odnose na iskustva viktimizacije koja su ispitanici doživeli, odnosno delinkventna ponašanja koja su ispoljili, bilo kada u životu do momenta ispitivanja.

Percipiranje sebe kao srećne osobe i viktimizacija

Kada je u pitanju odnos između toga da li su ispitanici, prema njihovoj subjektivnoj proceni, većinu vremena bili srećni ili nesrećni tokom posmatranog perioda i njihovog iskustva viktimizacije, rezultati istraživanja pokazuju da je 95% maloletnih lica koja su se izjasnila da su nesrećna bilo izloženo nekom od posmatranih oblika viktimizacije, dok je taj procenat manji kod maloletnih lica koja su se izjasnila da su srećna (82,3%) (Tabela 1). Pri tome, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između sreće maloletnih lica i njihove viktimizacije na visokom nivou značajnosti ($p=0,000$). To ukazuje da su maloletna lica koja su se izjasnila da su, većinu vremena, nesrećna, češće odgovarala da su bila žrtve nekog od posmatranih oblika viktimizacije u poređenju sa maloletnim licima koja su za sebe rekla da su većinu vremena srećna.

Tabela 1: Sreća i viktimizacija (svi oblici)

Većinu vremena sam...		Viktimizacija		Ukupno
		Ne	Da	
Nesrećan/a	N	11	207	218
	%	5,0	95,0	100,0
Srećan/a	N	198	921	1119
	%	17,7	82,3	100,0
Ukupno	N	209	1128	1337
	%	15,6	84,4	100,0

$$\chi=22,133; df=1; p=0,000$$

Posmatrano prema pojedinačnim oblicima viktimizacije, istraživanjem je utvrđeno da, osim u slučaju viktimizacije pretnjom/nasiljem zbog religije, jezika, boje kože ili etničke pripadnosti (zločinom iz mržnje), maloletna lica koja smatraju da su nesrećna su, u odnosu na maloletna lica koja smatraju da su srećna, češće bila žrtve svih preostalih oblika viktimizacije, kako van porodice (viktimizacija krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje; viktimizacija fizičkim napadom; viktimizacija krađom i elektronskim vršnjačkim nasiljem), tako i u okviru porodice (posredna i neposredna viktimizacija nasiljem

roditelja i neposredna viktimizacija od strane brata/sestre). Shodno tome, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između percipiranja sebe kao srećne ili nesrećne osobe, sa jedne strane, i viktimizacije u porodici i van nje, sa druge strane (Tabela 2).

Tabela 2: Sreća i viktimizacija (svi ispitivani oblici)

Oblici viktimizacije	Većinu vremena sam...				χ^2	df	p
	Srećan/a		Nesrećan/a				
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile, pretnje	12,3 (138)	87,7 (981)	20,2 (44)	79,8 (174)	9,564	1	0,002
Fizički napad	9,7 (109)	90,3 (1009)	17,0 (37)	83,0 (181)	9,778	1	0,002
Krađa	31,8 (356)	68,2 (763)	43,6 (95)	56,4 (123)	11,296	1	0,001
Zločini iz mržnje	4,3 (48)	95,7 (1071)	5,5 (12)	94,5 (206)	0,628	1	0,428
Elektronsko vršnjačko nasilje	16,8 (188)	83,2 (931)	29,4 (64)	70,6 (154)	18,809	1	0,000
Fizičko nasilje između roditelja	7,4 (82)	92,6 (1031)	15,3 (33)	84,7 (183)	14,320	1	0,000
Ozbiljni verbalni konflikti između roditelja koji se ponavljaju	30,9 (345)	69,1 (772)	61,5 (134)	38,5 (84)	74,148	1	0,000
Fizičko kažnjavanje	54,2 (605)	45,8 (512)	68,3 (149)	31,7 (69)	14,933	1	0,000
Psihičko nasilje-roditelji	17,8 (187)	82,2 (908)	40,0 (86)	60,0 (129)	52,531	1	0,000
Blaže fizičko nasilje-roditelji	42,0 (470)	58,0 (648)	62,4 (136)	37,6 (82)	30,470	1	0,000
Teže fizičko nasilje-roditelji	7,1 (79)	92,9 (1040)	21,6 (47)	78,4 (171)	44,939	1	0,000
Psihičko nasilje-brata/sestra	20,2 (213)	79,8 (839)	32,8 (55)	67,2 (133)	15,252	1	0,000
Blaže fizičko nasilje-brat/sestra	38,5 (370)	61,5 (590)	51,7 (89)	48,3 (83)	10,547	1	0,001
Teže fizičko nasilje-brat/sestra	19,6 (215)	80,4 (881)	28,5 (59)	71,5 (148)	8,278	1	0,004

Kod svih oblika viktimizacije utvrđena značajnost veze je na visokom nivou $p < 0,010$. Pri tome se posebno izdvaja veza sa nasiljem od strane roditelja, gde se uočavaju najveće razlike između ispitanika koji smatraju da su većinu vremena nesrećni i onih koji smatraju da su srećni. Naime, tri puta više maloletnih lica koja su se izjasnila da su nesrećna (21,6%) u odnosu na maloletna lica koja su srećna (7,1%), odgovorilo je da je bilo žrtva težeg fizičkog nasilja od strane roditelja. Takođe, 40% maloletnih lica koja su se izjasnila da su nesrećna u odnosu na 17,8% maloletnih lica koja su srećna, bilo je žrtva psihičkog nasilja od strane roditelja. Slično tome, dva puta više maloletnih lica koja su se izjasnila da su nesrećna u odnosu na maloletna lica koja su srećna, odgovorilo je da je bilo žrtva posredne viktimizacije od strane roditelja i to: fizičkog nasilja između roditelja (15,3% prema 7,4%) i ozbiljnih verbalnih konflikata između roditelja koji se ponavljaju (61,5% prema 30,9%) (Tabela 2).

Percipiranje sebe kao srećne osobe i delinkvencija u širem i užem smislu

Analiza percipiranja sebe kao srećne ili nesrećne osobe, kao faktora maloletničke delinkvencije, pokazala je da su se maloletna lica koja smatraju da su nesrećna (96,3%) češće ponašala delinkventno u širem smislu nego maloletna lica koja su srećna (90,4%) (Tabela 3). Uprkos maloj procentualnoj razlici, rezultati pokazuju statistički značajnu povezanost na visokom nivou značajnosti između percipiranja sebe kao srećne ili nesrećne osobe i delinkvencije u širem smislu ($p=0,005$).

Tabela 3: Subjektivni doživljaj sreće i delinkvencija u širem smislu

Doživljaj sreće		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nesrećan/a	N	8	210	218
	%	3,7	96,3	100,0
Srećan/a	N	107	1012	1119
	%	9,6	90,4	100,0
Ukupno	N	115	1222	1337
	%	8,6	91,4	100,0

$$\chi^2=8,058; df=1; p=0,005$$

Kada se iz analize isključe konzumiranje alkohola i droge i ilegalno skidanje audio i video sadržaja sa interneta dobijaju se malo veće razlike između maloletnih lica koja su, prema sopstvenoj proceni, većinu vremena nesrećna i onih koja su srećna, nego što su prisutne kod delinkvencije u širem smislu. Naime, delinkventno u užem smislu ponašalo se 71,1% maloletnih lica koja su se izjasnila da su nesrećna i 62,6% maloletnih lica koja su se izjasnila da su srećna (Tabela 4)

Tabela 4: Subjektivni doživljaj sreće i delinkvencija u užem smislu

Doživljaj sreće		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Nesrećan/a	N	63	155	218
	%	28,9	71,1	100,0
Srećan/a	N	418	701	1119
	%	37,4	62,6	100,0
Ukupno	N	481	856	1337
	%	36,0	64,0	100,0

$\chi=5,664$; $df=1$; $p=0,017$

Shodno tome, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između percipiranja sebe kao srećne ili nesrećne osobe i delinkvencije u užem smislu, što ukazuje da su se maloletna lica koja smatraju da su nesrećna češće ponašala delinkventno u užem smislu nego maloletna lica koja sebe vide kao srećne osobe.

Subjektivni doživljaj sreće i delinkvencija u užem smislu: pojedinačna delinkventna ponašanja

Analiza odnosa između toga da li su ispitanici, prema sopstvenoj proceni, srećne ili nesrećne osobe i pojedinačnih delinkventnih ponašanja, pokazala je da su maloletna lica koja su nesrećna, češće od maloletnih lica koja su srećna, odgovarala da su, bar jednom u životu, provalila u zgradu kako bi nešto ukrala, ukrala nešto iz nekog automobila, učestvovala u grupnoj tuči i prodavala drogu ili pomagala nekome da je proda. Kod ostalih delinkventnih ponašanja nisu utvrđene statistički značajne razlike između maloletnih lica koja su, prema sopstvenoj proceni, nesrećna i onih koja su srećna (Tabela 5).

Tabela 5: Percipiranje sebe kao srećne ili nesrećne osobe i pojedinačna delinkventna ponašanja (delinkvencija u užem smislu)

Oblici delinkventnog ponašanja	Većinu vremena sam...				χ^2	df	p
	Nesrećan/a		Srećan/a				
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	34,7 (388)	65,3 (731)	39,4 (86)	60,6 (132)	1,818	1	0,177
Vandalizam	11,5 (129)	88,5 (990)	16,5 (36)	83,5 (182)	3,744	1	0,053
Krađa iz prodavnice	23,9 (268)	76,1 (851)	30,3 (66)	69,7 (152)	3,565	1	0,059
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	0,6 (7)	99,4 (1110)	4,1 (9)	95,9 (209)	18,889	1	0,000
Krađa bicikla	6,7 (75)	93,3 (1043)	7,3 (16)	92,7 (202)	0,114	1	0,735
Krađa motora ili automobila	2,9 (32)	97,1 (1087)	5,0 (17)	95,0 (207)	2,801	1	0,094
Krađa iz automobila	6,1 (68)	93,9 (1051)	10,1 (22)	89,9 (196)	4,684	1	0,030
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	1,5 (17)	98,5 (1002)	1,4 (3)	98,6 (215)	0,025	1	0,874
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	10,1 (113)	89,9 (1005)	11,1 (24)	88,9 (193)	0,179	1	0,672
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	10,7 (120)	89,3 (998)	14,7 (32)	85,3 (186)	2,816	1	0,093
Učestvovanje u grupnoj tuči	12,2 (136)	87,8 (983)	19,7 (43)	80,3 (175)	9,019	1	0,003
Nanošenje povrede drugome u tuči	4,2 (47)	95,8 (1072)	6,9 (15)	93,1 (203)	2,965	1	0,085
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	3,8 (43)	96,2 (1076)	8,3 (118)	91,7 (200)	8,165	1	0,004
Zlostavljanje životinja	9,9 (111)	90,1 (1008)	12,8 (28)	87,2 (190)	1,675	1	0,196

Shodno tome, utvrđene statistički značajne razlike između maloletnih lica koja sebe smatraju nesrećnim osobama i onih koja sebe smatraju srećnim, ukazuju na statistički značajnu povezanost između percipiranja sebe kao (ne) srećne osobe i pomenutih delinkventnih ponašanja. Pri tome, osim u slučaju krađe iz automobila gde je utvrđena značajnost veze na nešto nižem nivou ($p < 0,030$), kod preostala tri delinkventna ponašanja utvrđena značajnost veze sa percipiranjem sebe kao nesrećne osobe je na višem nivou ($p < 0,010$) (Tabela 5).

Tabela 6: Percipiranje sebe kao srećne ili nesrećne osobe i pojedinačna rizična ponašanja

Oblik rizičnog ponašanja	Većinu vremena sam...				χ^2	df	p
	Srećan/a		Nesrećan/a				
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Konzumiranje alkohola	78,3 (876)	21,7 (243)	87,2 (190)	12,8 (28)	8,886	1	0,003
Konzumiranje droge	19,2 (215)	80,8 (904)	35,3 (77)	64,7 (141)	27,732	1	0,000
Ilegalno skidanje sadržaja sa interneta	56,5 (632)	43,5 (486)	63,3 (138)	36,7 (80)	3,428	1	0,064

Kada su u pitanju rizična ponašanja, istraživanjem je utvrđeno da maloletna lica koja su, prema sopstvenoj proceni, nesrećna, češće konzumiraju alkohol i psihoaktivne supstance nego maloletna lica koja su srećna. Shodno tome, utvrđena je statistički značajna povezanost, na visokom nivou značajnosti, između percipiranja sebe kao nesrećne osobe i konzumiranja alkohola ($p=0,003$) i droge ($p=0,000$). Sa druge strane, kod ilegalnog skidanja sadržaja sa interneta nisu utvrđene statistički značajne razlike između maloletnih lica koja su nesrećna i onih koja su srećna ($p=0,064$) (Tabela 6).

Zaključak

Istraživanjem maloletničke delinkvencije u Srbiji u okviru treće Međunarodne ankete samoprijavlivanjem maloletničke delinkvencije analiziran je i doprinos percipiranja sebe kao srećne ili nesrećne osobe sopstvenoj viktimizaciji, kao i delinkventnom ponašanju. Rezultati istraživanja prikazani u ovom tekstu ukazuju da je percipiranje sebe kao (ne)srećne osobe značajno povezano kako sa iskustvom viktimizacije, tako i sa delinkvencijom u širem i u užem smislu.

Percipiranje sebe kao nesrećne osobe je statistički značajno povezano sa svim ispitivanim oblicima viktimizacije, kako u porodici, tako i izvan nje, osim sa viktimizacijom zločinom iz mržnje. To ukazuje da su maloletna lica koja smatraju da su nesrećna, znatno više od onih koja smatraju da su srećna, bila žrtve različitih oblika viktimizacije, i to, viktimizacije van porodice (viktimizacija krađom izvršenom bez i onom izvršenom uz upotrebu oružja, sile ili pretnje; viktimizacija fizičkim napadom i viktimizacija elektronskim vršnjačkim nasiljem); posredne viktimizacije nasiljem u porodici (viktimizacija fizičkim nasiljem između roditelja i viktimizacija ozbiljnim verbalnim konfliktima koji se ponavljaju) i neposredne viktimizacije nasiljem u porodici (fizičko kažnjavanje; psihičko, lakše i teže fizičko nasilje od strane roditelja i psihičko, lakše i teže fizičko nasilje od strane brata ili sestre). Pri tome, razlike između maloletnih lica koja sebe smatraju nesrećnim osobama i onih koja sebe smatraju srećnim, najveće su kod viktimizacije nasiljem od strane roditelja (posredne i neposredne viktimizacije psihičkim i težim fizičkim nasiljem).

Kada je u pitanju delinkvencija, iako je utvrđena statistički značajna povezanost između percipiranja sebe kao nesrećne osobe i delinkvencije u širem i užem smislu, razlike između maloletnih lica koja smatraju da su nesrećna i onih koja smatraju da su srećna su manje nego kod viktimizacije. Posmatrano prema pojedinačnim delinkventnim ponašanjima, rezultati su pokazali da je percipiranje sebe kao nesrećne osobe statistički značajno povezano samo sa četiri ponašanja: provalna krađa; krađa iz automobila; učestvovanje u grupnoj tuči i prodaja ili pomoć drugome da proda drogu. Percepcija sebe kao srećne, odnosno nesrećne osobe, je značajno povezana i sa dva od tri ispitivana rizična ponašanja (konzumiranje alkohola i droge).

Na osnovu svega ovoga može se zaključiti da je istraživanjem potvrđeno da percipiranje sebe kao nesrećne osobe od strane maloletnog lica može uticati na delinkventno ponašanje maloletnih lica, kao i da, u još većoj meri, viktimizacija može da utiče na percepciju sebe kao nesrećne osobe. Pri tome, posebno treba naglasiti da je veza viktimizacije i percipiranje sebe kao nesrećne osobe najizraženija kod viktimizacije nasiljem od strane roditelja.

Literatura

EU (2007) Methodology of the European Crime and Safety Survey, dostupno na: http://wp.unil.ch/icvs/files/2012/11/WP_methodology.pdf, stranici pristupljeno 25.4.2016.

Staubli, S., Killias, M., Frey, B.S. (2014) Happiness and Victimization: An Empirical Study for Switzerland. *European Journal of Criminology*, 1, str. 57-72.

LJILJANA STEVKOVIĆ
VESNA NIKOLIĆ-RISTANOVIĆ

Viktimizacija i delinkvencija

U ovom poglavlju prikazani su rezultati analize odnosa između viktimizacije¹ i delinkvencije maloletnih lica. Najpre su prikazani rezultati odnosa viktimizacije uopšte i delinkvencije u širem i užem smislu, a zatim i odnosa viktimizacije uopšte i pojedinačnih delinkventnih ponašanja. Potom su prikazani rezultati analize odnosa pojedinačnih oblika viktimizacije (viktimizacija van porodice i posredna i neposredna viktimizacija nasiljem u porodici) i pojedinačnih delinkventnih i rizičnih ponašanja. Kako bi se ispitala oba pravca veze, analizirana je kako zastupljenost žrtava među delinkventima i nedelinkventima, tako i zastupljenost delinkvenata i nedelinkvenata među maloletnim licima koja su bila žrtve nekog od ispitivanih povređujućih ponašanja.

Viktimizacija i maloletnička delinkvencija u širem i užem smislu

Viktimizacija i maloletnička delinkvencija u širem smislu

Kada je u pitanju odnos između viktimizacije (kada se posmatraju svi ispitivani oblici) i delinkvencije u širem smislu, istraživanjem je utvrđen visok procenat maloletnih lica (93,2%) iz uzorka koja su bila žrtve nekog oblika viktimizacije, a koja su se ponašala delinkventno u širem smislu (Tabela 1).

---

¹ U pitanju su podaci koji se odnose na viktimizaciju koja se dogodila bilo kada tokom života, a do momenta ispitivanja (tzv. prevalenca tokom života, eng. *lifetime prevalence*).

Tabela 1: Viktimizacija (svi ispitivani oblici) i delinkvencija u širem smislu

Viktimizacija-svi ispitivani oblici		Delinkvencija u širem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	38	175	213
	%	17,8	82,2	100,0
Da	N	77	1054	1131
	%	6,8	93,2	100,0
Ukupno	N	115	1229	1344
	%	8,6	91,4	100,0

$\chi=27,882; df=1; p=0,000$

Isto tako, i među maloletnim licima koja nikada nisu bila žrtve nekog od ispitivanih povređujućih ponašanja visok je procenat (82,2%) onih koja su se ponašala delinkventno u širem smislu (Tabela 1).

Tabela 2: Delinkvencija u širem smislu i viktimizacija (svi ispitivani oblici)

Delinkvencija u širem smislu		Viktimizacija		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	38	77	115
	%	33,0	67,0	100,0
Da	N	175	1054	1029
	%	14,2	85,8	100,0
Ukupno	N	213	1331	1344
	%	15,8	84,2	100,0

$\chi=27,882; df=1; p=0,000$

Takođe, razlike su evidentne i kada se analizira koliko je onih koji su bili viktimizirani među maloletnim licima koja su se ponašala delinkventno u širem smislu i onima koja se nisu tako ponašala. Pri tome, razlike su izraženije nego kada se posmatraju razlike u pogledu ispoljavanja delinkvencije u širem smislu između viktimiziranih i neviktimiziranih maloletnih lica. Naime, 85,8% maloletnih lica koja su se ponašala delinkventno u širem smislu bila su žrtve nekog oblika viktimizacije. Sa druge strane, 67% maloletnih lica koja se nisu ponašala delinkventno u širem smislu bila su žrtve nekog od ispitivanih oblika viktimizacije (Tabela 2).

Istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između viktimizacije i maloletničke delinkvencije u širem smislu koja je na visokom nivou ($p=0,000$). U skladu sa tim, maloletna lica koja su bila viktimizirana, češće se

ponašaju delinkventno u širem smislu nego ona lica koja nisu bila viktimizirana. Takođe, maloletna lica kod kojih je prisutan neki od posmatranih oblika delinkventnog ponašanja u širem smislu, češće su bila žrtve nekog oblika viktimizacije nego maloletna lica koja se ne ponašaju delinkventno u širem smislu.

Viktimizacija i maloletnička delinkvencija u užem smislu

Ako se iz analize isključe konzumiranje alkohola i droge i ilegalno skidanje audio i video sadržaja sa interneta, tada se u pogledu ispoljavanja delinkvencije u užem smislu uočavaju još veće razlike između maloletnih lica koja imaju iskustvo viktimizacije i onih koja nemaju nego kod delinkvencije u širem smislu.

Tabela 3: Viktimizacija (svi ispitivani oblici) i delinkvencija u užem smislu

Viktimizacija-svi ispitivani oblici		Delinkvencija u užem smislu		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	132	81	213
	%	62,0	38,0	100,0
Da	N	355	776	1131
	%	31,4	68,6	100,0
Ukupno	N	487	857	1344
	%	36,2	63,8	100,0

$$\chi=72,562; df=1; p=0,000$$

Naime, više od dve trećine maloletnih lica (68,6%) koja su bila žrtve nekog od ispitivanih oblika viktimizacije, ponašala su se delinkventno u užem smislu, za razliku od 38% maloletnih lica koja nikada nisu bila viktimizirana (Tabela 3).

Tabela 4: Delinkvencija u užem smislu i viktimizacija (svi ispitivani oblici)

Delinkvencija u užem smislu		Viktimizacija		Ukupno
		Ne	Da	
Ne	N	132	355	487
	%	27,1	72,9	100,0
Da	N	81	776	857
	%	9,5	90,5	100,0
Ukupno	N	213	1131	1344
	%	15,8	84,2	100,0

$$\chi=72,562; df=1; p=0,000$$

Isto tako, razlike su evidentne i kada se analizira koliko je maloletnih lica bilo žrtva među onima koji se nisu i onima koji se jesu ponašali delinkventno u užem smislu. Naime, 90,5% maloletnih lica kod kojih je prisutno delinkventno ponašanje u užem smislu bili su žrtve nekog od ispitivanih povređujućih ponašanja, za razliku od 72,9% onih koji se nisu ponašali delinkventno u užem smislu (Tabela 4).

Rezultati istraživanja, isto kao i kod delinkvencije u širem smislu, pokazuju statistički značajnu povezanost između viktimizacije i delinkvencije u užem smislu koja je na visokom nivou ($p=0,000$). Shodno tome, maloletna lica koja su viktimizirana češće se ponašaju delinkventno u užem smislu od maloletnih lica koja nikad nisu bila izložena viktimizaciji. I obrnuto, maloletna lica kod kojih je prisutna delinkvencija u užem smislu češće su bila viktimizirana u odnosu na maloletna lica koja se nisu ponašala delinkventno u užem smislu.

Viktimizacija i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Analiza odnosa viktimizacije (svih ispitivanih oblika) i pojedinačnih delinkventnih ponašanja pokazuje da su maloletna lica koja su bila žrtve češće od maloletnih lica koja nisu bila žrtve odgovarala da su ispoljila većinu ispitivanih delinkventnih ponašanja: pisanje grafita, vandalizam, krađu iz prodavnice, krađu motora/automobila, krađu iz automobila, nošenje oružja, učestvovanje u grupnoj tuči i zlostavljanje životinja.

Tabela 5: Viktimizacija (svi ispitivani oblici) i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija				χ^2	df	p
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva				
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Pisanje grafita	38,6 (436)	61,4 (694)	18,7 (39)	81,3 (179)	30,587	1	0,000
Vandalizam	13,7 (155)	86,3 (975)	4,8 (10)	95,2 (199)	13,025	1	0,000
Krađa iz prodavnice	27,6 (312)	72,4 (818)	11,0 (23)	89,0 (186)	25,927	1	0,000
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	1,4 (16)	98,6 (1112)	0,0 (0)	100,0 (209)	3,000	1	0,083

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija				χ^2	df	p
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva				
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Krađa bicikla	7,4 (83)	92,6 (1046)	3,8 (8)	96,2 (201)	3,455	1	0,063
Krađa motora ili automobila	3,7 (42)	96,3 (1088)	0,5 (1)	99,5 (208)	5,951	1	0,015
Krađa iz automobila	7,5 (85)	92,5 (1045)	2,4 (5)	97,6 (204)	7,403	1	0,007
Krađa izvršena uz upotrebu oružja, sile ili pretnje	1,7 (19)	98,3 (1111)	0,5 (1)	99,5 (208)	1,735	1	0,188
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	10,6 (120)	89,4 (1008)	8,1 (17)	91,9 (92)	1,202	1	0,273
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	13,0 (147)	87,0 (982)	2,4 (5)	97,6 (204)	19,782	1	0,000
Učestvovanje u grupnoj tuči	15,2 (172)	84,8 (958)	3,3 (7)	96,7 (202)	21,465	1	0,000
Nanošenje povrede drugome u tuči	5,1 (4)	94,9 (1072)	1,9 (4)	98,1 (205)	3,442	1	0,064
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	5,0 (57)	95,0 (1073)	1,9 (4)	98,1 (205)	3,288	1	0,070
Zlostavljanje životinja	11,6 (131)	88,4 (999)	4,3 (9)	95,7 (200)	10,003	1	0,002

Shodno tome, utvrđena je statistički značajna povezanost između viktimizacije i ovih delinkventnih ponašanja. Kod svih ponašanja, osim u slučaju krađe motora ili automobila ($p=0,017$), utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p<0,010$) (Tabela 5). Sa druge strane, nisu utvrđene značajne razlike između maloletnih lica koja su bila žrtve i onih koja nisu bila žrtve, a u pogledu toga da li su ikada: provalili u zgradu kako bi nešto ukrali, ukrali bicikl, izvršili običnu krađu ili krađu uz upotrebu oružja, sile ili pretnje, povredili nekoga u tuči ili učestvovali u trgovini drogom (Tabela 5).

Istraživanjem je, takođe, utvrđeno da su maloletna lica koja su bila viktimizirana češće ispoljavala rizična ponašanja u odnosu na maloletna lica koja nisu viktimizirana. Naime, alkohol je konzumiralo 82,2% maloletnih lica koja su bila žrtve i 64,3% maloletnih lica koja nisu bila žrtve. Drogu je konzumira-

lo 23,6% viktimiziranih maloletnih lica i 14,1% maloletnih lica koja nisu bila viktimizirana. Slično, 61,3% maloletnih lica koja su bila žrtve je ilegalno preuzimalo sadržaje sa interneta u odnosu na 38,3% onih koja nisu bila žrtve. Utvrđena povezanost između viktimizacije i ispitivanih rizičnih ponašanja je kod sva tri ponašanja na visokom nivou ($p < 0,010$).

Delinkvencija u širem i užem smislu i pojedini oblici viktimizacija (bez viktimizacije nasiljem u porodici)

Analizom odnosa između delinkvencije u širem smislu i pojedinačnih oblika viktimizacije (bez viktimizacije nasiljem u porodici) utvrđeno je da su maloletna lica koja su se ponašala delinkventno u širem smislu češće od maloletnih lica koja se nisu tako ponašala, bila žrtve krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje i tzv. obične krađe (krađa izvršena bez upotrebe oružja, sile ili pretnje) (Tabela 6).

Tabela 6: Delinkvencija u širem smislu i viktimizacija (bez viktimizacije nasiljem u porodici)

Oblici viktimizacije	Delinkvencija u širem smislu				χ^2	df	p
	Ponašao/la se delinkventno		Nije se ponašao/la delinkventno				
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile, pretnje	96,7 (176)	3,3 (6)	90,6 (1049)	9,4 (109)	7,499	1	0,006
Fizički napad	95,2 (139)	4,8 (7)	90,9 (1085)	9,1 (108)	3,004	1	0,083
Krađa	96,0 (435)	4,0 (18)	89,1 (790)	10,9 (97)	18,526	1	0,000
Zločini iz mržnje	88,5 (54)	11,5 (7)	91,6 (1171)	8,4 (108)	0,682	1	0,409
Elektronsko vršnjačko nasilje	7,1 (234)	92,9 (18)	91,1 (991)	8,9 (97)	0,819	1	0,365

Procentualne razlike između delinkvenata i nedelinkvenata u pogledu viktimizacije su približno iste kod oba oblika krađe, i manje su od 10% (Tabela

6). Shodno tome, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost, na visokom nivou, između delinkvencije u širem smislu i viktimizacije krađom ($p=0,000$) i krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje ($p=0,006$).

Kod preostala tri oblika viktimizacije nije utvrđena statistički značajna povezanost sa delinkvencijom u širem smislu.

Tabela 7: Delinkvencija u užem smislu i viktimizacija (bez viktimizacije nasiljem u porodici)

Oblici viktimizacije	Delinkvencija u užem smislu				χ^2	df	p
	Ponašao/la se delinkventno		Nije se ponašao/la delinkventno				
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)			
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile, pretnje	83,0 (151)	17,0 (31)	61,0 (736)	39,0 (452)	33,021	1	0,000
Fizički napad	82,9 (121)	17,1 (25)	61,7 (736)	38,3 (457)	25,336	1	0,000
Krađa	73,7 (334)	26,3 (119)	59,0 (523)	41,0 (364)	28,368	1	0,000
Zločini iz mržnje	72,1 (44)	27,9 (17)	63,6 (813)	36,4 (466)	1,853	1	0,173
Elektronsko vršnjačko nasilje	77,4 (195)	22,6 (57)	60,8 (662)	39,2 (426)	24,268	1	0,000

Kada se iz analize isključe konzumiranje alkohola i/ili droge i ilegalno skidanje audio i video sadržaja sa interneta dobija se, za razliku od delinkvencije u širem smislu, statistički značajna povezanost između delinkvencije u užem smislu i svih ispitivanih oblika viktimizacije van porodičnog okruženja, osim viktimizacije pretnjom ili fizičkim nasiljem zbog jezika, religije, boje kože, etničke pripadnosti (zločini iz mržnje) (Tabela 7). Pri tome, slično delinkvenciji u širem smislu, kod svih oblika viktimizacije utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p=0,000$) (Tabela 7).

Najveće razlike između maloletnih lica koja su se ponašala delinkventno u užem smislu i onih koja se nisu tako ponašala prisutne su kod viktimizacije krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje (83% prema 61%) i viktimizacije fizičkim napadom (82,9% prema 61,7%). Sa druge strane, nešto manje razlike prisutne su kod viktimizacije krađom (73,7% prema 59,0%) i viktimizacije elektronskim vršnjačkim nasiljem (77,4% prema 60,8%) (Tabela 7).

Različiti oblici viktimizacije i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

U ovom delu su prikazani rezultati analize odnosa svih ispitivanih oblika viktimizacije, s jedne, i pojedinačnih delinkventnih i rizičnih ponašanja, sa druge strane. Pri tome, najpre su prikazani rezultati analize odnosa viktimizacije van porodice (viktimizacija krađom, krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje, fizičkim napadom, pretnjom/napadom zbog boje kože, jezika, religije – zločini iz mržnje, i elektronskim vršnjačkim nasiljem) i pojedinačnih delinkventnih i rizičnih ponašanja. Na kraju su prikazani rezultati analize odnosa posredne i neposredne viktimizacije nasiljem u porodici i pojedinačnih delinkventnih i rizičnih ponašanja.

Viktimizacija van porodice i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

a) Viktimizacija krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Istraživanje je pokazalo da su maloletna lica koja su bila žrtve krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje češće navodila da su ispoljila gotovo sva ispitivana delinkventna ponašanja (osim tri oblika krađe: provalne krađe, krađe bicikla i krađe izvršene bez upotrebe oružja, sile ili pretnje) nego maloletna lica koja nisu bila žrtve ovog oblika viktimizacije.

Tabela 8: Viktimizacija krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	56,6 (103)	43,4 (79)	32,2 (372)	67,8 (785)
Vandalizam*	25,8 (47)	74,2 (135)	10,2 (118)	89,8 (1039)
Krađa iz prodavnice*	38,5 (70)	61,5 (112)	22,9 (265)	77,1 (892)

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo**	3,3 (6)	96,7 (174)	6,4 (10)	99,1 (1047)
Krađa bicikla	9,4 (17)	90,6 (164)	6,4 (74)	93,6 (1083)
Krađa motora ili automobila**	6,6 (12)	93,4 (170)	2,7 (31)	97,2 (1126)
Krađa iz automobila*	14,8 (27)	85,2 (155)	5,4 (63)	94,6 (1094)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje**	3,8 (7)	96,2 (175)	1,1 (13)	98,9 (1144)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/ pretnje)	14,4 (26)	85,6 (154)	9,6 (111)	90,4 (1046)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	24,2 (44)	75,8 (138)	9,3 (108)	90,7 (1048)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	24,2 (44)	75,8 (138)	11,7 (135)	88,3 (1022)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	11,0 (20)	89,0 (162)	3,6 (42)	96,4 (1115)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	13,2 (24)	86,8 (158)	3,2 (37)	96,8 (1120)
Zlostavljanje životinja*	22,0 (40)	78,0 (142)	8,6 (100)	91,4 (1057)

* $p=0,000$

** $p=0,005$

Najveće razlike prisutne su kod nasilnih delinkventnih ponašanja: nošenje oružja, poput palice, lanaca, noža ili pištolja (24,2% prema 9,3%), zlostavljanje životinja (22% prema 8,6%) i učestvovanje u grupnoj tuči (24,2% prema 11,7%). Sa druge strane, najmanje razlike prisutne su kod krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje (3,8% prema 1,1%) (Tabela 8).

Tabela 9: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita*	Ne	785	90,9	79	9,1
	Da	372	78,3	103	21,7
Vandalizam*	Ne	1039	88,5	135	11,5
	Da	118	71,5	47	28,5
Krađa iz prodavnice*	Ne	892	88,8	112	11,2
	Da	265	79,1	70	20,9
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo**	Ne	1047	86,8	174	13,2
	Da	10	62,5	6	37,5
Krađa bicikla	Ne	1083	86,8	164	13,2
	Da	74	81,3	17	18,7
Krađa motora ili automobile**	Ne	1126	86,9	170	13,1
	Da	31	72,1	12	27,9
Krađa iz automobila*	Ne	1094	87,6	155	12,4
	Da	63	70,0	27	30,0
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje**	Ne	1144	86,7	175	13,3
	Da	13	65,0	7	35,0
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	1046	87,2	154	12,8
	Da	111	81,0	26	19,0
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	Ne	1048	88,4	138	11,6
	Da	108	71,1	44	28,9
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	1022	88,1	138	11,9
	Da	135	75,4	44	24,6
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne	1115	87,3	162	12,7
	Da	42	67,7	20	32,3
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	Ne	1120	87,6	158	12,4
	Da	37	60,7	24	39,3
Zlostavljanje životinja*	Ne	1057	88,2	142	11,8
	Da	100	71,4	40	28,6

* $p=0,000$ ** $p=0,005$

Slično tome, zapaža se da su maloletna lica koja su bila delinkventna češće odgovarala da su bila žrtve ovog oblika krađe nego maloletna lica koja se nisu ponašala delinkventno. Pri tome, razlike između delinkvenata i nedelinkvenata su najizraženije kod trgovine drogom (39,3% onih koji su se ponašali delinkventno prema 12,4% onih koji se nisu tako ponašali), težih oblika krađe, poput provalne krađe (37,5% prema 13,2%) i krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje (35% prema 13,3%), potom kod nanošenja povreda drugome u tuči (32,3% prema 12,7%) i krađe iz automobila (30% prema 12,4%). Najmanje razlike između delinkvenata i nedelinkvenata a u pogledu toga da li su bili žrtve krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje, prisutne su kod tzv. obične krađe (19% delinkvenata prema 12,8% nedelinkvenata) (Tabela 9).

Shodno utvrđenim procentualnim razlikama, viktimizacija krađom izvršenom uz primenu oružja, sile ili pretnje je statistički značajno povezana sa gotovo svim ispitivanim delinkventnim ponašanjima, osim sa krađom bicikla i običnom krađom (krađa izvršena bez upotrebe oružja, sile ili pretnje). Pri tome, za sva ponašanja utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p < 0,010$) (Tabela 9).

Takođe, rezultati istraživanja pokazuju da su maloletna lica koja su bila žrtve krađe izvršene uz primenu oružja, sile ili pretnje češće od onih koja nisu bila žrtve ovakve krađe, odgovarala da su konzumirala psihoaktivne supstance (34,6% viktimiziranih prema 19,9% onih koji nisu viktimizirani) i alkohol (84,1% prema 78,9%) i ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta (66,5% prema 56,3%). Posmatrano sa druge strane, maloletna lica koja su konzumirala alkohol (14,3%) i drogu (21,5%) su češće odgovarala da su bila žrtve krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje nego maloletna lica koja nisu konzumirala alkohol (10,6%), odnosno drogu (11,4%). Za razliku od njih, maloletna lica koja su ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta (15,7%) su ređe odgovarala da su bila žrtve ovog oblika krađe nego maloletna lica koja nisu to radila (17,1%). Istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost viktimizacije krađom izvršenom primenom oružja, sile ili pretnje i konzumiranja droge i ilegalnog skidanja audio i video sadržaja sa interneta, ali nije utvrđena statistički značajna povezanost sa konzumiranjem alkohola. Utvrđena značajnost veze sa konzumiranjem droge je na visokom nivou ($p = 0,000$), dok je u slučaju ilegalnog skidanja sadržaja sa interneta na nešto nižem nivou ($p = 0,010$).

b) Viktimizacija fizičkim napadom sa nanošenjem povrede koja je zahtevala lekarsku pomoć i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Maloletna lica koja su bila žrtve fizičkog napada koji je rezultirao povredom koja je zahtevala lekarsku pomoć češće su navodila da su ispoljila sva ispitivana delinkventna ponašanja, osim krađe izvršene bez upotrebe oružja, sile ili pretnje u odnosu na maloletna lica koja nisu bila žrtve ovakvog oblika viktimizacije (Tabela 10).

Tabela 10: Viktimizacija fizičkim napadom sa nanošenjem povrede koja je zahtevala lekarsku pomoć i pojedinačna delinkventna ponašanja (delinkvencija u užem smislu)

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija fizičkim napadom			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	50,0 (73)	50,0 (73)	33,7 (402)	66,3 (790)
Vandalizam*	24,0 (35)	76,0 (111)	10,9 (130)	89,1 (1062)
Krađa iz prodavnice*	63,0 (54)	37,0 (92)	23,6 (281)	76,4 (911)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	6,2 (9)	93,8 (137)	0,6 (7)	99,4 (1183)
Krađa bicikla**	11,0 (16)	89,0 (129)	6,3 (75)	93,7 (1117)
Krađa motora ili automobila*	6,8 (10)	93,2 (136)	2,8 (33)	97,2 (1159)
Krađa iz automobila**	11,0 (16)	89,0 (130)	6,2 (74)	93,8 (1118)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje*	4,1 (6)	95,9 (140)	1,2 (14)	98,8 (1178)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	13,7 (20)	86,3 (126)	9,8 (117)	90,2 (1073)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	28,1 (41)	71,9 (105)	9,3 (111)	90,7 (1080)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	37,0 (54)	63,0 (92)	10,5 (125)	89,5 (1067)

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija fizičkim napadom			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	15,1 (22)	84,9 (124)	3,4 (46)	96,6 (1152)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	11,6 (17)	88,4 (129)	3,7 (44)	96,3 (1148)
Zlostavljanje životinja*	19,2 (28)	80,8 (118)	9,4 (112)	90,6 (1080)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Najveće razlike između maloletnih lica koja su bila i onih koja nisu bila žrtve ovakvog fizičkog napada prisutne su kod krađe iz prodavnice (63% onih koji su bili žrtve prema 23,6% onih koji nisu bili žrtve) i učestvovanja u grupnoj tuči (37% prema 10,5%), dok su najmanje razlike prisutne kod krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje (4,1% prema 1,2%) (Tabela 10).

Tabela 11: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija fizičkim napadom sa nanošenjem povrede koja je zahtevala lekarsku pomoć

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija fizičkim napadom			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita*	Ne	790	91,5	73	9,5
	Da	402	84,6	73	15,4
Vandalizam*	Ne	1062	90,5	111	9,5
	Da	130	78,8	35	21,2
Krađa iz prodavnice*	Ne	911	90,8	92	9,2
	Da	281	83,9	54	16,1
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	Ne	1183	89,6	137	10,4
	Da	7	43,8	9	56,2
Krađa bicikla**	Ne	1117	89,6	129	10,4
	Da	75	82,4	16	17,6
Krađa motora ili automobila*	Ne	1159	89,5	136	10,5
	Da	33	76,7	10	23,3
Krađa iz automobila**	Ne	1118	89,6	130	10,4
	Da	74	82,2	16	17,8

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija fizičkim napadom			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje*	Ne	1178	89,4	140	10,6
	Da	14	70,0	6	30,0
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	1073	89,5	126	10,5
	Da	117	85,4	20	14,6
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	Ne	1080	91,1	105	8,9
	Da	111	73,0	41	27,0
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	1067	92,1	92	7,9
	Da	125	69,8	54	30,2
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne	1152	90,3	124	9,7
	Da	40	64,5	22	35,5
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	Ne	1148	89,9	129	10,1
	Da	44	72,1	17	27,9
Zlostavljanje životinja*	Ne	1080	90,2	118	9,8
	Da	112	80,0	28	20,0

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Slično, maloletna lica koja su ispoljavala jedno ili više ispitivanih delinkventnih ponašanja češće su odgovarala da su bila žrtve fizičkog napada koji je rezultirao povredom koja je iziskivala pomoć lekara nego maloletna lica koja se nisu ponašala delinkventno. Pri tome, najveće razlike prisutne su kod provalne krađe (56,2% viktimiziranih prema 10,4% onih koji nisu bili žrtve) i nanošenja povreda drugome u tuči (35,5% prema 9,7%). Najmanje razlike prisutne su kod krađe izvršene bez upotrebe oružja, sile ili pretnje (14,6% žrtava fizičkog nasilja prema 10,5% onih koji nisu) (Tabela 11). U skladu sa utvrđenim razlikama, viktimizacija fizičkim napadom, koji je rezultirao povredom koja je zahtevala pomoć lekara, statistički značajno je povezana sa svim ispitivanim delinkventnim ponašanjima, osim obične krađe. Kod svih delinkventnih ponašanja utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p < 0,010$), osim u slučaju krađe bicikla ($p = 0,032$) i krađe iz automobila ($p = 0,031$) (Tabele 10 i 11).

Istraživanjem je, takođe, utvrđena statistički značajna povezanost viktimizacije fizičkim napadom sa dva od tri ispitivana rizična ponašanja: konzumiranjem droge ($p = 0,000$) i ilegalnim skidanjem audio i video sadržaja sa interneta ($p = 0,036$). Naime, maloletna lica koja su bila žrtve fizičkog napada, u kojem su povređena tako da im je trebala pomoć lekara češće su, u poređenju sa maloletnim licima koja nisu bila žrtve ovakvog napada, odgovarala da su

konzumirala alkohol (83,6% žrtava fizičkog napada prema 79,2% onih koji nisu) i drogu (33,6% prema 20,5%), kao i da su ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta (65,8% prema 56,7%). Slično, maloletna lica koja su se ponašala rizično češće su bila žrtve ovakvog fizičkog napada nego maloletna lica koja nisu ispoljila rizično ponašanje. Pri tome, najveće razlike prisutne su kod konzumiranja droge (16,7% koji su bili žrtve fizičkog napada prema 9,3% onih koji nisu), dok su najmanje kod konzumiranja alkohola (11,4% prema 8,8%).

c) Viktimizacija krađom i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Maloletna lica koja su bila žrtve krađe su češće odgovarala da su ispoljila jedno ili više ispitivanih delinkventnih ponašanja nego maloletna lica koja nisu bila žrtve ovog oblika viktimizacije.

Tabela 12: Viktimizacija krađom i pojedinačna delinkventna ponašanja (delinkvencija u užem smislu)

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija krađom			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	42,6 (193)	57,4 (260)	31,8 (282)	68,2 (604)
Vandalizam	14,8 (67)	85,2 (386)	11,1 (98)	88,9 (788)
Krađa iz prodavnice	27,8 (126)	72,2 (327)	23,6 (209)	76,4 (677)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	1,5 (7)	98,5 (445)	1,0 (9)	99,0 (876)
Krađa bicikla	7,5 (34)	92,5 (419)	6,4 (57)	93,6 (828)
Krađa motora ili automobila	4,0 (18)	96,0 (435)	2,8 (25)	97,2 (861)
Krađa iz automobila	8,4 (38)	91,6 (415)	5,9 (52)	94,1 (834)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	2,0 (9)	98,0 (444)	1,2 (11)	98,8 (875)

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija krađom			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	12,4 (56)	87,6 (396)	9,2 (91)	90,8 (804)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	15,9 (72)	84,1 (381)	9,0 (80)	91,0 (805)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	17,2 (78)	82,8 (375)	11,4 (101)	88,6 (785)
Nanošenje povrede drugome u tuči**	6,6 (30)	93,4 (423)	3,6 (32)	96,4 (854)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	4,4 (20)	95,6 (433)	4,6 (41)	95,4 (845)
Zlostavljanje životinja	12,8 (58)	87,2 (395)	9,3 (82)	90,7 (804)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Kod većine delinkventnih ponašanja razlike između maloletnih lica koja su navela da su ispoljila delinkventno ponašanje a bila su žrtve i onih koja su ispoljila delinkventno ponašanje a nisu bila žrtve krađe su male (manje od 5%). Nešto veće razlike su prisutne kod pisanja grafita (42,6% prema 31,8%), nošenja oružja (15,9% prema 9%) i učestvovanja u grupnoj tuči (17,2% prema 11,4%) (Tabela 12).

Tabela 13: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija krađom

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija krađom			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita*	Ne	604	69,9	260	30,1
	Da	282	59,4	193	40,6
Vandalizam	Ne	778	67,1	386	32,9
	Da	98	59,4	67	40,6
Krađa iz prodavnice	Ne	677	67,4	327	32,6
	Da	209	62,4	126	37,6
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	876	66,3	445	32,7
	Da	9	56,3	7	43,7

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija krađom			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Krađa bicikla	Ne	828	66,4	419	33,6
	Da	57	62,6	34	37,4
Krađa motora ili automobile	Ne	861	66,4	435	33,6
	Da	25	58,1	18	41,9
Krađa iz automobila	Ne	834	66,8	415	33,2
	Da	52	57,8	38	42,2
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	875	66,3	444	33,7
	Da	11	55,0	9	45,0
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	804	67,0	396	33,0
	Da	91	59,1	56	40,9
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	Ne	805	67,9	381	32,1
	Da	80	52,6	72	47,4
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	785	67,7	375	32,3
	Da	101	57,4	78	42,6
Nanošenje povrede drugome u tuči**	Ne	854	66,9	423	33,1
	Da	32	51,6	30	48,4
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	845	66,1	433	33,9
	Da	41	67,2	20	32,8
Zlostavljanje životinja	Ne	804	90,7	395	33,9
	Da	82	58,6	58	41,4

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Kada se posmatra koliko je maloletnih lica među onima koji su se ponašali delinkventno i onima koji se nisu tako ponašali bilo žrtva krađe, dobijaju se veće razlike. Naime, osim u slučaju nošenja oružja (poput palice, lanca, noža ili pištolja) i trgovine drogom (prodaja ili pomoć drugome u prodaju droge) delinkventna maloletna lica češće su odgovarala da su bila žrtve krađe nego maloletna lica koja se nisu ponašala delinkventno. Pri tome, najveće razlike prisutne su kod povređivanja drugoga u tuči (48,4% delinkvenata prema 33,1% nedelinkvenata) i krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje (45% prema 33,7%), dok su najmanje kod krađe bicikla (37,4% prema 33,6%) (Tabela 13).

Za razliku od prethodna dva oblika viktimizacije (krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje i fizičkim napadom), viktimizacija krađom je statistički značajno povezana samo sa pisanjem grafita, nošenjem oružja (palica,

lanci, nož ili pištolj), učestvovanjem u grupnoj tuči i povređivanjem nekoga u tuči (Tabele 12 i 13).

Maloletna lica koja su bila žrtve krađe, takođe su, češće od maloletnih lica koja nisu bila žrtve krađe odgovarala da su konzumirala alkohol (87% žrtava krađe prema 75,9% onih koji nisu bili žrtve krađe) i drogu (25,4% prema 20,1%), kao i da su ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta (64,2% prema 54,4%). Isto tako, maloletna lica koja su konzumirala alkohol (36,9%) i drogu (39,2%), kao i ilegalno skidala sadržaje sa interneta (37,7%) češće su odgovarala da su bila žrtve krađe nego maloletna lica koja nisu konzumirala alkohol (21,6%) i drogu (32,3%), odnosno nisu ilegalno skidala sadržaje sa interneta (28,6%). Shodno tome, rezultati istraživanja pokazuju statistički značajnu povezanost između viktimizacije krađom i konzumiranja alkohola i droge na visokom nivou značajnosti ($p < 0,010$) i ilegalnog skidanja sadržaja sa interneta na nižem nivou ($p < 0,050$).

d) Viktimizacija pretnjom ili fizičkim nasiljem zbog religijske pripadnosti, jezika, boje, socijalnog/etničkog porekla i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Kada je u pitanju viktimizacija pretnjom/fizičkim nasiljem zbog religijske pripadnosti, jezika, boje, socijalnog/etničkog porekla (zločinom iz mržnje) rezultati istraživanja pokazuju da su maloletna lica koja su bila žrtve ovog povređujućeg ponašanja češće odgovarala da su ispoljila neko od ispitivanih delinkventnih ponašanja, osim krađe bicikla i tzv. obične krađe, nego maloletna lica koja nisu bila žrtve ovog oblika viktimizacije.

Tabela 14: Viktimizacija pretnjom ili fizičkim nasiljem zbog religije, boje kože, jezika i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija pretnjom/fizičkim nasiljem zbog religije, boje kože, jezika			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita	41,0 (25)	59,0 (36)	35,2 (450)	64,8 (828)
Vandalizam	13,1 (8)	86,9 (53)	12,3 (157)	87,7 (1121)
Krađa iz prodavnice**	37,7 (23)	62,3 (38)	24,4 (312)	75,6 (966)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	3,3 (2)	96,7 (56)	1,1 (14)	98,9 (1262)
Krađa bicikla	6,6 (4)	93,4 (57)	6,8 (87)	93,2 (1190)
Krađa motora ili automobila	8,2 (5)	91,8 (56)	3,0 (38)	97,0 (1240)
Krađa iz automobila	9,8 (6)	90,2 (55)	6,6 (84)	93,4 (1194)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	1,6 (1)	98,4 (60)	1,5 (19)	98,5 (1259)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	8,2 (5)	91,8 (56)	10,3 (132)	89,7 (1144)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	19,7 (12)	80,3 (49)	11,0 (140)	89,0 (1137)
Učestvovanje u grupnoj tuči	14,8 (9)	85,2 (52)	13,3 (170)	86,7 (1108)
Nanošenje povrede drugome u tuči	4,9 (3)	95,1 (58)	4,6 (59)	95,4 (1219)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	6,6 (4)	93,4 (57)	4,5 (57)	95,5 (1221)
Zlostavljanje životinja	16,4 (10)	83,6 (51)	10,2 (130)	89,8 (1148)

** $p < 0,050$

Pri tome, kod svih ispitivanih delinkventnih ponašanja, razlike između maloletnih lica koja su navela da su ispoljila svako pojedinačno ponašanje a bila su žrtve i onih koja su ispoljila delinkventna ponašanja a nisu bila žrtve zločina iz mržnje su znatno manje (do 6%), osim u slučaju krađe iz prodavnice (37,7% prema 24,4%) (Tabela 14).

Tabela 15: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija pretnjom ili fizičkim nasiljem zbog religije, boje kože, jezika

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija pretnjom/fizičkim nasiljem zbog religije, boje kože, jezika			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita	Ne	828	95,8	36	4,2
	Da	450	94,7	25	5,3
Vandalizam	Ne	1121	95,5	53	4,5
	Da	157	95,2	8	4,8
Krađa iz prodavnice**	Ne	966	96,2	38	3,8
	Da	312	93,1	23	6,9
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	1262	95,5	56	4,5
	Da	14	87,5	2	12,5
Krađa bicikla	Ne	1190	95,4	57	4,6
	Da	87	95,6	4	4,4
Krađa motora ili automobile	Ne	1240	88,4	56	11,6
	Da	38	95,7	5	4,3
Krađa iz automobila	Ne	1194	95,6	55	4,4
	Da	84	93,3	6	6,7
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	1259	95,5	60	4,5
	Da	19	95,0	1	5,0
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	1144	95,3	56	4,7
	Da	132	96,4	5	3,6
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	Ne	1137	95,9	49	4,1
	Da	140	92,1	12	7,9
Učestvovanje u grupnoj tuči	Ne	1108	95,5	52	4,5
	Da	170	95,0	9	5,0
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	1129	95,5	58	4,5
	Da	59	95,2	3	4,8
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	1221	95,5	57	4,5
	Da	57	93,4	4	6,6
Zlostavljanje životinja	Ne	1148	95,7	51	4,3
	Da	130	92,9	10	7,1

** $p < 0,050$

Takođe, rezultati pokazuju da su se maloletna lica koja su se ponašala delinkventno češće od maloletnih lica koja se nisu ponašala delinkventno izjavljavala da su bila žrtve zločina iz mržnje, osim u slučaju tri delinkventna ponašanja: krađe bicikla, krađe motora ili automobila i tzv. obične krađe. Najveće razlike utvrđene su kod provalne krađe (12,5% žrtava zločina iz mržnje prema 4,5% onih koji nisu bili žrtve), dok su najmanje razlike prisutne kod vandalizma i povređivanja nekoga u tuči (4,8% prema 4,5%) (Tabela 15). Od svih ispitivanih delinkventnih ponašanja istraživanjem je utvrđeno da je viktimizacija pretnjom nasiljem ili fizičkim nasiljem zbog religijske pripadnosti, jezika, boje, socijalnog/etničkog porekla, statistički značajno povezana samo sa krađom iz prodavnice ($p=0,019$) (Tabele 14 i 15).

Slično kao i kod prethodnih oblika viktimizacije, maloletna lica koja su bila žrtve zločina iz mržnje su, češće od maloletnih lica koja nisu bila žrtve ovog povređujućeg ponašanja, konzumirala drogu (34,5% prema 21,3%) i ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta (63,9% prema 57,4%). Kada je u pitanju konzumiranje alkohola ta razlika je na nivou 1% u korist maloletnih lica koja nisu bila žrtve zločina iz mržnje. Maloletna lica koja su konzumirala drogu i ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta češće su bila žrtve zločina iz mržnje nego maloletna lica koja se nisu ponašala rizično. Tako je skoro dva puta više ispitanika koji su konzumirali drogu (7,2%) nego onih koji nisu (3,8%) navelo da su bili izloženi zločinu iz mržnje. Takođe, 5,1% ispitanika koji su ilegalno skidali sadržaje sa interneta naspram 3,9% onih koji se nisu upuštali u ovo ponašanje je navelo da su bili viktimizirani zločinom iz mržnje. Istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost ovog oblika viktimizacije samo sa konzumiranjem droge ($p=0,015$).

e) Viktimizacija elektronskim vršnjačkim nasiljem i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Maloletna lica koja su bila žrtve elektronskog vršnjačkog nasilja češće su navodila da su ispoljila sva ispitivana delinkventna ponašanja, osim krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje, nego maloletna lica koja nisu bila žrtve ovakvog ponašanja vršnjaka.

Tabela 16: Viktimizacija elektronskim vršnjačkim nasiljem i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija elektronskim vršnjačkim nasiljem			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	47,6 (120)	52,4 (132)	32,7 (55)	67,3 (732)
Vandalizam*	18,3 (46)	81,7 (206)	10,9 (119)	89,1 (968)
Krađa iz prodavnice*	32,1 (81)	67,9 (171)	23,4 (254)	76,6 (833)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	2,4 (6)	97,6 (245)	0,9 (10)	99,1 (1076)
Krađa bicikla	7,6 (19)	92,4 (232)	6,6 (72)	93,4 (1015)
Krađa motora ili automobila	3,6 (9)	96,4 (243)	3,1 (34)	96,9 (1053)
Krađa iz automobila	7,9 (20)	92,1 (232)	6,4 (70)	93,6 (1017)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	1,2 (3)	98,8 (249)	1,6 (17)	98,4 (1070)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)*	18,4 (46)	81,6 (204)	8,4 (91)	91,6 (996)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	18,3 (46)	81,7 (205)	9,8 (106)	90,2 (981)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	19,8 (50)	80,2 (202)	11,9 (129)	88,1 (958)
Nanošenje povrede drugome u tuči**	7,1 (18)	92,9 (234)	4,0 (44)	96,0 (1043)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	9,1 (23)	90,9 (229)	3,5 (38)	96,5 (1049)
Zlostavljanje životinja*	15,5 (39)	84,5 (213)	9,3 (101)	90,7 (986)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Najveće razlike prisutne su kod pisanja grafita (47,6% žrtava elektronskog vršnjačkog nasilja prema 32,7% onih koji nisu bili žrtve), dok su najmanje razlike kod krađe motora ili bicikla (3,6% prema 3,1%) i provalne krađe (2,4% prema 0,9%) (Tabela 16).

Tabela 17: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija elektronskim vršnjačkim nasiljem

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija elektronskim vršnjačkim nasiljem			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita*	Ne	732	84,7	132	15,3
	Da	55	74,7	120	25,3
Vandalizam*	Ne	968	82,5	206	17,5
	Da	119	72,1	46	27,9
Krađa iz prodavnice*	Ne	833	83,0	171	17,0
	Da	254	75,8	81	24,2
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	1076	81,5	245	18,5
	Da	10	62,5	6	37,5
Krađa bicikla	Ne	1015	81,4	232	18,6
	Da	72	79,1	19	20,9
Krađa motora ili automobile	Ne	1053	81,3	243	18,7
	Da	34	71,9	9	28,1
Krađa iz automobila	Ne	1017	81,4	232	18,6
	Da	70	77,8	20	22,2
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	1070	81,1	249	18,9
	Da	17	85,0	3	15,0
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)*	Ne	996	83,0	204	17,0
	Da	91	66,4	46	33,6
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	Ne	981	82,7	205	17,3
	Da	106	69,7	46	30,3
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	958	82,6	202	17,4
	Da	129	72,1	50	27,9
Nanošenje povrede drugome u tuči**	Ne	1043	81,7	234	18,3
	Da	44	71,0	18	29,0
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	Ne	1049	82,1	229	17,9
	Da	38	62,3	23	37,7
Zlostavljanje životinja*	Ne	986	82,2	213	17,8
	Da	101	72,1	39	27,9

* $p < 0,010$

** $p < 0,050$

Nešto veće razlike zapažaju se kada se posmatra koliko je delinkventna i nedelinkventna bilo žrtva elektronskog vršnjačkog nasilja. Takođe, osim u slučaju krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje, maloletna lica koja su se ponašala delinkventno češće su bila žrtve elektronskog vršnjačkog nasilja od maloletnih lica koja se nisu ponašala delinkventno. Najveće razlike prisutne su kod trgovine drogom (37,7% onih koji su bili žrtve elektronskog vršnjačkog nasilja prema 17,9% onih koji nisu) i provalne krađe (37,5% prema 18,7%), dok su najmanje razlike kod krađe bicikla (20,9% prema 18,6%) (Tabela 17). Viktimizacija elektronskim vršnjačkim nasiljem je statistički značajno povezana sa većinom ispitivanih delinkventnih ponašanja: pisanjem grafita, vandalizmom, krađom iz prodavnice, krađom bez upotrebe oružja, sile ili pretnje, nošenjem oružja (poput palice, lanaca, noža ili pištolja), učestvovanjem u grupnoj tuči, povređivanjem nekoga u tuči, trgovinom drogom (prodaja ili pomoć nekome da proda drogu) i zlostavljanjem životinja. Kod svih delinkventnih ponašanja utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p < 0,010$), osim u slučaju povređivanja nekoga u tuči, gde je utvrđena slabija veza ($p = 0,035$) (Tabela 16 i 17).

Istraživanjem je utvrđeno da su se maloletna lica koja su bila žrtve elektronskog vršnjačkog nasilja češće ponašala rizično od onih koja nisu bila žrtve ovog oblika vršnjačkog nasilja. Naime, maloletna lica koja su bila izložena ovakvom ponašanju vršnjaka češće su konzumirala alkohol (82,1% prema 79%) i drogu (27,8% prema 20,5%) i ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta (63,7% prema 56,3%). Isto tako, maloletna lica koja su konzumirala alkohol (19,4%) i drogu (23,9%) i ilegalno skidala sadržaje sa interneta (20,7%) češće su navodila da su bila žrtve elektronskog vršnjačkog nasilja nego maloletna lica koja nisu konzumirala alkohol (16,5%) i drogu (17,4%), niti su ilegalno skidala sadržaje sa interneta (16,1%).

Utvrđeno je da je viktimizacija elektronskim vršnjačkim nasiljem statistički značajno povezana sa dva od tri rizična ponašanja: konzumiranjem droge ($p = 0,012$) i ilegalnim skidanjem audio i video sadržaja sa interneta ($p = 0,031$).

Viktimizacija nasiljem u porodici i delinkvencija

U ovom delu su, najpre, prikazani rezultati analize odnosa između viktimizacije nasiljem u porodici i delinkvencije u širem i užem smislu. Potom su prikazani rezultati analize odnosa između posredne i neposredne viktimizacije nasiljem u porodici sa pojedinačnim delinkventnim i rizičnim ponašanjima.

a) Viktimizacija nasiljem u porodici i delinkvencija u širem smislu

Maloletna lica koja su bila žrtve posredne i neposredne viktimizacije nasiljem u porodici češće su se ponašala delinkventno u širem smislu od maloletnih lica koja nisu bila žrtve viktimizacije nasiljem u porodici.

Tabela 18: Viktimizacija nasiljem u porodici i delinkvencija u širem smislu

Oblici viktimizacije		Delinkvencija u širem smislu	
		Nije se ponašao/la delinkventno %(n)	Ponašao/la se delinkventno %(n)
Fizičko nasilje između roditelja*	Ne	9,2 (112)	90,8 (1106)
	Da	2,6 (3)	97,4 (112)
Ozbiljni verbalni konflikti između roditelja koji se ponavljaju*	Ne	11,2 (96)	88,8 (762)
	Da	4,0 (19)	96,0 (462)
Fizičko kažnjavanje*	Ne	15,0 (87)	85,0 (495)
	Da	3,7 (28)	96,3 (728)
Psihičko nasilje-roditelji*	Ne	10,4 (108)	89,6 (931)
	Da	2,5 (7)	97,5 (276)
Blaže fizičko nasilje-roditelji*	Ne	12,0 (88)	88,0 (643)
	Da	4,3 (26)	95,7 (582)
Teže fizičko nasilje-roditelji**	Ne	9,2 (111)	90,8 (1100)
	Da	3,1 (4)	96,9 (124)

Oblici viktimizacije		Delinkvencija u širem smislu	
		Nije se ponašao/la delinkventno %(n)	Ponašao/la se delinkventno %(n)
Psihičko nasilje-brat/sestra	Ne	9,4 (92)	90,6 (882)
	Da	7,2 (20)	92,8 (258)
Blaže fizičko nasilje-brat/sestra	Ne	9,6 (65)	90,4 (609)
	Da	8,5 (39)	91,5 (420)
Teže fizičko nasilje-brat/sestra	Ne	8,6 (89)	91,4 (942)
	Da	8,4 (23)	91,6 (251)

* $p < 0,010$

** $p < 0,050$

Najveće razlike se zapažaju kod viktimizacije psihičkim nasiljem od strane roditelja (97,5% prema 89,6%) i viktimizacije posmatranjem fizičkog nasilja između roditelja (97,4% prema 90,8%). Najmanje razlike se zapažaju kod viktimizacije težim fizičkim nasiljem od strane brata/sestre (91,6% prema 91,4%) i viktimizacije blažim fizičkim nasiljem od strane brata/sestre (91,5% prema 90,4%) (Tabela 18).

Tabela 19: Delinkvencija u širem smislu i viktimizacija nasiljem u porodici

Oblici viktimizacije nasiljem u porodici		Delinkvencija u širem smislu			
		Nije se ponašao/la delinkventno		Ponašao/la se delinkventno	
		N	%	N	%
Fizičko nasilje između roditelja*	Ne	112	97,4	1106	90,8
	Da	3	2,6	112	9,2
Ozbiljni verbalni konflikti između roditelja koji se ponavljaju*	Ne	96	83,5	762	62,3
	Da	19	16,5	462	37,7
Fizičko kažnjavanje*	Ne	87	75,7	494	40,4
	Da	28	24,3	728	59,6

Oblici viktimizacije nasiljem u porodici		Delinkvencija u širem smislu			
		Nije se ponašao/la delinkventno		Ponašao/la se delinkventno	
		N	%	N	%
Psihičko nasilje-roditelji*	Ne	108	93,9	931	77,1
	Da	7	6,1	276	22,9
Blaže fizičko nasilje – roditelji*	Ne	88	77,2	643	52,5
	Da	26	22,3	582	47,4
Teže fizičko nasilje – roditelji**	Ne	111	96,5	1100	89,9
	Da	3	3,5	124	10,1
Psihičko nasilje brat/sestra	Ne	92	82,1	882	77,4
	Da	20	17,9	258	22,6
Blaže fizičko nasilje brat/sestra	Ne	65	62,6	609	59,2
	Da	39	37,5	420	48,8
Teže fizičko nasilje brat/sestra	Ne	89	79,5	942	79,0
	Da	23	20,5	251	21,0

* $p < 0,010$

** $p < 0,050$

Sa druge strane, maloletna lica koja su se ponašala delinkventno češće su bila žrtve svih ispitivanih oblika nasilja u porodici nego maloletna lica koja se nisu ponašala delinkventno. Pri tome, razlike su nešto veće nego kada se posmatraju razlike između maloletnih lica koja su bila žrtve nasilja u porodici i onih koja nisu bila žrtve, a u pogledu ispoljavanja delinkvencije u širem smislu. Najveće razlike su prisutne kod fizičkog kažnjavanja (59,6% delinkvenata prema 24,3% nedelinkvenata) i viktimizacije blažim fizičkim nasiljem od strane roditelja (47,4% prema 22,3%), dok su najmanje kod viktimizacije težim fizičkim nasiljem od strane brata/sestre (21,0% prema 20,5%) (Tabela 19).

Istraživanjem je utvrđeno da je delinkvencija u širem smislu statistički značajno povezana sa većinom ispitivanih oblika viktimizacije nasiljem u porodici: viktimizacija posmatranjem fizičkog nasilja između roditelja i ozbiljnih verbalnih konflikata između roditelja koji se ponavljaju; viktimizacija fizičkim kažnjavanjem, psihičkim nasiljem, lakšim i težim fizičkim nasiljem od strane roditelja. Sa druge strane, nije utvrđena povezanost viktimizacije psihičkim, težim i lakšim fizičkim nasiljem od strane brata/sestre i delinkvencije u širem smislu (Tabele 18 i 19). Utvrđena značajnost veze je kod većine oblika viktimizacije nasiljem roditelja na visokom nivou ($p=0,000$), osim u slučaju viktimizacije posmatranjem fizičkog nasilja između roditelja ($p=0,016$) i viktimizacije težim fizičkim nasiljem od strane roditelja, gde je utvrđena nešto slabija veza ($p=0,020$) (Tabele 18 i 19).

b) Viktimizacija nasiljem u porodici i delinkvencija u užem smislu

Slično delinkvenciji u širem smislu, i kod delinkvencije u užem smislu maloletna lica koja su bila žrtve nekog od ispitivanih oblika nasilja u porodici češće su odgovarala da su se ponašala delinkventno od maloletnih lica koja nisu bila žrtve nasilja u porodici.

Tabela 20: Viktimizacija nasiljem u porodici i delinkvencija u užem smislu

Oblici viktimizacije		Delinkvencija u užem smislu	
		Nije se ponašao/la delinkventno %(n)	Ponašao/la se delinkventno %(n)
Fizičko nasilje između roditelja*	Ne	38,0% (463)	62,0% (755)
	Da	8,4 (23)	91,6 (251)
Ozbiljni verbalni konflikti između roditelja koji se ponavljaju*	Ne	42,3 (363)	57,7 (495)
	Da	25,2 (121)	74,8 (360)
Fizičko kažnjavanje*	Ne	50,1 (291)	49,9 (290)
	Da	25,3 (191)	74,7 (565)
Psihičko nasilje-roditelji*	Ne	39,5 (410)	60,5 (629)
	Da	24,4 (69)	75,6 (214)
Blaže fizičko nasilje-roditelji*	Ne	45,3 (331)	54,7 (400)
	Da	24,8 (151)	75,2 (457)
Teže fizičko nasilje-roditelji*	Ne	37,8 (458)	62,2 (753)
	Da	18,8 (24)	81,2 (104)
Psihičko nasilje-brata/sestra	Ne	37,7 (367)	62,3 (607)
	Da	32,4 (90)	67,6 (188)

Oblici viktimizacije		Delinkvencija u užem smislu	
		Nije se ponašao/la delinkventno %(n)	Ponašao/la se delinkventno %(n)
Blaže fizičko nasilje-brat/sestra	Ne	38,7 (261)	61,3 (413)
	Da	34,2 (157)	65,8 (322)
Teže fizičko nasilje-brat/sestra	Ne	37,7 (389)	62,3 (642)
	Da	30,3 (83)	68,7 (191)

* $p=0,000$

Pri tome, kod svih oblika viktimizacije nasiljem u porodici razlike između maloletnih lica koja su bila žrtve i onih koja nisu bila žrtve su veće nego kod delinkvencije u širem smislu. Najveće razlike prisutne su kod viktimizacije posmatranjem fizičkog nasilja između roditelja (91,6% žrtava prema 62,0% onih koji nisu bili žrtve) i fizičkog kažnjavanja (74,7% prema 49,9%), dok su najmanje kod viktimizacije blažim fizičkim nasiljem od strane brata/sestre (65,8% prema 61,3%) (Tabela 20).

Tabela 21: Delinkvencija u užem smislu i viktimizacija nasiljem u porodici

Oblici viktimizacije nasiljem u porodici		Delinkvencija u užem smislu			
		Nije se ponašao/la delinkventno		Ponašao/la se delinkventno	
		N	%	N	%
Fizičko nasilje između roditelja*	Ne	463	96,3	755	88,6
	Da	18	3,7	97	11,4
Ozbiljni verbalni konflikti između roditelja koji se ponavljaju*	Ne	363	75,0	495	57,9
	Da	121	25,0	360	42,1
Fizičko kažnjavanje*	Ne	291	60,4	290	33,9
	Da	191	39,6	535	66,1
Psihičko nasilje-roditelji*	Ne	410	85,6	629	74,6
	Da	69	14,4	214	25,4
Blaže fizičko nasilje – roditelji*	Ne	331	68,7	400	46,7
	Da	151	31,3	457	53,3

Oblici viktimizacije nasiljem u porodici		Delinkvencija u užem smislu			
		Nije se ponašao/ la delinkventno		Ponašao/la se delinkventno	
		N	%	N	%
Teže fizičko nasilje-roditelji*	Ne	458	95,0	753	87,9
	Da	24	5,0	104	12,1
Psihičko nasilje brat/sestra	Ne	367	80,3	607	76,4
	Da	90	19,7	188	23,6
Blaže fizičko nasilje brat/sestra	Ne	261	62,4	413	57,8
	Da	157	37,6	302	42,2
Teže fizičko nasilje brat/sestra**	Ne	389	82,4	642	77,1
	Da	83	17,6	191	22,9

* $p=0,000$

Kao kod delinkvencije u širem smislu, zapaža se, takođe, da su maloletna lica koja su se ponašala delinkventno u užem smislu češće bila žrtve svih ispitivanih oblika nasilja u porodici nego maloletna lica koja se nisu ponašala delinkventno. Najveće razlike su, takođe, prisutne kod izloženosti fizičkom nasilju između roditelja (91,6% delinkvenata prema 62% njih koji se nisu ponašali delinkventno), fizičkom kažnjavanju (66,1% prema 39,6%) i viktimizaciji blažim fizičkim nasiljem od strane roditelja (53,3% prema 31,3%), dok su najmanje kod viktimizacije psihičkim nasiljem od strane brata/sestre (23,6% prema 19,7%) (Tabela 21).

Rezultati istraživanja pokazuju da je delinkvencija u užem smislu statistički značajno povezana sa svim oblicima viktimizacije od strane roditelja i viktimizacijom težim fizičkim nasiljem od strane brata/sestre. Kod svih oblika viktimizacije nasiljem u porodici utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p=0,010$), osim u slučaju viktimizacije težim fizičkim nasiljem od strane brata ili sestre, gde je dobijena nešto slabija veza ($p=0,023$). Sa druge strane, viktimizacija psihičkim i blažim fizičkim nasiljem od strane brata ili sestre nije statistički značajno povezana sa delinkvencijom u užem smislu (Tabele 20 i 21).

c) Posredna viktimizacija nasiljem u porodici i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Viktimizacija fizičkim nasiljem između roditelja i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Rezultati istraživanja pokazuju da su, maloletna lica koja su bila žrtve fizičkog nasilja između roditelja češće odgovarala da su ispoljila neko od ispitivanih delinkventnih ponašanja, osim krađe bicikla, nego maloletna lica koja nisu bila žrtve.

Tabela 22: Posmatranje fizičkog nasilja između roditelja i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija fizičkim nasiljem između roditelja			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	48,7 (56)	51,3 (59)	34,2 (416)	65,8 (800)
Vandalizam	13,9 (16)	86,1 (99)	12,3 (149)	87,7 (1067)
Krađa iz prodavnice	32,2 (37)	67,8 (78)	24,3 (296)	75,7 (920)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo**	3,5 (4)	96,5 (111)	1,0 (12)	99,0 (1102)
Krađa bicikla	6,1 (7)	93,9 (107)	6,9 (84)	93,1 (1132)
Krađa motora ili automobila	5,2 (6)	94,8 (109)	3,0 (37)	97,0 (1179)
Krađa iz automobila*	13,0 (15)	87,0 (100)	6,2 (75)	93,8 (1141)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	2,6 (3)	97,4 (112)	1,4 (17)	98,6 (1199)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	14,8 (17)	85,2 (98)	9,9 (120)	90,1 (1094)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	20,0 (23)	80,0 (92)	10,6 (29)	89,4 (1086)

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija fizičkim nasiljem između roditelja			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	23,5 (27)	76,5 (88)	12,5 (152)	87,5 (1064)
Nanošenje povrede drugome u tuči	7,0 (8)	93,0 (107)	4,4 (54)	95,6 (1062)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	6,1 (7)	93,9 (108)	4,4 (54)	95,6 (1162)
Zlostavljanje životinja*	19,1 (22)	80,9 (93)	9,5 (115)	90,5 (1101)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Najveće razlike se zapažaju kod pisanja grafita (48,7% žrtava fizičkog nasilja između roditelja prema 34,2% onih koji nisu žrtve), učestvovanja u grupnoj tuči (23,5% prema 12,5%) i nošenja oružja (20% prema 10,6%), dok su najmanje razlike prisutne kod trgovine drogom (6,1% prema 4,4%) (Tabela 22).

Tabela 23: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija posmatranjem fizičkog nasilja između roditelja

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija fizičkim nasiljem između roditelja			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita*	Ne	800	93,1	59	6,9
	Da	416	88,1	56	11,9
Vandalizam	Ne	1067	91,5	99	8,5
	Da	149	90,3	16	9,7
Krađa iz prodavnice	Ne	920	92,2	78	7,8
	Da	296	88,9	37	11,1
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo**	Ne	1102	91,5	111	8,5
	Da	12	75,0	4	25,0
Krađa bicikla	Ne	1132	91,4	107	8,6
	Da	84	92,3	7	7,7
Krađa motora ili automobile	Ne	1179	91,5	109	8,5
	Da	37	86,0	6	14,0

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija fizičkim nasiljem između roditelja			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Krađa iz automobila*	Ne	1141	91,9	100	8,1
	Da	75	83,3	15	16,7
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	1199	91,5	112	8,5
	Da	17	85,0	3	15,0
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	1094	91,8	98	8,2
	Da	120	87,6	17	12,4
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	Ne	1086	92,2	92	7,8
	Da	29	84,9	23	15,1
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	1064	92,4	88	7,6
	Da	152	84,9	27	15,1
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	1062	91,6	107	8,4
	Da	54	87,1	8	12,9
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	1162	91,5	108	8,5
	Da	54	88,5	7	11,5
Zlostavljanje životinja*	Ne	1101	92,2	93	7,8
	Da	115	83,9	22	16,1

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Takođe, i maloletna lica koja su se ponašala delinkventno češće su bila žrtve fizičkog nasilja između roditelja nego maloletna lica koja se nisu ponašala delinkventno, osim u slučaju krađe bicikla. Najveće razlike prisutne su kod provalne krađe (25,0% delinkvenata prema 8,5% onih koji se nisu ponašali delinkventno), dok su najmanje kod vandalizma (9,7% prema 8,5%) (Tabela 23).

Rezultati istraživanja pokazuju da je izloženost maloletnih lica iz uzorka fizičkom nasilju između roditelja statistički značajno povezana sa šest od četrnaest ispitivanih delinkventnih ponašanja: pisanjem grafita, provalnom krađom, krađom iz automobila, nošenjem oružja (poput palice, lanaca, noža ili pištolja), učestvovanjem u grupnoj tuči i zlostavljanjem životinja. Utvrđena značajnost veze kod svih pomenutih delinkventnih ponašanja je na visokom nivou ($p < 0,010$), osim u slučaju provalne krađe ($p = 0,019$) (Tabele 22 i 23).

Kada je u pitanju rizično ponašanje ispitanika, rezultati istraživanja pokazuju da su maloletna lica iz uzorka, koja su bila izložena fizičkom nasilju između roditelja, češće od maloletnih lica koja nisu bila žrtve ovog oblika nasilja u porodici konzumirala alkohol (85,2% onih koji su bili žrtve prema 78,9% njih koji nisu) i drogu (37,4% prema 20,5%), kao i ilegalno skidala audio ili video

sadržaje sa interneta (67% prema 57%). Slično tome, maloletna lica koja su se ponašala rizično češće su bila žrtve fizičkog nasilja između roditelja nego maloletna lica koja se nisu ponašala rizično. Tako je dva puta više ispitanika koji su konzumirali drogu (14,7%) nego onih koji nisu (6,9%) navelo da su bili izloženi fizičkom nasilju između roditelja. Takođe, 10% ispitanika koji su skidali ilegalno sadržaje sa interneta naspram 6,8% onih koji to nisu radili je navelo da su bili viktimizirani posmatranjem fizičkog nasilja između roditelja. Slično, 9,3% maloletnih lica koja su konzumirala alkohol naspram 6,2% njih koja nisu ispoljila ovo rizično ponašanje bila su žrtve fizičkog nasilja između roditelja.

Shodno utvrđenim razlikama, utvrđena je statistički značajna povezanost između viktimizacije posmatranjem fizičkog nasilja između roditelja i konzumiranja droge, koja je na visokom nivou ($p=0,000$) i ilegalnog skidanja audio i video sadržaja sa interneta, koja je na nižem nivou ($p=0,038$). Uprkos utvrđenim razlikama, a u skladu sa tim što su razlike male, nije utvrđena statistički značajna povezanost sa konzumiranjem alkohola ($p=0,109$).

Viktimizacija ozbiljnim verbalnim konfliktima između roditelja koji se ponavljaju i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Maloletna lica koja su bila izložena ozbiljnim verbalnim konfliktima između roditelja češće su odgovarala da su ispoljila sva delinkventna ponašanja, osim krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje, nego maloletna lica koja nisu bila viktimizirana ovim ponašanjem roditelja.

Tabela 24: Viktimizacija ozbiljnim verbalnim konfliktima između roditelja koji se ponavljaju i pojedinačna delinkventna ponašanja (delinkvencija u užem smislu)

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija ozbiljnim verbalnim konfliktima između roditelja			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	40,4 (194)	59,6 (286)	32,6 (279)	67,4 (578)
Vandalizam	14,0 (67)	86,0 (413)	11,4 (98)	88,6 (759)
Krađa iz prodavnice*	30,6 (147)	69,4 (333)	21,7 (186)	78,3 (671)

Oblici delikventnog ponašanja	Viktimizacija ozbiljnim verbalnim konfliktima između roditelja			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	1,9 (9)	98,1 (470)	0,8 (7)	99,2 (849)
Krađa bicikla**	8,8 (42)	91,2 (437)	5,7 (49)	94,3 (808)
Krađa motora ili automobila	3,7 (18)	96,3 (462)	2,8 (24)	97,2 (833)
Krađa iz automobila	9,5 (41)	91,5 (439)	5,7 (49)	94,3 (808)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	1,2 (6)	98,8 (474)	1,6 (14)	98,4 (843)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	11,7 (56)	88,3 (423)	9,5 (81)	90,5 (775)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	13,5 (65)	86,5 (415)	10,2 (87)	89,8 (769)
Učestvovanje u grupnoj tuči**	16,5 (79)	83,5 (401)	11,7 (100)	88,3 (757)
Nanošenje povrede drugome u tuči	5,4 (26)	94,6 (454)	4,2 (36)	95,8 (821)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	5,8 (28)	94,2 (452)	3,9 (33)	96,1 (824)
Zlostavljanje životinja*	14,4 (69)	85,6 (411)	8,1 (69)	91,9 (788)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Pri tome, kod svih delikventnih ponašanja razlike između maloletnih lica koja su bila žrtve i onih koja nisu bila žrtve ozbiljnih verbalnih konflikata između roditelja su male, i kreću se između 1,9% koliko je kod trgovine drogom (5,8% žrtava prema 3,9% njih koji nisu žrtve ovakvog ponašanja roditelja) i 8,9% koliko je kod krađe iz prodavnice (30,6% prema 21,7%) (Tabela 24).

Tabela 25: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija posmatranjem ozbiljnih verbalnih konflikata između roditelja koji se ponavljaju

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija ozbiljnim verbalnim konfliktima između roditelja			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita*	Ne	578	66,9	286	33,1
	Da	279	59,0	194	41,0
Vandalizam	Ne	759	64,8	413	35,2
	Da	98	59,4	67	40,6
Krađa iz prodavnice*	Ne	671	66,8	333	33,2
	Da	186	55,9	147	44,1
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	849	64,4	470	35,6
	Da	7	43,8	9	56,2
Krađa bicikla**	Ne	808	64,9	437	35,1
	Da	49	53,8	42	46,2
Krađa motora ili automobile	Ne	833	64,3	462	35,7
	Da	24	57,1	18	42,9
Krađa iz automobila	Ne	808	64,8	439	35,2
	Da	49	54,4	41	45,6
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	843	64,0	474	36,0
	Da	14	70,0	6	30,0
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	775	64,7	423	35,3
	Da	81	59,1	56	40,9
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca	Ne	769	64,9	415	35,1
	Da	87	57,2	65	42,8
Učestvovanje u grupnoj tuči**	Ne	757	65,4	401	34,6
	Da	100	55,9	69	44,1
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	821	64,4	454	35,6
	Da	36	58,1	26	41,9
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	824	64,6	452	35,4
	Da	33	54,1	28	45,9
Zlostavljanje životinja*	Ne	788	65,7	411	34,3
	Da	69	50,0	69	50,0

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Nešto veće razlike prisutne su kada se posmatra koliko je delinkvenata i nedelinkvenata bilo žrtva ozbiljnih verbalnih konflikata između roditelja koji se ponavljaju. Naime, maloletna lica koja su se ponašala delinkventno češće su od maloletnih lica koja se nisu ponašala delinkventno bila žrtve ovog ponašanja, osim u slučaju krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje. Najmanje razlike prisutne su kod vandalizma (40,6% delinkvenata prema 35,2% nedelinkvenata), dok su kod ostalih ponašanja razlike preko 10%. Najveće razlike prisutne su kod provalne krađe (56,2% prema 35,6%) (Tabela 25).

Izloženost maloletnih lica ozbiljnim verbalnim konfliktima između roditelja koji se ponavljaju se pokazala statistički značajno povezanom sa pet od četrnaest ispitivanih delinkventnih ponašanja: pisanja grafita, krađe iz prodavnice, krađe bicikla, učestvovanja u grupnoj tuči i zlostavljanja životinja. Kod većine delinkventnih ponašanja utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p < 0,010$), osim u slučaju učestvovanja u grupnoj tuči ($p = 0,014$) i krađe bicikla ($p = 0,034$), gde je na nešto nižem nivou (Tabele 24 i 25).

Takođe, rezultati istraživanja pokazuju da maloletna lica koja su viktimizirana ozbiljnim verbalnim konfliktima između roditelja koji se ponavljaju češće od maloletnih lica koji nisu bili žrtve ovog ponašanja konzumiraju alkohol (84,8% viktimiziranih prema 76,6% koji nisu bili žrtve) i drogu (30,6% prema 17,1%), kao i ilegalno skidaju sadržaje sa interneta (65,4% prema 53,3%). Slično tome, maloletna lica koja su konzumirala alkohol (38,3%) i drogu (50%) su češće odgovarala da su bila izložena ozbiljnim verbalnim konfliktima između roditelja nego maloletna lica koja nisu konzumirala alkohol (26,6%), odnosno drogu (34%). Takođe, maloletna lica koja su ilegalno skidala sadržaje sa interneta (40,8%) češće su bila žrtve ozbiljnih verbalnih konflikata između roditelja nego maloletna lica koja nisu ispoljila ovo rizično ponašanje (23,3%).

U skladu sa razlikama, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između viktimizacije ovakvim ponašanjem roditelja i sva tri ispitivana rizična ponašanja, koja je na visokom nivou značajnosti ($p = 0,000$).

d) Neposredna viktimizacija nasiljem u porodici i delinkvencija

Viktimizacija psihičkim nasiljem roditelja i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Maloletna lica iz uzorka, koja su bila žrtve psihičkog nasilja roditelja češće su odgovarala da su vršila većinu delinkventnih ponašanja nego maloletna lica koja nisu bila žrtve ovog oblika nasilja od strane roditelja.

Tabela 26: Viktimizacija psihičkim nasiljem roditelja i pojedinačna delinkventna ponašanja (delinkvencija u užem smislu)

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija psihičkim nasiljem roditelja			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	44,5 (126)	55,5 (157)	33,0 (343)	67,0 (696)
Vandalizam*	19,8 (56)	80,2 (227)	10,1 (105)	89,9 (934)
Krađa iz prodavnice*	33,9 (96)	66,1 (187)	22,7 (236)	77,3 (803)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	3,2 (9)	96,8 (274)	0,7 (7)	99,3 (1030)
Krađa bicikla	8,9 (25)	91,1 (257)	6,2 (64)	93,8 (975)
Krađa motora ili automobila*	6,4 (18)	93,6 (265)	2,4 (25)	97,6 (1014)
Krađa iz automobila*	11,3 (32)	88,7 (251)	5,6 (58)	94,4 (981)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	1,4 (4)	98,6 (279)	1,5 (16)	98,5 (1023)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	10,3 (29)	89,7 (253)	10,2 (106)	89,8 (932)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	17,0 (48)	83,0 (235)	9,9 (103)	90,1 (935)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	19,4 (55)	80,6 (228)	11,7 (122)	88,3 (917)
Nanošenje povrede drugome u tuči	6,7 (19)	93,3 (264)	4,0 (42)	96,0 (997)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	6,7 (19)	93,3 (264)	4,0 (42)	96,0 (997)
Zlostavljanje životinja*	16,3 (46)	83,7 (237)	8,9 (92)	91,1 (947)

* $p < 0,010$

Naime, maloletna lica koja su bila žrtve ovog oblika porodičnog nasilja su češće ispoljavala većinu delinkventnih ponašanja nego maloletna lica koja nisu bila viktimizirana psihičkim nasiljem roditelja. Najveće razlike prisutne su kod pisanja grafita (44,5% žrtava prema 33% onih koji nisu viktimizirani psi-

hičkim nasiljem roditelja), dok su najmanje kod krađe motora ili automobila (6,4 prema 4,4%). Sa druge strane, razlike nisu utvrđene kod obične krađe i krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje (Tabela 26).

Tabela 27: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija psihičkim nasiljem roditelja

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija psihičkim nasiljem roditelja			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita*	Ne	696	81,6	157	28,4
	Da	343	73,1	126	26,9
Vandalizam*	Ne	934	80,4	227	19,6
	Da	105	65,2	56	34,8
Krađa iz prodavnice*	Ne	803	81,1	187	18,9
	Da	236	71,1	96	28,9
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	Ne	1030	79,0	274	21,0
	Da	7	43,8	9	56,2
Krađa bicikla	Ne	975	79,1	257	20,9
	Da	64	71,9	25	28,1
Krađa motora ili automobile*	Ne	1014	79,3	265	20,7
	Da	25	58,1	18	41,9
Krađa iz automobila*	Ne	981	79,6	251	20,4
	Da	58	64,4	32	35,6
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	1023	78,6	279	21,4
	Da	16	80,0	4	20,0
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	932	78,6	253	21,4
	Da	106	78,5	29	21,5
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	Ne	935	79,9	235	20,1
	Da	103	68,2	48	31,8
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	917	80,1	228	19,9
	Da	122	68,9	55	31,1
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	997	79,1	264	20,9
	Da	42	68,9	19	31,1
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	997	79,1	264	20,9
	Da	42	68,9	19	31,1
Zlostavljanje životinja*	Ne	947	80,0	237	20,0
	Da	92	66,7	46	33,3

* $p < 0,010$

Takođe, maloletna lica koja su se ponašala delinkventno su češće bila žrtve psihičkog nasilja roditelja nego maloletna lica koja nisu ispoljila delinkventno ponašanje u užem smislu. Najveće razlike prisutne su kod provalne krađe (56,2% delinkventna prema 21% koji se nisu ponašali delinkventno), a najmanje su kod krađe bicikla (28,1% prema 20,9%). Razlike su manje izražene kada se posmatra udeo delinkventna među žrtvama ovakvog ponašanja roditelja. Pri tome, razlike nisu uopšte utvrđene vezano za vršenje, odnosno nevršenje obične krađe i krađe izvršene upotrebom oružja, sili ili pretnje (Tabela 27).

Istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost na visokom nivou značajnosti ($p < 0,010$) između viktimizacije psihičkim nasiljem roditelja i većine delinkventnih ponašanja: pisanje grafita, vandalizam, krađa iz prodavnice, provalna krađa, krađa motora/automobila, krađa iz automobila, nošenje oružja, učestvovanje u grupnoj tuči i zlostavljanje životinja. Sa druge strane, nije utvrđena povezanost sa krađom bicikla, običnom krađom, krađom izvršenom uz primenu oružja, sile ili pretnje, povređivanjem nekoga u tuči i trgovinom drogom (Tabele 26 i 27).

Kada je u pitanju rizično ponašanje, maloletna lica koja su bila žrtve psihičkog nasilja roditelja su češće nego maloletna lica koja nisu bila žrtve ovog oblika viktimizacije konzumirala alkohol (88% žrtava psihičkog nasilja roditelja prema 77,2% onih koji nisu bili žrtve) i drogu (32,5% prema 18,7%), i ilegalno skidala sadržaje sa interneta (63,6% prema 55,8%). Slični podaci se dobijaju i kada se analizira udeo žrtava među maloletnim licima koja su se ponašala rizično. Naime, maloletna lica koja su konzumirala alkohol (22,7%) i drogu (32,2%) češće su bila viktimizirana ovakvim ponašanjem roditelja nego maloletna lica koja nisu konzumirala alkohol (12,5%), odnosno drogu (18,4%). Za razliku od njih, maloletna lica koja su ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta (22,7%) ređe su bila žrtve psihičkog nasilja roditelja nego maloletna lica koja se nisu tako ponašala (28,3%).

Shodno tome, pokazalo se da je viktimizacija psihičkim nasiljem roditelja statistički značajno povezana sa konzumiranjem alkohola i droge, ali ne i sa ilegalnim skidanjem audio i video sadržaja sa interneta. Utvrđene veze su na visokom nivou značajnosti ($p < 0,000$).

Viktimizacija fizičkim kažnjavanjem od strane roditelja i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Maloletna lica iz uzorka koja su roditelji fizički kažnjavali češće su odgovarala da su ispoljila sva ispitivana delinkventna ponašanja nego maloletna lica koja nisu imala iskustvo fizičkog kažnjavanja od strane roditelja.

Tabela 28: Viktimizacija fizičkim kažnjavanjem od strane roditelja i pojedinačna delinkventna ponašanja (delinkvencija u užem smislu)

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija fizičkim kažnjavanjem			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	42,1 (318)	57,9 (438)	26,7 (155)	73,3 (426)
Vandalizam*	16,7 (126)	83,3 (630)	6,7 (39)	93,3 (542)
Krađa iz prodavnice*	30,4 (230)	69,6 (526)	18,1 (109)	81,9 (476)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	2,0 (15)	98,0 (739)	0,2 (1)	99,8 (580)
Krađa bicikla*	8,5 (64)	91,5 (691)	4,6 (27)	95,4 (554)
Krađa motora ili automobila*	4,8 (36)	95,2 (720)	1,2 (7)	98,8 (574)
Krađa iz automobila*	9,1 (69)	90,9 (680)	3,6 (21)	96,4 (560)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje*	2,1 (16)	97,9 (740)	0,7 (4)	99,3 (577)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	11,5 (87)	88,5 (667)	8,6 (59)	91,4 (531)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	14,4 (149)	85,6 (647)	7,4 (43)	92,6 (537)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	18,0 (136)	82,0 (620)	7,4 (43)	92,6 (538)
Nanošenje povrede drugome u tuči	5,6 (42)	94,4 (714)	3,4 (20)	96,6 (561)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	6,1 (46)	93,9 (710)	2,6 (15)	97,4 (566)
Zlostavljanje životinja*	13,2 (100)	86,8 (656)	6,9 (40)	93,1 (541)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Najveće razlike prisutne su kod pisanja grafita (42,1% onih koji su bili fizički kažnjavani prema 26,7% onih koji nisu) i krađe iz prodavnice (30,4% pre-

ma 18,1%), dok su najmanje razlike prisutne kod krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje (2,1% prema 0,7%) (Tabela 28).

Tabela 29: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija fizičkim kažnjavanjem

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija fizičkim kažnjavanjem			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita*	Ne	426	49,3	438	50,7
	Da	155	32,8	318	67,2
Vandalizam*	Ne	542	46,2	630	53,8
	Da	39	23,6	126	76,4
Krađa iz prodavnice*	Ne	476	47,5	526	52,5
	Da	109	31,3	230	68,7
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	Ne	580	44,0	739	56,0
	Da	1	6,0	15	94,0
Krađa bicikla*	Ne	554	44,5	691	55,5
	Da	27	29,7	64	60,3
Krađa motora ili automobila*	Ne	574	44,4	720	55,6
	Da	7	16,3	36	83,7
Krađa iz automobila*	Ne	560	44,9	687	55,1
	Da	21	23,3	69	76,7
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje*	Ne	577	43,8	740	56,2
	Da	4	20,0	16	80,0
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	531	44,3	667	55,7
	Da	59	35,9	87	64,1
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	Ne	537	45,4	647	54,6
	Da	43	28,3	149	71,7
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	538	46,5	620	53,5
	Da	43	24,0	136	76,0
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	561	44,0	714	56,0
	Da	20	32,3	42	67,7
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	Ne	566	44,4	710	55,6
	Da	15	24,6	46	75,4
Zlostavljanje životinja*	Ne	541	45,2	656	54,8
	Da	40	28,6	100	71,4

* $p < 0,010$

** $p < 0,050$

Još veće razlike, koje su iznad 10%, zapažaju se kada se poredi udeo žrtava fizičkog kažnjavanja među delinkventima i onima koji se nisu ponašali delinkventno. Naime, maloletna lica koja su se na neki način ponašala delinkventno češće su bila izložena fizičkom kažnjavanju od strane roditelja nego maloletna lica koja se nikada nisu ponašala delinkventno. Pri tome, najveće razlike prisutne su kod provalne krađe (94% delinkvenata prema 56% nedelinkvenata) i krađe motora ili automobila (83,7% prema 55,6%), a najmanje kod krađe bicikla (60,3% prema 55,5%) (Tabela 29).

Pokazalo se da su razlike između maloletnih lica koja su roditelji fizički kažnjavali i onih koja nisu bila izložena fizičkom kažnjavanju, kod gotovo svih delinkventnih ponašanja statistički značajne (Tabele 28 i 29). Shodno tome, istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između fizičkog kažnjavanja i sledećih delinkventnih ponašanja: pisanja grafita, vandalizma, pet oblika krađe (krađe iz prodavnice, provalne krađa, krađe bicikla, krađe motora/automobila, krađe iz automobila, krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje), nošenja oružja, učestvovanja u grupnoj tuči, prodaje ili pomoći drugome u prodaji droge i zlostavljanja životinja. Utvrđena značajnost veze sa svim pomenutim delinkventnim ponašanjima je na visokom nivou ($p < 0,010$), osim u slučaju krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje, gde je na nešto nižem nivou ($p < 0,033$).

Rezultati istraživanja, takođe, pokazuju da su maloletna lica koja su roditelji fizički kažnjavali češće od maloletnih lica koja nisu bila nasilno kažnjavana konzumirala alkohol (87,8% onih koji su nasilno kažnjavani prema 69% onih koji nisu) i drogu (27% prema 15,1%), kao i da su ilegalno skidala sadržaje sa interneta (65,1% prema 47,9%). Isto tako, maloletna lica koja su se ponašala rizično bila su izložena fizičkom kažnjavanju roditelja češće od maloletnih lica koja se nisu ponašala rizično. Naime, maloletna lica koja su konzumirala alkohol (62,3%) i drogu (69,9%) i skidala ilegalno sadržaja sa interneta (63,9%) su češće odgovarala da su bila fizički kažnjavana nego maloletna lica koja nisu konzumirala alkohol (33,8%) i drogu (52,8%), odnosno nisu skidala ilegalno sadržaja sa interneta (46,6%). Analizom odnosa između viktimizacije fizičkim kažnjavanjem i rizičnih ponašanja utvrđena je statistički značajna povezanost, na visokom nivou značajnosti ($p = 0,000$) sa sva tri ispitivana ponašanja.

Viktimizacija fizičkim nasiljem od strane roditelja i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Kao što je na početku pomenuto, viktimizacija fizičkim nasiljem od strane roditelja u ovom istraživanju, odnosila se na blaže i teže fizičko nasilje.

Kada je u pitanju viktimizacija blažim fizičkim nasiljem od strane roditelja, rezultati istraživanja pokazuju da su se maloletna lica koja su bila žrtve češće ponašala delinkventno od maloletnih lica koja nisu bila žrtve ovakvog ponašanja roditelja.

Tabela 30: Viktimizacija blažim fizičkim nasiljem od strane roditelja (udarac, guranje) i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija blažim fizičkim nasiljem od strane roditelja			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	43,0 (261)	57,0 (346)	29,3 (214)	70,7 (517)
Vandalizam*	17,8 (108)	82,2 (499)	7,8 (57)	92,2 (674)
Krađa iz prodavnice*	30,1 (183)	69,9 (424)	20,8 (152)	79,2 (579)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	2,0 (12)	98,0 (594)	0,5 (4)	99,5 (726)
Krađa bicikla*	8,4 (51)	91,6 (555)	5,5 (40)	94,5 (691)
Krađa motora ili automobila*	4,6 (28)	95,4 (579)	2,1 (16)	97,9 (715)
Krađa iz automobila	8,1 (49)	91,9 (558)	5,6 (41)	94,4 (690)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	1,6 (10)	98,4 (597)	1,4 (10)	98,6 (721)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	10,6 (64)	89,4 (541)	10,0 (73)	90,0 (658)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	15,7 (95)	84,3 (512)	7,8 (57)	92,2 (673)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	18,1 (110)	81,9 (497)	9,4 (69)	90,6 (662)
Nanošenje povrede drugome u tuči	5,6 (34)	94,4 (573)	3,8 (28)	96,2 (703)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	5,6 (34)	94,4 (573)	3,7 (27)	96,3 (704)
Zlostavljanje životinja*	13,2 (80)	86,8 (527)	8,2 (60)	91,8 (671)

* $p < 0,010$

** $p < 0,050$

Razlike između maloletnih lica koja su bila žrtve i onih koja nisu bila žrtve blažeg fizičkog nasilja od strane roditelja se kreću između 0,2%, koliko je kod krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje (1,6% onih koji su bili žrtve prema 1,4% njih koji nisu bili žrtve) i 13,7%, koliko je kod pisanja grafita (43% prema 29,3%) (Tabela 30).

Tabela 31: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija blažim fizičkim nasiljem od strane roditelja

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija blažim fizičkim nasiljem od strane roditelja			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita*	Ne	517	59,9	346	40,1
	Da	241	45,1	261	54,9
Vandalizam*	Ne	674	57,5	499	42,8
	Da	57	34,5	108	65,5
Krađa iz prodavnice*	Ne	579	57,7	424	42,3
	Da	152	45,4	183	54,6
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	Ne	726	55,0	594	45,0
	Da	4	25,0	12	75,0
Krađa bicikla*	Ne	691	55,5	555	44,5
	Da	40	44,0	51	56,0
Krađa motora ili automobila*	Ne	715	55,3	579	44,7
	Da	16	34,9	28	65,1
Krađa iz automobila	Ne	690	55,3	558	44,7
	Da	41	45,6	49	54,4
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	721	54,7	597	45,3
	Da	10	50,0	10	50,0
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	658	54,9	841	45,1
	Da	73	53,3	64	46,7
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	Ne	673	56,8	512	43,2
	Da	57	37,5	95	62,5
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	662	57,1	497	42,9
	Da	69	38,5	110	61,5
Nanošenje povrede drugome u tuči	Ne	703	55,1	573	44,9
	Da	28	45,2	34	54,8

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija blažim fizičkim nasiljem od strane roditelja			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	704	55,1	573	44,9
	Da	27	44,3	34	55,7
Zlostavljanje životinja*	Ne	671	56,0	527	44,0
	Da	60	42,9	80	57,1

* $p < 0,010$

** $p < 0,050$

Razlike su još izraženije ako se posmatraju delinkventi i nedelinkventi koji su bili žrtve blažeg fizičkog nasilja od strane roditelja. Naime, maloletna lica koja su ispoljila neko delinkventno ponašanje češće su bila žrtve blažeg fizičkog nasilja od strane roditelja od maloletnih lica koja se nisu ponašala delinkventno. Razlike se kreću između 1,6%, koliko je kod krađe izvršene bez upotrebe oružja, sile ili pretnje (46,7% delinkvenata prema 45,1% nedelinkvenata) i 30%, koliko je kod provale u zgradu u cilju krađe (75% prema 45%) (Tabela 31).

Istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost viktimizacije blažim fizičkim nasiljem roditelja i većine ispitivanih delinkventnih ponašanja: pisanja grafita, vandalizma, krađe iz prodavnice, provalne krađe, krađe bicikla, krađe motora ili automobila, nošenja oružja i učestvovanja u grupnoj tuči. Pri tome, značajnost veze sa većinom delinkventnih ponašanja je na visokom nivou ($p < 0,010$), osim u slučaju provalne krađe ($p = 0,017$) i krađe bicikla ($p = 0,033$), gde je na nešto nižem nivou. Sa druge strane, nije utvrđena statistički značajna povezanost viktimizacije blažim fizičkim nasiljem roditelja i krađe iz automobila, obične krađe i krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje, kao i sa povređivanjem nekoga u tuči i trgovinom drogom (Tabele 30 i 31).

Maloletna lica koja su bila izložena blažem fizičkom nasilju roditelja su, takođe, češće od maloletnih lica koja nisu bila žrtve ovog oblika viktimizacije odgovarala da su konzumirala alkohol (85,9% žrtava prema 74% onih koji nisu bili žrtve) i drogu (25,3% prema 19%), kao i da su ilegalno skidala audio i video sadržaje sa interneta (63,6% prema 52,9%). Isto tako, zapaža se da su maloletna lica koja su se ponašala rizično češće nego maloletna lica koja se nisu tako ponašala bila žrtve blažeg fizičkog nasilja roditelja. Naime, maloletna lica koja su konzumirala alkohol (48,9%) i drogu (52,6%) češće su bila izložena blažem fizičkom nasilju roditelja nego maloletna lica koja nisu konzumirala alkohol (31,6%), odnosno drogu (43,4%). Takođe, maloletna lica koja su ilegalno skida-

la sadržaja sa interneta (50%) češće su bila žrtve ovakvog ponašanja roditelja nego maloletna lica koja nisu ispoljila ovo rizično ponašanje (39,1%).

Kod sva tri rizična ponašanja pomenute procentualne razlike su statistički značajne, što ukazuje na povezanost između viktimizacije blažim fizičkim nasiljem roditelja i konzumiranja alkohola i droge, kao i sa ilegalnim skidanjem audio i video sadržaja sa interneta. Pri tome, utvrđena značajnost veze kod sva tri rizična ponašanja je na visokom nivou ($p < 0,010$).

Tabela 32: Viktimizacija težim fizičkim nasiljem roditelja (udarac predmetom/pesnicom, šutiranje, batine) i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija težim fizičkim nasiljem od strane roditelja			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita*	54,7 (70)	45,3 (58)	33,4 (405)	66,6 (806)
Vandalizam*	27,3 (35)	72,7 (93)	10,7 (130)	89,3 (1081)
Krađa iz prodavnice*	33,6 (43)	66,4 (85)	24,1 (292)	75,9 (919)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	6,2 (8)	93,8 (120)	0,7 (8)	99,3 (1201)
Krađa bicikla	9,4 (12)	90,6 (116)	6,5 (79)	93,5 (1131)
Krađa motora ili automobila*	8,6 (11)	91,4 (117)	2,6 (32)	97,4 (1179)
Krađa iz automobila*	13,3 (17)	86,7 (111)	6,0 (93)	94,0 (1138)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	3,1 (9)	96,9 (124)	2,3 (16)	98,7 (1195)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje) *	15,6 (20)	84,4 (108)	9,7 (117)	90,3 (1092)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	26,6 (34)	73,4 (94)	9,8 (118)	90,2 (1092)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	28,9 (37)	71,1 (91)	11,7 (142)	88,3 (1069)

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija težim fizičkim nasiljem od strane roditelja			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	10,9 (14)	89,1 (114)	4,0 (48)	96,0 (1163)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	9,4 (12)	90,6 (116)	4,0 (49)	96,0 (1162)
Zlostavljanje životinja	14,1 (18)	85,9 (110)	10,1 (122)	89,9 (1089)

* $p < 0,010$

** $p < 0,050$

Maloletna lica koja su bila žrtve težeg fizičkog nasilja od strane roditelja su češće nego ona koja nisu bila žrtve takvog nasilja odgovarala da su ispoljila neko od ispitivanih delinkventnih ponašanja. Iako su najveće razlike utvrđene kod pisanja grafita (54,7% žrtava težeg fizičkog nasilja roditelja prema 33,4% onih koji nisu žrtve) i vandalizma (27,3% prema 10,7%), ne treba ignorisati podatak da su velike razlike prisutne i kod nasilnih delinkventnih ponašanja, poput nošenja oružja (26,6% prema 9,8%) i učestvovanja u grupnoj tuči (28,9% prema 11,7%) Sa druge strane, najmanje razlike prisutne su, kao i kod drugih oblika viktimizacije nasiljem u porodici, kod krađe izvršene upotrebom oružja, sile ili pretnje (3,1% prema 2,3% (Tabela 32).

Tabela 33: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija težim fizičkim nasiljem od strane roditelja

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija težim fizičkim nasiljem od strane roditelja			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita*	Ne	806	93,3	58	6,7
	Da	405	85,3	70	14,7
Vandalizam*	Ne	1081	92,1	93	7,9
	Da	130	78,8	35	21,2
Krađa iz prodavnice*	Ne	919	91,5	85	8,5
	Da	292	87,2	43	12,8
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo*	Ne	1201	90,9	120	9,1
	Da	8	50,0	8	50,0
Krađa bicikla	Ne	1131	90,7	116	9,3
	Da	73	86,8	12	13,2
Krađa motora ili automobila*	Ne	1179	91,0	117	9,0
	Da	32	74,4	11	25,6
Krađa iz automobila*	Ne	1138	91,1	111	8,9
	Da	93	81,1	17	18,9
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	1195	90,6	124	9,4
	Da	16	80,0	9	20,0
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje) *	Ne	1092	91,0	108	9,0
	Da	117	85,4	20	14,6
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	Ne	1092	92,1	94	8,9
	Da	118	77,6	34	22,4
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	1069	92,2	91	7,8
	Da	142	79,3	37	20,7
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne	1163	91,1	91	8,9
	Da	48	77,4	37	22,6
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu*	Ne	1162	90,9	116	9,1
	Da	49	80,3	12	19,7
Zlostavljanje životinja	Ne	1089	90,8	110	9,2
	Da	122	87,1	17	12,9

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Takođe, zapaža se da su maloletna lica koja su ispoljila neko od ispitivanih delinkventnih ponašanja češće bila žrtve težeg fizičkog nasilja roditelja nego ona lica koja nisu ispoljila neko delinkventno ponašanje. Kao i kod viktimizacije blažim fizičkim nasiljem roditelja, najveće razlike prisutne su kod provalne krađe (50% delinkventata prema 9,1% onih koji se nisu ponašali delinkventno). Međutim, i ovde ne treba zanemariti velike razlike kod nasilnih delinkventnih ponašanja: povređivanja nekoga u tuči (22,6% prema 8,9%), nošenja oružja (22,4% prema 8,9%) i učestvovanja u grupnoj tuči (20,7% prema 7,8%) (Tabela 33).

Istraživanjem je utvrđena statistički značajna povezanost između viktimizacije težim fizičkim nasiljem od strane roditelja i sledećih delinkventnih ponašanja: pisanja grafita, krađe iz prodavnice, provalne krađe, krađe motora/automobila, krađe iz automobila i obične krađe, nošenja oružja (poput palice, lanaca, noža ili pištolja), učestvovanja u grupnoj tuči, povređivanja nekoga u tuči i prodaje ili pomoći nekome da proda drogu. Kod većine delinkventnih ponašanja utvrđena značajnost veze je na visokom nivou ($p < 0,010$), osim u slučaju krađe iz prodavnice i krađe izvršene bez upotrebe oružja, sile ili pretnje, sa kojima je povezanost na nižem nivou značajnosti ($p < 0,050$) (Tabele 32 i 33).

Kada je u pitanju rizično ponašanje, rezultati istraživanja pokazuju da su maloletna lica koja su bila žrtve težeg fizičkog nasilja roditelja češće nego maloletna lica koja nisu viktimizirana ovakvim ponašanjem roditelja, konzumirala alkohol (89,1% žrtava prema 78,7% onih koji nisu bili žrtve) i drogu (34,4% prema 20,5%) i ilegalno preuzimala audio i video sadržaje sa interneta (69,5% prema 56,4%). Nešto manje razlike dobijaju se kada se posmatra odnos između maloletnih lica koja su se ponašala rizično i onih koja se nisu ponašala rizično a koja su bila žrtve težeg fizičkog nasilja od strane roditelja. Naime, maloletna lica koja su konzumirala alkohol (10,7%) i drogu (15,1%) češće su odgovarala da su bila žrtve ovakvog ponašanja roditelja nego maloletna lica koja nisu konzumirala alkohol (5,1%), odnosno drogu (8%). Takođe, maloletna lica koja su ilegalno skidala sadržaja sa interneta (11,5%) su češće odgovarala da su bila žrtve težeg fizičkog nasilja roditelja nego maloletna lica koja to nisu radila (6,9%). Kao i kod viktimizacije blažim fizičkim nasiljem roditelja, i viktimizacija težim fizičkim nasiljem roditelja je statistički značajno povezana sa sva tri ispitivana rizična ponašanja, i sve tri veze su na visokom nivou značajnosti ($p < 0,010$).

Viktimizacija psihičkim i fizičkim nasiljem od strane brata/sestre i pojedinačna delinkventna i rizična ponašanja

Kao što je pomenuto na početku, neposredna viktimizacija nasiljem u porodici je, pored viktimizacije nasiljem roditelja, obuhvatila i viktimizaciju psihičkim i fizičkim (blažim i težim) nasiljem od strane brata ili sestre.

Analiza odnosa ova tri oblika viktimizacije nasiljem izvršenim od strane brata ili sestre pokazala je da je viktimizacija psihičkim nasiljem, kao i viktimizacija blažim fizičkim nasiljem od strane brata ili sestre statistički značajno povezana samo sa konzumiranjem alkohola.

Tabela 34: Viktimizacija psihičkim i blažim fizičkim nasiljem od strane brata/ sestre i konzumiranje alkohola

Oblik viktimizacije nasiljem brata/sestre		Konzumiranje alkohola	
		Ne % (n)	Da % (n)
Psihičko nasilje od strane brata/sestre*	Ne	23,3 (217)	77,7 (757)
	Da	14,4 (40)	85,6 (238)
Blaže fizičko nasilje od strane brata/sestre**	Ne	24,5 (165)	75,5 (509)
	Da	16,6 (76)	83,4 (383)

* $p=0,004$ ($\chi^2=8,255$; $df=1$)

** $p=0,001$ ($\chi^2=10,235$; $df=1$)

Naime, 85,6% maloletnih lica koja su bila izložena psihičkom nasilju od strane brata ili sestre su, bar jednom konzumirala alkohol, dok je ovaj oblik rizičnog ponašanja prisutan kod 77,7% maloletnih lica koja nisu bila žrtve ovakvog ponašanja brata ili sestre. Slično tome, 83,4% maloletnih lica koja su bila žrtve blažeg fizičkog nasilja od strane brata ili sestre je, bar jednom, konzumiralo alkohol, dok je ovaj oblik rizičnog ponašanja prisutan kod 75,5% maloletnih lica koja nisu bila žrtve blažeg fizičkog nasilja brata ili sestre (Tabela 34).

Tabela 35: Konzumiranje alkohola i viktimizacija psihičkim i blažim fizičkim nasiljem od strane brata/sestre

Konzumiranje alkohola		Viktimizacija psihičkim nasiljem brat/sestra*		Viktimizacija blažim fizičkim nasiljem brat/sestra*	
		Ne	Da	Ne	Da
Ne	% n	84,4 (217)	15,6 (40)	68,5 (165)	31,5 (76)
Da	% n	76,1 (757)	23,9 (238)	57,1 (509)	42,9 (383)

* $p=0,004$ ($\chi^2=8,255$; $df=1$)

** $p=0,001$ ($\chi^2=10,235$; $df=1$)

Takođe, maloletna lica koja su konzumirala alkohol su češće od maloletnih lica kod kojih nije prisutan ovaj oblik rizičnog ponašanja bila žrtve psihičkog nasilja od strane brata/sestre (23,9% prema 15,6%). Isto tako, maloletna lica koja su konzumirala alkohol češće su bila žrtve blažeg fizičkog nasilja od strane brata/sestre nego maloletna lica koja nisu konzumirala alkohol (42,9% prema 31,5%) (Tabela 35). Utvrđena značajnost veze između viktimizacije psihičkim i blažim fizičkim nasiljem od strane brata ili sestre, sa jedne strane, i konzumiranja alkohola, sa druge strane, je na visokom nivou ($p < 0,010$).

Kada je u pitanju viktimizacija težim fizičkim nasiljem od strane brata ili sestre, maloletna lica koja su bila žrtve ovakvog ponašanja brata ili sestre češće su odgovarala da su ispoljila sva delinkventna ponašanja nego maloletna lica koja nisu bila žrtve, osim krađe izvršene bez upotrebe oružja, sile ili pretnje.

Tabela 36: Viktimizacija težim fizičkim nasiljem od strane brata/sestre i pojedinačna delinkventna ponašanja

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija težim fizičkim nasiljem brata/sestre			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Pisanje grafita	40,1 (110)	59,9 (164)	33,9 (349)	66,1 (682)
Vandalizam*	17,9 (49)	82,1 (225)	10,9 (112)	89,1 (919)
Krađa iz prodavnice	27,4 (75)	72,6 (199)	24,1 (248)	75,9 (783)
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	1,5 (4)	98,5 (269)	1,1 (11)	98,9 (1119)
Krađa bicikla	8,8 (24)	91,2 (250)	5,8 (60)	94,2 (970)
Krađa motora ili automobila	4,4 (12)	95,6 (262)	2,8 (29)	97,2 (1002)
Krađa iz automobila	8,4 (23)	91,6 (251)	6,2 (64)	93,8 (967)
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	2,6 (7)	97,4 (267)	1,2 (12)	98,8 (1019)
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	9,9 (27)	90,1 (245)	10,3 (106)	89,7 (925)

Oblici delinkventnog ponašanja	Viktimizacija težim fizičkim nasiljem brata/sestre			
	Bio/la je žrtva		Nije bio/la žrtva	
	Da % (n)	Ne % (n)	Da % (n)	Ne % (n)
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	17,5 (48)	82,5 (226)	9,6 (99)	90,4 (931)
Učestvovanje u grupnoj tuči*	20,8 (57)	79,2 (217)	11,6 (120)	88,4 (911)
Nanošenje povrede drugome u tuči*	6,9 (19)	93,1 (255)	3,9 (40)	96,1 (991)
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	5,1 (14)	94,9 (260)	4,3 (44)	95,7 (987)
Zlostavljanje životinja*	14,2 (39)	85,8 (235)	9,5 (98)	90,5 (933)

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Procentualne razlike između maloletnih lica koja su bila žrtve i onih koja nisu bila žrtve težeg fizičkog nasilja izvršenog od strane brata ili sestre su kod svih delinkventnih ponašanja manje od 10%. Pri tome, najveće razlike su prisutne kod nasilnih delinkventnih ponašanja: učestvovanja u grupnoj tuči (20,8% onih koji su bili žrtve težeg fizičkog nasilja brata/sestre prema 11,6% onih koji nisu) i nošenja oružja poput palice, lanaca, noža ili pištolja (17,6% prema 9,6%). Najmanje razlike prisutne su kod provalne krađe (1,5% prema 1,1%) (Tabela 36).

Tabela 37: Pojedinačna delinkventna ponašanja i viktimizacija težim fizičkim nasiljem od strane brata/sestre

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija težim fizičkim nasiljem brata/sestre			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Pisanje grafita	Ne	682	80,6	164	19,4
	Da	349	76,0	110	24,0
Vandalizam*	Ne	919	80,3	225	19,7
	Da	112	69,6	49	30,4

Oblici delinkventnog ponašanja		Viktimizacija težim fizičkim nasiljem brata/sestre			
		Nije bio/la žrtva		Bio/la je žrtva	
		N	%	N	%
Krađa iz prodavnice	Ne	783	79,7	199	20,3
	Da	248	76,8	75	23,2
Provala u zgradu kako bi se nešto ukralo	Ne	1119	79,1	269	20,9
	Da	11	73,3	4	26,7
Krađa bicikla	Ne	970	79,5	250	20,5
	Da	60	71,4	24	28,6
Krađa motora ili automobila	Ne	1002	79,3	262	20,7
	Da	29	70,7	12	29,3
Krađa iz automobila	Ne	967	79,4	251	20,6
	Da	64	73,6	23	26,4
Krađa izvršena upotrebom oružja, sile ili pretnje	Ne	1019	79,2	267	20,8
	Da	12	63,2	7	36,8
Krađa (bez upotrebe oružja, sile/pretnje)	Ne	925	79,1	245	20,9
	Da	106	79,7	27	20,3
Nošenje oružja poput palice, noža, pištolja ili lanaca*	Ne	931	80,5	226	19,5
	Da	99	67,3	48	32,7
Učestvovanje u grupnoj tuči*	Ne	911	80,8	217	19,2
	Da	120	67,8	57	32,2
Nanošenje povrede drugome u tuči*	Ne	991	79,5	255	20,5
	Da	40	67,8	19	32,2
Trgovina drogom ili pomoć nekome da proda drogu	Ne	987	79,1	260	20,9
	Da	44	75,9	14	24,1
Zlostavljanje životinja*	Ne	933	79,9	235	20,1
	Da	98	71,5	39	28,5

* $p < 0,010$ ** $p < 0,050$

Kada se posmatra koliko je delinkventna i nedelinkventna bilo žrtva te-
 žeg fizičkog nasilja od strane brata ili sestre dobijaju se još veće razlike kod
 svih delinkventnih ponašanja. Razlike su, takođe, najizraženije kod nasilnih
 delinkventnih ponašanja: nošenja oružja (32,7% onih koji su se ponašali delin-
 kventno prema 19,5% oni koji se nisu tako ponašali), učestvovanja u grupnoj
 tuči (32,2% prema 19,2%) i nanošenja povreda drugome u tuči (32,2% prema

25,5%), dok su najmanje razlike prisutne kod krađe iz prodavnice (23,2% prema 20,3%) (Tabela 37).

Za razliku od viktimizacije psihičkim i blažim fizičkim nasiljem, viktimizacija težim fizičkim nasiljem od strane brata ili sestre je statistički značajno povezana sa pet delinkventnih ponašanja: vandalizmom, nošenjem oružja (poput palice, lanaca, noža ili pištolja), učestvovanjem u grupnoj tuči, povređivanjem nekoga u tuči i zlostavljanjem životinja. Utvrđena značajnost veze kod većine delinkventnih ponašanja je na visokom nivou ($p < 0,010$) osim u slučaju povređivanja nekoga u tuči ($p = 0,031$) i zlostavljanja životinja ($p = 0,023$), kod kojih je na nešto nižem nivou (Tabele 36 i 37).

Analiza odnosa između viktimizacije težim fizičkim nasiljem od strane brata ili sestre i ispitivanih rizičnih ponašanja pokazuje da su maloletna lica koja su bila žrtve ovakvog ponašanja češće nego maloletna lica koja nisu bila žrtve odgovarala da su konzumirala alkohol (81,8% žrtava prema 79% onih koji nisu bili žrtve) i drogu (25,2% prema 20,3%), kao i da su ilegalno preuzimala audio i video sadržaje sa interneta (66,1% prema 55,1%). Takođe, maloletna lica koja su konzumirala alkohol (21,6%) i drogu (24,8) češće su bila žrtve težeg fizičkog nasilja brata ili sestre nego maloletna lica koja nisu konzumirala alkohol (18,8%), odnosno drogu (20%). Sa druge strane, maloletna lica koja su ilegalno skidala sadržaje sa interneta (14,2%) ređe su bila žrtve težeg fizičkog nasilja od strane brata ili sestre nego maloletna lica koja nisu ispoljila ovo rizično ponašanje (16,8). Rezultati pokazuju da je, slično viktimizaciji psihičkim i blažim fizičkim nasiljem, i viktimizacija težim fizičkim nasiljem od strane brata ili sestre statistički značajno povezana samo sa jednim rizičnim ponašanjem, s tom razlikom što je kod ovog oblika viktimizacije prisutna povezanost sa ilegalnim skidanjem audio i video sadržaja, koja je na visokom nivou značajnosti ($p = 0,001$).

Zaključak

Istraživanjem je utvrđen visok udeo žrtava među maloletnim delinkventima, i, obrnuto, visok udeo delinkvenata među ispitanicima koji su odgovorili da su bili žrtve nekog od ispitivanih viktimizujućih ponašanja. Takođe, utvrđeno je postojanje statistički značajne veze između viktimizacije i delinkvencije maloletnih lica, što sve skupa ukazuje na mogućnost postojanja obostrane veze između ove dve pojave.

Utvrđena je statistički značajna povezanost viktimizacije uopšte (nezavisno od konkretnog načina ispoljavanja) sa većinom ispitivanih pojedinačnih

delinkventnih ponašanja, kako nenasilnih, tako i nasilnih. Utvrđena značajnost veze viktimizacije i svih delinkventnih ponašanja je na visokom nivou, sa izuzetkom krađe motora ili automobila.

Takođe, istraživanjem je utvrđeno postojanje povezanosti pojedinačnih oblika viktimizacije (van porodice i u okviru nje) i delinkventnog ponašanja maloletnih lica.

Pokazuje se da je viktimizacija krađom i krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje statistički značajno povezana sa delinkvencijom u širem smislu. Kada je u pitanju delinkvencija u užem smislu, utvrđena je njena povezanost sa ova dva oblika viktimizacije, ali i sa viktimizacijom fizičkim napadom i elektronskim vršnjačkim nasiljem. Ova četiri oblika vanporodične viktimizacije su, takođe, povezana sa većinom ispitivanih pojedinačnih delinkventnih i rizičnih ponašanja. Pri tome, posebno se izdvaja visok stepen povezanosti viktimizacije fizičkim napadom i krađom izvršenom upotrebom oružja, sile ili pretnje sa vršenjem nasilnih delinkventnih ponašanja. S obzirom da su utvrđene veće razlike u udelu žrtava među delinkventima i nedelinkventima nego u udelu delinkvenata među žrtvama i onima koji nisu bili žrtve, dobijeni podaci ukazuju na mogućnost da je delinkventno ponašanje dovelo do viktimizacije, ali i na mogući uticaj viktimizacije na vršenje delinkventnog ponašanja. Istraživanjem je utvrđeno i postojanje povezanosti viktimizacije nasiljem u porodici i vršenja delinkventnih ponašanja. Rezultati istraživanja pokazuju povezanost svih oblika posredne i neposredne viktimizacije nasiljem roditelja i delinkvencije u širem smislu. Takođe, utvrđena je povezanost posredne i neposredne viktimizacije nasiljem roditelja i viktimizacije težim fizičkim nasiljem brata/sestre sa delinkvencijom u užem smislu.

Kada je u pitanju odnos pojedinačnih oblika viktimizacije nasiljem u porodici i delinkventnih ponašanja, istraživanjem je utvrđena povezanost posredne i neposredne viktimizacije nasiljem roditelja i viktimizacije fizičkim nasiljem brata/sestre sa većinom nenasilnih i nasilnih delinkventnih ponašanja. Pri tome, najizraženija veza ova tri oblika viktimizacije nasiljem u porodici utvrđena je sa nasilnim delinkventnim ponašanjima. Za preostala dva oblika viktimizacije porodičnim nasiljem (viktimizacija psihičkim i blažim fizičkim nasiljem brata/sestre) utvrđena je povezanost samo sa konzumiranjem alkohola, koja je na visokom nivou značajnost.

Razlike između delinkvenata i nedelinkvenata su najveće među maloletnim licima koja su bila viktimizirana posmatranjem fizičkog nasilja između roditelja, fizičkim kažnjavanjem i težim fizičkim nasiljem od strane roditelja. Te razlike su još izraženije kada se posmatra udeo žrtava među delinkventima i nedelinkventima, što može ukazivati na obostranu povezanost: da malolet-

na lica koja su žrtve nasilja od strane roditelja imaju veće šanse da postanu delinkventna, ali i da njihovo delinkventno ponašanje može uticati na nasilno ponašanje roditelja.

Iz dobijenih nalaza može se zaključiti da je viktimizacija faktor maloletničke delinkvencije, ali i da, sa druge strane, delinkvencija može predstavljati faktor viktimizacije maloletnih delinkvenata. Veza između delinkvencije i viktimizacije ukazuje na povezanost, kako porodične tako i viktimizacije maloletnika izvan porodičnog okruženja sa njihovim, kako nasilnim tako i nenasilnim, delinkventnim ponašanjima. Pri tome, posebno se izdvaja veza između viktimizacije maloletnih lica nasiljem od strane roditelja i nasiljem koje se dešava izvan porodičnog okruženja sa njihovim vršenjem nasilnih delinkventnih ponašanja.

VESNA NIKOLIĆ-RISTANOVIĆ

Delinkvencija i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji, faktori koji utiču na pojavu delinkvencije i predlozi za društveno reagovanje

Istraživanjem su, po prvi put u našoj zemlji, na reprezentativnom uzorku dobijeni podaci o obimu, strukturi i karakteristikama maloletničke delinkvencije, kao i o faktorima koji utiču na njeno javljanje, i to na osnovu odgovora samih maloletnih lica i nezavisno od toga da li je njihovo ponašanje kao takvo registrovano od bilo kog državnog organa. Uz to, istraživanjem su dobijeni i podaci o viktimizaciji maloletnih lica, takođe, nezavisno od toga da li je ona bila prijavljena ili ne, kao i podaci o vezi između maloletničke delinkvencije i viktimizacije. Na ovaj način, dobijeni podaci, pored registrovane, obuhvataju i prikrivenu delinkvenciju i viktimizaciju maloletnih lica (tamna brojka), koju ne prikazuju podaci pravosudnih statistika.

Uz to, istraživanjem su, pored lica koja se prema odredbama Krivičnog zakonika RS smatraju maloletnicima, obuhvaćena i mlađa lica, odnosno lica koja se smatraju decom, i koja, budući da su krivično neodgovorna, ne figuriraju u pravosudnim statistikama. Najzad, imajući u vidu najširu, kriminološko-sociološku, definiciju maloletničke delinkvencije, ovo istraživanje je omogućilo dolaženje do saznanja, kako o ponašanjima koja se uobičajeno smatraju kriminalitetom, tako i o nekim drugim ponašanjima, koja sa sobom nose povećani rizik uključivanja maloletnih lica u kriminalitet. U svemu navedenom, kao i u okolnostima da primena metodologije Međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije omogućava uporedivost i sagledavanje situacije u našoj zemlji u odnosu na svet, zapravo i jeste veliki značaj sprovođenja ovakvog jednog empirijskog istraživanja.

Istraživanje maloletničke delinkvencije, čiji najvažniji rezultati su prikazani u ovoj knjizi, ukazuje na visok stepen rasprostranjenosti ispitivanih delinkventnih ponašanja i konzumiranja alkohola u populaciji maloletnih lica u gradovima (Beograd i Novi Sad) u kojima je istraživanje sprovedeno. Naime,

većina, odnosno blizu dve trećine, maloletnih lica obuhvaćenih uzorkom, ispoljilo je neko delinkventno ponašanje u nekom momentu tokom svog života. Takođe, većina je konzumirala alkohol, nešto više od polovine je skidalo ilegalno sadržaje sa interneta, dok je jedna četvrtina maloletnih lica nekada u životu konzumirala drogu. Rezultati istraživanja pokazuju i da je svega 10% ispitanika imalo kontakt sa policijom zbog svog nedozvoljenog ponašanja, što je, takođe, u skladu sa saznanjima o visokoj tamnoj brojci kod maloletničke delinkvencije.

Kada je u pitanju struktura delinkvencije, rezultati uglavnom potvrđuju rezultate ranijih istraživanja i u skladu su sa podacima državne statistike kako u Srbiji, tako i u svetu (Junger-Tas i dr, 2009; Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović, 2014; Stevković, 2014a). Maloletna lica pretežno vrše dela koja ulaze u imovinski kriminalitet, a ređe nasilna dela. Ukupno posmatrano, kriminalitet maloletnih lica se sastoji prevashodno od kriminalnih ponašanja manje društvene opasnosti, među kojima preovlađuju imovinska krivična dela. Nasilna dela su manje zastupljena i najčešće se ispoljavaju u učestvovanju u grupnoj tuči na fudbalskoj utakmici ili na ulici ili drugom javnom mestu i u zlostavljanju životinja. Ipak, treba primetiti i da je jedan ne baš zanemarljiv broj (152) ispitanika odgovorio da je nekada nosio oružje poput palice, noža, pištolja ili lanaca, što predstavlja visoko rizično ponašanje koje može da dovede do nasilja.

Takođe, slično kao i ranija istraživanja (Junger-Tas i dr, 2009; Stevković, 2014b), i ovo istraživanje je ukazalo na rodne razlike u okviru maloletničke delinkvencije, odnosno da dečaci vrše više kriminalnih ponašanja od devojčica i da su kriminalna ponašanja dečaka teža i češće uključuju nasilje. Takođe, dečaci češće od devojčica konzumiraju drogu i ilegalno skidaju sadržaje sa interneta, dok je konzumiranje alkohola slično kod oba pola. Istraživanje potvrđuje i prethodna saznanja o strukturi maloletničke delinkvencije prema uzrastu: deca i mlađi maloletnici vrše manje kriminalnih ponašanja, a dela koja vrše uglavnom su lakša i imovinske su prirode. Takođe, konzumiranje alkohola raste sa starošću, a konzumiranje droge je najprisutnije kod starijih maloletnika.

Istraživanjem su, na primeru poslednjeg slučaja delinkventnog ponašanja, ispitivane i bliže karakteristike načina vršenja vandalizma i izabranih delinkventnih ponašanja koja imaju nasilni karakter. Dobijeni podaci pokazuju da su vandalizam, učestvovanje u grupnoj tuči, nanošenje povreda u tuči i nošenje oružja najčešće vršeni na nekom javnom prostoru, ali nije zanemarljiv ni udeo onih ispitanika koji su ova ponašanja vršili u školi ili školskom dvorištu. Posebno zabrinjava podatak da je, od ukupnog broja ispitanika koji su naveli da su nosili neko oružje, čak 40,8% njih odgovorilo da je poslednji put

nosilo oružje u školi ili školskom dvorištu. Uz to, važan podatak je i da je više od polovine ispitanika navelo da je oružje nosilo radi svoje odbrane, dok je svega 9,9% odgovorilo da je oružje nosilo zbog napada. No, nezavisno od razloga nošenja oružja, na opasnost od njegove upotrebe jasno ukazuje podatak da je polovina ispitanika u vreme poslednjeg nošenja oružja neku grupu smatrala pretnjom po sebe. Takođe, za sva pomenuta nasilna ponašanja karakteristično je da su ona u visokom procentu bila motivisana netrpeljivošću ili mržnjom prema osobi koja se zbog nekog obeležja smatrala drugačijom. Pri tome, posebno se izdvaja netrpeljivost prema suparničkoj navijačkoj grupi, odnosno doživljavanje takve grupe kao pretnje.

Veoma visok procenat ispitanika, odnosno njih 84,2%, je odgovorilo i da su bili žrtve nekog od ispitivanih viktimizujućih ponašanja, što ukazuje na to da su maloletna lica u znatno većoj meri žrtve nego delinkventi. Pri tome se posebno izdvaja njihova ugroženost viktimizacijom različitim oblicima nasilja u porodici, koja je izraženija u poređenju sa viktimizacijom koja se dešava van porodice. Izvan porodičnog okruženja, maloletna lica su posebno ugrožena viktimizacijom imovinskim kriminalitetom, posebno krađom, i elektronskim vršnjačkim nasiljem. Istraživanje je pokazalo i da su dečaci više izloženi viktimizaciji van porodice nego devojčice, pri čemu se posebno ističe njihova ugroženost razbojništvom/iznudom, fizičkim napadom i zločinima iz mržnje. Na drugoj strani, devojčice i dečaci su u sličnoj meri izloženi nasilju u porodici, ali su dečaci nešto izloženiji težim oblicima fizičkog nasilja od strane roditelja, kao i njihovom telesnom kažnjavanju.

Ispitanici iz svih starosnih kategorija su u sličnoj meri bili izloženi viktimizaciji van porodice, ali su uočene razlike u pogledu viktimizacije nasiljem u porodici. Naime, najstariji ispitanici (17-19 godina) bili su izloženiji od mlađih ispitanika neposrednom i posrednom porodičnom nasilju od strane roditelja, i blažem fizičkom nasilju od strane brata ili sestre.

Kao posebno ranjive izdvojile su se kategorije lica romske nacionalnosti, interno raseljena lica i maloletna lica iz porodica čije je materijalno stanje lošije u odnosu na druge porodice u zemlji. Maloletna lica romske nacionalnosti su posebno izložena zločinima iz mržnje i elektronskom vršnjačkom nasilju, a interno raseljeni viktimizaciji razbojništvom, odnosno iznudom. Vezano za prijavljivanje policiji, istraživanje je pokazalo da većina viktimizujućih ponašanja ostaje neprijavljena, kao i da se najređe prijavljuje nasilje u porodici, a zatim i elektronsko vršnjačko nasilje. Samim tim, dobijeni podaci ukazuju na visoku tamnu brojku viktimizacije maloletnih lica uopšte, a posebno viktimizacije nasiljem u porodici i elektronskim vršnjačkim nasiljem.

Istraživanjem su, slično kao i kod delinkventnog ponašanja, na primeru poslednjeg slučaja viktimizacije, ispitivane karakteristike izabranih oblika nasilne viktimizacije maloletnih lica. Dobijeni podaci pokazuju da su ispitanici pretnjom u cilju oduzimanja novca ili stvari i fizičkim nasiljem koje je dovelo do povrede koja je iziskivala pomoć lekara najčešće viktimizirani na nekom javnom mestu, dok su pretnje ili nasilje zbog religije, jezika, boje kože, socijalnog ili etničkog porekla najčešće (u 61,7%) doživljavali u školi ili školskom dvorištu. Međutim, treba pomenuti da su se i viktimizacije pretnjom u cilju oduzimanja stvari ili novca i fizičkim nasiljem koje je dovelo do povrede, takođe, prilično često (oko jedne trećine poslednjih slučajeva ove viktimizacije) događale u školi ili školskom dvorištu, što sve skupa ukazuje da škola nije baš bezbedno mesto za maloletna lica.

Obe vrste pretnji i fizičko nasilje koje je dovelo do povrede karakteriše da su osobe koje su viktimizirale bile prevashodno muškog pola, kao i da je visok udeo grupnog vršenja (dve i više osoba). Grupno vršenje je posebno visoko kod obe vrste pretnji.

Prema proceni ispitanika, osobe koje su ih viktimizirale nisu često bile pod uticajem alkohola ili droge, s tim da je ipak njihovo prisustvo bilo najčešće kod poslednjeg slučaja pretnje u cilju oduzimanja novca ili stvari i fizičkog nasilja koje je dovelo do povrede koja je iziskivala pomoć lekara. Alkohol je bio prisutan u nešto većoj meri i u poslednjem slučaju viktimizacije pretnjom ili nasiljem zbog religije, jezika, boje kože, socijalnog ili etničkog porekla.

Vezano za pretnje ili nasilje zbog religije, jezika, boje kože, socijalnog ili etničkog porekla (zločin iz mržnje), ispitanici su kao svojstva zbog kojih su viktimizirani poslednji put najčešće naveli religijsku pripadnost, a zatim i socijalno poreklo i boju kože, dok etnička pripadnost dolazi na četvrto mesto. No, treba uočiti da su ispitanici naveli i veoma širok dijapazon drugih karakteristika koje utiču na to da se neka osoba percipira kao „drugačija“ i zbog toga viktimizira. U tesnoj vezi sa ovim je i visok udeo viktimizacija pretnjom vršnjačkim nasiljem elektronskim putem koje je, takođe, motivisano netrpeljivošću prema žrtvinoj pripadnosti nekoj društvenoj grupi ili drugom svojstvu koje ih čini „drugačijim“.

Poslednji slučaj viktimizacije fizičkim nasiljem od strane roditelja najčešće je vršio otac, ali je visok udeo i majki (u skoro polovini slučajeva). Pri tome, čak u 45,6% slučajeva žrtva je zadobila modrice, posekotine ili povrede. Nešto malo više od petine žrtava imalo je potrebu za lekarskom pomoći.

Rezultati istraživanja pokazali su da se izdvaja više faktora koji su u korelaciji sa delinkvencijom maloletnih lica što ukazuje na njihov mogući uticaj na njeno javljanje. Kao faktori maloletničke delinkvencije posebno se izdvajaju:

faktori povezani sa porodicom (loši odnosi sa roditeljima, nasilje od strane roditelja, odsustvo kontrole od strane roditelja), loša ekonomska situacija, faktori povezani sa školskim okruženjem i školom (prisustvo narkomanije, tuča i krađa u školi, bežanje iz škole, loš uspeh), kriminalno okruženje (kriminalitet u susedstvu), delinkventno i rizično ponašanje prijatelja i grupe prijatelja sa kojom se druže, sklonost zlostavljanju životinja, viktimizacija van porodice, percipiranje sebe kao nesrećne osobe i posedovanje naloga na društvenim mrežama. I rezultati istraživanja u delu koji se odnosi na faktore uglavnom potvrđuju postojeća saznanja (Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović, 2014; Stevković, 2014c).

Rezultati istraživanja ukazuju i na veoma kompleksnu vezu viktimizacije i delinkvencije maloletnih lica. Istraživanje je pokazalo da je viktimizacija faktor maloletničke delinkvencije, ali i da delinkvencija može uticati na izloženost maloletnih lica viktimizaciji. Utvrđeno je postojanje povezanosti kako porodične tako i vanporodične viktimizacije maloletnih lica sa njihovim nasilnim i nenasilnim delinkventnim ponašanjima. Pri tome, po svom intenzitetu i značajnosti posebno se izdvaja povezanost viktimizacije roditeljskim (neposrednim i posrednim) nasiljem i nasiljem van porodice sa vršenjem nasilnih delinkventnih ponašanja od strane maloletnih lica, što, takođe, potvrđuje rezultate prethodnih istraživanja (Crooks i dr., 2007; Hinduja, Patchin, 2007; Spano, Bolland, 2010; Kazemian i dr., 2011; Evans i dr., 2012; Mallet, 2014).

Najzad, slično kao neka istraživanja sprovedena u svetu (McCarthy, Casey, 2011), istraživanje je pokazalo da je percipiranje sebe kao nesrećne osobe faktor delinkventnog ponašanja maloletnih lica. Pored toga, istraživanje je pokazalo i da, u još većoj meri, viktimizacija može da utiče na percepciju maloletnog lica kao nesrećne osobe. Pri tome, veza viktimizacije i percipiranja sebe kao nesrećne osobe najizraženija je kod viktimizacije nasiljem od strane roditelja, čime se praktično dodatno potvrđuju nalazi o vezi između viktimizacije nasiljem od strane roditelja i maloletničke delinkvencije, ovog puta kroz posredovan uticaj osećanja (ne)sreće.

Podaci dobijeni učešćem Srbije u trećem ciklusu Međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije predstavljaju dragocen izvor saznanja o stanju maloletničke delinkvencije u našoj zemlji. Kao takvi, oni mogu poslužiti kao solidna osnova za prepoznavanje mogućih pravaca buduće politike društvenog reagovanja na maloletničku delinkvenciju. Kao nalaze od posebnog značaja za iznalaženje adekvatnijih odgovora na maloletničku delinkvenciju trebalo bi izdvojiti faktore koji su povezani sa porodicom, viktimizacijom i školom, a zatim i one koji se odnose na kriminalno okruženje u susedstvu i u okviru grupe prijatelja.

Nalazi koji se odnose na viktimizaciju, posebno viktimizaciju nasiljem u porodici, mogli bi biti dodatni argument za tezu, koju su na osnovu rezultata mnogobrojnih istraživanja izneli Schmitt i Kempe (navedeno prema Flowers, 2002:129) da bi „zaustavljanje nasilja nad decom bilo najbolja prevencija maloletničke delinkvencije“. To praktično znači da se blagovremenim otkrivanjem i pružanjem zaštite i podrške deci žrtvama može sprečiti njihovo delinkventno ponašanje. Uz to, nalazi koji se odnose na vezu odsustva kontrole od strane roditelja i delinkvencije veoma jasno ukazuju na značaj koji kontrola roditelja u pogledu toga kako i sa kim njihova deca provode vreme ima za prevenciju delinkvencije.

Podaci koji ukazuju na školsko okruženje kao nedovoljno bezbedno mesto i faktor maloletničke delinkvencije, posebno onda kada ga odlikuje prisustvo narkomanije, tuča i krađa u školi, ukazuju da treba pokloniti posebnu pažnju programima prevencije ovakvih ponašanja u školi i školskom okruženju. Uz to, neophodno je posvetiti posebnu pažnju prevenciji nasilja zasnovanog na netrpeljivosti i mržnji. Posebno bi trebalo razvijati pozitivni odnos prema različitosti, jačati međusobno poverenje i empatiju i konstruktivne načine rešavanja konflikata u školi. Programe prevencije u školama trebalo bi zasnovati na podršci i inkluzivnim principima u odnosu na maloletna lica koja imaju problem sa lošim postignućem i redovnim pohađanjem nastave. U celini gledano, škola i školsko okruženje trebalo bi da budu podsticajni za sticanje znanja i razvoj pozitivnih osobina i konstruktivnih međuljudskih odnosa, uz izgrađene mehanizme podrške maloletnim licima koji se suočavaju sa problemima, uključujući tu i bilo koji oblik viktimizacije ili problematičnog ponašanja. Posebnu pažnju trebalo bi posvetiti zaštiti maloletnih lica koja pripadaju grupama koje su posebno izložene viktimizaciji zločinima iz mržnje i elektronskim vršnjačkim nasiljem.

Literatura

Crooks, C., Scott, K., Wolfe, K., Chiodo, D., Killip, S. (2007) Understanding the Link Between Childhood Maltreatment and Violent Delinquency: What do Schools Have to Add? *Child maltreatment*, 3, str. 269-280.

Evans, S., Gordon Simons, L., Simons, R. (2012) The Effects of Corporal Punishment and Verbal Abuse on Delinquency: A Mediating Mechanisms. *Journal of Youth Adolescence*, 41, str. 1095-1110.

Flowers, R. B. (2002) *Kids Who Commit Adult Crimes: Serious Criminality by Juvenile Offenders*. Binghamton: The Haworth Press.

Hinduja, S., Patchin, J.W. (2007) Offline Consequences of Online Victimization: School Violence and Delinquency. *Journal of School Violence*, 3, str. 89-112.

Junger-Tas, J., Haen Marshall, I., Enzmann, D., Killias, M., Steketee, M., Gruscynska, B. (ur.) (2009) *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond: Results of the Second Self-Report Delinquency Study*. Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer.

Kazemian, L., Widom, C. S., Farrington, D. (2011) A Prospective Examination of the Relationship Between Childhood Neglect and Juvenile Delinquency in the Cambridge Study in Delinquent Development. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 1-2, str. 65-82.

Konstantinović Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V. (2014) Fenomenološke i etiološke karakteristike maloletničkog kriminaliteta. U: V. Nikolić-Ristanović, Lj. Stevković (ur.) *Maloletnička delinkvencija u svetu i Srbiji: Trendovi i društveni odgovori*. Beograd: Prometej i Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, str. 39-56.

Mallet, C. (2014) Youthful Offending and Delinquency: The Cormobid Impact of Maltreatment, Mental Health Problems, and Learning Disabilities. *Child and Adolescence Social Work Journal*, 31, str. 369-392.

McCarthy, B., Casey, T. (2011) *Get Happy! Positive Emotion, Depression and Juvenile Crime*. Rad predstavljen na Godišnjoj konferenciji Američke sociološke asocijacije u Las Vegasu. Dostupno na: http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/4/9/8/4/6/p498466_index.html, stranici pristupljeno 30.3.2016.

Spano, R., Boland, J. M. (2010) Disentangling the Effects of Violent Victimization, Violent Behavior, and Gun Carrying for Minority Inner-City Youth Living in Extreme Poverty. *Crime and Delinquency*, 3, str. 191-213.

Stevković, Lj. (2014a) Obim, struktura i dinamika maloltničkog kriminaliteta u svetu i Srbiji. U: V. Nikolić-Ristanović, Lj. Stevković (ur.) *Maloletnička delinkvencija u svetu i Srbiji: Trendovi i društveni odgovori*. Beograd: Prometej i Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, str. 23-37.

Stevković, Lj. (2014b) Rod i maloletnička delinkvencija. U: V. Nikolić-Ristanović, Lj. Stevković (ur.) *Maloletnička delinkvencija u svetu i Srbiji: Trendovi i društveni odgovori*. Beograd: Prometej i Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, str. 57-71.

Stevković, Lj. (2014c) Nasilje nad decom i maloletnička delinkvencija i maloletnička delinkvencija. U: V. Nikolić-Ristanović, Lj. Stevković (ur.) *Maloletnička delinkvencija u svetu i Srbiji: Trendovi i društveni odgovori*. Beograd: Prometej i Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, str. 115-125.

Beleške o autorkama

Dr Vesna Nikolić-Ristanović je redovna profesorka Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, na kome predaje Kriminologiju, Maloletničku delinkvenciju, Viktimologiju i Nasilje nad decom. Direktorka je Viktimološkog društva Srbije i autorka većeg broja radova iz oblasti kriminologije i viktimologije. Rukovoditeljka je projekta „Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova kreiranja efikasnih mera za njegovo suzbijanje i prevenciju“, koji realizuje Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu. Autorka je, koautorka i urednica većeg broja radova iz oblasti kriminologije i viktimologije, među kojima je i knjiga *Maloletnička delinkvencija u svetu i Srbiji: trendovi i društveni odgovori*. Nacionalna koordinatorka trećeg ciklusa Međunarodne ankete samoprijavlivanjem maloletničke delinkvencije (ISR3) sprovedene u Srbiji 2013. i 2014. godine. E-mail: vnikolic@eunet.rs.

Dr Sanja Čopić je naučna saradnica u Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu i istraživačica i predsednica Upravnog odbora Viktimološkog društva Srbije. Doktorirala je na temi Restorativna pravda i krivičnopravni sistem. Angažovana je na projektu „Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova kreiranja efikasnih mera za njegovo suzbijanje i prevenciju“ u svojstvu istraživačice. Njen dosadašnji istraživački rad mahom je bio vezan za sledeće teme: nasilje prema ženama, trgovina ljudima, položaj žena u zatvoru, službe za žrtve, primena restorativne pravde u krivičnim slučajevima i položaj žrtava u programima restorativnog karaktera. Objavila je veći broj radova o nasilju u porodici, trgovini ljudima, maloletničkoj delinkvenciji, restorativnoj pravdi i rodnoj ravnopravnosti. E-mail: scopic@eunet.rs.

Dr Danica Vasiljević-Prodanović je docentkinja na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu. Objavila je veći broj radova iz oblasti penologije, kriminologije i viktimologije. Proteklih godina je bila aktivno uključena u proces reforme sistema izvršenja krivičnih sankcija u Srbiji kao učesnica projekta „Podrška uspostavljanju sistema alternativnog kažnjavanja u Srbiji“ Ministarstva pravde Republike Srbije i kao članica radne grupe za izradu Strategije socijalne reintegracije i prihvata osuđenih lica. Na

projektu „Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova kreiranja efikasnih mera za njegovo suzbijanje i prevenciju“ je angažovana u svojstvu istraživačice. E-mail: vp.danica@gmail.com.

Dr Milica Kovačević je asistentkinja na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu na predmetima Osnovi krivičnog i krivično procesnog prava i Prava osuđenih lica i njihova zaštita. Radila je u sudu u svojstvu sudijskog saradnika i položila je pravosudni ispit. Angažovana je na projektu „Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova kreiranja efikasnih mera za njegovo suzbijanje i prevenciju“ u svojstvu istraživačice. Autorka je većeg broja radova, a njena interesovanja obuhvataju teme kao što su: maloletnička delinkvencija, prava i položaj maloletnih učinilaca krivičnih dela, postpenalni prihvati i zločini mržnje. E-mail: bucak80@gmail.com.

Mr Ljiljana Stevković je asistentkinja na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu na predmetima Kriminologija, Maloletnička delinkvencija, Viktimologija i Nasilje nad decom. Kao istraživačica angažovana je na projektu „Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova kreiranja efikasnih mera za njegovo suzbijanje i prevenciju“. Takođe, bila je asistentkinja trećeg ciklusa Međunarodne ankete samoprijavlivanjem maloletničke delinkvencije (ISR3D3). Autorka je i koautorka većeg broja radova o nasilju u porodici, trgovini ljudskim organima, maloletničkoj delinkvenciji i viktimizaciji maloletnih lica, među kojima je i knjiga *Maloletnička delinkvencija u svetu i Srbiji: trendovi i društveni odgovori*. Na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju mr Ljiljana Stevković prijavila je doktorsku disertaciju na temu Porodično nasilje maloletnih lica. E-mail: stevkoviclj@gmail.com.

Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.91-053.6(082)

343.988-053.6

DELINKVENCIJA i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji : rezultati Međunarodne ankete samoprijavlјivanјem delinkvencije / urednica Vesna Nikolić-Ristanović. – Beograd : Prometej, 2016 (Beograd : Prometej). – 316 str. : tabele ; 24 cm

Tiraž 400. – Str. 5-6: Predgovor / urednica. – Beleške o autorkama: str. 315-316. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Bibliografija uz pojedina poglavlja.

ISBN 978-86-87971-73-8

a) Малолетничка делинквенција b) Малолетници - Виктимизација

COBISS.SR-ID 224007692

